

Ἡ ΠΡΩΤΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΗ'

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1969

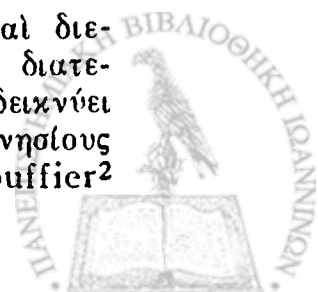
ΤΕΥΧΟΣ 207—208

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ν. ΠΑΝΤΕΛΟΔΗΜΟΥ

ΔΥΟ ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΤΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς ἀλώσεως καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Τουρκοκρατίας, Γάλλοι περιηγηταὶ ὑφίσταντο ἀδιακόπως τὰς ταλαιπωρίας τοῦ μακροῦ καὶ ἐπικινδύνου ταξιδίου, προκειμένου νὰ ἐπισκεφθοῦν διὰ ποικίλους καὶ διαφόρους λόγους τὴν χώραν, ἡ ὁποία παρέσχεν εἰς τὴν Δύσειν τὰ φῶτα τοῦ πολιτισμοῦ. Κατ' ἀρχὰς ἐπρόκειτο σχεδὸν κατὰ κανόνα περὶ ἐπιστημόνων, ἀρχαιολόγων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, οἱ ὁποῖοι ἐλάμβανον ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας ἐπισήμως τὴν ἐντολὴν νὰ περιηγηθοῦν τὴν Ἑλλάδα μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν συλλογὴν χειρογράφων καὶ νομισμάτων, τὴν περιγραφὴν ἀρχαίων μνημείων, τὴν ἀντιγραφὴν ἐπιγραφῶν, τὴν μελέτην ἀρχιτεκτονικῶν ρυθμῶν, τὴν τοπογραφικὴν σχεδίασιν ἀρχαιολογικῶν χώρων καὶ τὴν ἀγορὰν καὶ μεταφορὰν εἰς τὴν Γαλλίαν ἀρχαιολογικῆς ἀξίας ἀντικειμένων. Ἐὐλογοῦνται ὡς τὸ τελευταῖον μάλιστα μέρος τῆς ἀποστολῆς καθίστατο εὐχερέστερον ἕνεκα τῶν διευκολύνσεων, τὰς ὁποίας παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς ἡ Πύλη καὶ τῆς ἀμαθείας τῶν Τούρκων. Εἰς τοὺς ἀρχαιολόγους προστίθενται μετ' ὀλίγον καὶ οἱ βοτανολόγοι, οἱ ὁποῖοι πολλάκις ὑπὸ τὸ πρόσχημα μελέτης καὶ συλλογῆς βοτάνων, ἐπεσκέπτοντο τὴν Ἑλλάδα πρὸς ἔρευναν τῶν ἱερῶν λειψάνων τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἐξακριβωσὶν τῆς στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς καταστάσεως τῆς ἀπεράντου Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος ἡ κίνησις τῶν περιηγητῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα λαμβάνει πρωτοφανῆ ρυθμὸν. Προσβευταὶ καὶ διπλωματικοὶ ὑπάλληλοι τῆς Γαλλίας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐμπορικοὶ ἐκπρόσωποι εἰς τὰ διάφορα ἐμπορικὰ κέντρα τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου, ἐπιστήμονες, ποιηταὶ καὶ ἀνθρωποὶ τῶν γραμμάτων ἐπισκέπτονται κυρίως τὴν Πελοπόννησον, τὴν Ἀττικὴν, τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὴν Πόλιν, φιλοδοξοῦντες ὅπως κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν των εἰς τὴν Γαλλίαν δημοσιεύσουν τὰς ἐντυπώσεις των. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Γαλλικὴ Λογοτεχνία ἐμπλουτίζεται δι' ἑνὸς νέου σημαντικοῦ κεφαλαίου καὶ οἱ μελετῆται ἀποκτοῦν μίαν πλουσίαν πηγὴν διὰ τὴν ἔρευναν τῆς θέσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας ἀπὸ λαογραφικῆς, πολιτικῆς καὶ ἱστορικῆς ἀπόψεως.

Δὲν πρέπει ὁμως νὰ νομισθῇ ὅτι πάντες οἱ ἀρχαιολόγοι περιηγηταὶ διεπνέοντο ὑπὸ εὐμενῶν συναισθημάτων πρὸς τὸν ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν διατελοῦντα ἑλληνικὸν λαόν. Βεβαίως ὁ Μασσαλιώτης Αὐγουστίνος Guys¹ ἀποδεικνύει εἰς τὸ «Φιλολογικὸν ταξιδίον» του ὅτι οἱ νεώτεροι Ἕλληνες ἀποτελοῦν γνησίους ἀπογόνους τῶν ἐνδόξων ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ ὁ κόμης Choiseul - Gouffier²

ἀπευθύνει εἰς τὸν πρόλογον τῆς περιηγήσεώς τους ἔκκλησιν πρὸς τὰς δυνάμεις τῆς Δύσεως πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος· δὲν ἔλλείπουν ὁμως καὶ οἱ μεροληπτικοὶ περιηγηταί, οἱ ὁποῖοι ἐπειδὴ ἀκριβῶς κουβαλοῦν μὲς στὴν ψυχὴ τους τοὺς Λαιστρυγόνας, τοὺς Κύκλωπας καὶ τὸν ἄγριο Ποσειδῶνα, θὰ τοὺς συναντήσουν ἢ μᾶλλον θὰ τοὺς μεταφέρουν καὶ θὰ τοὺς στήσουν εἰς τὴν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως Ἑλλάδα, ὅπου δὲν θὰ δυνηθοῦν νὰ διακρίνουν τὴν νέαν πραγματικότητα. Πλήρεις προκαταλήψεων περιφρονοῦν τοὺς νεωτέρους Ἕλληνας, τοὺς ὁποῖους θεωροῦν ὡς διεφθαρμένους δούλους, προωρισμένους νὰ ὑποφέρουν ὑπὸ τὸ τουρκικὸν πέλμα. Ἀναφέρομεν δύο χαρακτηριστικὰ περιπτώσεις: τοὺς Γερμανοὺς De Pauw³ τῷ 1788 καὶ τὸν J. S. Barthold⁴ τῷ 1805, οἱ ὁποῖοι μολονότι δὲν ἔτρεφον συναισθήματα συμπαθείας πρὸς τὴν ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν, εὗρισκουν ἀπελπιστικὴν τὴν κατάστασιν τῶν Ἑλλήνων, κατακρίνουν δριμύτατα τὸ μνημονευθὲν φιλελληνικὸν ἔργον τοῦ Guys, διαπιστώνουν διὰ τὸ νεώτεροι Ἕλληνες ἔχουν περιπέσει εἰς ἐξαχρείωσιν καὶ μάλιστα διὰ εἶναι ὑπεύθυνοι διὰ τὴν ἄγνοιαν, ἀθλιότητα καὶ πνευματικὸν τῶν σκότος. Αἱ κατηγορίαι τῶν περιηγητῶν τούτων εἰς μίαν κρίσιμον διὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος περίοδον προεκάλεσαν τὴν ἐπέμβασιν πολλῶν λογίων, ἰδιαιτέρως δὲ τοῦ Κοραῆ, ὁ ὁποῖος ἐγκαθίσταται εἰς Παρισίους καὶ μάχεται εἰς τοὺς προλόγους τῶν συγγραμμάτων του ἢ εἰς εἰδικὰ ὑπομνήματα διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἀληθείας. Ἀντιθέτως ἄλλοι περιηγηταί, πλεον ἀντικειμενικοί, διαπιστώνουν τὴν πραγματικὴν θέσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, περιγράφουν λεπτομερῶς ἡθῆ, ἔθιμα, πόλεις καὶ τοποθεσίας, ἀναζητοῦν εἰς τοὺς συγχρόνους κατοίκους τοῦ ἱεροῦ βράχου τῆς Ἑλλάδος τοὺς γνησίους ἀπογόνους τῶν ἐνδόξων ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ καθορίζουν ἐπακριβῶς τὰ αἷτια τῆς παρακμῆς καὶ καταπτώσεως, ἐμφράζοντες πάντοτε τὴν ἀκράδαντον πεποίθησιν τῶν εἰς τὴν προσεχῆ ἀνάστασιν τοῦ ἔθνους καὶ προτρέποντες τοὺς ἰσχυροὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως νὰ σπεύσουν εἰς βοήθειαν τῶν ὑφισταμένων τὰς ταπεινώσεις τῆς τουρκικῆς βαρβαρότητος ὁμοθρήσκων ἀδελφῶν τῶν. Ἡ μαρτυρία μάλιστα τοῦ Savary⁵ καὶ τοῦ Sonnini⁶ ἀποκτᾷ ἰδιαιτέραν σημασίαν, διότι αἱ ἐντυπώσεις τῶν ἐκ τῆς περιηγήσεώς των εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου χρονικὴν περίοδον μετὰ τῶν κατηγορητηρίων τῶν προαναφερθέντων Γερμανῶν περιηγητῶν.

Ὁ Κλαύδιος - Στέφανος Savary ἐγεννήθη εἰς Βιτρέ τῷ 1750 καὶ ἐνωρὶς ἠσχολήθη μὲ τὴν σπουδὴν τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν. Τὸ πάθος του διὰ τὰς περιηγήσεις ὠδήγησεν αὐτὸν κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους κατὰ τὰ ἔτη 1776—1781. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του εἰς τὴν Γαλλίαν δημοσιεύει ἀρίστην μετάφρασιν τοῦ Κορανίου καὶ συντάσσει τὰς ταξιδιωτικὰς του ἐντυπώσεις, αἱ ὁποῖαι ἐξεδόθησαν τῷ 1785, περὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ μετὰ τρία ἔτη περὶ τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ μορφὴν πάντοτε ἐπιστολῶν. Αἱ ἑλληνικαὶ ἐπιστολαὶ ἀπευθύνονται πρὸς τὴν κυρίαν Le monnier, καλύπτουν χρονικὴν περίοδον δύο περίπου ἐτῶν καὶ ἀναφέρονται εἰς τὰς περιηγήσεις τοῦ συγγραφέως εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν Κρήτην

Εἰς τὴν πρώτην ἤδη ἐπιστολὴν ἐκδηλοῦται ἡ ἀρχαιολατρεία τοῦ περιηγητοῦ καὶ ἐκτίθενται ὁ σκοπὸς καὶ ὁ τρόπος τῆς συντάξεως τῶν ἐντυπώσεών του: «Ἰπατρὶς τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Σωκράτους καὶ ἐνὸς πλήθους μεγάλων ἀνδρῶν, τοὺς ὁποῖους ἀπεθανάτισαν αἱ ἀρεταὶ ἢ τὸ ταλέντων τῶν, θὰ διεγείρῃ τὴν ἀγάπην καὶ τὸν σεβασμὸν ὄλων τῶν ἐποχῶν. Ὁ εὐαίσθητος περιηγητής, ὁδγούμενος ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, τὸν ὁποῖον ἐμπνέουν τόποι ποὺ ὑπῆρξαν τὸ θεῖον τόσων γεγονότων, θὰ τοὺς ἐπισκέπτεται ἐπὶ μακρὸν ἀκόμη χρονικὸν διάστημα». Δυστυχῶς ὁμως ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ ἐνδόξου παρελθόντος καὶ φοβεροῦ παρόντος εἶναι ἀπελπιστικὴ καὶ δυνατὸν νὰ παρασύρῃ πολλοὺς ἐπισκέπτας

ἀδίκους κρίσεις ἐπὶ τῶν ἀπογόνων τοῦ Περικλέους». Διὰ τοῦτο ὁ Savary προσπαθεῖ, πρὶν ἀκόμη ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν ἑλληνικὴν πραγματικότητα νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ προκαταλήψεις καὶ ὑποκειμενικὰς σκέψεις, ὥστε νὰ δυνηθῇ κατὰ τρόπον ἀντικειμενικὸν νὰ λάβῃ ἐκ τῆς παρουσιαζομένης τεραστίας ἀντιθέσεως ἐνδιαφερούσας εἰκόνας καὶ νὰ διαπιστώσῃ ὠφελίμους ἀληθείας. Ἡ πρώτη ἀντικειμενικὴ ἀλήθεια εἶναι τριγυκὴ: «Ἡ ταπείνωσις εἰς τὴν ὁποῖαν ζοῦν οἱ Ἕλληνες ἐντὸς τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, αἱ καταπιέσεις, τὰς ὁποίας δοκιμάζουν, δύνανται μόναι νὰ τοὺς ὑποχρεώσουν νὰ κατοικοῦν ἓνα ἄγριον βράχον, ὅπου οὐδὲν ἐκ τῶν ἀναγκαίων πρᾶγματων πρὸς τὸ ζῆν εὐρίσκεται, ὅπου ὁ ὀρίζων περιόριζεται ἀπὸ ὄλα τὰ μέρη ὑπὸ φοβερῶν ἀκτῶν καὶ ὅπου ὁ οὐρανὸς φαίνεται μόνον καθέτως ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς των. Καὶ ὁμως, αὐτοὶ οἱ ἄτυχοι, προσηλωμένοι εἰς τὴν φυλακὴν των, διάγουν ἀθλίαν ζωὴν, χωρὶς νὰ σκέπτονται νὰ ἀναζητήσουν ἄλλοῦ πλέον εὐτυχῆ κατοικίαν· τόσον ὁ ἔρωσ τῆς πατρίδος εἶναι βαθεῖα χαραγμένος εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου»⁷. Ὁ περιηγητὴς ὁμως δὲν ἀρκεῖται εἰς τὴν διαπίστωσιν καὶ ἀντικειμενικὴν περιγραφὴν μιᾶς καταστάσεως, ἐρευνᾷ τὰ βαθύτερα αἰτία τῆς δυστυχίας τῶν Ἑλλήνων καὶ καταλήγει εἰς ἐπιβαρυντικὰ ἐναντίον τοῦ βαρβάρου τουρκικοῦ ζυγοῦ συμπεράσματα: «Τὰ κτήματα τῆς Ρόδου παραμένουν ἀκαλλιέργητα· ἡ γεωργικὴ παραγωγὴ εἶναι ἐλαχίστη, διότι οἱ Τούρκοι ἀντὶ νὰ ἐνθαρρύνουν τὴν δραστηριότητα τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, ἐπιβάλλουν νέους φόρους καὶ ἐπιβουλεύονται τὴν μικρὰν περιουσίαν τῶν ἐργαζομένων εἰς τὴν γῆν, τὴν ὁποῖαν ποτίζουν διὰ τοῦ ἰδρώτος των, διὰ νὰ δρέψουν βραδύτερον τοὺς καρποὺς τοῦ μόχθου των. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἕλληνες οὐδέποτε δύνανται νὰ θεωπεύτουν αὐτὴν τὴν ἐλπίδα, περιπίπτουν εἰς τὴν πλέον καταστρεπτικὴν ἀπογοήτευσιν. Οἱ Τούρκοι ἀξιωματοῦχοι τῆς νήσου ἐργάζονται διὰ τὸ προσωπικὸν των συμφέρον· ὁ πασᾶς ἀδιαφορεῖ διὰ τὴν ἑλλειψιν γεωργικῆς παραγωγῆς, διότι κατέχει τὸ μονοπώλιον τῶν σιτηρῶν τῆς Καραμανίας καὶ ἀποκομίζει τεράστια κέρδη ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς σίτου εἰς τὴν Ρόδον. Ὁ καταθλιπτικὸς ζυγὸς τῶν Τούρκων ἐπέφερον οἰκονομικὴν παρακμὴν καὶ πνευματικὸν σκότος εἰς τὴν Ἑλλάδα, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι, ἓνας μικρὸς ἀριθμὸς ἀθλίων, χωρὶς ἐμπόριον, χωρὶς τέχνας, χωρὶς βιομηχανίαν, διότι οὐδεμίαν ἔχουν ἰδιοκτησίαν, πλανῶνται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐπὶ τῶν κατεστραμμένων πεδιάδων τῆς ἀρχαίας των πατρίδος»⁸. Μόνον ἐπιπόλαιοι περιηγηταὶ δύνανται νὰ κατηγορήσουν τοὺς Ἕλληνας διὰ τὴν οἰκτρὰν των ἐξαθλείωσιν: διατηροῦν τὴν θέλησιν καὶ τὰς ἀρετὰς τῶν ἐνδόξων προγόνων των· εὐρίσκονται ὁμως εἰς τὴν τελείαν ἀδυναμίαν ἕνεκα τοῦ βαρβάρου τουρκικοῦ δεσποτισμοῦ νὰ ἐργασθῶν διὰ τὸ ἀτομικὸν των συμφέρον ἢ τὸ κοινὸν καλόν.

Ἀπομακρυνόμενος ἐκ τῆς Ρόδου καὶ ἀναλογιζόμενος τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ παρελθόντος καὶ παρόντος, ὁ περιηγητὴς διατιπώνει ὠρισμένας σκέψεις περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς πλέον εὐνοουμένης ὑπὸ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως καὶ τοῦ κλίματος χώρας: «Δὲν θὰ ἐπανέλθουν ποτὲ οἱ εὐτυχεῖς ἐκεῖνοι καιροί, ὅτε ὄλοι οἱ πολιτισμένοι λαοὶ τῆς (Ἑλλάδος) ἀπέτιον φόρον τιμῆς, ὅτε τὰ ταλέντα τῶν καλλιτεχνῶν τῆς, ἢ εὐγλωττία τῶν ρητόρων τῆς προσήλκυε ἓνα πλῆθος ξένων; Ὅταν ἡ δᾶς τῶν ἐπιστημῶν ἔχει σβυσθῆ εἰς μίαν περιοχὴν, ἔχει λοιπὸν ἀφιερωθῆ αὐτὴ εἰς τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας διὰ παντός; Ὅχι. Ἀρέσκομαι καλλίτερον νὰ πιστεύω ὅτι αἱ ὠραῖαι ἡμέραι τῆς Ἑλλάδος θὰ ἀναγεννηθοῦν, ὅτι ἓνας λαὸς ἐχθρὸς τοῦ δεσποτισμοῦ, ἰδρῶν μίαν σοφὴν κυβέρνησιν, θὰ τῆς δώσῃ ἐκ νέου τὰς τέχνας τῆς καὶ τὸ πνεῦμα τῆς»⁹. Αἱ ἀνωτέρω σκέψεις θὰ μετατραποῦν μετ' ὀλίγον εἰς ἰκλόνητον πεποίθησιν, διὰ νὰ ἀποβιβασθῆ εἰς τὴν Κάσον, ὅπου ὁ βάνουσος ατακτητὴς δὲν ἔχει ἐγκατασταθῆ μονιμῶς ἐλλείψει ἰσχυρῶν ὀχυρῶν πρὸς ἀποφρουσιν πειρατικῶν ἐπιδρομῶν. Ὁ φόβος τῶν πειρατῶν κυρίως τῆς Μάλτας ξασφαλίζει εἰς τοὺς Ἕλληνας κατοίκους τῆς νήσου ἡσυχίαν, εὐημερίαν καὶ ἐλευ-

θερίαν: «Θὰ σὰς ὁμολογήσω ὅτι ἡ ἐκπληξίς μου ὑπῆρξεν ἴση πρὸς τὴν χαρὰν μου. Ἄνεμενον νὰ εὕρω εἰς αὐτὸν τὸν βράχον ἀθλίους ἰποδούλους, στενάζοντας ὑπὸ τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων, καὶ εἶδα ἐκεῖ μίαν φυλὴν εὐθυμον, εὐτυχῆ καὶ ἐλευθέραν εἰς τὸ μέσον τῆς αὐτοκρατορίας των... Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐπισκέψεών μου ἐθαύμαζα τὴν τάξιν καὶ τὴν σοφίαν τῆς μικρᾶς αὐτῆς δημοκρατίας, τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἐνότητά, αἱ ὁποῖαι ἐβασίλευον μεταξὺ τῶν μελῶν της, καὶ πρὸ παντὸς ἐκείνην τὴν ἀπαλὴν χαρὰν, ἐκείνην τὴν εὐχαρίστησιν, ἡ ὁποία ἐφαίνεται εἰς τὰ πρόσωπά των, εὐτυχῆς λαός, διελογιζόμεν! ἡ φιλοδοξία καὶ ἡ ραδιουργία οὐδόλως ταράσσουν τὴν ἡσυχίαν σου: ἡ δὲ ψα τοῦ χρυσοῦ οὐδόλως ἔχει διαφθεῖρει τὰ ἦθη σου, αἱ ἔριδες καὶ αἱ διχόνοιαί, τὰ ἐγκλήματα, διὰ τῶν ὁποίων εἶναι πλήρης ἡ γῆ, σοῦ εἶναι ἄγνωστα. Δὲν βλέπει κανεὶς εἰς τὴν νῆσον σου τὸν πολλὴν ὑπερηφανευόμενον διὰ τοὺς τίτλους του ἢ διὰ τὰ πλοῦτή του, νὰ ποδοπατῇ τὸν ταπεινὸν συμπατριώτην του! οὐδόλως βλέπει κανεὶς ἕνα εὐτελεῖ ὑπρέτην νὰ ἐγκωμιάζῃ τὰς κακίας τοῦ κυρίου του. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἴσος πρὸς τὸν ἄνθρωπον... Ἴδού, εἶπα εἰς τὸν ἑαυτὸν μου, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες! Ἴδού ἡ ζωρὰ φαντασία των ἔτοιμη πάντοτε νὰ ἀνάψῃ! Ἴδού ἐκείνη ἡ ἔξαιρετικὴ εὐαισθησία, ἡ ὁποία τοὺς διέκρινεν ἀπὸ ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς γῆς! αὐτὸς ὁ βράχος τοὺς ἐφύλαξεν ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων καὶ διετήρησαν τὸν ἀρχαῖον των χαρακτήρα... παντοῦ συνήντησα λαοὺς δυστυχεῖς ὄχι ἐξ αἰτίας των, ὄχι ἕνεκα τῆς ἀκαρπίας τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ ἕνεκα τοῦ ἐγκλήματος τῆς κυβερνήσεως, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι ὑποταγμένοι... Οἱ κάτοικοι τῆς Κάσου εἶναι Ἕλληνες· μίαν ἀκτίς ἐλευθερίας τοὺς φωτίζει· ἔχουν τέχνην, καλὴν πίστην, εὐαισθησίαν καὶ ἦθη· ἐὰν ἀποσταλῇ εἰς αὐτοὺς ἕνας καθῆς, ἕνας Μοντεβέλης¹⁰, ἕνας Πασᾶς, θὰ καταστοῦν ὁμοίως δόλιοι, ὁμοίως διεφθαρμένοι, ὅπως τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ἔθνους των»¹¹.

Εἰς τὴν Κρήτην ὁ Savary διαπιστώνει ὅτι ἡ βάνουσος τουρκικὴ διοίκησις ἔχει ἀνοίξει ἀγεφύρωτον χάσμα μεταξὺ τῆς καταπληκτικῆς ἀνόδου τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ καὶ τῆς δεινῆς θέσεως τῶν ταπεινῶν ραγιάδων, οἱ ὁποῖοι διατηροῦν μόνον ὑπερμεγέθη ἐγωισμόν καὶ νοσηρὰν ματαιοδοξίαν. Ἐν τούτοις εἰς τὰ κτήματα τῶν μοναστηρίων, τὰ ὁποῖα ἀπολαμβάνουν εἰδικῶν προνομίων, ἡ παραγωγή σίτου, οἴνου, ἐλαίου καὶ κηροῦ εἶναι σημαντικὴ καὶ ἡ φιλοξενία μοναδική. Εἰς τὴν περιοχὴν ἐπίσης τοῦ Ρεθύμνου οἱ κάτοικοι ἔχουν διατηρήσει τὴν ἀρχαίαν μέθοδον παραγωγῆς ἔξαιρετικῆς ποιότητος ἐλαιολάδου, ἱκανὸν νὰ συναγωνισθῇ τὸ τῆς προβηγίας. Οἱ Κρητῆς διαθέτουν πρὸς καλλιέργειαν εὐφορον γῆν, κατέχουν λιμένας πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου, δύνανται νὰ παράγουν τὰς πρώτας ὕλας διὰ τὴν δημιουργίαν βιομηχανίας καὶ ἀποβλέπουν διαρκῶς εἰς τὴν εὐμερίαν καὶ πρὸδον. Δυστυχῶς ὁμως ἡ τυραννικὴ ἐξουσία τοῦ ἐκπροσώπου τῆς Πύλης καὶ οἱ ἐξευτελισμοί, τοὺς ὁποίους ὑφίστανται καθημερινῶς, ἀποτελοῦν ἀνυπέροβλητον ἐμπόδιον καὶ προσβάλλουν ἀνεπανορθώτως τὴν δικαιοσύνην, τὴν θρησκείαν καὶ τὸν ἀνθρωπισμόν. Χαρακτηριστικὸν τῆς συμπεριφορᾶς τῶν Τούρκων καὶ τῶν συνθηκῶν διαβιώσεως τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων εἶναι τὸ περιστατικόν τὸ ὁποῖον περιγράφεται ἐντόνως κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ περιηγητοῦ εἰς τὰ Χανιά: «Δὲν ἔχουν (οἱ Ἕλληνες) τὸ δικαίωμα νὰ εἰσέρχωνται ἐπιπποὶ εἰς τὴν πόλιν. Ἡ τιμὴ αὐτὴ ἐπιφυλλάσεται εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπόν των καὶ εἰς τοὺς Εὐρωπαίους. Ὁ Ἐπίσκοπος τῶν Χανίων ἠθέλησε νὰ καταργήσῃ τὸν τυραννικὸν αὐτὸν νόμον. Ἐπιστρέφων ἕνα ἀπόγευμα ἐκ τῆς ὑπαίθρου μετὰ πολλῶν μοναχῶν οὐδόλως κατῆλθεν ἐκ τοῦ ὑποζυγίου του καὶ ἀδιαφορῶν ἐκάλπασε μέχρι τῆς οἰκίας του. Οἱ Γενίτσαροι, οἱ ὁποῖοι ἐφρούρουν τὴν εἴσοδον, ἐθεώρησαν τὴν πράξιν αὐτὴν ὡς ὕβριν. Τὴν ἐπομένην συνήθροισαν πρὸς στάσιν τὴν ὀχλοστρατίαν, διηγήθησαν τὴν προσβολὴν πού ἐδέχθη τὸ ὄνομα τοῦ Μουσουλμάνου καὶ ἔλαβον τὴν ἀπόφασιν νὰ καύσουν τὸν Ἐπίσκοπον καὶ τοὺς ἱερεῖς του. Ἦδη μετέφερον εἰς τὴν

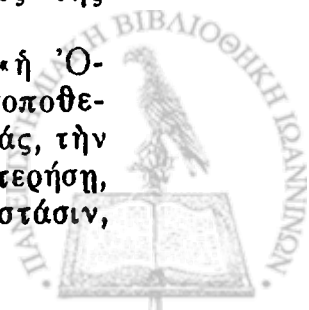
φλέκτους ὕλας διὰ νὰ θέσουν πῦρ εἰς τὴν οἰκίαν του, προφέροντες χιλίας κατάρας. Οἱ δυστυχεῖς ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ὑποστοῦν τὴν σκληρὰν τύχην, ὅτε ὁ Πασᾶς, πληροφορηθεὶς ἐγκαίρως, συνεκράτησε τὸ πλῆθος, γνωστοποιῶν εἰς ὅλας τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως φερμάνιον, τὸ ὁποῖον ἀπηγόρευε εἰς κάθε Ἕλληνα, ὁποιασδήποτε καταστάσεως καὶ ἂν ἦτο, νὰ κοιμηθῇ ἐντὸς τῶν τειχῶν τῶν Χανίων. Ἡ ἀπαγόρευσις ἐτηρήθη αὐστηρῶς. Ἐβλεπε κανεὶς τοὺς δυστυχεῖς σκλάβους νὰ ἐξέρχονται ἀτιμωτικῶς κάθε βράδυ ἐκ τῆς πύλης τοῦ Ρεθύμνου καὶ νὰ ἀναζητοῦν ἄσυλον εἰς τὴν πλησίον ὑπαιθρον»¹².

Αἱ τρεῖς τελευταῖαι ἐπιστολαὶ προωρίζοντο νὰ ἀποτελέσουν ἓνα δεύτερον τόμον, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Savary ἐσκέπτετο νὰ περιγράψῃ τὰς ἐντυπώσεις του ἐκ τῶν λοιπῶν νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους. Τὸ σχέδιον ὅμως τοῦτο ἔμεινεν ἡμιτελὲς λόγῳ τοῦ ἐπισυμβάντος θανάτου τοῦ περιηγητοῦ. Τὸ τέλος ὅμως τῆς τελευταίας ἐπιστολῆς παρουσιάζει ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον, διότι ἀποτελεῖ ἔνθερον κήρυγμα φιλελληνισμοῦ καὶ δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἐπιτυχῆς ἐπίλογος τοῦ δλου συγγράμματος τοῦ Savary: «Ἄς μὴ μὲ κατηγορήσουν ὅτι παρουσιάζω τοὺς ὀθωμανοὺς μὲ πολὺ μελανὰ χρώματα. Διατρέχω τὴν αὐτοκρατορίαν των, ἔχω εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς μου τὰ παντὸς εἶδους κακά, τὰ ὁποῖα ἐπέφεραν εἰς τὰς ἐπιστήμας, εἰς τὰς τέχνας, εἰς τοὺς ἀνθρώπους· τοὺς βλέπω νὰ φέρουν τὴν πανώλην ἀπὸ νῆσον εἰς νῆσον, ἀπὸ περιοχὴν εἰς περιοχὴν, χωρὶς νὰ δύναται τὸ παράδειγμα ὅλων τῶν ἐθνῶν νὰ τοὺς φωτίσῃ· καὶ δὲν θὰ ὑψωνόμην ἐναντίον τῆς ἀσυνειδησίας αὐτοῦ τοῦ βαρβάρου λαοῦ! δὲν θὰ κατηγοροῦν τὴν καταστρεπτικὴν μοιρολατρείαν του! δὲν θὰ εἶχον πυρίνους λόγους διὰ νὰ ζωγραφίσω τὰ ἐγκλήματα τῆς κυβερνήσεώς του, αὐτῆς τῆς ἐχθρικῆς κυβερνήσεως πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἢ ὁποῖα κατέστρεψε περισσοτέρους ἀνθρώπους ἀπὸ ὅσους ἐθέρισεν ὁ σίδηρος τῶν κατακτητῶν του! Εἰς τὴν θεὰν αὐτῶν τῶν θλιβερῶν θεαμάτων ἢ καρδία μου ἐξοργίζεται καὶ στενάζει, ἢ χολή μου φλέγεται καὶ θὰ ἤθελον νὰ ἐξορκίσω ὀλόκληρον τὴν Εὐρώπην ἐναντίον τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι, κατελθόντες ἀπὸ τὰ ὄρη τῆς Ἀρμενίας, συνέτριψαν τὰ ἔθνη κατὰ τὴν πορείαν των καὶ διήνοιξαν ἐν μέσῳ κυμάτων αἵματος μίαν ὁδὸν μέχρι τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ ὠραία χώρα, τὴν ὁποῖαν κατοικοῦν, οὐδόλως ἐξημέρωσε τὴν θηριωδίαν τοῦ χαρακτηῆρος των. Ἡ δύναμις εἶναι ὁ νόμος των, τὸ ξίφος ἢ δικαιοσύνη των»¹³.

* * *

Ὁ Sonnini¹⁴ ἐπεσκέφθη τὴν Ἑλλάδα καὶ περιοχὰς τῆς Τουρκίας κατὰ τὰ ἔτη 1778—1780 κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας καὶ κατόπιν εἰδικῆς ἀδείας τῆς Πύλης πρὸς συλλογὴν βοτάνων, ἐδημοσίευσεν ὅμως τὰς ἐντυπώσεις του μόνον κατὰ τὸ ἑννατον ἔτος τῆς Δημοκρατίας, ἤτοι τῷ 1801. Τὸ ἔργον του δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀρίστη λαογραφικὴ πηγὴ διὰ τὴν μελέτην τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως κατοίκων τῆς Ἑλλάδος. Περιέχονται ἐπίσης πλείσται ὄσαι πληροφορίαι ἐπιστημονικοῦ ἐνδιαφέροντος, κύριον ὅμως μέλημα τοῦ περιηγητοῦ δὲν εἶναι ἡ περιγραφή τῶν ἀρχαίων μνημείων, περὶ τῶν ὁποίων ἔχουν πολλὰ γραφῆ, ἀλλὰ ἡ ἔρευνα τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, τῶν κατοίκων της καὶ τῆς καταστάσεως τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἀπόψεως.

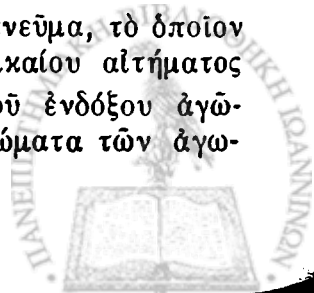
Ἡδὴ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἔργου· του ὁ Sonnini διαπιστώνει ὅτι «ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις ὁμοιάζει πρὸς ὑπερμεγέθη καὶ ἄμορφον κολοσσόν, τοποθετημένον εἰς βᾶσιν ἐξ ἀργίλου, φαίνεται ἔτοιμος νὰ καταρρεύσῃ· καὶ ἡ Ἑλλάς, τὴν ποῖαν συντρίβει μὲ τὸ ἀνυπόφορον βάρος της, δὲν δύναται νὰ καθυστερήσῃ, νυμφώνως πρὸς ὅλας τὰς ἐνδείξεις, ἂν ὄχι νὰ ἀνακτῆσῃ τὴν ἀρχαίαν της στάσιν,

τουλάχιστον νὰ σπάση τὰς ἀλύσεις της καὶ νὰ καταλάβῃ μίαν θέσιν μεταξύ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ὅπου ἡ παλαιὰ καὶ πλήρης δουλεία της ἠμπόδιζον αὐτὴν νὰ συγκαταλέγεται»¹⁵. Τὰ αἷτια τῆς καταπτώσεως τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς τραγικῆς θέσεως τῶν κατοίκων της ἀποδίδει ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὴν βάρβαρον τουρκικὴν ἐξουσίαν. Ἐν τούτοις, παρ' ὅλην τὴν τραγικὴν δουλείαν, οἱ Ἕλληνες διετήρησαν τὰς προγονικὰς ἀρετὰς καὶ παρέχουν εἰς τὸν περιηγητὴν τὴν ἐλπίδα περὶ μελλοντικῆς ἀναστάσεως τοῦ ἔθνους των. Ἐνθουσιάζεται κυρίως ἐκ τῆς λαμπρᾶς ἐπιδόσεως τῶν κατοίκων τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν, διὰ τῶν ὁποίων ἀποκτοῦν τὰ ὑλικά μέσα διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας των. Περιγράφει μάλιστα κατὰ τρόπον διθυραμβικόν τὴν μορφήν καὶ τὰ ἰδιαιτέρα γνωρίσματα τοῦ χαρακτῆρος τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἑλληνίδων καὶ παρατηρεῖ: «Ποῖα διαφορὰ μεταξύ τοῦ καθ' ὁλοκληρίαν νόθου ἐκείνου λαοῦ (τῆς Αἰγύπτου) καὶ τοῦ κατοικοῦντος ἀκόμη εἰς τὰς ὠραίας περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος. Ὑπὸ ἓνα καθαρὸν οὐρανόν, ἐντὸς μιᾶς ὑγιοῦς ἀτμοσφαιρας, εὐκράτου καὶ ποτισμένης ὑπὸ τῶν πλέων γλυκῶν ἀναθυμιάσεων, εἰς ἔδαφος τὸ ὁποῖον ἡ φύσις στολίζει διὰ ἀνθέων καὶ καλύπτει διὰ τῆς χλόης μιᾶς αἰωνίας ἀνοιξεως, καὶ τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἐμπλουτισθῇ διὰ παντός εἶδους παραγωγῆς καὶ δι' ἡδέων καρπῶν, δὲν ἀναμένει κανεὶς νὰ συναντήσῃ μεταξύ τῶν ἀνθρώπων εἰμὴ τὸ ἦπιον τῶν ἡθῶν καὶ τὴν γλυκύτητα τοῦ χαρακτῆρος»¹⁶. Ἐγείρεται ἐν συνεχείᾳ ἐναντίον τῶν παρατηρήσεων τοῦ μισέλληνοσ Ραυω καὶ ἀναιρεῖ τὰς κατηγορίας του ἐναντίον τῶν ὑποδοῦλων Ἑλλήνων, τὰς ὁποίας χαρακτηρίζει ὡς ὕβρεις καὶ βλασφημίας κατὰ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τοῦ ὠραίου καὶ ὡς μελανὰς κηλίδας τῶν φιλοσοφικῶν ἐρευνῶν. Εἶναι πεπεισμένος ὅτι, ἐὰν παρουσιασθοῦν ἰσχυραὶ ξένοι δυνάμεις, ὄχι ὡς εἰσβολεῖς καὶ κατακτηταί, ἀλλ' ὡς ἐλευθερωταὶ τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἐξέγερσις κατὰ τῆς δουλείας θὰ εἶναι ἀφ' ἑνὸς καθολικὴ καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀποτελεσματικὴ. Γενναῖοι πολεμισταὶ θὰ σχηματίσουν στρατιωτικὰ τάγματα εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς αὐτοκρατορίας, ἐνῶ ἔξυπνοὶ καὶ πεπειραμένοι ναυτικοὶ θὰ καλύψουν τὴν θάλασσαν: «Οἱ καιροὶ κατὰ τοὺς ὁποίους μία ἐκ τῶν ὠραιότερων χωρῶν τῆς ὑδρογείου, ἡ ὁποία εἶναι ἡ πλέον πλουσία εἰς πολυτίμους ἀναμνήσεις, θὰ ἐκτριζωθῇ ἐκ τῆς ὀθωμανικῆς δεσποτείας, δὲν εἶναι ἴσως ἀπομακρυσμένοι. Ἡ ὑπαρξις τῆς ἀπεράντου καὶ τερατώδους αὐτοκρατορίας τῶν Τούρκων δὲν δύναται νὰ ἔχη μακρὰν διάρκειαν... Μία κυριαρχία ἐδραιωμένη ἐπὶ τῆς ἀμαθείας δὲν δύναται νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἐπαφὴν τῶν φώτων· θὰ καταστραφῇ μετὰ τῆς προληπτικῆς βαρβαρότητος, εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλει τὴν προέλευσίν της· καὶ ἡ πλέον σκληρὰ, ἡ πλέον ἀπρονόητος τυραννία δὲν θὰ ἀφήσῃ ἄλλα ἴχνη, ἐκτὸς ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἀκολουθεῖ τὸν βίον ὄλων τῶν τυράννων, τὸν ἀποτροπιασμὸν τοῦ μέλλοντος»¹⁷.

Ἡ προφητεία αὐτὴ τοῦ Sonnini, στηριζομένη εἰς ἀντικειμενικὴν θεώρησιν τῆς ἐπικρατούσης καταστάσεως, δὲν θὰ ἀργήσῃ νὰ πραγματοποιηθῇ. Προβλέπων μάλιστα τὴν ἀντίδρασιν τοῦ Μέττερνιχ καὶ τῶν λοιπῶν δυνάμεων τῆς Εὐρώπης, παρατηρεῖ ὅτι ἡ λέξις «ἐπανάστασις» δὲν πρέπει νὰ ἀνησυχῇ τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως, διότι δὲν πρόκειται περὶ κοινωνικῆς ὡς εἰς τὴν Γαλλίαν, ἀλλὰ περὶ δικαίας ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως. Ψέγει τέλος τὴν πολιτικὴν τῶν κυβερνήσεων τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδιαιτέρως τῆς πατρίδος του, ἡ ὁποία ἐνίσχυσε τὸ ναυτικὸν τῆς Τουρκίας διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ λιμένος τῆς Μασσαλίας διὰ τὴν κατασκευὴν πλοίων καὶ ἀπέστειλε τὸν βαρῶνον ντε Τόττι διὰ τὴν ἀποτελεσματικὴν ὀχύρωσιν τῶν στενῶν τῶν Δαρδανελλίων.

Τὰ ἀνωτέρω κείμενα ἀποδεικνύουν ὅτι τὸ Φιλελληνικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ὑπεχρέωσε τὴν Εὐρωπαϊκὴν πολιτικὴν νὰ στραφῇ ὑπὲρ τοῦ δικαίου αἰτήματος τῶν Ἑλλήνων, δὲν διεμορφώθη ἀποτόμως κατὰ τὴν περίοδον τοῦ ἐνδόξου ἀγῶνος τῆς ἐθνικῆς μας ἀνεξαρτησίας. Βεβαίως τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τῶν ἀγω-

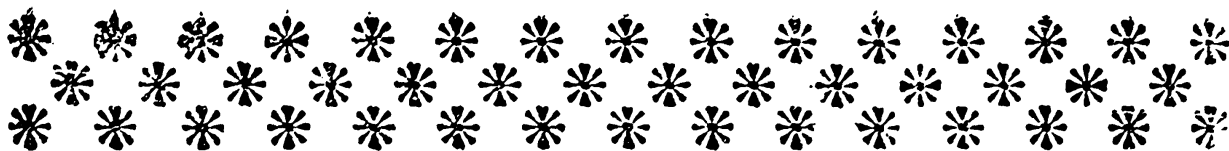

νιστῶν τῆς Ἐπαναστάσεως ἔδωκαν ἀποφασιστικὴν ὠθησιν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν φιλελληνικῶν συναισθημάτων τῆς Εὐρωπαϊκῆς κοινῆς γνώμης. Εἶναι ὁμως ἀναμφισβήτητον ὅτι ὁ Φιλελληνισμὸς ὀφείλει τὴν ἀρχὴν του εἰς τὰς περιγραφὰς τῶν περιηγητῶν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 18ου αἰῶνος, ἰδιαιτέρως δὲ εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν Γαλλίαν, ἐκτὸς τοῦ Savary καὶ τοῦ Sonnini, τοῦ Guys, τοῦ Choiseul-Gouffier καὶ τοῦ Πουκεβίλ, αἱ προτροπαὶ τοῦ Βολταίρου πρὸς τὴν Αἰκατερίνην τῆς Ρωσσίας πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου καὶ ἡ λογοτεχνικὴ ὑπὲρ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων δημιουργία τῶν ὑπὸ τὴν σκιάν τοῦ Πατριάρχου τοῦ Fernex ἐργαζομένων ποιητῶν, συγγραφέων καὶ φιλοσόφων, ἔρριψαν τοὺς πρώτους σπόρους τῆς συμπαθείας τῆς πεφωτισμένης Εὐρώπης πρὸς τοὺς στενάζοντας ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν Ἕλληνας καὶ προετοίμασαν τὴν κοινὴν γνώμην διὰ νὰ δεχθῆ εὐνοϊκῶς μετ' ὀλίγον τὴν ἱερὰν ὑπόθεσιν τῆς ἐλευθερίας, τῆς δικαιοσύνης, τῆς θρησκείας καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

1. Voyage littéraire ce la Grèce, ou Lettres Sur les Grecs anciens et modernes, avec un parallèle de leurs moeurs, Παρίσιοι, 1771, 2 τόμοι· (Ἀφιερωμένον εἰς τὸν Βολταίρον).
2. Voyage pittoresque de la Grèce, Παρίσιοι, 1782—1822, τ. 1 καὶ 2.
3. Recherches philosophiques sur les Grecs, Βερολίνον, 1788.
4. Voyage en Grèce fait dans les années 1803 et 1804, Παρίσιοι. 1807.
5. Lettres sur de la Grèce faisant suite à celles sur l' Egypte, Παρίσιοι 1788.
6. Sonnini de manoncourt, Voyage en Grèce et en Turguie..., Παρίσιοι, 1801, 2 τόμοι.
7. 10ῃ ἐπιστολή, σ. 35.
8. 13ῃ ἐπιστολή, σ. 88.
9. 14ῃ ἐπιστολή, σ. 98.
10. Ἀρχηγὸς τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἑβραίων εἰς τὴν Ρόδον. Ἐπιθεωρεῖ τὴν εἰσπραξίν τοῦ κεφαλικοῦ φόρου, ἀσκεῖ δικαστικὴν ἐξουσίαν καὶ θέτει εἰς ἐφαρμογὴν τὰς ἀποφάσεις τοῦ Τούρκου διοικητοῦ τῆς νήσου.
11. 15ῃ ἐπιστολή, σ. 118, 124, 125, 128, 129 καὶ 130.
12. 30ῃ ἐπιστολή, σ. 273—274.
13. 42α ἐπιστολή, σ. 381—382.
14. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Λουνεβίλλην τῷ 1751 καὶ ἠσχολήθη μὲ τὴν ὀρνιθολογίαν καὶ τὴν βοτανικὴν. Τὴν 26ην Ἀπριλίου 1777 ἀνεχώρησεν ἐπὶ τοῦ πολεμικοῦ «Ἀταλάντη» πρὸς ἐπίσκεψιν ὅλων τῶν λιμένων τῆς Ἀνατολῆς. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του εἰς τὴν Γαλλίαν τῷ 1780 διωρίσθη εἰρηνοδίκης καὶ ἐν συνεχείᾳ καθηγητῆς Κολλεγίου. Ἐκτὸς τῶν ταξιδιωτικῶν του ἐντυπώσεων ἐδημοσίευσεν Φυσικὴν Ἱστορίαν τῶν ἔρπετῶν καὶ τῶν κητωδῶν. Ἀπέθανεν εἰς Παρισίους τῷ 1812.
15. Τόμος Α', σ. 4—5.
16. Αὐτόθι, σ. 24—25.
17. Αὐτόθι, σ. 31—32.

Κ. Σ. ΚΩΝΣΤΑ

ΚΟΣΜΑΣ ΑΙΤΩΛΟΣ ΚΑΙ ΟΡΛΩΦΕΙΑ

Ἀπὸ τὴν πατριωτικὴ δρᾶση τοῦ μεγάλου ἀναγεννητοῦ

«Ἦδὸ Μέγα Δέντρο ξεκινᾷ, στὸ Καλοντάσι ἀγιάζει,
χτίζει σχολειά, χτίζει ἐκκλησιές, χτίζει τὴ Ρωμιοσύνη!»
Γ. ΑΘΑΝΑΣ.

1. Ἡ προετοιμασία

Οἱ πρῶτοι οὐσιαστικοὶ ἐπαναστατικοὶ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴν ἀποτίναξη τοῦ ἀπὸ τοῦ 1453 τουρκικοῦ ζυγοῦ ἀρχίζαν μὲ τὴν εἴσοδο τοῦ 18ου αἰώνα, δταν ἡ ὁμόδοξή τους τότε Ρωσσία ἀνοίξε πόλεμο κατὰ τῶν Τούρκων καὶ κληρὸς καὶ λαὸς εἶδαν στὸ πρόσωπο τοῦ Ἰσάρου τὸν Θεόπεμπτο ἐκδικητὴ καὶ λύτρωτὴ τους. Οἱ πολιτικοὶ τῆς Ρωσσίας εἶχαν πεισθῆ πὼς ἡ ὀλοένα καὶ παρακμάζουσα Τουρκικὴ Αὐτοκρατορία τοὺς εὐκόλυνε νὰ ἐφαρμόσουν τὰ παλαιὰ τους ὄνειρα καὶ νὰ διαδεχθοῦν αὐτοὶ τῶρα τοὺς Τούρκους στὴν κληρονομιά τοῦ Βυζαντίου· γιὰ τοῦτο ὑπέθαλπαν μὲ κάθε τρόπο τὸν ἱερὸ πόθο τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴν ἀπόσπαιση τοῦ ξενικοῦ ζυγοῦ.

Ἄλλοι Ἕλληνες ἀνέβαιναν στὴ Ρωσσία ἀποκτοῦσαν ἀμέσως τὴ ρωσικὴ ἰθαγένεια, γίνονταν δεκτοὶ στὸ στρατὸ καὶ προάγονταν σὲ ἀξιώματα. Ὁ κληρὸς τῆς Μόσχας, ἐξ ἄλλου, βρίσκονταν σὲ συνεχῆ ἀλληλογραφία μὲ τὴ στενάζουσα ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔστελνε στίς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ὄρους διάφορα δῶρα, ἄμφια, πολύτιμα σκευῆ, εἰκόνες, σταυροὺς, ἐπιταφίους. Πράκτορες τῶν Ρώσων διεύργναν τὰ πνεύματα καὶ θερμδαίμοι ἀπεσταλμένοι ζητοῦσαν ἐπίμονα τὴν κήρυξη τῆς ἐπανάστασης, τερατολογῶντας στὸ λαὸ καὶ διασπέρνοντας τίς πιδ παραδόξες διαδόσεις καὶ προσκαλῶντας ὄλους στὰ ἄρματα ἐναντίον τοῦ δυνάστου. Ὅλα αὐτὰ, καθῶς καὶ ἡ εφεύρεση τοῦ καλόγερου Θεοκλήτου Πολυεἰδη μὲ τίς διάφορες προρρήσεις τῆς λαϊκῆς φυλλάδας τοῦ «Ἀγαθαγγέλου» του ἢ «Ὁπτασίας τοῦ μακαρίου Ἱερομονάχου Ἀγαθαγγέλου» — προσφιλέστατου ἀναγνώσματος τῶν ὑποδοῦλων, πού προέλεγε μὲ ἀκρίβεια ὅσα εἶχαν συμβῆ ὡς τὴν ἐποχὴ του καὶ προδιέγραφε τὰ μέλλοντα, τὴ «συντέλεια τῆς βασιλείας τῶν Ὁσμάνων», καὶ κυκλοφοροῦσε εὐρύτατα, ἐντυπο καὶ χειρόγραφο, ὡς «κῶδιξ τις θεῖος, ἀναγγέλων βεβαίαν τὴν ἀπὸ τοὺς Τούρκου σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος», καλλιεργῶντας ἔτσι τὴν πίστη στὸ «ξανθὸν γένος» τῶν Ρώσων¹ — ὅλα, λοιπόν, αὐτὰ δυνάμωναν τὸν πόθο τῶν Ἑλλήνων καὶ εὐμενῶς τοὺς προδιέθεταν πρὸς ἐξεγερτικὲς προσκλήσεις τῆς Ρωσσίας.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς, πού εἶχε καταλάβει τότε τοὺς Ἕλληνας, ἦταν μεγάλος· ὁ μεγαλύτερος ὅμως εἶχε σημειωθῆ στὴν Αἰτωλοακαρνανία. Τὸ Κάρλελι — ἔτσι εἶχαν ὀνομάσει οἱ Τούρκοι τὴν Αἰτωλοακαρνανία καὶ θὰ πῆ χώρα τοῦ Καρλόλου, ἐπειδὴ ὁ πρὶν κυρίαρχός της ἦταν ὁ Κάρολος Τόκκος, ἀπὸ ὅπου καὶ τὴν πῆ-

1. Α. Βρανούση: «Ρήγας Βελεστινλῆς», Ἀθήναι 1957, σελ. 100.

ραν οί Τούρκοι — τὸ Κάρλελι, λοιπόν, μπορεῖ σίγουρα νὰ περηφανεύεται γιὰ τὰ πρῶϊμα ἐπαναστατικὰ κινήματά του. Δὲν εἶχαν περάσει παρὰ μονάχα ἑκατὸν δεκαοχτῶ χρόνια μὲ τὴν "Ἀλωση τῆς Πόλης καὶ πρῶτοι οἱ Καρλελιῶτες τὰ χόντραιναν μὲ τοὺς Τούρκους: ἦταν μαζί μὲ τὸν Ἰωάννη τὸν Αὐστριακὸ στὴ ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου στὰ 1571 καὶ τράβηξαν γιὰ τὸ τόλμημά τους ἐκεῖνο φρικτὰ ἀντίποινα ἀπὸ τοὺς Τούρκους, δηώσεις, καταστροφές καὶ παιδωμάζωμα ἀκόμα. Στὰ 1585 ὁ Θεόδωρος Μπούας - Γρίβας ἔδινε σὲ μιὰ ἔνοπλη διαμαρτυρία του κατὰ τοῦ ἔχθρου τὴν πρώτη μάχη:

« . . . μ' ἔννια χιλιάδες Τούρκους
στὰ ρόγγια, στὰ ξερόρογγα, κοντὰ στὴ Γαβρολίμνη
μὲ τὸν πασιᾶ τοῦ Νέπαχτου, τοῦ Καρλελιοῦ τὸ μπέη»

Βαρεῖα πληγωμένος ὁ Μπούας μπόρεσε:

« . . . καὶ ρίχτηκε στὸ Θιάκι
κί' ὄλοι οἱ γιατροὶ τοῦ λέγανε πὼς γλυτωμὸ δὲν ἔχει»,

ὅπου καὶ ὑπέκυψε στὶς λαβωματιές του. Στὰ 1730 ἄρματωλοι τῆς Αἰτωλοακαρνανίας καιροφυλακτῶντας στὴν *Κα κ ἦ Σ κ ἄ λ α* τῆς Κλόκοβας, στὸ μεταξὺ τοῦ Μεσολογγιοῦ καὶ Ναυπάκτου ἀνώμαλο δρόμο, ξέκαναν τουρκικὸ караβάνι, πὸ μετέφερε στὴν Πόλη τὸ φόρο τοῦ χαρατσιοῦ καὶ τὸν πῆραν ὀλόκληρο· κατέλαβαν ὕστερα καὶ τὸ Μακρυνόρος καὶ ἔτσι γιὰ ἓνα διάστημα ἡ ἐπικοινωνία τῆς Ἡπείρου μὲ τὸ Ξηρόμερο καὶ τὶς δυτικὲς ἐπαρχίες εἶχε κοπῆ².

Στὸν ἡρωϊκὸ καὶ ἀγέρωχο τοῦτον τόπο ἡ προπαγάνδα τῶν ρωσικῶν σχεδίων εἶχε πιάσει. "Ἀλλωστε εἶχε γίνει καὶ σ' αὐτὸν σύντονη καὶ συστηματικὴ προεργασία. Οἱ Καρλελιῶτες Νικήτας, ἀπὸ τὰ Βλυζανὰ τοῦ Ξηρομέρου, καὶ ὁ Βαλτινὸς Γεώργιος Σταθᾶς, γιὸς τοῦ Γέρο - Σταθᾶ, πὸ καὶ *Μ ο σ χ ο β ί τ η* τὸν παρωνόμασαν, ὅταν γύρισε στὴν Ἑλλάδα³, εἶχαν γίνει στρατηγοὶ στὸ ρωσικὸ στρατό. Ἐπίσης συνταγματάρχης σ' αὐτὸν εἶχε κάμει καὶ ὁ Γιάννης Βαρνακιώτης, παπποῦς τοῦ ὕστερα ἀρχιστρατήγου τοῦ Ξηρομέρου⁴. Καὶ τότε, σὰν ἐπαναστατικὸ ἐμβατήριον, βρισκόνταν κάθε στιγμή στὰ χεῖλη ὄλων τῶν Καρλελιωτῶν ὁ θούριος δημοτικὸς ἔξορκισμός:

«'Ακόμα τούτ' τὴν ἀνοιξή
— ραγιάδες - ραγιάδες
καὶ τοῦτ' τὸ καλοκαίρι
— καημένη Ρούμελη.
"Ὅσο νᾶρθη ὁ Μόσκοβος
— ραγιάδες - ραγιάδες
νὰ φέρη τὸ σεφέρι
— Μωριᾶ καὶ Ρούμελη!».

"Ἐτσι εἶχαν διαμορφωθῆ τὰ πολιτικὰ πράγματα στὸ σκλαβωμένο Κάρλελι, ὅταν ὁ Πάτερ - Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, ὕστερ' ἀπὸ δεκαεφτάχρονη συνεχεῖς στὴν Ἀθωνιάδα Ἀκαδημία σπουδές, πὸ σίγουρα αὐτὲς τοῦ σφυρηλάτησαν τὸ ἔμφυτο φλογερὸ χαρακτήρα του, χρισμένος καὶ ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο «Γενικὸς Ἱεροκῆρυξ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας» καὶ ἐνισχυμένος καὶ μὲ τὸ μεγάλο κῦρος τοῦ ἱερωμένου ἀποχαιρετοῦσε, ὑπερπεννητάρης πιά, στὰ 1760 τὸ "Ἁγιον Ὄρος καὶ ἀρχίζε τὸ ἱερα-

2. Π. Ἀραβαντινοῦ: «Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου», Α', 241.

3. Ν. Κασομούλης: «Ἐνθυμήματα Στρατιωτικά», Α, 35.

4. Κ. Α. Στασινοπούλου: «Τὸ Μεσολόγγι», Α, 1925, σελ. 98.

ποστολικό έργο του για την έθνική, πνευματική και θρησκευτική βελτίωση τής εθνότητας.

2. 'Ο έθνεγέρτης

Καλυμμένος με τον εύτελῃ και άπερίττε τρίβωνα του Τάγματος τῶν Βασιλειανῶν και φέρνοντας στα χέρια του άπλούστατο ραβδί ο μοναχός Πάτερ - Κοσμᾶς ο Αιτωλός ἦταν στα κρυφά ένας από τους μυστικούς και ανεπίσημους κήρυκες τῶν προθέσεων τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς. Δραστήριος, εύγλωττος, ακούραστος διδάχος⁵ έκανε στα λαϊκά στρώματα τὰ ένθουσιώδη κηρύγματά του στο συναρπαστικό και ένθερμο δημοτικό λόγο και παρασκεύαζε τὸ κίνημα. Οἱ μεγάλοι στο "Άγιον Όρος αναγεννητές δάσκαλοί του, πού και εκείνοι είχαν όνειρευθῆ και τάξει σκοπὸ τῆς ζωῆς τους τὴν άνάσταση του Γένους — δηλαδή ο Εύγένιος Βούλγαρης, πού είχε όρκισθῆ τὸν όρκο τῆς Μεγάλης 'Ιδέας στον "Αθῶ ο Νικόλαος Τζαρτζούλης, πού είχε προφητέψει για τὸ 1774 τὴ διάλυση του 'Οθωμανικοῦ Κράτους και τὴν άναβίωση τῆς Βυζαντινῆς Αυτοκρατορίας ο Παναγιώτης Παλαμᾶς, ο φωτισμένος Διδάσκαλος του Γένους, ο «άσκητῆς ρασσοφόρος τ' Άγιονόρους», πού θὰ ξεσηκώση σὲ λίγο με έναν άπερίγραπτο ένθουσιασμό τὸ κάστρο του Μεσολογγιοῦ στο κίνημα — και οἱ τρεῖς αὐτοὶ είχαν κληροδοτήσῃ τις ιδέες τους για τὴ λύση του έθνικοῦ ζητήματος και στον εύπαίδευτο μαθητῆ τους. Κυρίως όμως ο,τι άσκησε πάνω του άποφασιστικῆ επίδραση ἦταν ο φιλικὸς δεσμὸς του Πάτερ - Κοσμᾶ με τὸν πολιτικῶς ρωσόφιλο και έθνικῶς μεγαλοϊδεάτη δάσκαλό του Τζαρτζούλη. 'Αλλά ρωσόφιλος ἦταν και ο Οἰκουμενικός Πατριάρχης Σεραφεῖμ Β' ο 'Αλβανίτης, ο εκ Δελβίνου, πού μαζί του στενωτάτες επίσης σχέσεις είχε συνάψει ο Πάτερ - Κοσμᾶς. "Ετσι δὲν γεννιέται καμμιά άμφιβολία πὼς ανάμεσα στους Πατριάρχῃ — Τζαρτζούλη — Κοσμᾶ υπῆρξε μύηση στὴ ρωσόφιλη κατεύθυνση και πολιτικῆ, πού άργότερα εκδηλώθηκε με τὴ συμμετοχῆ τους στὴν επανάσταση. 'Ο σύνδεσμος, λοιπόν, αὐτός, αλλά και ἡ ειδικῆ έντολή, πού πήρε, τόσο από τὸν Πατριάρχῃ Σεραφεῖμ Β', όσο και από τὸ μεταγενέστερό του Σαμουήλ, διαμόρφωσαν από άπόψεως έξωτερικῆς πολιτικῆς τὸν Πάτερ - Κοσμᾶ σὲ ρωσόφιλο⁶. «Ρωσόφιλος και μνημένος στα σχέδια τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς συχνά μνημόνευε τὸ ξανθὸν γένος, πού θὰ ξεσκλάβωνε τὴν πατρίδα του», άποφαίνεται και ο κράτιστος τῶν μελετητῶν του⁷. Συχνά μιλοῦσε για τὴν ἡμέρα κρίσεως και με λόγια συμβολικά προσπαθοῦσε νὰ σταλάζη στις ψυχές τῶν πληθυσμῶν τὴν ιδέα τῆς επανάστασης και τῶν θυσιῶν, πού έπρεπε νὰ δοκιμάσουν για τὴν πατρίδα τους. 'Αναχωρῶντας από κάθε χωριὸ συνήθιζε νὰ λέη: — «Αὐτὸ μιὰν ἡμέραν θὰ γίνῃ ρωμέϊκον». Γενημμένος και μεγαλωμένος μέσα στὴν ἡρωικῆ ατμόσφαιρα τῆς κλεφτουριᾶς του Κάρλελι ἦταν ένας άφωσιωμένος στο ποθούμενο του Γένους.

'Η δεύτερη μακρὰ περιοδεία του (1763 — 1773) συνδέθηκε άρρηκτα με τὴν προετοιμασία και τὴν κήρυξη του ξεσηκωμοῦ του 1769. Με τὴ γερῆ προετοιμασία του και τὴν πνευματικῆ πανοπλία του άρχισε νὰ δρασκελάη τὰ βουνά και νὰ μῆ τούς 'Αρματωλούς και τούς Κλέφτες στὴν ιδέα του ξεσκλαβωμοῦ του Γένους με τὴ συνδρομῆ του «ξανθοῦ γένους» και τῆς «'Αγίας Ρωσσίας». Πραγματικοιοῦσε ιδιαίτερες συναντήσεις με τούς όπλαρχηγούς και τούς κατηχοῦσε

5. Διδάχους ἢ Διδαστάδες έλεγαν τότε τούς λαϊκούς ιεροκήρυκες, πού με πρόφαση τὸ ράσο και τὴ χριστιανικῆ διδασκαλία πλησίαζαν τὸ λαό.

6. Δ. Γρ. Τσάκωνα: «'Η κοινωνιολογία του Κοσμᾶ του Αιτωλοῦ», περιοδ. «'Ηπειρωτικῆ 'Εστία», έτ. Η' (1959), σελ. 115—116, 124.

7. Φάνη Μιχαλόπουλου: «Κοσμᾶς ο Αιτωλός», περιοδ. «Νέον Κράτος», 1938, σελ. 738.

στά επαναστατικά σχέδια τῆς ρωσικῆς αὐλῆς καὶ τοῦ "Ἑλληνα ἀξιωματικοῦ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ Γεώργιου Παπαζώλη. Τὴν ἐθνικώτατη καὶ εὐρύτατα πατριωτικὴ δράση τοῦ Πάτερ - Κοσμᾶ τότε ἀρκετὲς τοπικὲς παραδόσεις τὴ μνημονεύουν. Μετὰ ἀπὸ κάθε «Διδαχὴ» του μάζευε γύρω του τοὺς ζωηρότερους, τοὺς πιδ δυναμικοὺς καὶ ἀποφασιστικοὺς καπεταναίους καὶ τοὺς κατηχοῦσε στὰ πατριωτικὰ του σχέδια. Οἱ ἐπισημότεροι ὄπλαρχηγοὶ τῶν ὄρεινῶν χωριῶν μυήθηκαν ἀπὸ αὐτὸν στὴν ἰδέα τῆς ἀπελευθέρωσης καὶ ἔδωκαν μπροστά του τὸν ὄρκο τῆς μελλοντικῆς δράσης, ὅταν ὁ πόλεμος ἀνάμεσα Ρωσσίας καὶ Τουρκίας θὰ ξεσποῦσε. Ὁ Τσόγγας καὶ ὁ Σταθᾶς, πού εἶχαν τὰ ἀρματωλικά τους ἢ δροῦσαν στὸ Βάλτο, στὸ Ξηρόμερο ἢ στὸ Λοῦρο. εἶχαν κατηχηθῆ ἀπὸ τὸν Πάτερ - Κοσμᾶ. Οἱ περίφημοι Λαζαῖοι, ὁ Γέρο - Βλαχάβας καὶ ἄλλοι ἀρματωλοὶ εἶδαν καὶ γνώρισαν τὸν ἐνθερμορασοφόρο καὶ μυήθηκαν ἀπὸ αὐτὸν στὴν ἰδέα τῆς μελλοντικῆς ἐξέγερσης, πού σχεδίαζε ἡ ρωσικὴ πολιτικὴ⁸. Οἱ λόγιοι τοῦ καιροῦ, ἐξ ἄλλου, κατειλημμένοι ἀπὸ τὴ μανία τῶν Βυζαντινῶν νὰ λύνουν χρησμούς, ὠραματίζονταν τὸ λυτρωμὸ τοῦ Γένους ἀπὸ τὴ Ρωσσία καὶ τὸν χρονολογοῦσαν πότε στὰ 1767, πότε στὰ 1768 καὶ πότε στὰ 1774. "Ὡστε ἡ ὥρα πλησίαζε καὶ ἡ προπαγάνδα γίνονταν μὲ φανατισμὸ.

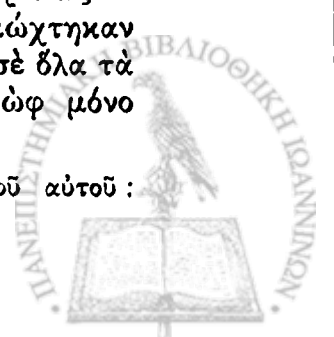
Τοῦ Πάτερ - Κοσμᾶ τὰ ὄνειρα ἀρχίζουν νὰ παίρνουν σάρκα καὶ ὄστᾶ τὸ Φθινόπωρο τοῦ 1768, ὅταν ἡ μεγαλοπράγμονη καὶ δαιμόνια Γερμανίδα Αἰκατερίνη Β', γυναικὰ μεγάλων παθῶν, μεγάλης φιλοδοξίας καὶ μεγάλης ἐνεργητικότητος, ἀνέβηκε στὸν αὐτοκρατορικὸ θρόνο τῆς Ρωσσίας (1762 — 1796) μὲ κατασταλαγμένο ὀριστικὰ τὸ σχέδιο τῆς ἀπελευθέρωσης τῶν χριστιανῶν τῆς Τουρκίας. Οἱ χῶρες αὐτὲς θὰ ἀποτελοῦσαν δυὸ ἀνεξάρτητα κράτη καὶ μάλιστα ἓναν ἐγγονὸ τῆς τὸν εἶχε ὀνομάσει ἐμφαντικὰ Κωνσταντῖνο καὶ τὸν προώριζε γιὰ τὸ θρόνο τοῦ Βυζαντίου. Βιάζονταν, λοιπόν, οἱ Ρῶσσοι νὰ κατέβουν στὴν Μεσόγειο καὶ ὅταν ἡ Αἰκατερίνη κήρυξε πιά τὸν πόλεμο τῶν Τούρκων πιστεύτηκε πὼς οἱ προφητεμένοι καιροὶ τέλος πάντων ἦρθαν. Γεμᾶτοι συγκίνηση καὶ επαναστατικὸτητα οἱ ὄπλαρχηγοὶ τοῦ Κάρλελι, παρασυρμένοι ἀπὸ τὴ μέθη τοῦ ἀγνοῦ πατριωτισμοῦ τους καὶ τῶν δολιῶν ξένων ὑποσχέσεων, ὑψωσαν στὴ χώρα τους τὴ σημαία τῆς ἀνεξαρτησίας. Στὴ Βόνιτσα καὶ τὸ ἄλλο τὸ Ξηρόμερο ὁ Χρῆστος Γρίβας, στὸ Βάλτο ὁ Σταθᾶς Γεροδῆμος, στὸ Βραχώρι καὶ τὸ Ἀγγελόκαστρο ὁ Γεώργιος Γουλιμῆς ἢ Λαχούρης, στὸ Μεσολόγγι ὁ Παναγιώτης Παλαμᾶς καὶ στὴ Ναύπακτο ὁ Κ. Σισμάνης ξεσήκωσαν τοὺς πληθυσμούς τῶν ἐπαρχιῶν τους. Ὁλόκληρο τὸ Κάρλελι στὰ ἄρματα. Ὁ Πάτερ - Κοσμᾶς ὀλόπρωτος ἀνάμεσά τους καὶ μὲ ἐνεργότατο μέρος, ὑποκινῶντας καὶ συνεπαίρνοντας μὲ τὸ φλογερὸ δημοτικὸ κήρυγμά του τὸ λαὸ καὶ προτρέποντας στὴν ἐξακολούθηση τῆς ἐπανάστασης.

Λεπτομέρειες ἀπὸ τὴ δράση του στὴν περίοδο τούτη δυστυχῶς δὲν γνωρίζομε. Ὅμιλλες του ἀναφέρονται τότε στὴ Ναύπακτο, πιθανῶς στὶς ἀρχὲς τοῦ 1770, γιὰ τελευταία φορά, καθὼς καὶ στὸ Γαλαξίδι τὸν ἴδιο καιρὸ.

3. Μαδημένα ὄνειρα

Οἱ πρῶτες ἐπιτυχίες τῆς ἐπανάστασης τοῦ Ὁρλώφ — ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ στόλαρχου καὶ κυριώτερου ὑποκινητοῦ τῆς Ἀλέξιου Ὁρλώφ — ἢ τῆς ἀλέρτας — λαϊκῆς ὀνομασίας τῆς ἐξέγερσης — σημειώθηκαν λαμπρές. Οἱ Τοῦρκοι διώχτηκαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ Κάρλελι καὶ ἡ ἑλληνικὴ σημαία κυμάτιζε ἀγέρωχη σὲ ὅλα τὰ κάστρα του. Ὅμως οἱ ἀποτυχίες δὲν ἄργησαν νὰ ἀκολουθήσουν. Ὁ Ὁρλώφ μόνο

8. Κ. Ζησίου: «Οἱ Διδάσκαλοι τοῦ Γένους», Ἀθῆναι 1915, σελ. 84. Τοῦ αὐτοῦ: «Νέα Ἐφημερίς», 23 Αὐγούστου 1896.

υποσχέσεις κόμισε στην Αίτωλοακαρνανία και καμμιά πραγματική βοήθεια. «Ο λυτρωτής ο Μόσκοβος ο πλάνος πάει με τα διαβατάρικα πουλιά!». Και τότε τα γεγονότα πολύ τραγικά σημειώθηκαν. Οι Ἀρβανῖτες κατέβηκαν στα 1770 και κατά τὸ φρικτώτερο τρόπο ἀφάνισαν τὰ μέρη. Ἀπὸ τοῦ 1770 ἴσαμε τὸ 1774 οἱ αἰτωλοακαρνανικοὶ χῶροι ἔγιναν πεδίο φοβερῶτατων και ἀγριώτατων ἐπιδρομῶν και σχεδὸν ἐρημώθηκαν. Τοὺς αἱματόβαφε «λιάπικο χαντζάρι, θάνατος κι' ἐρμιά!» Τὸ Βραχώρι καταστράφηκε, ἐπίσης τὸ Μεσελλόγγι και οἱ ἄλλες παραθαλάσσιες πολιτεῖες Ἀνατολικὸ και Ἐπαχτος. Οἱ Γριβαῖοι και ὁ Γουλιμῆς με τριακόσιους γενναίους τους σὲ μιὰ ἐξάωρη φονικώτατη μάχη ἔπεσαν ὅλοι τους στὶς νέες Θερμοπύλες τῆς Αἰτωλίας, στῶν «Γριβαῖων τὰ κόκκαλα» τοῦ Ἀγγελοκάστρου⁹. Σὲ σημείωμα τοῦ κώδικα τῆς Μονῆς Παλιοκαρυᾶς ἀναγράφονται τὰ ἐξῆς γιὰ τὸν ἀφανισμό τῶν μερῶν αὐτῶν: «Ἐν ἔτει 1771 ἐκατέβηκαν οἱ Ἀρβανῖτες και ἐχάλασαν τὸ Ἀνατολικὸ και τὸ Μεσολόγγι και ἄλλα μερικὰ κάστρα και ἐπῆραν σκλάβους, γυναῖκες και παιδιὰ, και ἄλλους ἐπούλησαν και πολλοὺς ἐπῆγαν εἰς τὴν Ἀρβαντιὰν και τοὺς ἐτούρκεψαν»¹⁰. Ἡ ἀνάμνηση τῶν γεγονότων ἐκείνων ἦταν γιὰ πολλὰ χρόνια φοβερή. «Στὸν καιρὸ τοῦ Ὀρλώφ» ἦταν μιὰ φράση γεμάτη φρίκη και ἀποτροπιασμό γιὰ τὴν Αἰτωλοακαρνανία.

Ὁ Πάτερ - Κοσπᾶς μετὰ τὴν ἀποτυχία τοῦ κινήματος ἀναγκάστηκε νὰ ἀναστείλῃ τὴ δρᾶση του. Ἡ βία, ἡ ἀθλιότητα, ἡ δυστυχία, οἱ καθημερινοὶ φόνοι, ποὺ κυριαρχοῦσαν σὲ ὄσες περιοχὲς πῆραν μέρος στὴν ἐπανάσταση, δὲν σήκωναν ἄλλο τὴν παραμονὴ του σ' αὐτές. Ἡ συμμετοχὴ στα Ὀρλώφεια, ποὺ τὸν ἀπεκάλυψαν ὡς ὑποκινητὴ τους και ρωσσόφιλο, εἶχε κινήσει τὴν ὀργὴ τοῦ δυνάστου ἐναντίον του και συγκεντρώσεις και διδασκαλίες του ἀπαγορεύονταν πιά. Ἡ παράδοση μάλιστα διασώζει και σήμερα τὴν πληροφορία πὼς στὴ γενέτειρά του οἱ Τοῦρκοι τὸν ἔπιασαν και τὸν ἄφησαν μονάχα, ὅταν οἱ χριστιανοὶ τῆς περιοχῆς με σαράντα - πενήντα γρόσια ἐξαγόρασαν τὴν ποινὴ του. Ἐξ αἰτίας του μάλιστα ἔφτασε νὰ κινήθῃ ἀπὸ τὴν Πόλη και ὁ Σχολάρχης τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας (1769—1774) ὁμόσχημος ἀδερφός του Χρύσανθος ὁ Αἰτωλὸς ὡς ρωσσόφιλος και ἐκεῖνος, και, καθὼς ὁ σύγχρονός του Δαπόντες γράφει: «διὰ τὰς καιρικὰς ἀταξίας και φόβους τοῦ τότε πολέμου λάθρα φυγῶν ἀπὸ Βασιλεύουσαν ἤρθεν εἰς Ναξίαν και ἤρχισε νὰ διδάσκῃ τὴν γραμματικὴν τέχνην»¹¹. Ἔτσι ὁ Πάτερ - Κοσμᾶς ἀναγκάστηκε νὰ διακόψῃ τίς περιδεῖες του στὸ Ἀλβανοκρατούμενο Κάρλελι.

Πιστεύτηκε πὼς εἶχε ζητήσει τότε ἄσυλο σωτηρίας στὴν Κεφαλλονιά. Ὁμως ἐμφάνισή του σ' αὐτὴ σημειώθηκε στα 1777 και ὄχι στα 1770—1773. Στὸν κώδικα Ἀρχιερέων Κεφαλλονιάς ἀναγράφεται: «Κατὰ δὲ τὸ 1770 συνέβησαν ἐμφύλιοι σπαραγμοί, οὗς παρηκολούθησε δεινὴ αἰχμαλωσία μετὰ ἑπτὰ ἔτη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀνεφάνη ὁ Ἱεροκῆρυξ και Ἱσαπόστολος Κοσμᾶς»¹². Παρουσία και δρᾶση του στὴν Κεφαλλονιά στα 1770—1773 δὲν μαρτυρεῖται ἐπαρκῶς. Ἀλλὰ οὔτε και ἡ προσοχὴ τῶν Βενετσιάνων, ποὺ τότε κατεῖχαν τὰ Ἴονια νησιά και τὰ ἀντικρινὰ Ἡπειρωτικὰ παράλια και εἶχαν πολλοὺς και σοβαροὺς λόγους νὰ παρακολουθοῦν ἀγρυπνα τὸν Πάτερ - Κοσμᾶ, δὲν βεβαιώνεται ἀπὸ πούθενά γιὰ μιὰ τέτοια τρίχρονη (1770—1773) παρυσία του στὴν Κεφαλλονιά. Ἀντίθετα στὴν ἐπίσκεψη τοῦ 1777 τοὺς κίνησε τὴν ἔντονη ἀνησυχία, καθὼς ἀπέδειξαν οἱ ἔρευνες στὸ

9. Κ. Α. Στασινοπούλου, ὄπ. παρ., σελ. 105—107, 302.

10. Δ. Λουκόπουλου: «Ἀπὸ ἑνα κώδικα», περιοδ. «Ἡμερ. Μεγ. Ἑλλάδος», ἔτος 1935, σελ. 124.

11. Κ. Σάθα: «Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη», Γ', 188.

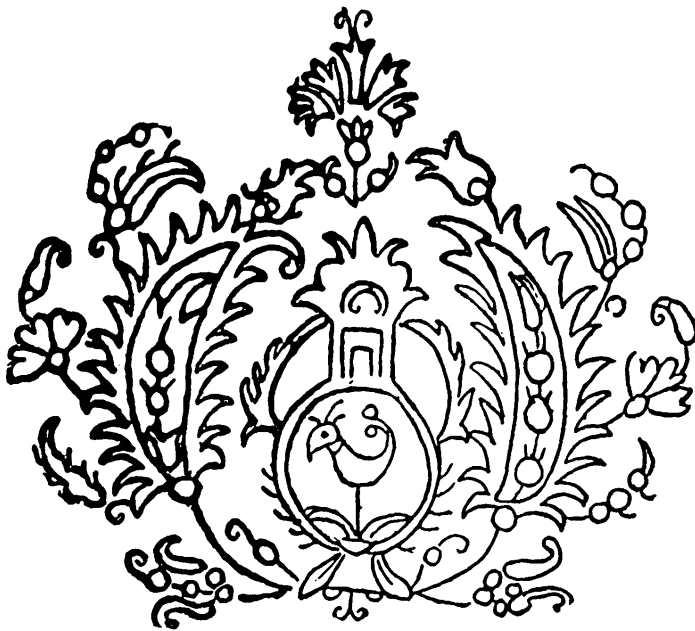
12. Ἀρχιμ. Σωφρ. Παπακυριακοῦ: «Συμβολὴ εἰς τὸν βίον Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ», Ἀθήναι 1953, σελ. 36.

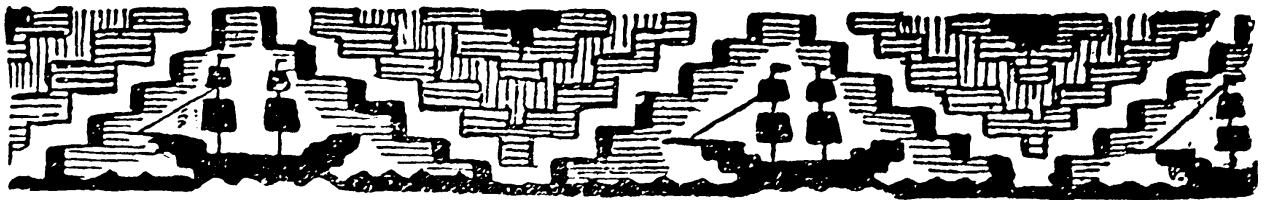
Βενετικό 'Αρχεῖο¹³. Φαίνεται πὼς μᾶλλον πρὸς τὸ "Ἅγιο" Ὅρος κατῶρθωσε νὰ διαφύγῃ. Πικραμένος ἀπὸ τὴν ἄτυχη ἐκβαση καὶ τὴν ἐγκατάλειψη τοῦ ἐπαναστατημένου Γένους ἀπὸ τὴ Ρωσσία, ἀλλὰ καὶ τὶς τρομερὲς σὲ βάρος τῶν δυστυχησμένων ραγιαδῶν συνέπειές της, μελέτησε ψυχραῖμα τὰ πράγματα καὶ ἀναθεώρησε τὶς ἰδέες του σχετικὰ μὲ τὸν τρόπο τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς πατρίδας του. "Ὅχι πὼς ἡ διάψευση τῆς πανελληνίας προσδοκίας ἀπὸ τοὺς Μόσκοβους τὸν ἀποκαρδίωσε. Ἡ φλογερὴ καρδιά του τὸν ὠδηγοῦσε ὀλοένα καὶ ἐπίμονα στὴ μιά, τὴ μεγάλη του ἀποστολή. Μόνον πού ἡ ἐπώδυνη πείρα του τὸν ἐδίδαξε πὼς ἡ ἀποκατάσταση θὰ γίνονταν ἀποκλειστικὰ μὲ τὶς δικές του δυνάμεις καὶ ὄχι μὲ φροῦδες ὑποσχέσεις ξένων, πού μόνον στὸ συμφέρον τους ἀπέβλεπαν καὶ πού σὲ πολλὰ σημεῖα, ὅπως στὸ Μωρηᾶ καὶ στὰ νησιά, πού οἱ Ρῶσοι εἶχαν πατήσει, εἶχαν ἀποδειχθῆ ἀγριώτεροι καὶ βαρβαρότεροι ἀπὸ τοὺς Τούρκους¹⁴. «'Ὁ "Ἅγιος Κοσμάς εἶχε διαλέξει γιὰ τὸ συγκρατημὸν τὰ πάτρια καὶ τὴν ἀνάστασι τοῦ σκλαβωμένου Γένους τὸν πιὸ στέρεο δρόμο: ἴσαμε πού νᾶρθῃ πάλι ὁ καιρὸς τοῦ Σπαθιοῦ, εἶχε ἀγκαλιάσει τὸ Σταυρὸ καὶ τὸν Πυρρό»¹⁵. Ἀποφασισμένος στὸ ἐξῆς μὲ τέτοιο πρόγραμμα νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργο του ἀνέβηκε, μετὰ τὴ συνθήκη τοῦ Κιουτσούκ - Καϊναρτζῆ τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1774, πού ἀμνήστευε τὸ ἄτυχο ἐκεῖνο κίνημα, καὶ πάλι στὴν Πόλη, ἀνακοίνωσε τὶς ἰδέες του στὸ νέο Πατριάρχῃ Σωφρόνιῳ καὶ παίρνοντας καινούρια ἄδεια ἄρχισε τὴν τελευταία περιόδειά του (1775—1779), τὴ γονιμώτερη καὶ ἀποτελεσματικώτερη, πού ἐπισφραγίστηκε, πρὶν ἀπὸ ἑκατὸν - ἐνενηντα σὰν τώρα ἀκριβῶς χρόνια, μὲ τὸ μαρτυρικὸ δι' ἀγχόνης θάνατον καὶ τὴν ἀποθέωσή του στὶς 24 Αὐγούστου, Σάββατον ἡμερῶματα, στὸ Καλικόντασι τοῦ Μπερατιοῦ.

13. Κ. Δ. Μέρτζιου: «Τὸ ἐν Βενετία Κρατικὸν 'Αρχεῖον», περιοδ. «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά», ἔτος 1940, σελ. 1—12.

14. Φάνη Μιχαλόπουλου, ὅπ. παρ., σελ. 837, 838, 963.

15. Δ. Σ. Σαλαμάγκα: «'Ὁ γνωστὸς καλόγηρος Κοσμάς», Ἀθῆναι 1952, σελ. 45.

ΣΤΕΦ. ΜΠΕΤΤΗ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ

V ΛΑΜΠΡΟΣ ΦΩΤΙΑΔΗΣ

ὁ «περικλεῆς» σχολάρχης τοῦ Βουκουρεστίου

(1753 — 1805)

• Παραφερόμενος ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἀποπεράτωνεν ἕκαστον μᾶθημα μετὰ λύπης... ».

I. P. ΝΕΡΟΥΛΟΣ

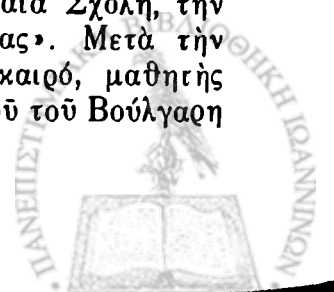
1. Ἀπὸ τὰ Γιάννινα στὴ Βλαχιά

Ἀνάμεσα στοὺς μεγάλους Δασκάλους, ποὺ σὰν ρυάκια ὀρηκτικά, γιὰ νὰ μεταχειριστῶ παρομοίωση τοῦ Δούκα, ξεχύθησαν κατὰ τὴ ΙΗ' ἑκατονταετηρίδα ἀπὸ τὴ βρυσομάνα τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ τὰ Γιάννινα, γιὰ νὰ ποτίσουν «μὲ τῶν λόγων τὰ πότιμα νάματα» τὶς φρυγμένες ἀπὸ τὴν ἀμάθεια καὶ τὴ σκλαβιά ἑλληνικὲς ψυχές, κορυφαία ἀναμφίβολα θέση κατέχει ὁ διαπρεπὴς σχολάρχης τοῦ Βουκουρεστίου Λάμπρος ὁ Φωτιάδης.

Οἱ μὲ τὸν Φωτιάδη αὐτὸν ἀσχοληθέντες παλαιότερα λόγιοι (Βρεττός, Ζυβίρας, Σάθας, Ἀραβαντινὸς κ. ἄ.) ἐλάχιστες παρέχουν περὶ τῆς ζωῆς του εἰδήσεις, ὁ δὲ τελευταῖος βιογράφος του Γούδας ὁμολογεῖ (Παρ. Βίος Β' 243—262), περαινώντας τὴ σχετικὴ πραγματεία του, ὅτι «οὐδὲν ἀτελέστερον τοῦ βίου τούτου», ἀρκεῖται δὲ σὲ ὄσες ἀπὸ τὸν Ἀραβ. περιεχόμενες στὴν ἀνέκδοτη Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Παιδείας πληροφορίες ἔλαβε.

Ἀξιόλογη ἐν τούτοις περὶ τοῦ Λ. Φ. μελέτη, γιὰ τὶς ἐντελῶς νέες ἀντλημένες ἀπὸ Ρουμανικὲς ἰδίως πηγὲς εἰδήσεις της, ἐδημοσίεψε τελευταῖα (Ἐπετ. Μεσ. Ἀρχείου 1950 σελ. 106—140) ὁ Δημ. Οἰκονομίδης, ἡ ὁποία πολὺ μᾶς ἐβοήθησε στὴν προκείμενη ὁμολογία προσπάθειά μας.

Ὁ περικλεῆς λοιπόν, καθὼς ὁ Ἀραβ. τὸν λέει, Λάμπρος γεννήθηκε στὰ Γιάννινα ἀπὸ Γιαννιώτες γονεῖς «οὐχὶ ἐκ τῶν ἀσήμεων»⁽¹⁾ ὄχι βέβαια τὸ 1750 ἔτος, καθὼς ὁ ἴδιος ἱστορικὸς τῆς Ἠπείρου γνωματεύει, ἀλλὰ τὸ 1753. Ὁ ἀκριβὴς αὐτὸς χρόνος τῆς γέννησής του βγαίνει ἀπὸ ἐπιγραφή δημοσιευόμενη στὸ μὲ τὸν τίτλο «Μετρικὴ»⁽²⁾ ἔργο τοῦ Ζηνόβιου Πώπ (ἐκδόθηκε στὴ Βιέννη τὸ 1803) προσωπογραφία τοῦ Λάμπρου, ποὺ ἔχει ὡς ἐξῆς: «Λάμπρος Φωτιάδης ὁ ἐξ Ἰωαννίνων τοῦ ἐν Βουκουρεστίοις ἡγεμονικοῦ Γυμνασίου Διδάσκαλος ἐτῶν ν'» (μὲ κεφ. γράμμ.). Τὰ ἐγκύκλια γράμματα διήκουσε ὁ Λ. στὴ Μπαλαναία Σχολή, τὴν ἤδη (1760) ἀπὸ τὸν Κοσμά διευθυνόμενη, «πολυετῶς μαθητεύσας». Μετὰ τὴν ἀποφοίτησή του ἀπὸ τὴ Σχολή αὐτὴ ἔγινε, ἄγνωστο γιὰ πόσον καιρὸ, μαθητὴς τοῦ Μετσοβίτη Τρύφωνα, ἰδιωτικοῦ τότε διδασκάλου, φίλου στενοῦ τοῦ Βούλγαρη

καὶ ἀκολουθοῦντος τὸ σύστημά του, ἀντίμαχου δὲ τῆς Μπαλαναίας οἰκογένειας, «τοῦτο δὲ ποιήσας, καθὼς γράφει ὁ Γούδας, δυσηρέστησεν ἀρκοῦντος τὸν ρηθέντα Μπαλᾶνον καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν δυσμενῶς πῶς διακειμένους πρὸς τὴν ρηθεῖσαν ἐκπαιδευτικὴν καὶ ἀντίζηλον ἐστίαν...». Νέος πολὺ ὁ Φωτιάδης⁽³⁾ καὶ μόλις, κατὰ τὰ λεγόμενα τοῦ Ἀραβαντινοῦ πάντα, πὺ μεταγράφει ὁ Γούδας, «ἀνὴρ τῇ ἡλικίᾳ γενόμενος, παιδεία δὲ φιλολογικῇ καὶ ἐπιστημονικῇ οὐ τῇ τυχούσῃ κατηρτισμένος» ἐταξίδευσε στὶς παρίστριες γῶρες, ἀγνοοῦμε δὲ ἐντελῶς τὴν ἐκεῖ διαμονή καὶ ἀσχολίες του ἐν γένει ὡς τὸ 1792, χρόνον πὺ προσκλήθηκε ἀπὸ τὸν ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας Ἀλέξ. Μουρούζη ν' ἀναλάβῃ τὴ Σχολαρχία τῆς Βουκουρεστιανῆς αὐθεντικῆς Σχολῆς⁽⁴⁾ σὲ ἀντικατάστασιν τοῦ Γρ. Κωνσταντᾶ Μηλιώτη. (Κ. Κούμα: Ἰστ. Ἀνθρ. Πράξ. IB' 574). Γιά τὸ μακρὸ τὸ μεταξὺ δηλ. τῆς ἀφίξης τοῦ Λάμπρου στὴ Βλαχία καὶ τῆς πρόσκλησής του στὴ διεύθυνση τοῦ αὐθεντικοῦ Λυκείου χρονικὸ διάστημα, γιά τὸ ὁποῖο, καθὼς εἶπαμε, δὲν ὑπάρχουν ἐπαρκεῖς καὶ μαρτυρημένες εἰδήσεις, οἱ παλαιότεροι βιογράφοι του διατυπώνουν διαφορὰς εἰκασίεσ, τοῦ μὲν Σάθα (Ν. Φ. σελ. 588) γνωματεύοντος ὅτι χρημάτισε μαθητῆς τοῦ Νεόφυτου Καυσοκαλυβίτη⁽⁵⁾ πὺ δίδασκε στὴν ἄλλη ἀντίζηλο τῆς προηγούμενης Σχολῆ τοῦ Βουκουρεστίου, τὴ Μαυροκορδάτειο, τοῦ δὲ Ἀραβ. πιστεύοντος, γιά τὴν καταπληκτικὴ του μόρφωση, ὅτι ἐφοίτησε σὲ κάποιον Πανεπιστήμιον Εὐρωπαϊκόν. Ὁ Γούδας Ἀναφερόμενος στὶς πηραπάνω γνῶμες τὶς ἀπορρίπτει σὰν ἀστήρικτες, συμπαιραίνει δὲ ὅτι «τὴν σύμπασαν αὐτοῦ πολυμάθειαν ἐκτήσατο ὁ Φ. αὐτὸς ἑαυτὸν διδάσκων...» Γιά τὸ λόγο ἀκριβῶς αὐτὸν διδάσκαλον ἄλλον αὐτοδίδακτο, δυνάμενο νὰ σταθῇ γιά παραλληλισμὸ στὸ Φωτιάδη δίπλα, δὲ βρῖσκει ἐκτὸς ἀπὸ τὸ δικό του, χωριανὸ καὶ συγγενῆ, Γεώργιο τὸν Κρανᾶ, πρῶτον γυμνασιάρχῃ τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς.

Ἡ μαθητεία παρὰ ταῦτα μᾶλλον ὀλιγόχρονη, τοῦ Φ. ὑπὸ τοῦ Καυσοκαλυβίτη, πρέπει νὰ θεωρεῖται γεγονὸς ἀναμφισβήτητο, καὶ γιὰ τὸ Φ. εἰσήγαγε ἀμέσως στὴ Σχολὴ καὶ τελοιοποίησε τὸ σύστημα διδασκαλίας του καὶ γιά τὶς ἐξαιρετικὰς πὺ ὀπέδωσε στὴ μνήμη τοῦ Δασκάλου τιμές, συνθέσας γι' αὐτὸν πολλὰ ἐπαινετικὰ τῆς σοφίας του ἐπιγράμματα καὶ ἓνα ποίημα τοῦ εἶδους τῶν πτερυγίων. Ἐκεῖνο ἀκόμη τὸ «κάτιθανες, ὄρφανίην δ' ἡμῖν λίπες, ὦ πάτερ ἐσθλέ» στίχος ἐνδὸς ἀπ' αὐτὰ τὰ εἰς Νεόφυτον ἐπιγράμματα τοῦ Λάμπρου, δὲν φανερώνει παρὰ τὴν ἀπέραντη πὺ προξένησε λύπη σ' αὐτὸν καὶ τὸν κύκλον τῶν μαθητῶν του ὁ θάνατος τοῦ Δασκάλου, καθὼς καὶ τὶς σπενές πὺ τοὺς συνέδεαν σχέσεις. Μὲ τί ἄλλο ἀσχολοῦνταν ὁ Λάμπρος κατὰ τὴν πρὸ τῆς ἀνάρρησής του στὴ σχολαρχικὴ ἐδρα αὐτὴ περίοδο, δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστό. Νεώτερη, πὺ παρέχει ὁ Οἰκονομίδης (δ. π. σελ. 113—4), μαρτυρημένη εἶδηση, τὸν φέρνει προσφωνήσαντα τὸν ἡγεμόνα κατὰ τὴν τελετὴ τῆς ἐναρξῆς τῶν μαθημάτων τῆς ἴδιας σχολῆς τὸ 1776. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ πάγια παράδοση τοῦ ἰδρύματος τὴν προσφώνηση ἔκανε ὁ διευθυντῆς του, συμπαιραίνεται ὅτι ὁ Φωτιάδης εἶχε σχολαρχήσει καὶ τότε στὸ Βουκουρεστιανὸ Γυμνάσιον, γιά λίγο ὅμως χρονικὸ διάστημα. Τὸ πιθανώτερον τέλος εἶναι, πρᾶγμα πὺ βιβαιώνει καὶ ὁ Δούκας σὲ σχετικὸ ἐπιμνημόσυνο λόγο του, πὺς γιά πολὺν καιρὸ ἐδούλεψε σὰν δάσκαλος ἰδιωτικὸς, «εἰς τοὺς οἴκους τῶν εὐγενῶν» ἀναστρεφόμενος μὲ τοὺς πνευματικὸς διοικητικὸς καὶ λοιποὺς ἐκπροσώπους τῆς πολυάριθμης καὶ ἀνθηρῆς Ἑλληνικῆς παροικίας τοῦ Βουκουρεστίου⁽⁶⁾ ὅπου πολὺ σύντομα ἐπιβλήθηκε γιά τὴ σπάνια κατάρτιση καὶ τὰ πολλὰ χαρίσματά του. Ὅπως ὁμως καὶ νᾶχε τὸ πρᾶγμα, ἢ ἐκλογή τοῦ ἡγεμόνα στὸ πρόσωπό του, γιά τὴν καθηγεσία τῶν Ἑλληνικῶν καὶ τὴ διεύθυνση τῆς Σχολῆς του, ὑπῆρξε πράγματι εὐτυχής, γιὰ τὸ Λάμπρος μὲ τὴν ἐμπνευσμένη διδασκαλία καὶ τὴν ἐν γένει σ' αὐτὴ πολιτεία του, ἐλάμπρυνε χωρὶς ὑπερβολὰς καὶ τὴ Σχολὴ καὶ τὸ Ἠπειρωτικὸν ὄνομα.

2. Σχολάρχης τοῦ αὐθεντικοῦ Γυμνασίου

Τῷ 1792, καθὼς εἶπαμε, καλεῖται ὁ Φωτιάδης στὴ διεύθυνση τοῦ Βουκουρεστιανοῦ Γυμνασίου, θέση πού πρόθυμα δέχθηκε «οὔτε πρὸς αὔξησιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ ὑπολήψεως, ὅπως θὰ γράψη ἀργότερα γι' αὐτὸν ἕνας ἀπὸ τοὺς θαυμαστὲς του, οὔτε πρὸς ἰδίαν αὐτοῦ ὠφέλειαν ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἄλλου ἵνα κατασταθῇ χρῆσιμος εἰς τὴν ἑλληνικὴν νεολαίαν» καὶ ὅπου ἐδίδαξε συνεχῶς ὡς τὸ 1805 χρόνον τοῦ θανάτου του «παρὰ πάντων ἐπαινούμενος διὰ τε τὴν εὐρυτάτην παιδείην καὶ τὰς λοιπὰς οὐκ ὀλίγας χριστιανικὰς αὐτοῦ ἀρετάς...».

Στὸ νέο του στάδιο ἐπιδόθηκε, καθὼς ἀναμένονταν, εὐθύς ἀμέσως ὁ Ἡπειρώτης Δάσκαλος μὲ νεανικὸ ἐνθουσιασμὸ καὶ ζῆλο ἐνθεο, πολὺ δὲ σύντομα ἠφήμη του ξεπέρασε τὰ σύνορα τῆς Δακίας γιὰ νὰ φθάσῃ ὡς τὶς ἀπόμερες ἑλληνικὲς κοινότητες τῆς Εὐρώπης, ὅπου μὲ θαυμασμὸ ἀνάφεραν τὸ ὄνομά του, πλήθη δὲ μαθητῶν Ἑλλήμων καὶ ξένων συνέρρεαν «ὡς διψῶσαι ἔλαφοι» στὸ Βουκουρέστι γιὰ νὰ θηλάσουν τὰ ὑψηλά του μαθήματα.

Καθὼς ἤδη ἀναφέραμε, στὸν τομέα τὸ διδακτικὸ ὁ Λάμπρος ἀκολούθησε τὸ σύστημα τοῦ Δασκάλου του Καυσοκαλυβίτη καὶ μάλιστα τὴν καινοτομία «τῆς εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν μεταφράσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου μονολεκτικῶς, ἐνῶ πρότερον ἐπεκράτει ἡ ἐπαχθὴς μέθοδος τῆς ψυχαγωγίας, τῆς δι' ἐπισωρεύσεως δηλονότι ἀπάντων τῶν συνωνύμων ἑρμηνείας». Ἐς σημειωθῆ πὼς στῆς τελευταίας αὐτῆς μεθόδου τοῦ Δασκάλου του τὴν ἐφαρμογὴ ὁ Λ., μαζὶ μὲ τὸν ἐπίσης διαπρεπῆ Θεσσαλὸ συμμαθητῆ καὶ προκάτοχό του στὴ διεύθυνση τῆς Σχολῆς Γρ. Κωνσταντᾶ, ἀναδείχθηκε ἀριστοτέχνης καὶ εὐρύτατα μὲ τὴ διδασκαλία του διέδωσε⁽⁷⁾. «Ἀπαλλαγείς, γράφε ἰμαθητῆς του, τῆς γραμματικῆς ἐρεσχελίας ἐνεργὰ καθίστα τὰ ἐν τοῖς προγονικοῖς βιβλίοις αἰσθήματα, ἐγέννησε τὸν Ἱερὸν Λόγον καὶ παρασκεύασε γενεὰν ὄλην διδασκάλων πολλαχῶς τὴν πατρίδα εὐεργετησάντων». (Πανδώρα Ι σελ. 200).

Γιὰ τὴ διδακτικὴ ἀκόμα σὰν φιλολόγου δεινότητα τοῦ Λ. καὶ τοὺς ὑψηλοὺς στόχους πού μ' αὐτῇ τῇ διδασκαλίᾳ ἐπεδίωκε, ὁ Δ. Θερειανός, ἐμπνευσμένος βιογράφος τοῦ Κοραῆ, ἔγραφε: «Ὅτι ὁ Λ. δὲν περιορίσθη εἰς τὴν λεκτικὴν καὶ φραστικὴν ἑρμηνείαν τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ πεζογράφων ἀλλὰ συμπεριέλαβεν εἰς τὴν διδασκαλίαν του καὶ τὴν πραγματικὴν ἐξήγησιν, εἶναι ἐνεργὲς τεκμήριον διὰ τὸ ἀείμνηστος τοῦ Γένους διδάσκαλος προσέθετο κατ' ἐξοχὴν νὰ ἐκπυρῶσῃ τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροομένων διὰ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου ἐνθουσιασμοῦ, διὰ τῆς φιλοσόφου ἐκείνης μανίας ἣν ἐντίκει ἡ πραγματικὴ ἑρμηνεία τῶν ἀθανάτων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος φιλολογικῶν ἀριστουργημάτων. Ἐχώρισε πρὸς τούτοις ὁ Λ., συνεχίζει ὁ Θερειανός, τοὺς ἀρχαίους κλασσικοὺς ἀπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, περιέκειρεν ὀπωσοῦ τὸ ψυχαγωγικὸν σύστημα ἀντὶ τῶν τέως ἐν εἴδει ποικιλομορφῶν στρατιωτῶν ἀκρίτως σωρευομένων συνωνύμων, εἰσαγωγῶν τὴν λεγομένην μονόλεκτον ἑρμηνείαν, παρώτρυνε δὲ τοὺς ὀμιλητὰς αὐτοῦ νὰ σχολάζωσι καὶ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Λατινίδος φωνῆς...». (Ἄδ. Κοραῆς Β' 280).

Τὶς ἀπόψεις αὐτὲς τοῦ Λάμπρου γιὰ τὴν ἀξία τῆς Λατινικῆς Φιλολογίας καὶ γλῶσσας σὰν θεραπαινίδας στὴ σπουδὴ τῆς Ἑλληνικῆς, ὀρθότατες στὸ σύνολό τους, τὶς ὁποῖες προσπαθοῦσε νὰ ἐμφυσήσῃ στοὺς μαθητὲς του προβάλλοντας τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του παράδειγμα, διακήρυξε λίγο ἀργότερα μὲ τοὺς περιφνημοὺς «Περὶ τῆς Ἑλλην. Παιδείας καὶ γλώσσης» αὐτοσχέδιους στοχασμοὺς του ὁ Κοραῆς, κορυφαῖος φιλόλογος καὶ μεγάλος Δάσκαλος τοῦ Γένους (προλεγόμενα στὴν ἔκδ. του Ἰσοκράτη 1807) γράφοντας: «Ἡ Λατινικὴ γλῶσσα διὰ εἶναι μία τῶν διαλλέκτων τῆς Ἑλληνικῆς εἶναι ἀποδεδειγμένον εἰς τοὺς ὅσο γινώριζοσι καὶ

τάς δύο· μητ' ἐκείνων χωρὶς τὴν Ἑλληνικὴν μήτε τούτων χωρὶς ἐκείνην εἶναι δυνατὸν νὰ μάθῃ τις ἀκριβῶς. Ἐξω τούτων ἡ Κριτική, καθὼς ὄλαι αἱ ἐπιστῆμαι, ἔλαβε τὴν αὐξησιν αὐτῆς ἀπὸ πολλῶν χρόνων καὶ πολλῶν ἀνθρώπων κόπους. Καὶ ἡ πρόδοός της ἔγινε βαθμηδὸν ἀπὸ γνῶσιν εἰς γνῶσιν. Ὅλοι οὗτοι οἱ κόποι εἶναι γραμμένοι εἰς Λατινικὴν γλῶσσαν. Πῶς εἶναι λοιπὸν δυνατὸν χωρὶς τὴν εἴδῃσιν αὐτῆς νὰ γνωρίζῃ τις ἐντελῶς τὴν Ἑλληνικὴν ;...» (Ἄπαντα 1965 Α 921).

Ἀναφερόμενος σὲ συνέχεια ὁ ἴδιος Θερεϊανὸς στὶς περὶ παιδείας καὶ γλώσσας ἰδέες τοῦ Φωτιάδη γράφει : « Ἀλλὰ ἐπαναλέγομεν διὸ ὁ Λάμπρος ἐνομιζέτο μὲν ἐπὶ τῶν ἐσχάτων αὐτοῦ ἡμερῶν θιασώτης τῶν νέων περὶ τῆς ἀναπλάσεως τοῦ γένους ἀρχῶν, ἦτο δὲ συγχρόνως καὶ ζηλωτὴς τοῦ παλαιοῦ συστήματος τῆς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ διδασκαλίας· ἐκείναι ἦσαν εἰσέτι ἐν τῷ γίγνεσθαι, τοῦτο δὲ ἐστηρίζετο ἐπὶ παραδόσεων ὧν δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ ἀκαριαία καθαιρέσεις. Ἡ ὑπὸ τοῦ Ζηνοβίου Πῶπ (τοῦ προσφιλεστάτου τῶν μαθητῶν τοῦ Λάμπρου) ἐκδοθεῖσα τῷ 1803 Μειρική πρόκειται ὡς ζῶν μαρτύριον τῆς τότε ἰσχυροῦσης καὶ τὰς παρεκβάσεις ὑπερφιλότητος πολυπλόκου μεθόδου εἰς ἣν ἠρέσκετο καὶ αὐτοῦ τοῦ Λάμπρου ἡ Σχολή ».

Βέβαια μαθητὴς συντηρητικῶν Δασκάλων ὁ Λάμπρος (Μπαλάνου, Καυσοκαλυβίτη) ἐστάθηκε ὡς τὸ τέλος σχεδὸν τῆς ζωῆς του ὁπαδὸς τῆς συντήρησης, μειριοπαθῆς ὁμως καὶ φίλος τῆς προοδευτικῆς ἀλλαγῆς καὶ βελτίωσης τῶν ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων, ἀντιτιθέμενος στὶς ἐκ διαμέτρου ἀντίθετες ἀπόψεις τῶν Δημοτικιστῶν (χυδαϊστῶν), πού ἐκπροσωποῦσε στὸν ἴδιο χῶρο (Βουκουρέστι) καὶ τὴν ἴδια ἀκριβῶς ἐποχὴ ὁ Δ. Καταρτζῆς καὶ ἡ παρέα του (Μοισιόδακας, Νερούλος, Φιλιππίδης, Κωνσταντῆς, Χριστόπουλος κ. ἄ.). Μόνο δὲ δταν ἐμφανίζεται στὸ ἐθνικὸ πνευματικὸ προσκῆνιο ἡ θορυβώδης καὶ ἐπιβλητικὴ παρουσία τοῦ Κοραῆ χαράσσοντος στὸ γλωσσικὸ ζήτημα τὴ μέση ὁδὸ του, τότε ὁ Φωτιάδης ἀρχίζει νὰ στρέφεται πρὸς τὶς ἀπόψεις του. Καὶ ἡ στροφή του δὲν εἶναι ἀπότομη ἀλλὰ βαθμιαία καὶ ἔλλογη, γιατί, καθὼς πολὺ σωστὰ παρατηρεῖ ὁ Θερεϊανός, « ἐκείναι (αἱ περὶ ἀναπλάσεως δηλ. τοῦ Γένους ἰδέαι τοῦ σοφοῦ Χίου) ἦσαν εἰσέτι ἐν τῷ γίγνεσθαι τοῦτο δὲ (δηλ. τὸ σύστημα τὸ παλαιὸν) ἐστηρίζετο ἐπὶ παραδόσεων ὧν δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ ἀκαριαία καθαιρέσεις ». Ἀλλὰ γιὰ τὴ θέση εἰδικώτερα τοῦ Φωτιάδη στὸ γλωσσικὸ καὶ τὰ συναφῆ τῆς κοσμογονικῆς γιὰ τὸ πολιτικὸ καὶ πνευματικὸ μέλλον τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐποχῆς του ρεύματα, ὅπως διαμορφώνονται στὸ Βουκουρέστι, θὰ ἐπανέλθουμε διεξοδικὰ στὸ οἰκεῖο κεφάλαιο.

Διακεκριμένος φίλος καὶ θαυμαστὴς τοῦ Λάμπρου ὁ « εἰς τὰς Ἡγεμονίας ἀκμάσας » Φαναριώτης λόγιος Γιακωβάκης Ρίζος Νερούλος, αὐτὸς πού μετὰ τὰ Κοραϊστικά του ἐκορόϊδεψε ἀργότερα τὶς γλωσσικὲς ἰδέες τοῦ Κοραῆ, στὰ Γαλλικὰ ἐκδομένο ἔργο του « Cours de Littérature Grecque Moderne (Genève 1827) » δίνει ζωηρὰν εἰκόνα τοῦ Λάμπρου σὰν φιλόλογου, Δασκάλου καὶ παιδαγωγοῦ (σελ. 50). « Γέννημα τῶν Ἰωαννίνων ὁ Λάμπρος, γράφει (κατὰ μετάφρασή μου) ὁ Νερούλος, προικίσθηκε ἀπὸ τὴ φύση μὲ σπάνια προτερήματα, μνήμη ἀπέραντη, μεγάλη ὀξύδερκεια καὶ μιὰ ἐπιτηδειότητα μοναδικὴ νὰ συλλαμβάνῃ ὅλες τὶς ἀποχρώσεις τῆς ὁμορφιάς τῶν κλασσικῶν συγγραφέων. Ἡ καρδιά του ὄχι ἀπὸ τὶς κοινὲς ἦταν γεμάτη ἀπὸ εὐαισθησία, ἀγαθότητα, καλωσύνη, πατριωτισμὸς... Ἡ ταχύτατη πρόοδος τῶν μαθητῶν του καὶ ἡ μεθοδικὴ στὴν ἐξήγησιν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων διδασκαλία του προσεῖλκυσαν εὐθύς ἀμέσως πλῆθος ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος μαθητῶν. Ἐχάρασσε στὶς καρδιὰς τους τὶς ἰδέες τοῦ ὠραίου καὶ τοῦ ὑψηλοῦ καὶ προδιέθετε εἰς μίμηση τῶν ἐναρέτων πολιτῶν καὶ εὐεργετῶν τῆς Πατρίδας. Δὲν ἔμοιαζε μὲ τοὺς ἐμπόρους καθηγητὲς πού μετροῦν τὸ μάθημά τους μὲ τὸ ρολοῖ στὸ χέρι. Παραφερόμενος ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμὸ ἐτελείωνε τὸ μάθημά του μὲ λύπη. Κατεβαίνοντας ἀπὸ τὴν ἔδρα ἐγίνονταν πατέρασ στοργικὸς καὶ κοι-

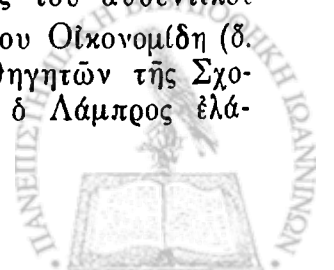
νός όλων τῶν μαθητῶν του. Ὅποιαδήποτε κι ἂν ἦταν ἡ καταγωγή τους εὐνοοῦσε αὐτοὺς ποὺ διακρίνονταν, μὲ σκοπὸ νὰ διαγεῖρη στὶς ψυχές τους τὴν ἀμιλλα χωρὶς φθόνου. Συχνὰ ἐμοιράζονταν μὲ τοὺς φτωχότερους ἀπ' αὐτοὺς καὶ τοὺς καρποὺς τῶν κόπων του. Ἐνας τέτοιος Δάσκαλος δὲν ἀργήσε ν' ἀναδείξῃ σοφοὺς φιλόλογους καὶ ἐνάρετους μαζὶ πολίτες. Ἡ σχολή του ἔμοιαζε μὲ τέλεια μηχανὴ ποὺ παρήγαγε ταχύτατα κι ὡς διὰ μαγείας προϊόντα τὸ ἴδιο ἐκλεκτὰ καὶ ἔξοχα».

Ἄλλος πάλι, μαθητὴς του αὐτός, ἀπὸ τοὺς συντάχτες τοῦ Λ. Ἐρμού, ὀργάνου τῶν Κοραϊστῶν, ἔγραφε ἀρκετὰ ἀργότερα στὸ περιοδικό του, (1819) σελ. 485—6): «Ἦτον ἄνθρωπος μὲ πολλὴν εὐφυΐαν, εἰς ἄκρον φιλόπονος, φιλομαθὴς καὶ φιλότιμος. Εἶχεν ἰδέας ἰκανὰς μαθηματικῆς καὶ φυσικῆς καὶ τῆς τότε φιλοσοφίας ἐξείχεν ὅμως εἰς τὴν μάθησιν τῶν ἑλληνικῶν καὶ παράξενον εἶναι ὅτι ἐστάθη σχεδὸν αὐτοδίδακτος, χωρὶς ὑπερβολὴν ἀπ' ὅλους τοὺς προγενεστέρους του καὶ συγχρόνους ἐκαταλάμβανε καὶ παρέδιδε καλύτερον τὰ Ἑλληνικά. Δὲν ἐπεριόριζετο δὲ εἰς μόνον τὸ γυμνὸν καὶ ξερὸν λεκτικὸν μέρος ἀλλ' ἦκουε καὶ τὸ πραγματικόν. Εἰς αὐτὸ ἐλάμβανε βοήθειαν τὴν Ἱστορίαν, ἀρχαιολογίαν τῶν παλαιῶν, προσέει τὰς ξένας ἐκδόσεις τῶν Ἑλλήμων συγγραφέων, ξένας γλώσσας καὶ μάλιστα τὴν Λατινικὴν εἰς τὴν ὁποίαν καθὼς ὁ ἴδιος ὁμολογοῦσε ἐχρεώσκει τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς παιδείας· ὡστόσον ἂν εἰς ἐκείνους τοὺς καιροὺς ὑπῆρχε φιλόλογος, αὐτὸς ἦτο βέβαια. Κανὲν σύγγραμμα τῶν παλαιῶν δὲν τὸν ἐλάνθανε...».

Τέλος ὁ Κούμας (Ἰστ. Ἀνθρ. Πράξ. IB' σελ. 574) ἀναφερόμενος στὴ μέθοδο τοῦ Λάμπρου καὶ τὰ ἀποτελέσματά της γράφει: «Ἀλλὰ πάραυτα τὸν Γρηγόριον Κωνσταντῶν Μηλιώτην διεδέχθη ἄλλος μαθητὴς τοῦ Νεοφύτου ὁ λαμπρὸς Λάμπρος Φωτιάδης Ἰωαννίτης ὅστις ἤνωσε τὴν πραγματικὴν ἔρευναν εἰς τὴν ἐξηγήσιν τοῦ λεκτικοῦ τῶν συγγραφέων. Ἐπιχειρήσας νὰ παραδίδη τῶν κλασσικῶν λεγομένων συγγραφέων τὰ πονήματα καὶ ἀφήσας κατὰ μέρος τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς πατέρες καὶ ἐξηγῶν κατ' ἔννοιαν τὸ κείμενον εἰς διάστημα δεκαπέντε περίπου ἐνιαυτῶν ἀνέδειξε μαθητὰς οἵτινες μὲ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ μὲ γνώσεις ἄλλας τὰς ὁποίας ἀπέκτων μεταβαίνοντες εἰς τὴν πλησιόχωρον Αὐστρίαν ἐτίμησαν καὶ ὠφέλησαν τὸ γένος. Ὁ θάνατός του (1805) ἐξημίωσε πολὺ τοὺς ἐκεῖ παρεπιδημοῦντας διὰ παιδείαν νέους Ἑλληνας. Ἐπιστήμας δὲν ἐδίδασκεν ὁ Λάμπρος ἀλλὰ μὲ τὴν ἑλληνικὴν μόνον γλῶσσαν ἔκαμε περισσοτέραν ὠφέλειαν παρά ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν ἐπιστήμων διδάσκαλος Κων. Βαρδαλάχος...».

Γι' αὐτὲς ἀκριβῶς τὶς ἐξαιρετικὲς διδακτικὲς, παιδαγωγικὲς καὶ διοικητικὲς ἰκανότητες «τὸ κῦρος τοῦ Λάμπρου ἦτο μέγα ἐπὶ παντὸς ζητήματος ἐκπαιδευτικοῦ ἢ γνώμη τούτου ἦτο ἢ βαρύνουσα καὶ πρὸς αὐτὸν καταφεύγουσι πάντες ἵνα λύσωσι τὰς ἀπορίας αὐτῶν. Οὕτω παραλλήλως πρὸς τὰ βαρύτερα αὐτοῦ καθήκοντα εἰς τὴν κοπιώδη ὑπηρεσίαν τῆς Ἑλλήν. Ἀκαδημίας ἦτο καὶ γενικὸς ἐπιθεωρητὴς ὅλων τῶν ἑλληνικῶν Σχολείων, τὰ ὁποία κατὰ τὴν περίοδον τῆς Σχολαρχίας αὐτοῦ εἶχον ἰδρυθῆ ἔν Κραγιόβα, Φωξανίῳ Σλατίνῃ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐπίσης συμφώνως πρὸς τὰς ὑποδείξεις καὶ τὰς συστάσεις αὐτοῦ ἐγένετο ἡ ἐκλογή καὶ ὁ διορισμὸς τῶν συνεργατῶν αὐτοῦ ὡς καὶ τῶν Ἑλλήνων διδασκάλων εἰς τὰ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς Βλαχίας Ἑλληνικὰ σχολεῖα...». (Ἀναφέρεται ἡ περίπτωσις τοῦ δασκάλου Ἀναστ. Γεωργιάδη, ποὺ διορίστηκε ἀπὸ τὸν ἡγεμόνα Κων. Ὑψηλάντη στὴν Κραγιόβα — 23/12/1803 — μὲ ὑπόδειξη τοῦ Λάμπρου. Ἀλλὰ καὶ τὸν ποιητὴ Ἀθ. Χριστόπουλο αὐτὸς συνέστησε σὰν διδάσκαλο τῆς ἡγεμονικῆς οἰκογένειας Μουρούζη). (Πρβλ. Δ. Οἰκονομ. δ. π. σελ. 117).

Ποῖος τῶρα ἦταν ὁ μισθὸς τοῦ Λάμπρου σὰν διευθυντὴς τοῦ αὐθεντικοῦ Γυμνασίου δὲν γνωρίζουμε ἀκριβῶς. Κατὰ πληροφορίας τοῦ ἰδιοῦ Οἰκονομίδη (δ. π. σελ. 118—9) βασισμένους σὲ κατάστασις μισθολογικῆ τῶν καθηγητῶν τῆς Σχολῆς τοῦ ἔτους 1797, ποὺ δημοσίεψε ὁ Ρουμᾶνος Ἐρμισεάνου, ὁ Λάμπρος ἐλά-

βαινε 1880 τάλληρα τὸ χρόνο, μετ' αὐτὸν ὁ Κωνσταντῖνος 1500, τρίτος ὁ Γεώργιος 350, ὁ Ἰώσηπος 500 καὶ ὁ Μανωλάκης 12⁽⁸⁾. Ἐπαιρνε δηλαδὴ κατὰ τὰ παραπάνω τὸν ὑψηλότερο μισθό, αὐτὴ δὲ ἡ οἰκονομικὴ ἀνεξαρτησία τοῦ ἐπέτρεπε νὰ ἐπιδίδεται ἀπερίσπαστος σιτὸ ἔργο του, «ὀλιγορκῶς δὲ ζῶν ὁ ἴδιος ἐχορήγει εἰς τοὺς ἐνδεεῖς τὰ πρὸς διατροφήν, ἰδίαις δαπάναις εἰς Εὐρώπην ἀποστείλας πολλοὺς...».

Ἀσκῶντας ἐν τούτοις τὰ ὑψηλὰ σχολαρχικὰ καὶ διδασκαλικά του καθήκοντα δὲν παρέλειπε νὰ διατηρῇ στενὲς σχέσεις καὶ δεσμοὺς μετὰ τοὺς πατριωτικοὺς κύκλους τοῦ Βουκουρεστίου, μετὰ τὸ Ρήγα δὲ φαίνεται πῶς γνωρίζονταν καλὰ καὶ ἀλληλογραφοῦσε μάλιστα, ὅταν αὐτὸς ὁ τελευταῖος μετοίκησε εἰς τὴ Βιέννη (Ἀὐγ. 1796). Τοῦτο συμπεραίνεται ἀπὸ ἐγγραφήν περὶ τῆς ἐπιδημίας τῆς γενόμενης εἰς τὴ Βιέννη ἀνάκρισης κατὰ τοῦ Πρωτομάρτυρα, ὅπου ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς: «Ἐπειδὴ τέλος ὁ Ρήγας ἐπιμελῶς ἀπέφυγε νὰ προδώσῃ ἐπαναστατικὴν τινὰ ἐταιρείαν ἀλλὰ κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὁμολογίαν εἶχε ἀνταπόκρισιν μετὰ τῶν κυριωτάτων φίλων αὐτοῦ καὶ δὴ ἐν μὲν Ἰωαννίνοις τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῶν ἐμπόρων Κολόρου, Κων. Παπαδημήτρη, Νικητὰ καὶ Ἰωάννου Χριστοβασίλη, ἐν δὲ Ἰασίῳ μετὰ τοῦ Γεωργίου καὶ Ἰωάννου Μιχαήλ, ἐν δὲ Βουκουρεστίῳ μετὰ τῶν Ἑλλήνων Μανωλάκη, Γεωργίου Πολέσκου (Golescu), Πολυζάκη, Θεοδόση, Λάμπρου, Λατινιάνου, Ἰωάν. Τσαούση...». (Λεγκράν, Ἀνέκδ. ἐγγρ. περὶ Ρ. Βελεστινλῆ Δ. Ι. Ε. Ε. 1889 σελ. 665).

Ὁ Λάμπρος τοῦ Ἀυστριακοῦ ἐγγράφου δὲν εἶναι βέβαια ἄλλος ἀπὸ τὸ δικό μας Φωτιάδης, τοῦ ὁποῦ ὁ Ρήγας παρέλειψε, καθὼς καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων φίλων του τοῦ Βουκουρεστίου, νὰ ἀναφέρει γιὰ εὐνόητους λόγους τὰ ἐπώνυμα. Τὸ δτι δὲ ἀλληλογραφοῦσε μ' αὐτοὺς τοὺς τελευταίους ἀπὸ τῆ Βιέννης τὸ μαρτυροῦν ὁ ἴδιος. «Ἐκ Βουκουρεστίου, γράφει πρὸς τὸ φίλο καὶ συμμάρτυρά του Κορωνιδὴ τῆς Τεργέστης, γράφουσί μου οἱ φίλοι μου Θεσσαλοὶ, Ἡπειρώται καὶ Ἀθηναῖοι. Βρυγῶνται ὡς οἱ λέοντες· μοι λέγουσι δτι δὲν εἶναι καιρὸς διὰ βιβλία ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀποπλεύσω εἰς τὴν πατρίδα καὶ νὰ γράψω εἰς αὐτοὺς τὴν ὥραν τῆς ἀναχωρήσεώς μου ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ ἀναχωροῦσι προσεχῶς εἰς τὴν ἰδίαν ἐαυτῶν...» (Λεγκράν ὁ. π.).

Κατὰ τὰ τελευταῖα πρὸ τοῦ θανάτου του χρόνια δὲν φαίνεται, σύμφωνα με νεώτερες εἰδήσεις, νὰ δούλεψε ταχτικά σιτὸ Γυμνάσιό του ὁ Λάμπρος, πάσχων ἀπὸ ἀνίατη ἀρρώστεια ἀγνωστῆ, πού τὸν ἀνάγκαζε νὰ ἐπιχειρῇ μακρὰ ἀνὰ τὶς παραδουνάβειες πόλεις καὶ χῶρες πρὸς θεραπείαν τῆς ταξίδια καὶ ἡ ὁποία τὸν ὀδηγήσει τελικὰ σιτὸν τάφο, ὅπου «προεπέμφθη μετὰ τὰ δάκρυα ἀπορηγορήτων μαθητῶν καὶ φίλων». Ὁ πρόωρος χαμὸς τοῦ κλεινοῦ Διδασκάλου⁽⁹⁾, πού τόσο θρηνηθῆκε, ἐστέρησε πράγματι τὸ Γένος ἀπὸ ἓνα ἀξιοπρόστατον καὶ ἐμπνευσμένο μαχητὴ τῆς πνευματικῆς του ἀναγέννησης, τὸ ἔργο του ὅμως τὸ παιδευτικὸ δὲν ἀνακόπηκε. Μιὰ σειρά ἐπιβλητικῆ ἀπὸ ἀξιότιμους τὸ ἴδιο μαθητῆς καὶ φίλους του (Βαρδαλάχος, Βογορίδης, Στ. Κανέλλος, Βενιαμὴν Λέσβιος, Ν. Δούκας) θὰ πάρῃ τὴ θέσιν του σιτὸ ἴδιο Ταμπούρι, τὸ αὐθεντικὸ Γυμνάσιον τοῦ Βουκουρεστίου, πού τόσο ὁ Λάμπρος ἐλάμπρυνε, γιὰ νὰ συνεχίσῃ τὸν ὡραῖον ἀγῶνα του τῆς παιδείας καὶ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ Γένους. Τοῦ φωτισμοῦ πού ὠδηγοῦσε κατ' εὐθείαν, πίστη τους ἀμετακίνητη αὐτῆ, σιτὸ λυτρωμὸ καὶ τὴν ἀνάστασίν του.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

1. Πληροφορίες ἐλλείπουν ἐντελῶς καὶ γιὰ τὴν καταγωγή ἀκόμα τοῦ Φωτιάδης. Ὁ ἴδιος αὐτὸς Ἰούδας γράφει (ὁ. π. σελ. 254) πῶς: «Τοῦ Λάμπρου Φωτιάδου τὴν καταγωγὴν οὔτε ἄλλος τῶν πρὸ ἡμῶν περὶ αὐτοῦ γραψάντων διεσάφησεν οὔτε ἡμεῖς αὐτὸς, καί-

τοι εις πολλούς αποταθέντες ήδυνήθημεν να έξακριβώσωμεν». Χαρακτηρίζοντας δε τή σχετική βιογραφία άτελέστατη, ύπόσχεται εν δευτέρα τινι εκδόσει να συμπληρώση τα έλλείποντα, πράγμα που δεν έπραξε.

2. Το περισπούδαστο αυτό έργο του ο Πάπ, εύνοούμενος και άγαπητός μαθητής του Λάμπρου, άφιερώνει στο Δάσκαλο μ' αυτά τα λόγια: «Τῷ σοφολογιωτάτῳ Διδασκάλῳ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ Ἡγεμονικοῦ Γυμνασίου Κυρίῳ μοι Κυρίῳ Λάμπρῳ Φωτιάδῃ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων πατρὶ εὐεργέτῃ τὸ περὶ Μετρικῆς σύνταγμα Ἰσοβίου εὐγνωμοσύνης τεκμήριον ταπεινῶς ἀνατίθην ὁ ἐν μαθηταῖς εὐγνώμων Ζηνόβιος Κωνσταντίνου Πάπ». (Προβλ. Δ. Οἰκονομίδη ὁ. π. σελ. 126).

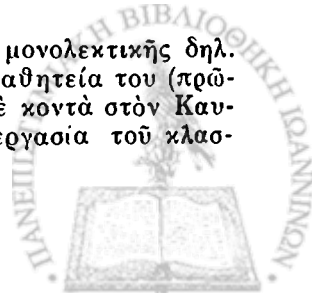
3) Το πραγματικό ὄνομα τοῦ Λάμπρου, καθὼς πληροφορεῖ στή μνημονευθεῖσα ἤδη ἐργασία του (σελ. 107) ὁ Οἰκονομίδης, ἦταν Εὐσταθῖος Λάμπρου, άγνωστο δὲ παραμένει γιὰ ποιους λόγους ὁ Δάσκαλος τὸ μετέτρεψε σὲ Λάμπρος Φωτιάδης. Τὴν περιεργὴ εἶδηση ὀφείλουμε στὸ φιλόλογο Νικ. Δοσίου, πού ἐξῆσε στή Ρουμανία, ἐξέδωσε δὲ στὸ Γαλάτσι τὸ 1884 τὴν «Εὐρυπίδου Ἐκάβην μετὰ ψυχαγωγίας ἐξ ἰδιογράφου Λάμπρου τοῦ Φωτιάδου». Ὁ Δόσιος αὐτός, σὲ χειρόγραφο κώδικα τοῦ Διδασκάλου Σεβαστοῦ Κυμινήτου τοῦ Τραπεζούντιου περιέχοντος ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ κείμενα ἐρμηνευμένα, ἐδίαβασε τὶς ἐξῆς ἰδιόγραφες σημειώσεις τοῦ Φωτιάδη: «Τέλος τῶν τοῦ Ἡσιόδου ἐργῶν τε καὶ ἡμερῶν. Ἐξηγήθη παρὰ τοῦ σοφωτάτου λογιωτάτου δὲ καὶ μεγάλου Διδασκάλου Κυρίου Κυρίου Σεβαστοῦ τοῦ ἐκ Τραπεζούντος καὶ ἐπὶ πόνου Εὐσταθίου Λάμπρου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων ἐν Μπουκουρεσίῳ τῆς Οὐγγροβλαχίας». Εἰς δὲ τὸ τέλος τοῦ Ὁρέστου τοῦ Εὐρυπίδη: «Ὅστις ἐξηγήθη μὲν παρὰ τοῦ σοφωτάτου τε καὶ λογιωτάτου Κυρίου Κυρίου Σεβαστοῦ τοῦ ἐκ Τραπεζούντος μεμάρηται δὲ παρ' ἐμοῦ τοῦ ποτὲ μόνου οπουδάσαντος Εὐσταθίου Λάμπρου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων ἐν Βουκουρεσίῳ τῆς Μολδοβλαχίας...».

4. Ἡ Ἑλληνικὴ Σχολὴ τοῦ Βουκουρεστίου, πού λέγονταν καὶ ἡγεμονικὸν ἢ αὐθεντικὸν Γυμνάσιον, ἢ ἡγεμονικὴ Σχολὴ ἢ Ἀκαδημία καὶ τελευταῖα Λύκειον, ἰδρύθηκε ἐπὶ τῆς ἐκλάμπρου ἡγεμονίας τῶν Μπραγκαβάνου (1692) καὶ κηδεμονικῶς ἐπροικίσθη ἐπὶ τῆς Πατριαρχίας (1707—1731) τοῦ σοφωτάτου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Χρυσάνθου τοῦ Νοταρᾶ (1707—1731) ἐπὶ δὲ τῆς πρώτης ἡγεμονίας (1774—1778) τοῦ μακαρίτου αὐθέντου Ἀλεξ. Ὑψηλάντου... κτίριον πολυτελὲς ἐκ θεμελίων οἰκοδομήθη καὶ δι' αὐθεντικῶν χρυσοβούλων πρὸς ἐντελεστέραν διδασκαλίαν τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων καὶ ἐπιστημῶν μεγαλοπρεπῶς ἐσυστήθη». Ὡς τὸ 1791 ἡ Σχολὴ ἐστεγάζονταν στὶς αἰθουσες τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Σάββα, ἀπέναντι ἀπὸ τὸ σημερινὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Βουκουρεστίου. Ἀπὸ τὸ 1791 ὡς τὸ 1803 ἐλειτούργησε στὰ κελλιά τοῦ μοναστηρίου Doamne Balesa καὶ ἀπ' ἐκεῖ, λόγῳ καταστροφῆς τοῦ κτιρίου ἀπὸ σεισμὸ καὶ ἐνέργειες καὶ δαπάνη τοῦ τότε Οὐγγροβλαχίας Δοσιθέου Φιλίτη Ἡπειρώτη, στὸ Μετόχι παρὰ τὴν ἐκκλησίαν Magureanu. Στὰ δυὸ τελευταῖα αὐτὰ κτίρια ἐδίδαξε ὁ Φωτιάδης ἐπὶ δεκατρία ὅλα χρόνια ἑλλην. φιλοσοφία γλῶσσα καὶ φιλολογία. (Προβλ. Οἰκονομίδη ὁ. π. σελ. 122, Γρ. Εὐαγγελίδη: Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας Β' σελ. 401 κ. κ. καὶ σχετικὸ ἀρθρ. Μ. Ε. Εγκ.).

5. Γεννημένος στήν Πάτρα ἀπὸ Ἑβραίους γονεῖς, πού ἀσπάστηκαν τὸ Χριστιανισμό, ἐσπούδασε στήν Κωνσταντινούπολη, Πάτμο καὶ στή Μαρούτσειο τὴ δική μας ὑπὸ τὸ Εὐγ. Βούλγαρη. Σὲ συνέχεια ἐπῆγε στὸ Ἅγιον Ὅρος, ὅπου, περιβληθεὶς τὸ μοναχικὸ σκῆμα, ἐμόνασε στή σκῆτη τοῦ Καυσοκαλυβίτη, ἀπ' ὅπου καὶ τῶνομα, ἐδίδαξε δὲ γιὰ λίγο στή νεοϊδρυτὴ Βατοπεδινὴ Σχολὴ (τῶν κατόπι Ἀθωνιάδα), ἀργότερα στή Χίο καὶ τέλος στή Βλαχία. Πέθανε στὸ Βουκουρέστι τὸ 1780. Ἄν καὶ χλευάστηκε ἀπὸ τὸν Κοραῆ («Ἄπαντ. 1965 Α' σελ. 192—3 καὶ Α' σελ. 778) ὑπερεπαινέθηκε ἀπὸ ξένους ἑλληνιστὲς καὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς Βιλλουαζὸν καὶ τὸ Γερμανὸ Βόλφ σάν ἄνδρας «βαθεῖαν τῆς ἑλληνικῆς γνῶσιν ἔχων». Ὁ Νεόφυτος θεωρεῖται σάν εισηγητὴς «τῆς εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν μεταφράσεως τῶν ἑλλ. κειμένων μονολεκτικῶς», μέθοδο πού πληρέστατα ἐφῆρμσαν καὶ θριαμβευτικῶς διέδωσαν οἱ μαθητὲς του Λαμ. Φωτιάδης καὶ Γρηγ. Κωνσταντᾶς. (Προβλ. Σάθα: Ν. Φιλ. σελ. 510—11).

6. Ἡ γνώμη πὼς ὁ Φωτιάδης προτοῦ κληθῆ στή διεύθυνση τοῦ Βουκουρ. Γυμνασίου ἐργάζονταν ὡς δάσκαλος ἰδιωτικὸς ἐνισχύεται κι ἀπὸ τὸ γεγονὸς πὼς εὐθὺς ὡς ἀνέλαβε τὰ τῆς Σχολῆς ἐκάλεσε κοντὰ του τὸν ἐπίσης ἀπὸ χρόνια σάν οἰκοδιδάσκαλο στὸ Βουκουρέστι ἐργαζόμενον Γιαννιώτη Κων. Χρυσίδα «ἐκ τῶν ἀρίστων μαθητῶν Κοσμᾶ τοῦ Μπαλάνου παρ' οὗ τὰ μέγιστα εὐηργετήθη καὶ εὐνοήθη ὡς εὐφυῆς καὶ ἀναδεκτὸς αὐτοῦ», συνεργασία πού βάσταξε ὡς τὸ 1798 ἴσως, χρόνον ἐπιστροφῆς τοῦ Χρυσίδα στήν Πατρίδα. (Προβλ. Ἀραβ. Λόγιοι σελ. 219).

7. Πιστεύω πὼς ὁ Λάμπρος ἐγνώριζε ἤδη τὴ μέθοδο αὐτή, τῆς μονολεκτικῆς δηλ. μετάφρασης τῶν ἀρχαίων, ἀπὸ τὴν παρὰ τὸν Τρύφωνα τὸν Μετσοβίτη μαθητεία του (πρῶτος ἐδίδαξε στὰ Γιάννινα ὁ Μεθόδιος Ἀνθρακίτης), τὴν τελειοποίησε δὲ κοντὰ στὸν Καυσοκαλυβίτη, ἐφαρμόσας ἐπὶ πλέον τὴν λογικὴ καὶ πραγματολογικὴ ἐπεξεργασία τοῦ κλασ-

αικού κειμένου. Οί Μπαλάνοι βέβαια ακολουθοῦσαν στήν ἑρμηνεία τῶν ἀρχαίων συγγραφέων τὸ ἀπηρχαιωμένο σύστημα τῆς πολλαπλῆς ψιχαγωγίας «τῆς φονευούσης τὴν οὐσίαν καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ συγγραφέως καὶ θυσιαζούσης τὰ κείμενα εἰς τὴν ξηρὰν Γραμματικὴν καὶ λεξιλογικὴν μόνον ἀνάλυσιν».

Νὰ ἕνα παράδειγμά της :

ἄκουσον	ὦ παιδί μου	παράνεοιν
ἀκροάσθητι	ὦ τέκνον μου	ἑρμηνείαν
ἐνωτίσθητι	ὦ μάθητά μου τὴν ἰδικήν μου	νουθεσίαν.

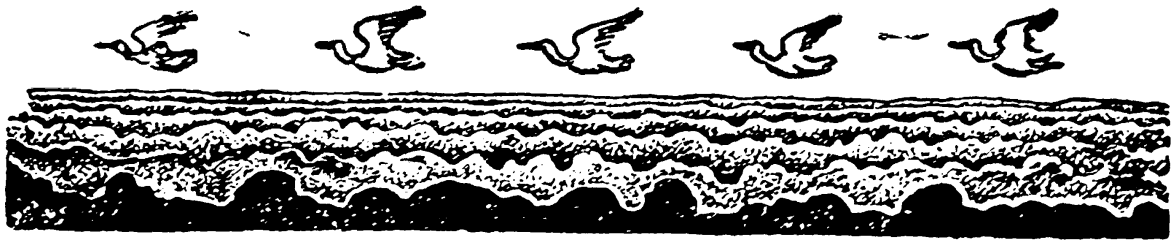
*Α κ ο υ σ ο ν ὦ π α ι τ ῆ ς ἑ μ ῆ ς σ υ μ β ο υ λ ῆ ς.

Πρβλ. καὶ Δ. Οἰκονομ. δ. π. σελ. 124).

8. Κατὰ τὴ γνώμη τοῦ Οἰκονομίδη (δ. π. σελ. 118 — 9) ὁ δεῦτερος μετὰ τὸ Λάμπρο διδάσκαλος Κωνσταντῖνος εἶναι ὁ Γιαννιώτης Κωνσταντῖνος Ἰωάννου, πού ἀπολάβαινε μεγάλης ἐπίσης φήμης στὴ Βλαχιά. Ὁ Ρουμᾶνος πρωτοσύγγελλος Ναοῦμ Ραμνισεάνου στὸ ἑλληνικὰ γραμμένο ἔργο του «Περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Ρουμάνων, γράφει : «Λάμπρος Φωτιάδης καὶ Κωνσταντῖνος Ἰωάννου ἄνδρες ἄξιοι καὶ ἐπιστήμονες, καύχημα ἀμφοτέρου Ἰωαννίνων, οὗς ἅπασιν ἡ Βλαχιά ἐπιγιγνώσκει... Τούτων μαθητὴς ὑπῆρξα καὶ ἐγώ». Ὁ Ἰωάννου ἐδίδουσε καὶ αὐτὸς καθὼς καὶ ὁ Λάμπρος Ἀρχαίους Ἕλληνας. Παρὰ ταῦτα δὲν ἀποκλείεται ὁ Κωνσταντῖνος αὐτὸς νὰ ἦταν ὁ ἐπίσης φίλος καὶ συμπατριώτης τοῦ Λάμπρου Χρυσίδας πού ἀναφέραμε. Γιὰ τὸν τρίτο Δάσκαλο τὸ Γεώργιο δὲν εἶναι ἐξακριβωμένο ποῖος ἦτιν, ἐπειδὴ τὴν ἴδια ἐποχὴ ὑπῆρχαν στὴ Βλαχιά πολλοὶ Δασκάλοι μ' αὐτὸ τὸ ὄνομα. Οἱ ἄλλοι ἀναφερόμενοι στὴν κατὰσταση συνεργάτες τοῦ Λάμπρου εἶναι ὁ Μοισιόδακας, μαθητὴς τοῦ Βούλγαρη ἀπὸ τοὺς ἐξοχώτερους Ἕλληνας λογίους τῆς ἐποχῆς, καὶ ὁ Ἐμμ. Τενέδιος.

9. Δὲν ἔχουν γνωσθῆ μέχρι στιγμῆς τὰ αἷτια τοῦ προώρου θανάτου τοῦ Λάμπρου. Ὁ Ν. Δόσιος στὴν προμνησθεῖσα ἔκδοσή του (σελ. κδ'—κε') γράφει «ἐκ στόματος τοῦ Γυμνασιάρχου Κερκύρας Τσιπαρά ἤκουσα καὶ τούτου ἐκ στόματος τοῦ μαθητοῦ τοῦ Λάμπρου Νεοφύτου Δούκα τὴν εἰδησιν παραλαβόντος, ὅτι τὸν αἰφνίδιον τοῦ κλεινοῦ διδασκάλου θάνατον ἐπέφερε ἡ θλιβερὰ τοῦ ναυαγίου εἰδησις τοῦ ἐτέρου τῶν δαπάνη αὐτοῦ ἐν Γερμανία σπουδασάντων νέων Ἐλευθέρου καλουμένου ἐκ Μεσολογγίου, ὃν ὁ μακάριος ἀνὴρ φαίνεται περὶ πολλῶ ἐποιεῖτο». (Πρβλ. καὶ Οἰκονομ. δ. π. σελ. 120).

ΚΩΣΤΑ Δ. ΒΕΛΙΑΡΟΥΤΗ

ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΕΝΟΥ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

«Στὸν Δημοσθένη Ν. Βελιαρούτη
τὸν ἄξιο Ἐκπαιδευτικὸ Λειτουργό»

Ὅταν τὸ βαθὺ σκοτάδι τῆς πολύχρονης σκλαβιάς στοὺς Τούρκους ἔπνιγε ἀσφυκτικὰ τὸν Ἠπειρωτικὸ γῶρο, στὸ γραφικὸ Γραμμένο, ἓνα χωριὸ 18 χμ. δυτικὰ ἀπὸ τὰ Γιάννινα, λειτουργοῦσε σχολεῖο ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνα. Καὶ ἀπὸ τότε ὡς τὴν ἀπελευθέρωση τῆς 21 Φεβρουαρίου τοῦ 1913, τὸ σχολεῖο τοῦ Γραμμένου ἀπετέλεσε μιὰ μικρὴ καὶ λαμπερὴ πνευματικὴ ἐστία.

Δύο αἰῶνες καὶ περισσότερο ἐκράτησε φωτεινὸ καὶ ἄσβεστο τὸ λυχνάρι τῆς Παιδείας τῶν φιλομαθῶν Γραμμενιατῶν. Στὴν ἀρχὴ «κρυφὸ σχολεῖο», κατοπιναὶ σὲ δική του στέγη, ἀπετέλεσε τὸ ἀθόρυβο ἐργαστήρι, μέσα στὸ ὁποῖο ὁ δάσκαλος σφυρηλατοῦσε μὲ τὰ ἔθνικὰ καὶ χριστιανικὰ ἰδανικὰ τὴ νέα γενεὰ τοῦ χωριοῦ.

Καὶ τίς μύριες δυσκολίες ξεπερνοῦσαν ἢ φιλομάθεια τῶν Γραμμενιατῶν, ὁ ζῆλος γιὰ τὰ γράμματα τῶν παιδιῶν τους καὶ ὁ ἐνθουσιασμοὺς καὶ ἡ θερμὴ, γιὰ τὸ ἔργο τους, τῶν δασκάλων.

Στὰ μαῦρα ἐκεῖνα χρόνια, ἦταν ἀφάνταστα τὰ ἐμπόδια, πού συναντοῦσε ἡ λειτουργία του. Δὲν ὑπῆρχε μόνον ὁ φόβος τοῦ Τούρκου τυράννου, ἀλλὰ καὶ μιὰ σειρά ἄλλα προβλήματα, ὅπως ἐξεύρεση διδασκάλου, ἡ ἀντιμισθία του, τὸ διδακτήριον καὶ ἄλλα.

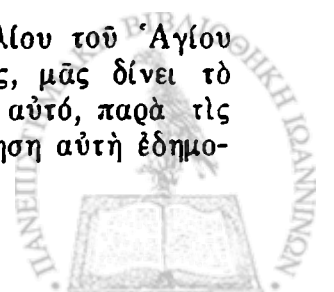
Τὸ σχολεῖο τοῦ Γραμμένου στὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας ἀπέδωσε θαυμασίους καρποὺς καὶ γι' αὐτὸ μπορούμε νὰ τὸ χαρακτηρίσωμε σὰν ἱστορικόν.

Σ' οὗτὸ ἐγαλουγήθησαν οἱ πρόγονοι τῶν Ζωσιμαδῶν, τῆς πλειάδας τῶν μεγάλων ἐθνικῶν Εὐεργετῶν, καθὼς ἐπίσης καὶ ὁ μέγας ἐθνικὸς Εὐεργέτης Ζῶης Κυπλάνης. Στὸ ἴδιο σχολεῖο ἔμαθαν τὰ πρῶτα γράμματα οἱ ἔξοχοι διδάσκαλοι τοῦ Γένους, ὁ Κ. Ἀσώπιος, ὁ Χριστ. Φιλητᾶς, ὁ Γ. Κρανᾶς, ὁ Στέφ. Ράδος, ὁ Σάπφειρος Χριστοδουλίδης, ὁ ἀδελφός του Κ. Γραμμενιάτης. Καὶ εἶναι δὲ γεγονός, ὅτι στὸ σχολεῖο αὐτὸ ἐφοίτησαν ὁ διαπρεπὴς συγγραφέας καὶ πολιτικὸς Ἀναστ. Γούδας καὶ μιὰ σειρά Ἐθνικοὶ Ἀγωνιστές, ὅπως ὁ Β. Γούδας, ὁ Β. Μπίτσας κ. ἄ.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1650—1890

Γιὰ τὸ πότε ἰδρύθηκε γιὰ πρώτη φορὰ σχολεῖο στὸ Γραμμένο, δὲν ἔχομε καμμιά πηγὴ, οὔτε γραπτὴ, οὔτε ἀπὸ παράδοση.

Μιὰ ἐνθύμηση, ὅμως, στὴν ἀργυρὴ ἐπένδυση τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἁγίου Νικολάου, πού ἦταν στὰ παλῆα χρόνια μοναστηρίῳ μὲ καλογέρους, μᾶς δίνει τὸ πρῶτο φῶς γιὰ τὴν ὑπαρξὴ σχολεῖου στὰ 1650. Τὸ Εὐαγγέλιον αὐτό, παρὰ τίς προσπάθειες, πού κατέβαλα, δὲν μπόρεσα νὰ τὸ βρῶ. Τὴν ἐνθύμηση αὐτὴ ἐδημοσίευσε ὁ Χρ. Σούλης στὰ Ἠπειρ. Χρονικά (1933 σελ. 81).

Σημειώνω, ακριβώς, όπως έχει ή ενθύμηση και την όποια, καθώς προκύπτει από το κείμενό της, την έγραψε ο Δάσκαλος Δημήτριος Τόλης ο Καλαρρυτιώτης (δηλ. από το χωριό Καλαρύτες): «έτσι το άγιον έβακαίλιο ένε του άγιου Νικολάου μανστρω Γραμένου 650 γεναρίου πρώτι δηλίμιλι του άγιου ήπιτρόπου παπαναστάσι διαμάντι αβτι (Αύδη) Ιουάνου Θεοπίστου πούστρου (Βούστρου) δια χειρός τόλης Διμίτρι δασκάλου Καλαριτότης».

Προκύπτει, συνεπώς, ότι έφρόντισαν για να γραφή ή ενθύμηση ο Παπαναστάσης Αύδης, που μόνον αυτόν αναφέρει σαν έπίτροπον, που έπρεπε την έποχή εκείνη να ήταν και ήγούμενος της μονής. Όσο για τον Ιωάννην Θεόπ. Πούστρου θα πρέπει να εικάσωμεν ή ότι και αυτός ήταν έπίτροπος του μοναστηριού, ή πρόκριτος φιλομαθής του χωριού. Πάντως είναι γεγονός ότι τόσο ή οίκογένεια του Αύδη, όσο και του Μπούστρου, ήταν από τις παλιότερες του Γραμένου.

Και άκόμη πρέπει να συμπεράνωμεν, ότι και οι δύο συνέβαλαν σπουδαία για τη άγορά, ίσως, του Εύαγγελίου, για την επένδυση, όμως, όπωςδήποτε, και για αυτό ο δάσκαλος Τόλης θέλησε να τους κολακεύσει και να τους αποθανάτισει.

Άλλά οι πιο χρήσιμες πληροφορίες από την αξιόλογη αυτή ενθύμηση είναι: α) ή χρονολογία, που έχει γενικότερον ενδιαφέρον, και β) ή παρουσία του δασκάλου, που σημειώνει την ιδιότητά του και τον τόπο της καταγωγής του (Καλαριτότης), που ασφαλώς αποτελεί παρατσούκλι των Γραμμενιανών, που πολύ συνηθίζουν να το χρησιμοποιούν ιδιαίτερα για τους ξένους.

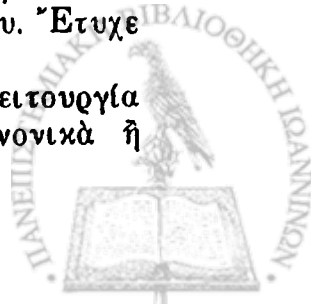
Και παρουσιάζει πολύ ενδιαφέρον για το θέμα μας ή πληροφορία αυτή. Διότι ή παρουσία δασκάλου και μάλιστα ξένου δεν μπορεί να είναι τυχαία. Δεν ήταν επισκέπτης ή φιλοξενούμενος στο μοναστήρι, ο Κολαρρυτιώτης. Άλλά ήταν ο δάσκαλος. Και δεν είναι, επίσης, άσχετη ή παρουσία του στο μοναστήρι, που την έποχή εκείνη είχε άκμή, αν λάβωμεν υπ' όψιν, ότι ήταν το μοναδικό στην περιοχή και είχε αρκετά περιουσιακά στοιχεία. Κι' αν συνδυάσωμεν αυτό με το ότι το μοναστήρι είναι πολύ κοντά στο χωριό, αλλά σε κάπως κρυφή θέση, πρέπει να θεμελιώσωμε τη βίσιμη υπόθεση, ότι στη ζοφερή εκείνη έποχή το σχολείο έφιλοξενείτο στο μοναστήρι του Άγιου Νικολάου. Γιατι υπήρχαν όλες οι προϋποθέσεις εκεί και, προ πάντων, εξασφαλιζόταν ή άνετη λειτουργία του.

Θα πρέπει, με τα φτερά της φαντασίας, να πετάξωμε στο κρυφό σχολειό του "Αη - Νικόλα. Με οδηγό πάλι την ενθύμηση, θα μπορέσωμε να αναπλάσωμε κάπως το σχολείο, που θα ήταν γραμματοδιδασκαλείο, όπου τα παιδιά έμάθαιναν την οκτώγηχο.

Άλλά και άργότερα συναντάμε το σχολείο δίπλα στο έξωκλήσι της Άγίας Παρισκευής. Η Έκκλησία με την θρησκευτική της έπιρροή και τις οικονομικές δυνατότητες αποτελούσε σημαντικό παράγοντα για την διατήρηση της έθνικης συνειδήσεως. Και διαν στην διοίκησή της, βρισκόταν νοικοκύρηδες και προοδευτικοί έπίτροποι, βοηθούσε πολύ στην λειτουργία του σχολείου. Και το γεγονός τουτο της συνυπάρξεως εκκλησίας και σχολείου μάς ενισχύει την παραπάνω γνώμη μας.

Με την ευκαιρία αυτή θα πρέπει να σημειώσω, ότι στα μέσα του περασμένου αιώνα, έκλεισε το μοναστήρι του Άγιου Νικολάου. Ο τελευταίος δε καλόγερος ήταν από την οίκογένεια του Αύδη και πρώτος θεός του δασκάλου Άδαμαντίου Αύδη που, αφού τον έλήστεψαν, τον επνίξαν οι ληστές. Όπως διηγείτο και ο ίδιος, μικρό παιδί τότε, επήγαινε συχνά και διανυχτέρευε στο θείο του. Έτυχε δε εκείνο το βράδυ να μη πάη κι' έτσι έγλύτωσε.

Άπό το 1650 ως το 1800 δεν έχουμε κανένα στοιχείο για τη λειτουργία του σχολείου του Γραμένου. Δεν ξέρουμε, αν δηλαδή συνεχίστηκε κανονικά ή διακόπηκε και σε ποιό μέρος έστεγαζόταν.

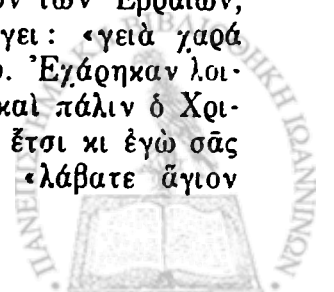
Στὰ 1801, ἀπὸ μιὰ ἐνθύμηση, γραμμένη στὸ Μηνιαῖο τοῦ Σεπτεμβρίου τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγ. Γεωργίου Βαγενίτης πληροφορούμεθα, διὲν ἀπέθανε ὁ Παπαϊωάννου, «που ἦτάν δάσκαλος ουρφανός», ἀπὸ τὸ Γραμμένο.

Ὁ Ἰ. Λαμπρίδης γράφει στὰ «Ἡρωϊκὰ Μελετήματα» τὰ ἐξῆς: «Εἰς Γραμμένον, σχολεῖον Ἑλληνικὸν ὑπῆρχε ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος διατηρηθὲν καὶ ἐπὶ τῆς ἐθνεγεροσίας». Ἐξυπακούεται δὲ ὅτι, ἐφ' ὅσον λειτουργοῦσε Ἑλληνικὸν σχολεῖο, θὰ λειτουργοῦσε καὶ κοινὸν σχολεῖο. Παρακάτω ὁ Ἰ. Λαμπρίδης ὑποστηρίζει: «Εἰς τὴν σύστασιν Σχολείων ἐν τισὶ τῶν Μονῶν καὶ κοινοτήτων τῶν Κουρέντων ὀφείλονται καὶ τὰ πρῶτα γράμματα πολλῶν διακριθέντων λογίων ἐκ τοῦ τμήματος τούτου κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα καὶ κατὰ τὴν πρώτην δεκαετηρίδα τοῦ παρόντος», (Η. Μ. Ζ. 3η σελ. 65). Μὲ τις σκέψεις αὐτὲς μποροῦμε νὰ βγάλωμε τὸ σίγουρο συμπέρασμα, διὲν ὅλοι οἱ ἐγγράμματοι ἀπὸ τὸ Γραμμένο, ποὺ διέπρεψαν ἀργότερα, ἔμαθαν τὰ πρῶτα γράμματα στὸ σχολεῖο τοῦ Γραμμένου. Ὁ Φιλητᾶς, ὁ Ἀσώπιος, ὁ Β. Γούδας, ὁ Στ. Γούδας ὁ Ζαφείρης, ὁ ἀδελφός του Κωνσταντῖνος ὁ Κρανᾶς καὶ ἄλλοι. Ἀλλὰ καὶ ὁ Καπλάνης ποὺ γεννήθηκε στὸ Γραμμένο στὰ 1736 ὀψωσδήποτε ἐφοίτησε στὰ κορυφαία σχολεῖα τοῦ χωριοῦ του, γιὰ τὸ Χατζῆ - Νίκος ποὺ τὸν βροῦκε τὴν Κυριακὴ τῆς Ὀρθοδοξίας ἔξω ἀπὸ τὴν αὐλόπορτα τοῦ σπιτιοῦ του καὶ τὸν πῆρε στὸ ἀρχοντικὸ του, τὸν ἔπιασε νὰ διαβάξῃ τὴ νύχτα κορυφὰ μὲ τὸ λυχνάρι. Καὶ αὐτὸ σημαίνει, διὲν ἐγνώριζε λίγα γράμματα ἀπὸ τὸ χωριὸ του.

Βιογραφῶντας ὁ Ἀν. Γούδας στοὺς Παραλλήλους Βίους τὸν Γ. Κρανᾶ, τὸν πρῶτο διευθυντὴ τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς, μᾶς πληροφορεῖ, διὲν στὰ 1822 στὸ σχολεῖο τῶν κοινῶν γραμμάτων τοῦ Γραμμένου ἐδίδασκε ὁ Ἀργυροκαστρίτης ἱεροδιάκονος Χρῦσανθος, μαθητῆς καὶ φίλος τοῦ Γ. Κρανᾶ. Ὁ Κρανᾶς στὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖο ἐδίδασκε Ἑλληνικὰ καὶ ἄλλα ἀνώτερα μαθήματα. Καὶ παρακάτω ὁ Γούδας ὑποστηρίζει, διὲν οἱ Ζιτσιῶτες ἐξήλεψαν τοὺς φιλομαθεῖς Γραμμενιάτες καὶ πῆρον τὸν Κρανᾶ, γιὰ τὸ στὸ Γραμμένο δὲν ἴχε πολλοὺς μαθητῆς. Ἔτσι στὴ Ζίτσα συστήθηκε τὸ πρῶτον Ἑλληνικὸν Σχολεῖο.

Πρὶν τὰ 1890 δὲν ἔχομε θετικὰς πληροφορίες, ποιοὶ ὑπηρετήσαν σὰν διδάσκαλοι στὸ Γραμμένο, ἐξὸν ἀπὸ τοὺς δύο ποὺ ἀναφέρει ὁ Ἀ. Γούδας, δηλ. τὸν Χρῦσανθο καὶ τὸν Γ. Κρανᾶ. Ἀπὸ τὴν παράδοση εἶναι γνωστὸ, διὲν ἐξημέτισε δάσκαλος ὁ παπα - Μιχαὴλ Μπίτσας, ποὺ ἦταν διαβασμένος καὶ ὀπαδὸς τῆς δημοτικῆς γλώσσας. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν στὰ παιδιὰ, ὡς ἀργὰ τὸ βράδυ κάθε Κυριακῆ, συγκέντρωνε τοὺς Γραμμενιάτες στὴν πλατεῖαν τῆς Ράχης καὶ τοὺς ἐξηγοῦσε τὸ Εὐαγγέλιον. Ἦταν δὲ τόσο φανατικὸς δημοτικιστῆς, ποὺ μετέφρασε σ' ἓνα παράφυλλο τοῦ Εὐαγγελίου τὸ κείμενον, ποὺ διαβάζεται τὴν ἡμέραν τῆς Λαμπρῆς (Οὔσης ὀψίας). Καὶ μάλιστα, κατὰ τὴν παράδοση, τὸ ἐδιάβαζε καὶ στὴν Ἐκκλησίαν τὴν Ἀνάστασιν, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου. Ἐπειδὴ παρουσιάζει ἐνδιαφέρον τὸ κείμενον, τὸ καταχωρῶ, ὀπως εἶναι γραμμένο:

«Ἄς παρακαλέσωμεν τὸν ἀφέντην μας τὸν Θεὸν διὰ νὰ μᾶς καταξιώσῃ ν' ἀκούσωμεν τὸ Ἅγιον Εὐαγγέλιον. Καθῆστε φρόνιμα καὶ προσεκτικοὶ διὰ νὰ ἀκούσωμεν τὸ Ἅγιον Εὐαγγέλιον. Εἰρήνη εἰς ὅλους ἡσυχάσετε. Τὸ παρὸν ἀνάγνωσμα εἶναι παρμένον ἀπὸ τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον τοῦ θείου Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου. Ἄς βάλωμεν προσοχὴν. Τὴν Κυριακὴν τὸ βράδυ, ὄντας κλεισμένες οἱ θύρες τοῦ σπιτιοῦ, ὀπου ἦταν οἱ Ἀπόστολοι συναγμένοι ἀπὸ τὸν φόβον τῶν Ἑβραίων, ἦλθεν ὁ Χριστὸς καὶ καὶ ἐστάθηκε εἰς τὴν μέσην καὶ τοὺς λέγει: «γεια χαρὰ σας». Καὶ λέγοντας αὐτὸ τοὺς ἔδειξε τὰ χέρια καὶ τὸ πλευρὸν του. Ἐχάρηκαν λοιπὸν οἱ Ἀπόστολοι σὰν εἶδαν τὸν Ἀφέντην τὸν Θεόν. Λέγει καὶ πάλιν ὁ Χριστὸς: «γεια χαρὰ σας», καθὼς μ' ἔστειλεν ὁ Πατέρας μου ἐμένα ἔτσι κι ἐγὼ σὰς στέλνω ἐσᾶς. Καὶ λέγοντας αὐτὰ τοὺς ἐφύσησε καὶ τοὺς λέγει: «λάβετε ἅγιον

Πνεῦμα». Ὅποιονῶν συγχωρέσετε τὰς ἁμαρτίας τοὺς εἶναι συγχωρημένους καὶ ὁποιονῶν τὰς δέσετε μὲν οὖν ἀσυγχώρητους. Κι' ἓνας ἀπὸ τοὺς δώδεκα, ὁ Θωμᾶς, ποὺ ὠνομάζονταν Δίδυμος, δὲν ἔλαχεν ἐκεῖ τὴν ὥραν ἐκείνην ὅπου ἦλθεν ὁ Χριστός. Τοῦ ἔλεγαν λοιπὸν οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοι «εἶδαμε τὸν Ἀφέντην». Τότε αὐτὸς τοὺς εἶπε: «Ἐὰν δὲν ἰδῶ στὰ χέρια σημάδια ἀπὸ τὰ περόνια κι' ἂν δὲν βάλω τὸ χέρι μου στὸ πλευρό του, δὲν τὸ πιστεύω».

Ἡ μετάφραση αὐτὴ τοῦ Εὐαγγελίου μαρτυροῦν τὴ μόρφωση καὶ τὴν τόλμη τοῦ διδασκάλου Παπ - Μιχαήλ. Πρέπει νὰ ἔχη γραφῆ γύρω στὰ 1840.

Καὶ ἔχει ἡ πράξις του αὐτὴ καὶ ἀξιεπαινετὴ πρωτοτυπία. Γιατί, ὅπως ξέρομε, τὴν Κυριακὴ τοῦ Πάσχα τὸ Εὐαγγέλιο στὶς πολιτεῖες τὸ διαβάζουν σχεδὸν σὲ ὅλες τὶς γλώσσες.

Ὁ Παπα - Μιχαήλ, ἀπὸ ἄσημος διδάσκαλος, ἀναδεικνύεται ἓνας ἀξιὸς μαθητὴς γλωσσικῆς μεταρρύθμισης.

Ἄλλοι διδάσκαλοι, ποὺ ἐδίδαξαν στὰ πρὸ τοῦ 1890 χρόνια στὸ σχολεῖο τοῦ Γραμμένου, ἦταν οἱ ἑξῆς:

1) Ὁ Διαμάντης Αὐδῆς, ποὺ θὰ τὸν συναντήσωμε καὶ ἀργότερα.

2) Ὁ Γεώργιος Καλτσόγιας, διαβασμένος, ἐργατικὸς καὶ πολὺ αὐστηρὸς διδάσκαλος. Εἶχε ὑπηρετήσῃ σὰ γραμματέας τοὺς ἀδελφοὺς Ζάππα, στὴ Ρουμανία. Εἶχε μεγάλη βιβλιοθήκη καὶ τὸν ἀναφέρει ὁ Χρ. Χρηστοβασίλης, ποὺ ἔκανε μαθητὴς του.

3) Ὁ Βενέδικτος Γεωργιάδης, ἀρχιμανδριτῆς, ποὺ τὸ κοσμικὸ του ὄνομα ἦταν Χαράλαμπος Γ. Νοῦτσος, πτυχιούχος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης καὶ τελειόφοιτος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Ἀθήνας. Εἶχε, ὅμως, μεγάλη ροπή στὸ πιὸτό, γι' αὐτὸ δὲν μπόρεσε νὰ γίνῃ δεσπότης, ἂν καὶ ἦταν ξύπνιος καὶ διαβασμένος. 4) Ὁ Ὁρέστης Αὐδῆς, φοιτητῆς τῆς Ἰατρικῆς, ποὺ ὑπηρετήσῃ σὰν διευθυντῆς μὲ συνδιδάσκαλο τὸν Κωνσταντῖνον Δόβαν, ποὺ θὰ τὸν συναντήσωμε ξανά ἀργότερα. 5) Ὁ Παπαγιώργης ἀπὸ τὴν Κόντσια. Καὶ μάλιστα πληροφοροῦμεθα ἀπὸ μιὰ ἐνθύμησις, ποὺ εἶχε γράψῃ ὁ ἴδιος σὲ παράφυλλο στὸ Μηνιαῖο τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ κεντρικοῦ ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν, ὅτι ἐχρημάτισε διδάσκαλος στὰ 1882—86. Νὰ τί εἶναι σημειωμένο:

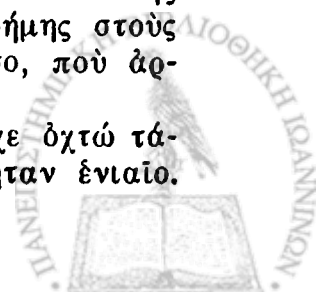
«Ὁ κυρ. Ἱεροδιάκονος Γεώργιος εὐδοκίμως διδάξας 4 κατὰ σειράν ἔτη εἰς τὴν κοινότητά μας ὡς δημοδιδάσκαλος δύο μὲν εἰς τὴν τάξιν τοῦ λαοῦ, δύο δὲ εἰς τὴν διακονίας». Καὶ παρακάτω ἐπιβεβαιώνει (1886) τὴν ἐνθύμησις τοῦ Παπαγιώργη ὁ Γραμμενιάτης διδάσκαλος Μιχ. Θεοχαρίδης, ποὺ ὑπηρετήσῃ κι' ἐκεῖνος ὕστερα ἀπ' αὐτόν. Ἀργότερα πῆγε στὴ Σμύρνη. Ἦταν γραμματισμένος καὶ εἶχε ἀσχοληθῆ μὲ τὴν ἱστορία τοῦ χωριοῦ, ἀλλὰ τελικὰ δὲν ἐδημοσίευσε τίποτα. 7) Ὁ Ἀδαμάντιος Γρίβας, ἀπὸ τὴ Βράβορη, ποὺ φεύγοντας ἀπὸ τὸ Γραμμένο, ὑπηρετήσῃ στὸ χωριὸ Δράκεια τοῦ Πηλίου. 8) Ἐπίσης ὑπηρετήσῃ ὁ Νικόλαος Βιλλιωρούτης ποὺ θὰ τὸν συναντήσωμεν πάλι ἀργότερα. 9) Πρέπει νὰ σημειώσωμε καὶ τὸν Ἰωάννη Νασιούλη. Καὶ 10) Τὸν Γερομίχα ἀπὸ τὴ Δοβρὰ τοῦ Ζαγορίου.

Π Ε Ρ Ι Ο Δ Ο Σ 1890—1914

Γιὰ τὴν περίοδο αὐτὴ ἔχομε θετικὰ καὶ σίγουρες πληροφορίες.

Κατὰ τὰ σχολικὰ ἔτη 1890—91 καὶ 1891—92, ὑπηρετοῦσε σὰν διευθυντῆς ὁ Διαμάντης Αὐδῆς, ποὺ εἶχε πολλὰς ἱκανότητες καὶ ἔχαιρε καλῆς φήμης στοὺς μαθητὰς καὶ στὸ χωριό, μὲ συνδιδάσκαλο τὸν Κωνσταντῖνο Γ. Νοῦτσο, ποὺ ἀργότερα ἔγινε παπάς.

Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ σημειώσω, ὅτι μέχρι τὸ 1890 τὸ σχολεῖο εἶχε ὀχτώ τάξεις, δηλαδὴ 4 τὸ δημοτικὸ καὶ 4 τὸ Ἑλληνικόν. Δηλαδὴ τὸ σχολεῖο ἦταν ἐνιαῖο.

Τὸ σχολικὸ ἔτος 1892—93 καταργήθηκε ἡ 4η τάξη τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου καὶ ἔτσι ἐγίνε ἐφτατάξιο. Γιὰ νὰ ἀνταποκρίνεται στὴ δουλειά του, ἔβαζε γιὰ νὰ τὸν βοηθοῦν οἱ μαθητὲς τῶν ἀνωτέρων τάξεων. Ὅπως ὁ ἴδιος διηγείτο, ἡ ἀμοιβή του γιὰ ὀλόκληρη τὴ χρονιά, ἀνῆρχετο σὲ 40 χρυσὲς λίρες.

Τὸ σχολικὸν ἔτος 1893 — 94 διευθύνει τὸ σχολεῖο ὁ Ἄλεξ. Βολογιαννίδης ἀπὸ τὸ Τσερβάρι τοῦ Ζαγορίου μὲ συνδιδάσκαλο τὸν Νικόλαο Δερέκα, ἀπὸ τὴ Βελτοῖστα, πὸ μετέπειτα ἐγίνε ἱερέας.

Στὰ 1894—95 διορίζεται διευθυντὴς ὁ Κωνσταντῖνος Δόβας ἀπὸ τὸ Γραμμένο καὶ συνυπηρετεῖ ὁ Νικ. Δερέκας.

Κατὰ τὸ σχολικὸ ἔτος 1895—96 ὑπάρχει ἰδιότυπο καθεστῶς. Συνυπηρετοῦν οἱ δύο Γραμμενιάτες Γεώργιος Καλτσόγιας καὶ Διαμ. Αὐδῆς. Δὲν ἔχει κανένας τὸν τίτλον τοῦ διευθυντῆ. Εἶναι ὁμοῖτοι. Τοὺς θεωροῦσαν ἰσαξίους καὶ γι' αὐτὸ ἡ Ἐφοροεπιτροπὴ βρέθηκε σὲ δύσκολη θέση, ποῖον νὰ διορίσῃ σὰν διευθυντῆ.

Τὸ ἐπόμενο ἔτος 1896—97 παρέμειναν οἱ ἴδιοι. Τὸν Ὀκτώβριον, ὅμως, τοῦ 1896 ἀπεβίωσε ὁ Γ. Καλτσόγιας καὶ στὴ θέση του διορίστηκε ὁ Κ. Δόβας.

Στὰ 1897—98 ἐπαναδιορίστηκε ὁ Διαμάντης Αὐδῆς μὲ συνδιδάσκαλο τὸν Γεώργιο Κ. Νάση, ἀπὸ τὴ Βράβορη.

Τὸ σχολ. ἔτος 1898 — 99 ἔφυγε ὁ Νάσης καὶ στὴ θέση του διορίστηκε ὁ Νικόλαος Τσίκας, πὸ ἀνέλαβε καὶ τὴ διεύθυνση.

Κατὰ τὸ ἐπόμενο σχολ. ἔτος 1899 — 1900 παρέμεινε διευθυντὴς ὁ Ν. Τσίκας καὶ προσελήφθη ὡς συνδιδάσκαλος ὁ Νικόλαος Βιλλιωρούτης (ἔτσι γραφόταν ὁ παππούς μου), πὸ εἶχεν ὑπηρετήσει στὸ Δυρράχιο τῆς Ἀλβανίας, στὴ Ζίτσα, στὴ Δοβρᾶ, στὴ Κοβίλιανη, στὴ Γότιστα, στὸ Λιασκοβέτσι, στὸ Μπισδοῦνι.

Οἱ ἴδιοι ἐπαναπροσελήφθησαν καὶ τὴν ἐπομένη χρονιά 1900—1.

Τὸ 1901—2 συναντᾶμε τὸν Ν. Τσίκα διευθυντῆ, πὸ συνυπηρετεῖ μὲ τὸν Εὐστράτιο Παγωνίδη ἀπὸ τὴν Παραμυθιά.

Τὸ ἔτος 1902 διορίστηκαν οἱ ἴδιοι καὶ προσελήφθη ὁ Παντελῆς Βακάλης ἀπὸ τὸ Γραμμένο.

Κατὰ τὰ ἐπόμενα σχολικὰ ἔτη 1903—4, 1904—5 καὶ 1905—6, ὑπηρετεῖ ὁ Νικ. Τσίκας σὰν διευθυντὴς μὲ συνδιδάσκαλο τὸν Σπυρίδωνα Γ. Καλτσόγια, πὸ εἶχε δίπλωμα τῆς Νομικῆς Σχολῆς καὶ δὲν ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου.

Στὰ 1906—7 ὑπηρετοῦν σὰν διευθυντὲς ὁ Θεοχ. Γκράτζος, ἀπὸ τὰ Σουδενὰ τοῦ Ζαγορίου καὶ ὁ Ματθ. Παπαδόπουλος ἀπὸ τὸ Νησί τῶν Γιαννίνων.

Τὸ σχολικὸ ἔτος 1907 — 8 προσελήφθη ὁ Δημοσθένης Βελιαρούτης, πὸ ὑπηρετήσε συνεχῶς σὰν διευθυντὴς μέχρι τὸ 1914, πὸ ἐγίνε ἡ ἀφομοίωση. Προηγουμένως εἶχεν ὑπηρετήσει στὸ Κηπαριὸ τῆς Χειμάρρας. Τὴ χρονιά αὐτή, καθὼς καὶ τὴν ἐπομένη, συνυπηρετοῦσε ὁ Διαμ. Αὐδῆς, πὸ εἶχε γεράσει πιά. Στὰ 1909—1910 διορίστηκε συνδιδάσκαλος ὁ Γεώργιος Γκιζᾶς ἀπὸ τὰ Γιάννινα. Τὴν ἄλλη χρονιά 1910—11 ἦλθε σὰν δεύτερος δάσκαλος ὁ Εὐάγγελος Μουστάκας ἀπὸ τὰ Γιάννινα, πὸ ἀργότερα ἐγίνε δικηγόρος στὸ Πρωτοδικεῖο τῶν Γιαννίνων. Στὰ 1911—12 διορίζεται ὁ Χρ. Παπᾶς ἀπὸ τὴν Κοσμηρᾶ.

Κατὰ τὸ σχολικὸ ἔτος 1912—13 ἐπαναδιορίστηκε ὁ Γραμμενιάτης Κ. Δόβας. Καὶ τέλος τὸ σχολικὸ ἔτος 1913 — 14 ἦλθε σὰν συνδιδάσκαλος ὁ Γραμμενιάτης Παντελῆς Χρ. Βακάλης, πὸ ὑπηρετοῦσε στὸ σχολεῖο τῆς Βήσσανης τοῦ Πωγωνίου.

Ἔτσι ἐφτάσαμε στὴν ἀπελευθέρωση τοῦ 1913 ἀπὸ τοὺς Τούρκους, πὸ τὸ ἐφτάχρονο σχολεῖο λειτουργοῦσε μὲ δύο δασκάλους καὶ μὲ διευθυντῆ τὸν Δημοσθένη Βελιαρούτη.

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Στὰ 1914 ἔλαβε χώρα ἡ λεγόμενη «ἀφομοίωση» τῶν σχολείων τῶν Νέων

Χωρῶν. Ἐτσι τὸ σχολεῖο τοῦ Γραμμένου χωρίστηκε στὸ δημοτικὸ μὲ τέσσερες τάξεις καὶ στὸ Ἑλληνικὸ μὲ τρεῖς.

Καὶ οἱ δύο διδάκταλοι τοῦ ἐνιαίου σχολείου Δ. Βελιαρούτης καὶ Π. Βακάλης πέρασαν στὴν βαθμίδα τῆς μέσης παιδείας καὶ διωρίστηκαν στὸ Ἑλληνικὸ Σχολεῖο μὲ διευθυντὴ τὸν δεύτερο, ὡς ἀρχαιότερο.

Τὸ Δημοτικὸ σχολεῖο συνέχισε τὴ λειτουργία του μέχρι τὸ 1922 ὡς σχολεῖο ἀρρένων καὶ μὲ ξεχωριστὸ τμήμα θηλέων. Στὸ Δημοτικὸ ἦτο διευθυντῆς ὁ Ἀναστάσιος Τζιόβας ἀπὸ τὰ Σουδενά. Τὸ σχολικὸ ἔτος 1915 — 16 διωρίστηκε ὁ Γραμμενιάτης Μάνθος Τσίκας, πὸν ὑπηρέτησε ὡς τὰ 1936 συνεχῶς καὶ μὲ τοὺς ἄλλους δύο τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου ἀποτελοῦσαν τὴν «παλιὰ φρουρά» τῶν διδασκάλων, πὸν ἄφηναν καλὸ ὄνομα.

Μέχρι τὸ 1913, πὸν ἀπελευθερώθηκαν τὰ Γιάννινα ἀπὸ τὸν Τουρκικὸ ζυγὸ, τὸ σχολεῖο τοῦ Γραμμένου ἦταν ἐνιαῖο.

Οἱ τρεῖς ἀνώτερες τάξεις ἀποτελοῦσαν τὸ ἑλληνικὸ σχολεῖο.

Κατὰ τὸν Διαμάντη Αὐδῆ, δύο διδάσκαλοι διωρίζονταν ἀπὸ τὸ 1840.

Τὰ περισσότερα παιδιὰ τῆς περιοχῆς κατώρθωναν νὰ περατώσουν τὸ ἐνιαῖο σχολεῖο καὶ ὕστερα ἀπὸ 7 χρόνια τὰ παιδιὰ ἐμάθαιναν ἀρκετὰ γράμματα.

Τὸ ἑλληνικὸ σχολεῖο, πού, ὅπως εἶπαμε παραπάνω, ἄρχισε στὰ 1820, διατηρήθηκε μέχρι τὰ 1931, ὅποτε μετατράπηκε σὲ ἡμιγυμνάσιο.

ΤΟ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟ

Στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, οἱ φιλομαθεῖς Γραμμενιάτες εἶχαν καὶ μιὰ θαυμασία πρωτοβουλία. Ἐπειδὴ ἐλάχιστες κοπέλλες ἐφοιτοῦσαν στὸ σχολεῖο, διότι οἱ περισσότερες ἀπιτοχολοῦνταν μὲ τὶς ἀγροτικὲς ἀσχολίες (γεωργία — κτηνοτροφία), συνέστησαν σωματεῖο, πὸν πῆρε τὸ ὄνομα Φιλεκπαιδευτικὴ Ἀδελφότης «ἢ Ἀγία Παρασκευή».

Σκοπὸς τῆς Ἀδελφότητος ἦτο ἡ ἴδρυση τετραταξίου Παρθεναγωγείου.

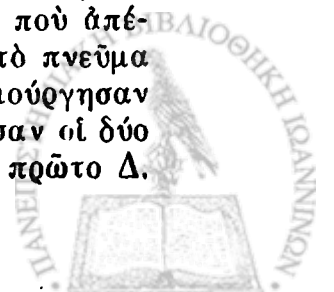
Τὴν πρωτοβουλία εἶχαν οἱ δύο Γραμμενιάτες διδάσκαλοι, δηλ. οἱ Δημοσθ. Βελιαρούτης, διευθυντῆς τοῦ Δημ. Σχολείου, καὶ Π. Βακάλης.

Ἐτσι στὰ 1906 συστήθηκε τὸ πρῶτο σωματεῖο στὸ Γραμμένο καὶ ἡ πρώτη προσωρινὴ ἐπιτροπὴ ἀποτελέστηκε ἀπὸ τοὺς δύο δασκάλους, τὸν Γεώργιο Ράδο, τὸν Γ. Βελιαρούτη (ταμίας) καὶ τὸν Μῆτρο Παπαγιάννη. Εἶχε ἔδρα τὰ Γιάννινα, ὅπου λειτουργοῦσε καὶ γραφεῖο τῆς καὶ ὡς εἰσπράκτορας εἶχε διορισθῆ ὁ Σπ. Τσίκας. Ἀριθμοῦσε 60 μέλη περίπου. Ἡ συνδρομὴ εἶχε καθορισθῆ σὲ 60 γρόσια γιὰ κάθε εὐπορὸ μέλος καὶ 30 γρόσια γιὰ κάθε ἄπορο, πὸν ἐστερεῖτο καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγεσθαι.

Μὲ τὴν δροστηριότητα αὐτῆ τῆς Ἀδελφότητος κατωρθώθηκε ἡ ἔναρξη τῆς λειτουργίας τοῦ Παρθεναγωγείου κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1908 — 9 μὲ διδασκάλισσα τὴν Θεοδώρα Μαργάρη ἀπὸ τὰ Γιάννινα.

Τὸ Παρθεναγωγεῖο βρῆκε ἀπήχηση στοὺς κατοίκους καὶ ἄρχισαν νὰ φοιτοῦν ὅλα τὰ κορίτσια. Πρέπει νὰ σημειώσω, ὅτι ὅλα τὰ ἔξοδα τῆς λειτουργίας του (μισθὸς κ.λ.π.) ἐκαλύπτονταν ἀπὸ τὶς συνδρομὲς τῶν μελῶν τῆς Ἀδελφότητος, πὸν μὲ γεναιοδωρίαν ἐνίσχυναν τὸ Ταμεῖον τῆς. Ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια, ἐσώζονταν εἰδικὸς πίνακας, πὸν ἀνέγραφε τὰ ὀνόματα τῶν εὐεργετῶν.

Ὅταν ἔγινε ἡ ἀφομοίωση τῶν σχολείων, ἡ Ἀδελφότης διαλύθηκε, γιὰ τὸ Παρθεναγωγεῖο ὑπήχθη στὸ Ἑλληνικὸ Κράτος. Ἡ πείρα, ὅμως, πὸν ἀπέκτησαν οἱ προσοδευτικοὶ Γραμμενιάτες ἀπὸ τὴν συλλογικὴ δράση καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἀλληλεγγύης, πὸν ἐπρωτάνευε σὲ μεγάλη μάζα τῶν κατοίκων, ἐδημιούργησαν στὰ 1915 τὸν ἀγροτικὸ Σύνλογο «ἢ Δήμητρα». Καὶ πάλι ἐπρωτοστάτησαν οἱ δύο δασκάλοι Π. Βακάλης καὶ Δ. Βελιαρούτης, οἱ ὅποιοι πῆραν μέρος στὸ πρῶτο Δ.

Συμβούλιο μαζί με τὸν Κ. Νοῦτσο (ταμίας) καὶ Γ. Βράττον. Μεταξὺ τῶν ἄλλων, ἡ πρώτη ἐνέργεια ἦταν ἡ προμήθεια 4 ψεκαστήρων.

Ὁ Σύλλογος αὐτὸς κατοπινὰ μεταβλήθηκε σὲ Γεωργικὸν Πιστωτικὸν Συνεταιρισμὸν.

ΟΙ ΕΦΟΡΟΕΠΙΤΡΟΠΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΟΜΜΑΤΑ

Γιὰ τὴν προκοπὴ καὶ λειτουργία τοῦ σχολείου, πολὺ συνέβαλαν καὶ οἱ ἐφοροεπιτροπές, καὶ ὅπως θὰ ἐλέγαμε σήμερα, οἱ σχολικὲς ἐφορείες.

Στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, τὴν διαχείριση τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τοῦ σχολείου εἶχε μιὰ τριμελὴς ἐπιτροπὴ, ποὺ ὀνομάζονταν ἐφοροεπιτροπὴ καὶ ἀποτελεῖτο ἀπὸ τὸν ταμία καὶ δύο μέλη.

Ἄν καὶ οἱ κάτοικοι ζοῦσαν μέσα στὸ καθεστῶς τῆς σκλαβιάς, ἡ ἐκλογὴ τῆς ἐφοροεπιτροπῆς γινόταν κατὰ τρόπο δημοκρατικό, γι' αὐτὸ καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι εἶχαν ἐνδιαφέρον τόσο γιὰ τὴν ἐκκλησίαν, ὅσο καὶ γιὰ τὸ σχολεῖο.

Οἱ ἐκλογὲς ἐπραγματοποιοῦντο σὲ καθωρισμένη ἡμέρα, σύμφωνα μὲ τοὺς ἐκλογικοὺς καταλόγους, ποὺ εἶχαν συνταχθῆ ὕστερα ἀπὸ ὀρισμένη διαδικασία. Σ' αὐτοὺς ἐγράφονταν ὅλοι οἱ ἐνήλικες. Δὲν εἶχαν τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι α) οἱ ὀφείλοντες στὴν ἐκκλησίαν, β) ὅσοι εἶχαν κάμει κατάχρηση σὲ βάρος τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ σχολείου καὶ γ) οἱ ἐλεοδοτούμενοι, γιὰτὶ αὐτοὶ ἐθεωροῦντο, ὅτι δὲν μπορούσαν νὰ ἔχουν ἀνεπηρέαστη γνώμη.

Μετὰ τὴν σύνταξη οἱ κατάλογοι ἀναρτιόνταν ἔξω ἀπὸ τὴν Κεντρικὴ Ἐκκλησίαν καὶ στὸ μεσοχώρι. Οἱ τυχόν ἐνστάσεις ὑπεβάλλοντο πρὸς τὴν δημογεροντίαν τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων.

Τὴν καθωρισμένην ἡμέρα τῆς ἐκλογῆς οἱ ψηφοφόροι συγκεντρώνονταν στὸ σχολεῖο, ὅπου ἐψήφισαν, ὑπογράφοντας στὰ ἐκλογικά. Τὴν ἐποπτεία τῆς ἐκλογῆς ἀσχοῦσε εἰδικὸς ἀπεσταλμένος τῆς Μητροπόλεως, ποὺ λέγονταν «εἰσηγητὴς» καὶ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἕνας ἔγκριτος Γιαννιώτης (ὅπως ἦταν ὁ Σπέγγος κ.λ.π.).

Ἡ θητεία τῆς Ἐφοροεπιτροπῆς ἦταν γιὰ δύο χρόνια καὶ πολλὲς φορὲς παρατείνονταν. Οἱ ἀρμοδιότητές της ἦταν α) ἡ διαχείριση τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας καὶ β) διώριζε καὶ ἐπλήρωνε τὸ διδακτικὸ προσωπικὸ καὶ διαχειρίζονταν τὴ σχολικὴ περιουσία.

Ἡ ἐνεργὸς συμμετοχὴ τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου στὴ διαχείριση τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας προκαλοῦσε τὸ γενικὸν ἐνδιαφέρον.

Ἡ ἐφοροεπιτροπὴ δὲν ἐμισθοδοτοῦσε μόνο τὸν διδάσκαλο, ἀλλὰ ἀσχοῦσε καὶ κάποια ἐπίβλεψη στὸ ἔργο του.

Στὸ τέλος τῆς χρονιάς διεξάγονταν οἱ ἐξετάσεις, τίς ὁποῖες παρακολουθοῦσε ὁ λεγόμενος «κριτὴς» ἤτοι διδάσκαλος μὲ ἀνεγνωρισμένες ἱκανότητες.

Πολλὲς φορὲς, ὅμως, ξεπερνώντας τὰ ὄρια τῶν ἀρμοδιοτήτων της, ἡ Ἐφοροεπιτροπὴ ἐρχόταν σὲ σύγκρουση μὲ τὸν διδάσκαλο.

Ἡ ἐκλογὴ τῆς Ἐφοροεπιτροπῆς παρουσίαζε μεγάλο ἐνδιαφέρον, γιὰ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, εἶχε μεγάλη δικαιοδοσία καὶ διέθετε καὶ ἀρκετοὺς πόρους ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν.

Στὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνα εἶχαν διαμορφωθῆ στὸ Γραμμένο δύο κομματικὲς παρατάξεις, ποὺ ἐπάλευναν μεταξὺ τους τόσο γιὰ τὴν Ἐφοροεπιτροπὴ, ὅσον καὶ γιὰ τὴ θέση τοῦ μοναχοῦ.

Στὴ μία παράταξη ἠγοῦνταν ὁ Ἀδ. Ντούλας, ὁ Νικ. Βιλλιωρούτης καὶ ὁ Μ. Ράδος. Στὴν ἄλλη ὁ Χαράλ. Μπράτσος, ὁ Χρ. Βακάλης καὶ ὁ Ν. Θεοχαρίδης.

Θὰ πρέπει νὰ σημειώσω, ὅτι ἡ Ἐφοροεπιτροπὴ μὲ τὰ ἔσοδα τῆς ἐκκλησίας κατεσκεύαζε διάφορα ἔργα. Ἔτσι στὰ 1903 κατεσκεύασε τὴν ὑδατοδεξαμενὴ (στέρνα) στὴν αὐλὴ τοῦ σχολείου, ποὺ σώζεται καὶ σήμερα. Ἐπίσης μὲ τὴν ἀπο-

ζημίωση (κεσίμ) ἀπὸ 1.000 γρόσια, ποὺ κατέβαλε κάθε χρόνο τὸ Τούρκικο Δημόσιο γιὰ τὴν κατάληψη τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ μοναστηριακῶν ἀκινήτων, ἐπεσκευάσθη τὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Νικολάου.

ΤΟ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΟ ΚΑΙ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ

Καμμιά πληροφορία δὲν ὑπάρχει πότε χρίστηκε τὸ πρῶτο σχολεῖο. Τὸ παλιὸ σχολεῖο, ποὺ κατεδαφίστηκε στὰ 1925 γιὰ νὰ ἀναγερθῆ τὸ σημερινὸ διόροφο, σύμφωνα μὲ παράδοση, εἶχε ζωὴ πολλῶν ἐτῶν. Ἡ τοποθεσία εἶναι ἐξαιρετική. Διέθετε καὶ κατοικία γιὰ τοὺς ξένους δασκάλους.

Ὅταν ἦταν ἐφοροταμίας ὁ Ἄδ. Ντούλας, εἶχε ἐπισκευασθῆ καὶ ἔγινε τὸ θολωτὸ ὑπόστεγο στὴ δυτικὴ πλευρά, ὅπου εὐρίσκονταν ἡ κυρία εἴσοδος. Ἐπλαισίωσαν δὲ τὰ τρία τόξα (καμάρες) δύο πανύψηλες λεῦκες. Εἶχε καλὸ προσανατολισμὸ καὶ διέθετε μεγάλη αὐλή.

Παραπλεύρως καὶ πρὸς τὰ βόρεια ὑπάρχει καὶ σώζεται καὶ σήμερα, ὅπως εἶπα στὴν ἀρχή, τὸ ἐξωκκλήσι τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς.

Τὸ 1930, τὴν θέση τοῦ παλιοῦ πῆρε τὸ νέο διόροφο, τὸ ὁποῖο ἂν καὶ δὲν παρουσιάζει ἀρχιτεκτονικὴ δομὴ, διαθέτει ἀρκετὸ χῶρο.

Ὅπως μὲ ἐπληροφόρησε ὁ τελευταῖος διευθυντὴς τοῦ σχολείου Δημ. Βελιαρούτης, οἱ μαθητὲς τοῦ ἐνιαίου σχολείου ξεπερνοῦσαν τοὺς 100 μαθητὲς καὶ μαθήτριες.

ΤΑ ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΜΑΤΑ

Τὸ Σχολεῖο ἔπαιρνε κάθε χρόνο 44 χρυσὲς τουρκικὲς λίρες ἀπὸ τὸ Κληροδότημα τοῦ Ζώη Καπλάνη. Γι' αὐτὸ τὸ παλιὸ σχολεῖο ὀνομάζονταν «Καπλάνειος Σχολή». Ὁ Καπλάνης μάλιστα στὴ διαθήκη του γράφει τὰ ἐξῆς στὴν 26ῃ παράγραφο: «Ὅμοίως θέλω διὰ τοὺς Ἐπιτροποὺς μου νὰ ἔχωσι ἀείποτε φροντίδα νὰ ἀποκαθιστῶσι καὶ διδάσκαλον τῶν κοινῶν Γραμμάτων εἰς τὸ χωρίον Γραμμένον».

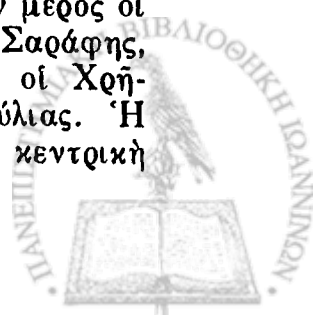
Ἐπίσης ἐλάμβανε 5 τουρκικὲς λίρες ἀπὸ τὸ κληροδότημα τῶν Ζωσιμάδων.

Ὁ Κωνσταντῖνος Βαλακώστας, Γραμμενιάτης, ποὺ ἦταν καλὰ ἐγκατεστημένος στὸν Πειραιᾶ, εἶχε διαθέσει γιὰ τὸ σχολεῖο μιὰ ὁμολογία τῶν 140 χρυσῶν δραχμῶν, ἡ ὁποία ἀπέδιδε εἰσόδημα 7 χρυσᾶ ναπολεόνι. Ἀλλὰ καὶ ἄλλος Γραμμενιάτης, ὁ Κωνσταντῖνος Ζωσάκης, καὶ αὐτὸς ἐγκατεστημένος πολλὰ χρόνια στὸν Πειραιᾶ, ἔξον ποὺ διέθετε χρήματα γιὰ τὴν περιμάνδρωση τοῦ περιβόλου τοῦ σχολείου, εἶχε συστήσει καὶ βραβεῖο ποὺ ἔπαιρναν οἱ ἀριστεύοντες μαθητὲς. Ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια, σώζονταν ἐντοιχισμένη πλάκα στὴν αὐλόθυρα.

Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΣΤΟΥΣ ΑΓΩΝΑΣ ΤΟΥ 1912 — 13

Τὸ σχολεῖο τοῦ Γραμμένου ἐπρωτοστάτησε καὶ στὸν ἀπελευθερωτικὸ ἀγῶνα τοῦ 1912—13. Ὅπως εἶναι γνωστὸ, στὰ Γιάννινα εἶχε ἰδρυθῆ τὸ κομιτάτο, μὲ σκοπὸ νὰ βοηθήσῃ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἡπείρου. Ἐπίσης εἶχαν δημιουργηθῆ καὶ ἐνοπλες ὀμάδες μὲ ἐπικεφαλῆς ὄπλαρχηγούς.

Καὶ στὸ Γραμμένο ἰδρύθηκε ἡ πρώτη ἐπιτροπὴ, στὴν ὁποία πῆραν μέρος οἱ Δημ. Βελιαρούτης, διευθυντὴς τοῦ σχολείου, 2) ὁ Δ. Βακάλης, 3) ὁ Μ. Σαράφης, 4) ὁ Θ. Βράττιος καὶ 5) ὁ Χρ. Βούστρος. Σὰν ἐκτελεστοὶ δὲ ὠρίσθησαν οἱ Χρηστος Βίτσας καὶ Χαρ. Ντούλιας καὶ σὰν ἀγγελιαφόρος ὁ Ἄλεξ. Ντούλιας. Ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ ἐμήσε καὶ ἄλλους συγχωριανούς καὶ εἶχε ἐπαφὴ μὲ τὴν κεντρικὴ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΠΑΤΣΕΛΗ

ΠΑΛΑΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΔΕΛΒΙΝΑΚΙΟΥ

Καίτοι με την άνωτέρω δημοσίευσιν μερικῶν ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Γαζῆ, πρᾶξις ἡ ὁποία, νομίζω μᾶς τιμᾶ, διότι ἔπειτα ἀπὸ ἑκατὸν καὶ πλέον ἔτη ἀπὸ τοῦ θανάτου του ἠξιώθημεν ὡς συμπατριώτης τοῦ ἀνδρὸς νὰ τοὺς φέρωμεν εἰς φῶς, ἔκδοσις τὴν ὁποίαν νομίζομεν θὰ δεχθοῦν με ἐνδιαφέρον οἱ φιλόστορες ἐρευνηταὶ καὶ με τὴν δημοσίευσιν τῶν ὁποίων ἐπιχέεται κάποιον φῶς εἰς ὠρισμένα σκοτεινὰ θέματα τῆς ἱστορίας τοῦ Δελβινακίου, ἐν τούτοις ἐνομίσαμεν σκόπιμον νὰ προσθῆσωμεν ἐπὶ πλέον εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην μας καὶ ἄρκετὰ παλαιογραφικὰ ἔγγραφα τῆς γενετείας μας, ὅσα κατωρθώσαμεν νὰ περισυλλέξωμεν εἰς τὸ ἀτομικὸν μας ἀρχεῖον, καὶ τὰ ὁποῖα καταλλήλως μελετώμενα καὶ ταῦτα παρὰ τῶν μεταγενεστέρων θὰ συντείνουν εἰς τὴν διαλεύκανσιν ἄρκετῶν σημείων τῆς ἱστορίας τῆς προσφιλοῦς γενετείας μας.

Τὸ ἀρχαιότερον τῶν ἐγγράφων τούτων ἀναφερόμενον εἰς πώλησιν ἀγροῦ τὸ 1631, γραμμένον εἰς μισοσαπισμένον χάρτην διαστάσεων 17X12 ἑκαστομ. τηρουμένης τῆς ὀρθογραφίας καὶ στίξεως ἔχει ὡς κάτωθι:

φανερὸν το ἰσον τομαριφευτο

ἀπο χοργιο μεντωλι ὁ παπαπανος ιχε ενα χωραφι στο σινοροζεπι καὶ εχι

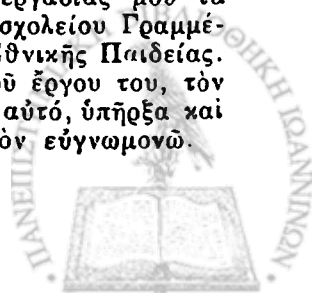
ἐπιτροπὴ τοῦ κομμιτάτου στὰ Γιάννινα καὶ με τὶς ἐνοπλες ὀμάδες τοῦ Πουτέτσι καὶ τοῦ Γραμμενιάτη Χρ. Ππράττου.

* * *

Ἡ συγκέντρωση καὶ καταγραφή τῶν στοιχείων ποὺ ἀνέφερα, ἔχουν σκοπὸ νὰ περισσώσουν, ἔστω καὶ ἀργά, διὰ εἶναι μπορετὸ ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ δράση τοῦ ἱστορικοῦ σχολείου Γραμμένου.

Τέλος, ἀποτελεῖ προσφορὰ καὶ ἀφιέρωση μνήμης σ' ἐκείνους, ποὺ ἐμόχθησαν γιὰ τὴν ἐπιτέλεση τοῦ ὑψηλοῦ χρέους τῆς Παιδείας στὴν Ἡπειρωτικὴ αὐτὴ γωνιά. Καὶ εἶναι ἔργο δλων τῶν ἐκπαιδευτικῶν, ποὺ ἐφοίτησαν στὸ σχολεῖο τοῦ Γραμμένου, νὰ ὀλοκληρωθῇ ἡ ἱστορία τῆς σχολικῆς δράσης στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, ὅσο καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση.

Σημείωση: Τὰ περισσότερα στοιχεῖα τῆς σύντομης αὐτῆς ἐργασίας μου τὰ ἔδωκε ὁ πατέρις μου Δημ. Βελιαρούτης, ὁ τελευταῖος διευθυντὴς τοῦ σχολείου Γραμμένου στὴν περίοδο αὐτῇ, ποὺ 30 χρόνια στάθηκε ἄξιος λειτουργὸς τῆς Ἑθνικῆς Παιδείας. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ Γραμμενιάτες ἐκτιμῶντας τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἀπόδοση τοῦ ἔργου του, τὸν διώριζαν συνεχῶς ὡς διευθυντὴ ἀπὸ τὸ 1907 μέχρι τὸ 1914. Πέρα ἀπ' αὐτὸ, ὑπῆρξα καὶ μαθητὴς του στὸ Ἑλληνικὸ Σχολεῖο. Καὶ γιὰ τοὺς δύο αὐτοὺς λόγους, τὸν εὐγνωμονῶ.

συνορο απο ενα μερος το παταμι και απο ταλλομερος του παπαπαβλου το χοραφι και απο τιναλι τον λολοτανι και τιναλι..... και τεπουλεσε του λολοτανι απο Δελβινακι τετρακοσια ασπρα και εινε μουλκι του λολοτανι οχιαλο

Αλη παχος

ετι—10X6

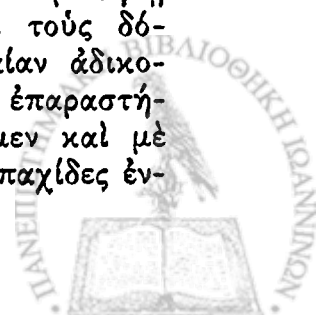
“Επονται πέντε υπογραφαί μαρτύρων

1631

* * *

Τὴν ὑμετέραν θεοφρούρητον καὶ προσκυνητὴν ἡμῖν Παναγιότητα σὺν τῇ περὶ αὐτὴν ἀγίᾳ καὶ ἱεραῖ συνόδῳ γονυκλινωῶς προσκυνούμεν καὶ τὴν χαριτόβρυτον αὐτῆς δεξιάν κατασπαζόμεθα!

Δουλικῶς παριστάμενοι διὰ τῆς παρούσης ἐνώπιον τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, καὶ τῆς ἀγιωτάτης Συνόδου, καθυποβάλλομεν ὑπ' ὄψιν καὶ ἀκοὴν τῆς θεοτάτης αὐτῆς κορυφῆς τὴν σκληρὰν ἔκθεσιν τῶν συμφορῶν καὶ θλίψην τῆς πατρίδος μας, ἀναφέροντες μετὰ θερμῶν δακρύων, ὅτι ἐνῶ ὁ πρῶην ἡμέτερος τοπάρχης Ἀληπασᾶς φθόνῳ καὶ πλεονεξίᾳ βουληθεὶς, ἵνα ἀφαρπάσῃ τὴν γῆν τῆς πατρίδος μας, ἐκινήθη μὲ κάθε δόλιον καὶ τυρρανικὸν τρόπον ἐναντίον αὐτῆς καὶ διὰ τὰ ἐπιτύχη τὸν σκοπὸν του, οὓς μὲν ἐξώρισεν, οὓς δὲ ἐφόνευσεν ἐκ τῶν ἀνθισταμένων συμπατριωτῶν μας εἰς τὰ παράνομα θελήματά του καὶ μ' ὅλα ταῦτα δὲν ἠδυνήθη τὰ τελεσφορήσῃ τίποτε, ἕως ὅτου ἔφθασε κατ' αὐτοῦ καὶ ἡ καταδρομὴ τοῦ Κραταιοτάτου Βασιλέως μας καὶ ἔμεινεν ἡ χώρα μας ἐλευθέρη καὶ ἀνενόχλητος· μετὰ δὲ τὸν ἀφανισμόν του καὶ μέχρι τοῦδε, μ' ὅλον ὅπου ἦτον καὶ τὰ κακὰ τῆς τοπικῆς ἀναρχίας καὶ αἱ καιρικαὶ ἀνωμαλῖαι δεινότεραι, δὲν μᾶς ἐνόχλησεν ὅμως κανένας τὴν πολλὴν καὶ ἀθῶαν τῆς πατρίδος μας γῆν· ἤδη δὲ ὅπου τὸ Κραταιότατον Δοβλέτι διεκῆρυξε παντοῦ τὴν ὑπερτάτην δικαιοσύνην, τὴν περίθαλψιν τῶν ὑπηκόων του, καὶ τὴν ἄκραν ἡσυχίαν, ἐνῶ ἀπαντέχομεν ἀνακούφισιν καὶ παραμυθίαν τῶν ὧν ὑποφέρομεν πρότερον δεινῶν, κινδυνεύει νὰ ἀφαρπασθῇ τὸ ἐν τρίτον μέρος τῆς γῆς τῆς πατρίδος μας τὸ λεγόμενον Σκάπετον ἀπὸ κάποιον Πρεμετινὸν Ὀσμάνμπεγην τοῦνομα κάκιστον καὶ προδότην τῶν δικαιωμάτων ἡμῶν καὶ παντὸς ἄλλου, τὰς κακίας τοῦ ὁποίου καὶ ἀδικίας, καὶ ἀρπαγὰς ἀναφανδὸν καὶ τὰς ἀνυποφόρους τυρρανίας, ὅπου εἰς τὰς παρελθούσας ἐποχὰς μετεχειρίζετο, ποῖος ἠμπορεῖ Παναγιώτατε καὶ προσκυνητὰ ἡμῖν Δέσποτα! νὰ τὰς παραστήσῃ (διὰ συντομίαν τὰς παρατρέχομεν) ὁ Μπέγης οὗτος, ἀντικρυ τοῦ λεγομένου Σκαπέτου ἔχωντας κάποιον χωρίον Μέβγεζδα, τὸ ἡμισυ εἶναι Ἴμπλιάκι, καὶ τὸ ἡμισυ τζηφλήκιτου, διότι οἱ τζιφτζίδες του μὲ τὴν ἀδειάν μας ἐδούλευαν μερικὰ χωράφια ἰδικὰ μας εἰς τὸ Σκάπετο αὐτό, καὶ μᾶς ἔδιδαν κατ' ἔτος τὸ ἱμοροδέκατο, τὰ ὅποια ὡς μακρὰν ἀπὸ τὴν χώραν μας διὰ τὸν φόβον τῶν τότε κακοποιῶν καὶ κλεπτῶν Ἀλβανιτῶν δὲν τὰ ἐδουλεύαμεν. Ὁ αἰσχροκερδὴς φθόνῳ καὶ κακίᾳ κινούμενος ἐκίνησε κρίσιν κατ' αὐτῶν εἰς τὴν ἐνταῦθα διοίκησιν τὸν Χαβίζ πασιᾶ ἐφέντην μας καὶ Δεφτερντάρ ἐφέντην, προβάλλοντας ὅτι τὰ χωράφια αὐτὰ ὅπου δουλεύουν οἱ τζιφτζίδες του εἶναι ἱμπλιάκια καὶ ἰδικὰ του. Συνάμιξε τὸ Ἴμπλιάκι διὰ τὰ δυναμώσῃ τὰ φανερά του ψεύματα, ἐπαρρησίασε καὶ ψευδομάρτυρας τὸ κόμμα του Κολωνιάδες, Πρεμετινοὺς καὶ Καστρινοὺς μακρὰν ἀπὸ τρεῖς καὶ τέσσαρες ἡμέρας διάστημα, οἱ ὅποιοι τὴν χώραν μας δὲν γνωρίζουν καλά ὅπου εἶναι, ὅχι νὰ ἠξεύρουν τὰ σύνορα καὶ ἐψευδομαρτύρησαν διὰ ὅλον τὸ Σκάπετο πῶς εἶναι ἰδικόν του, χωρὶς νὰ ἐρωτήσῃ τινὰς τὰ γειτνιαζόντα χωρὶα τῆς Πωγωνιανῆς καὶ χωρὶς νὰ ἰδιάσῃ καὶ τοὺς δόλους τῆς καὶ ἡμᾶς οἱ ὅποιοι μαθόντες παρ' ἐλπίδα τὴν τοιαύτην λαθραίαν ἀδικοπράξιαν, ἐτρέξαμεν γενικῶς εἰς τὴν αὐτοῦ ὑψηλότητα τὸν αὐθέντην μας, ἐπαραστήσαμεν τὰ δίκαιά μας ἐνώπιον Μιντζηλιζιοῦ, ἔτοιμοι ὄντες νὰ ἀποδείξωμεν καὶ μετ' οὐρκους καὶ μετ' ῥωμαίους ὅτι ὁ τόπος εἶναι ἰδικός μας καὶ μετ' οὓς Σπαχίδες ἐν-

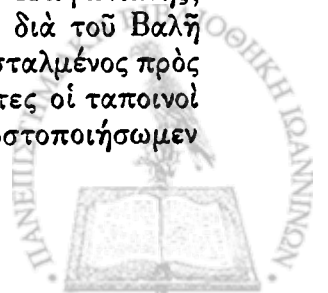
ταυτῶ τοῦ Σκαπέτου οἱ ὅποιοι ἕως πέρυσι ἔπαιρναν ἀπὸ ἡμᾶς τὸ δίκαιον καὶ μαρτυροῦν τὰ μπεράτια τους, μαρτυροῦν οἱ ἴδιοι οἱ τζιφτζίδες τους καὶ φωνάζουν ὅτι ὁ τόπος εἶναι τοῦ Δελβινακίου, τὸ μαρτυρεῖ τὸ μπιουρτί τοῦ Ἀληπασᾶ καὶ ἄλλα τῶν μετ' αὐτὸν ἡγεμόνων ἐνταῦθα, τὸ μαρτυροῦν οἱ ἴδιοι οἱ τζιφτζίδες καὶ φωνάζουν ὅτι ὁ τόπος εἶναι Δελβινακιώτικος, πλὴν ποσῶς δὲν εἰσακούσθημεν καὶ αὐτοὺς μὲν ὑπερασπίζεται διότι συνάμιξε τὸ Ἰμπλιάκι διὰ τὴν ἰδιοτέλειάν του καὶ διὰ δωροδοκίας, οἱ δοῦλοι τῆς δὲ κοντεῦει νὰ χάσωμεν τὸν τόπον μας (μ' ὄλον ὁποῦ πρὸς τοὺς ἄλλους ἐπροσθέσαμεν ὅτι ἐὰν ποτὲ ἤθελεν ἀποδειχθεῖ ὅτι εἶναι μιὰ σπιθαμὴ χωράφι Ἰμπλιάκιον ἢ τοῦ Ὀσμάνμπεγῆ τὸ σύνορόν μας δίδομεν σκέτι ἐμπροσθεν τοῦ Μπινζιλιοῦ νὰ εἶναι ὄλος ὁ τόπος Ἰμπλιάκι), ἀλλὰ προσπαθεῖ παντοίους τρόπους νὰ μᾶς τὸν ἀφαρπάσουν τὸν ὅποιον εἴχομεν εἰς τὴν ἐξουσίαν μας καὶ ἐχαίρομεν, ἀφ' οὗ ἐκτίθη ἡ πατρίς μας, τὴν ὅποιαν διὰ νὰ βασταξώμεν ἀκολόβητον ὄχι μόνον ἐθυσιάσθημεν ἐπὶ Ἀλλῆ πασιᾶ, ἀλλὰ καὶ ἐβυθίσθημεν εἰς χρέος ἀφόρητον ἀριθ. 150000 χιλ. γρόσια ὡς ἔγγιστα ὥστε διεσκορπίσθησαν πολλοὶ ἐξ ἡμῶν ἔνθεν καὶ κεῖθεν καὶ κατήνησεν ἡ πατρίς μας μόνον ἑκατὸν σπίτια σήμερον ἀπὸ τριακόσια ὁποῦ ἦταν· ἅμα δὲ ἤκουσαν τὴν κηρυττομένην δικαιοσύνην τοῦ Βασιλέως μας (οὗ τὸ κράτος αἰώνιον καὶ ἀήτητον) μᾶς ἔγραψαν ὅτι συνεννοηθέντες ἀπεφάσισαν ὄλοι νὰ ἔλθωσιν εἰς τὴν φιλότατην πατρίδα διὰ νὰ τὴν ἐκχρεώσωσι καὶ τακτοποιήσωσιν ἤδη δὲ ἀφοῦ πάλιν μάθουν ὅτι καταπιεζόμεθα εἰς τὰ ἴδια δεινὰ καὶ συμφορὰς τὰς προτέρας, ὄχι μόνον αὐτοὶ δὲν ἔρχονται ἀλλὰ καὶ οἱ δοῦλοι τῆς θὰ διασκορπίσωμεν ἀπ' ἐδῶ, διότι δὲν μᾶς μένει πλέον ἄλλη ἐλπίς. "Ὅθεν βλέποντες ὅτι δὲν εἶναι ἄλλος τρόπος σωτηρίας, καταφεύγομεν εἰς τὴν θεόσωστον καὶ ἀγίαν τοῦ Χριστοῦ Μεγάλην Ἐκκλησίαν προσπίπτοντες εἰς τὸ ἔλεος τῆς εὐσπλαγχνικωτάτης αὐτῆς Παναγιότητος νὰ ὑπερασπισθῇ τὰ δίκαια τῶν δούλων τῆς, διότι οἱ αἰμοχαρεῖς λύκοι ἐπέτυχον ἀρμόδιον καιρὸν τῶρα καὶ μὲ τὰς ραδιουργίας των καὶ ἐτοίμην ψευδομαρτυρίαν, ζητοῦν νὰ κατασπαράξουν τὰ ἕκαστά της πρόβατα, νὰ ἰδεάσῃ καὶ τὴν ὑψηλὴν πόρταν περὶ τῆς ἀδίκου ταύτης μας ὑποθέσεως ἵνα εὐσπλαγχνισθῶσι τοὺς φτωχοὺς ὑπηκόους τῆς, μᾶς ἀποδώσῃ τὰ δίκαιά μας· τοσοῦτον ἐνοχλοῦμεν τῇ παναγιωτητί τῆς ἥς τὰ ἔτη εἶησαν πλειστευτυχῇ καὶ τρισόλβια ἐπὶ τοῦ Οἰκονομικοῦ καὶ Πατριαρχικοῦ αὐτῆς θρόνου, αἱ δὲ πανάγιοι καὶ θεοσεβεῖς αὐτῆς εὐχαὶ καὶ εὐλογίαι μετὰ τῶν δούλων τῆς ἐν παντὶ βίῳ. Ἀμήν.

Τῆς ἡμετέρας θεοφρουρήτου καὶ προσκυνητῆς ἡμῖν
 Παναγιότητος, ἐλάχιστοι δοῦλοι οἱ τῆς παλαιᾶς
 Πωγωνιανῆς
 τῷ 4 Μαΐου α.ω.μζ ἐν
 Δελβινακίῳ τῆς Ἠπείρου
 ὑποκλινόμεθα δοῦλοι οἱ κάτοικοι Δελβινακίου.

* * *

Τὴν ὑμετέραν τρισέβαστον ἡμῖν Παναγιότητα γονυκλινῶς προσκυνοῦντες, τὴν παναγίαν αὐτῆς δεξιάν πανευλαβῶς κατασπαζόμεθα.

Οἱ εὐσεβάστως ὑποσημειούμενοι κάτοικοι τοῦ Καζᾶ Παλαιᾶς Πωγωνιανῆς ἐμφανιζόμενοι διὰ τῆς παρούσης ἡμῶν ταπεινῆς ἀναφορᾶς εἰς τὴν Ὑμ. Παναγιότητα καθυποβάλλομεν ὑπ' ὄψιν Αὐτῆς ὅτι διὰ ὑψηλῆς διαταγῆς τοῦ Μουσίρ πασᾶ ἐφέντη μας γνωστοποιηθέντος ὅτι μερικοὶ ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν μας διατρίβοντες αὐτόθι ἀνεφέρθησαν εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν παραπονούμενοι ἀπὸ τὸν Χρῆστον Γιάννη, Γραμματικὸν ὑπὸ τὸν ἐνδοξότατον Μουδίρην τῆς Παλαιᾶς Πωγωνιανῆς, ἡ δὲ μεγάλη Ἐκκλησία ἀνέφερε τοῦτο εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, ἥτις διὰ τοῦ Βαλῆ πασᾶ ἐφέντη μας ἀπήτησε, ἠξίωσε νὰ σταλῇ ἐνταῦθα ἕκτακτος ἀπεσταλμένος πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ἀληθείας. Ἐπὶ τούτῳ λοιπὸν συναθροισθέντες ἅπαντες οἱ ταπεινοὶ δοῦλοί της τολμῶμεν, πρὸς ἀποφυγὴν πάσης παραιτήσεως νὰ γνωστοποιήσωμεν

χάριν τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀληθείας, ὅτι ὁ διαληφθεὶς γραμματικὸς πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὑπηρετῶν ὑπὸ διαφόρους μουδίριδες εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν ἀπεδείχθη καλῆς διαγωγῆς ἄνθρωπος, τίμιος, καμμιὰν αἰτίαν δυσαρσεκείας δὲν ἔδωσεν εἰς κανέναν καὶ ὅλοι ἐν γένει εἴμεθα καθ' ὅλα εὐχαριστημένοι ἀπὸ αὐτόν, οἱ δὲ μερικοὶ αὐτοί, οἵτινες παρεπονέθησαν ὡς ἄνθρωποι ἐπιθυμοῦντες νὰ βάλωσιν εἰς τὴν ἐπαρχίαν ζιζάνια, διχονοίας καὶ ἄλλα καταστρεπτικὰ μέσα τῆς εὐημερείας τῆς φιλησύχου ἐπαρχίας μας, κατέφυγον εἰς τοιοῦτον μέτρον, μὴ ἐλπίζοντες νὰ εὕρωσιν τὰ σκάνδαλά των ἡχῶ ἐδῶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν καὶ νὰ εἰσακουσθῶσιν αἱ ραδιουργίαι των ἐνώπιον Ἡγεμόνος, οἷος ὁ Βαλῆ πασσᾶς ἐφέντης, τοῦ ὁποῦ το φιλοδίκαιον καὶ ὁ ἀκέραιος χαρακτήρ καὶ ὅλαι αἱ ἀρεταὶ ὅσαι ἀναδεικνύουν τοὺς εἰς ὑψηλὴν θέσιν διατελοῦντας εἶναι γνωσταί, καὶ ὀφείλομεν ἅπαντες νὰ ὑψώσωμεν πρὸς τὸν Θεὸν χειῖρας ἰκέτιδας ὑπὲρ τοῦ Κραταιοτάτου Δεβλετίου, διότι κατὰ καλὴν τύχην τοῦ Σαντζακίου, ἠδύδκησε νὰ διορίσῃ εἰς αὐτὸ τοιοῦτον ἰκανώτατον Ἡγεμόνα πρὸς ἡσυχίαν καὶ εὐημερίαν τοῦ τόπου. Διὸ παρακαλοῦμεν θερμῶς τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα νὰ ἀναφέρητε ταῦτα καὶ ὡς πνευματικὸς πατὴρ νὰ λάβητε τὴν προσήκουσαν πρόνοιαν ὑπὲρ τῶν ταπεινῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας μας, προφυλάττοντες αὐτοὺς ἀπὸ τὰς ἐπηρείας ταραχοποιῶν ἀνθρώπων, ἡμεῖς δὲ εὐγνωμονοῦντες διὰ τοῦτο τὴν Ὑμ. Παναγιότητα, εὐσεβάστως διατελοῦμεν ἔσαι ὑπὸ τὰς Παναγίας εὐχάς.

Τῆς Ὑμετ. Παναγ.

Ὑποκλινέστατοι δοῦλοι καὶ εὐπειθέστατα τέκνα ἅπαντες οἱ κάτοικοι τοῦ καζᾶ Παλ. Πωγωνιανῆς

* * *

Μουσίρ πασσᾶ ἐφέντη μας

Δουλικῶς προσκυνοῦμεν

Ὑψηλότατε Δοβλετλοῦ

Οἱ ὑποφαινόμενοι κάτοικοι ἅπαντες τοῦ Καζᾶ Παλαιᾶς Πωγωνιανῆς διὰ ὑψηλῆς διαταγῆς πληροφορηθέντες ὅτι μερικοὶ ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν μας διατρίβοντες εἰς Κωνσταντινουπόλιν, ἀνεφέρθησαν διὰ μέσου τοῦ Πατριαρχείου εἰς τὸ Ὑψηλὸν Δοβλέτι παραπονοῦμενοι ἀπὸ τὸν Χρῆστον Γιάννην γραμματικὸν ὑπὸ τὸν ἐνδοξότατον Μουδίρην Βοστίνας, κατὰ συνέπειαν δὲ τούτου ἡ Ὑμετέρα Ὑψηλότης ἐπιτηδες ἀπέστειλε πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ἀληθείας, οἱ ταπεινοὶ δοῦλοι τῆς συναθροισθέντες τολμῶμεν διὰ τῆς παρουσίας ἡμῶν ἀναφορᾶς νὰ καθυποβάλωμεν ὑπ' ὄψιν τῆς Ὑμετέρας Ὑψηλότητος ὅτι ὁ εἰρημμένος γραμματικὸς πρὸ πολλοῦ χρόνου ὑπηρετήσας ὑπὸ διαφόρους Μουδίριδες εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν ἀπεδείχθη καλὸς καὶ τίμιος, καμμιὰν αἰτίαν παραπόνων δὲν ἔδωσεν εἰς κανένα καὶ πάντοτε ἐστάθημεν εἰς ὅλα εὐχαριστημένοι ἀπὸ αὐτόν, οἱ δὲ μερικοὶ αὐτοὶ οἵτινες παραπονοῦνται, ὡς ἄνθρωποι φιλοτάραχοι ἐπιθυμοῦντες νὰ βάλωσιν εἰς τὴν ἐπαρχίαν ζιζάνια, κατέφυγον εἰς τοιοῦτον ἀπελπισμένον μέτρον μὴ ἐλπίζοντες νὰ εἰσακουσθῶσιν ἐδῶ αἱ τοιαῦται μηχανορραφίαι των. Διότι ἐὰν οὗτοι εἶχον ἀληθινὴν αἰτίαν ἔπρεπε πρῶτα νὰ ἀναφέρωσι τὰ παράπονάτων εἰς τὴν ἡμετέραν Ὑψηλότητα, τὸν Βαλῆ πασσᾶν ἐφέντη μας, τοῦ ὁποῦ το φιλοδίκαιον καὶ αἱ λοιπαὶ ἀρεταὶ εἶναι πασίγνωστοι, οἱ δὲ ταπεινοὶ δοῦλοί τῆς αἴρομεν χειῖρας ἰκέτιδας πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τοῦ Κραταιοτάτου Δοβλετίου, διότι ἠδύδκησε νὰ διορίσῃ εἰς τὸ Σαντζάκι τοῦτο τοιοῦτον ἰκανότατον ἐφέντη μας, πρὸς ἡσυχίαν καὶ εὐημερίαν τοῦ τόπου. Εὐέλπιδες ὄθεν ὅτι εἰς τὰς ἡμέρας τοιοῦτου ἐφέντη μας εἶναι ἀδύνατον νὰ εὕρουν καιρὸν τοιαῦτα σκάνδαλα ἀπηγορευμένα καὶ ἀπὸ τὸ Ὑψηλὸν Δοβλέτι, παρακαλοῦμεν θερμῶς τὴν Ὑμετέραν Ὑψηλότητα νὰ γίνητε βουκούφης εἰς τοῦτο καὶ νὰ μὴ εἰσακουσθῶσι τοιοῦτοι τα-

ραχοποιοὶ καὶ κάμνοντες χαῖρ ... (λέξις δυσανάγνωστος) ὑπὲρ τῆς Ὑμ. Ὑψηλότη-
τος ὑποσημειούμεθα ταπεινῶς.

Πιστοὶ ὑπήκοοι τοῦ Κραταιοτάτου Δοβλε-
τίου καὶ εὐπειθέστατοι δούλοι τῆς Ὑμετ.
Ὑψηλότητος ἅπαντες οἱ κάτοικοι τοῦ Καζᾶ
Παλαιᾶς Πωγωνιανῆς.

* * *

Τὴν ὑμετέραν θεοφροῦρητον καὶ σοφωτάτην Παναγιώτητα, σὺν τῇ περὶ αὐτὴν
ἀγία καὶ ἱερᾷ συνόδῳ, δουλικῶς προσκυνούμεν, πανευλαβέστατα τὴν παναγίαν καὶ
χαριτόβρυτον αὐτῆς δεξιάν ἀσπαζόμεθα.

Ἐν ᾧ ἠλπίζομεν ἄνεσιν ὑπωσοῦν καὶ κουφισμὸν τῶν ὄν πρότερον ὑπεφέρο-
μεν δεινῶν ἐν εἰρηναίῳς δεόμεθα πρὸς θεὸν ὑπὲρ τοῦ κραταιοτάτου ἡμῶν ἡνακτος
(οὗ τὸ κράτος εἶη ἀήττητον καὶ θριαμβεῦον εἰς τοὺς αἰῶνας καὶ ἡ ρομφαία αὐτοῦ
ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν ἀπειθῶν ρομφαία δίστομος) διὰ τὰ ἐνάντια μᾶς ἐπεσυνέβη-
σαν καὶ καθ' ἐκάστην μᾶς ἐπισυμβαίνουν. Μέχρι τοῦδε ἐγνώριζεν ὁ καθείς τὸ ἴδι-
κόν του καὶ τὸ ὄριζεν καὶ κανεὶς δὲν ἤμποροῦσε νὰ τοῦ τὸ ἀποξενώσει, μὲ κανένα
τρόπον. Τώρα ὅμως ἐπάνω εἰς τὰς χρηστάς ἐλπίδας καὶ τὰς χρυσᾶς ἡμέρας τοῦ
πολυχρονίου βασιλείῳς μας ὕσσι ἀισχροκερδεῖς καὶ ἀπειθεῖς εἰς τὰς βασιλικὰς δια-
ταγὰς, ὤρμησαν ὡς λύκοι νὰ ἀρπάξουν καὶ αὐτὴν τὴν χαψιὰν ἀπὸ τὸ στήμα τῶν
ἀδυνάτων ραγιάδων καὶ ἂν ἔχουν καὶ ἓνα βῆμα τόπον νὰ τὸ ἀρπάξουν καὶ αὐτὸ μὲ
πολλὰς ραδιουργίας καὶ ψευδομαρτυρίας ἀνθρώπων Ὀθωμανῶν, ἔχι γειτόνων, ἀλλὰ
πάντως ξένων καὶ μακρυνῶν καὶ οὐδὲν εἰδότεων τὸ παράπαν. Κάποιος Ὀσμανμπε-
γῆς Πρεμέτης ἀφοῦ ἀρπάξων κατεξουσίασε τὸ ἡμισυ τῆς Μεβγέδξης, γῶρας τῆς
Πωγωνιανῆς, τῆς ὁποίας γῶρας τὸ ἕλλο ἡμισυ εἶναι ἱμπλιάκι. Μὲ τὸ πνεῦμα τάχα
τοῦ Ἱμπλιάκι ναζήρι θέλει νὰ ζαπώσει καὶ τὸ μούλι μας ὅπου ἔχομεν εἰς τὸν τό-
πον λεγόμενον Σιάπετον, τόπον ἕως τρεῖς χιλιάδες στρέμματα καὶ ἐπέκεινα, περισ-
σότερα ἀπὸ πεντακόσια κομμάτια χωράφια τὰ ὅποια τὰ ἤξεύρουν καὶ τὸ ὁμολο-
γοῦν ὅλον τὸ βηλαέτι τῆς Πωγωνιανῆς Τούρκοι καὶ Ρωμαῖοι καὶ οἱ σπαχιδες ὅλοι
χρόνους πεντακοσίους καὶ χιλίους ἀφοῦ ἐκουρτίσθη αὐτὴ τὸ ὅποιον μαρτυροῦν καὶ
τὰ μπιγιουρτιᾶ τοῦ μερχοῦμ Ἀληπασιᾶ καὶ ἄλλων κατὰ καιροὺς ἡγεμόνων ἐνταῦθα
ἔτι εἶναι Δελβινακιώτικος ὁ τόπος αὐτὸς ὅλος, τὸν ὅποιον ὁ ἴδιος Ἀληπασᾶς ἠθέ-
λησε καὶ ἐπάσχισε πανταίῳς τρόποις μὲ βίαν νὰ τὸν ἀποκτήσῃ καὶ νὰ τὸν κάμη
κτῆμα του, χρόνους τεσσαράκοντα ἐπάσχισε καὶ δὲν ἠμπόρεσε νὰ τὸν κατεξου-
σιάσῃ. Ὁ Ὀσμάνμπεγῆς αὐτὸς γῆς ἀδίκως ἐξάπωσε τὸ ἡμισυ τῆς γῶρας Μεβγε-
ζήτας τὸ ὅποιον ἀνῆκεν εἰς τὸ Ἱμπλιάκι ναζήρι (ὅστις ἂν ἔκαμεν καλὴν παρατήρη-
σιν ἐγνώριζε καλλίτερον τὰ ἀποτελέσματα τοῦ Ὀσμάνμπεγῆ) ἀδίκως θέλει νὰ ἀρ-
πάσῃ καὶ τὸν τόπον μας εἰς τὸ Σιάπετον, ἐνῶ δὲν ἔχει νὰ κάμη οὔτε εἰς αὐτὸ ὅπου
ἀδίκως καὶ ἀρπάξων οἰκαιοποιεῖται μὲ ψευδομάρτυρας Πρεμετιανούς, Καστρινοὺς,
Κολωνιάτας, ξένους πάντας καὶ μακρυνούς καὶ μὴ εἰδότες οὔτε γῶραν, οὔτε σύνο-
ρον καὶ μὲ τὴν μαρτυριὰν αὐτῶν νὰ μᾶς ζαπώσει τὸν τόπον καὶ τοῦτο χωρὶς νὰ
μᾶς ἰδεάσῃ καθόλου ἔτι ζητᾶ τι παρ' ἡμῶν, ἀλλὰ κρυφίως μὲ τοὺς ψευδομάρτυρας,
ἀφοῦ οἱ τζιφτζίδες του τὸ ἐνόησαν (οἵτινες ὁμολογοῦν ὁ τόπος αὐτὸς εἶναι δικὸς
μας) εἰδοποιήθημεν καὶ ἡμεῖς τὰ πρακτικὰ του, ἀνεφέρθημεν πολλάκις ἐνταῦθα
ἀλλὰ δὲν εἰσακούσθημεν βασιλευούσης τῆς δωροδοκίας. Τούτου χάριν προσπίπτον-
τες εἰς τὸ ἔλεος τῆς Ἐκκλησίας θερμῶς παρακαλοῦμεν καὶ ἱκετεύομεν ἵνα ἀφοῦ
πληροφορηθῇ καλῶς τὴν μεγάλην ἀδικίαν ὅπου προσπαθεῖ νὰ μᾶς κάμη ὁ ἀισχρο-
κερδῆς καὶ ἀρπαξ αὐτὸς Μπέγῆς, δώσῃ καὶ εἰς τὴν ὑψηλὴν καὶ κραταιὰν πόρταν
τὴν ἱκανὴν πληροφορίαν περὶ ταύτης τῆς ἀναγκαιοτάτης ἡμῶν ὑποθέσεως καὶ μά-
λιστα ἐνῶ πασχίζει νὰ ἀρπάξῃ καὶ νὰ ἀισχροκερδῇ ὁ καλὸς μας Μπέγῆς μὲ τὸ

ὄνομα τοῦ Ἰμπλιάκι ναζίρι, ἐνῶ προστρίβονται ὄνομα ἀρπαγῆς καὶ ἀδικίας εἰς τὸ κραταιὸν Δεβλέτι, τὸ ὁποῖον δὲν τὸ καταδέχεται ὄχι νὰ ἀρπάξῃ, ἀλλ' οὔτε συγχωρεῖ νὰ ἀρπάξῃ. Τὸ ἄτομον τοῦ καλοῦ Μπέγη μας εἶναι γνωστὸν παράπασι διὰ τὰ πολλὰ καλὰ αὐτοῦ πρακτικά. Ἡ ἐλπίς μας δὴ μένει εἰς τὸ ἔλεος καὶ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ὑπεράσπισιν τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας, ἵνα τύχωμεν ὑπερασπίσεως καὶ χειρὸς βοηθείας καὶ μὴ γενώμεθα θῦμα καὶ βρῶμα τοῦ ἄρπαγος καὶ αἰσχροκερδοῦς. Διότι ἂν αὐτὸς εὐτυχῆσῃ (ὃ μὴ γένοιτο) εἰς αὐτὸ τὸ μέγα ἀνόμημα, αὔριον θέλουν ἐγερθῆ ἴσχυοι παρόμοιοι πολλοὶ ὅπου νὰ μᾶς ἀπορροφήσουν τὸ αἷμα ἐν καιρῷ ἀνομίας, ἐνῶ ἄλλοι χαίροντες εὐνομίαν, σωτηριά μας μένει εἰς χεῖρας αὐτῆς, προσκυνητῆς ἡμῖν παναγιότητος, ἧς τὰ ἔτη εἶησαν ἐπὶ τοῦ οἴκουμενικοῦ αὐτῆς θρόνου πλεῖστα καὶ παντιφρόσυνα... αἱ δὲ πανάγιοι καὶ θεοσεβεῖς αὐτῆς εὐχαὶ καὶ εὐλογίαι εἶησαν μετὰ τῶν δούλων τῆς ἐν βίῳ παντὶ ἄρρωγοί.

Τῇ δεκάτῃ πέμπτῃ μεσοῦντος Ἀπριλίου αὐμζ

Τῆς προσκυνητῆς ἡμῖν θεοστηρίκτου
αὐτῆς Παναγιότητος

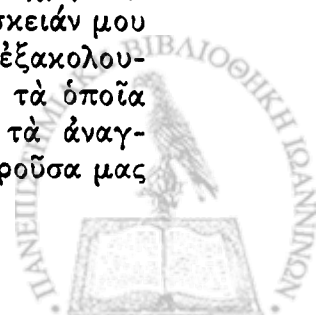
Ἵποκλινέστατοι δοῦλοι Δελβινακιῶται μικροὶ καὶ μεγάλοι ὀνομαστί ὡς κάτωθι.

* * *

Μουσῆρ Μεχμέτ Ἐμῖν Πασσᾶ

Βαλῆς καὶ Δερβεντὰτ Ναζ τῶν Σαντζακιῶν Ἰωαννίνων, Δελβίνου, Αὐλώνας καὶ Τρικχάλων.

Καϊμακάμη τοῦ Σαντζακιοῦ Ἀργυροκάστρου ραφ Σουλεϊμάν Βέη, Μουνδέρηδες τῶν εἰς τὸ ἴδιον Σαντζάκι Καζάδων, Ἀζάδες τῶν μεμλικατιῶν, σερκεντήδες καὶ μουαφούζηδες τῶν αὐτόσι μικρῶν ραφ Μαχμούτ βέη, Ἰμάμιδες, Μουχτάρηδες καὶ λοιποὶ Μουσουλμάνοι. Προεστῶτες, Μουχπίρηδες καὶ ἐπίλοιποι χριστιανικὴ κάτοικοι τοῦ εἰρημένου Σαντζακιοῦ σᾶς γίνεται δῆλον διὰ τῆς παρουσίας μου σπουδαίας διαταγῆς, ὅτι, ἐπειδὴ καὶ τὸ κραταιὸν Δεβλέτι ἔχει ἀπηγορευμένα καὶ κατηγορημένα τὰ κάτωθι λογῆς ζηλούμενα καὶ καταχρήσεις καὶ ἐπανειλημένως τὴν προσπάθειαν ἀπὸ μέρους τῶν μεμουρίδων εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἀσφαλείας ζωῆς, τιμῆς καὶ περιουσίας πάντων τῶν ὑπηκόων τῆς Αὐτοῦ Αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος, διὰ τοῦτο ἅμα διωρίσθην εἰς τὴν Διοίκησιν τὴν ἐνταῦθα ἐπληροφόρηθη ὅτι τὰ μουαφουζοῦ ἀσκέρια, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τῶν σερκεντήδων ἀκολουθοῦν πράξεις ἐναντίας εἰς τὴν βασιλικὴν θέλησιν, ὥστε περιφερόμενοι εἰς τὰ χωρῖα πρὸς διατήρησιν τῆς ἀσφαλείας τῶν κατοίκων, καὶ πρὸς κατάδιωξιν τῶν ληστῶν καὶ κακούργων, τολμοῦν μὲ μιὰν νὰ ἐμβαίνουν εἰς τὰς οἰκίας τῶν κατοίκων χριστιανῶν, νὰ κονεύουν καὶ ἀναπαύονται νὰ τρώγουν καὶ πίνουν ἄνευ πληρωμῶν καὶ νὰ ξυλίζουν καὶ νὰ ὑβρίζουν τοὺς ἐναντιομένους εἰς τὰς παράλογους ὀρέξεις των, νὰ δικάζουν τοὺς κατοίκους καὶ ἄλλα τοιαῦτα φερσίματα νὰ κάμνουν ἐναντίον τῆς ἀρμοδιότητος καὶ τοῦ μεμουρηγιτιοῦ των καὶ ὀλίγον νὰ φροντίζουν διὰ τὴν ἀσφάλειαν καὶ ἡσυχίαν τοῦ τόπου. Ὅθεν κατὰ συνέπειαν τῆς Βασιλικῆς θελήσεως, ὣν ἔτι εἰς Θεσσαλίαν ἔγραψα πρὸς ὄλους τοὺς σερκεντήδες διὰ νὰ βάλουν εἰς καλὸν νιζάμι τὰ ἀσκέρια των καὶ νὰ παύσουν ἀπὸ τὰς καταχρήσεις. Ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν ἐρχόμενος εἰς τὸν δρόμον καὶ ἐρωτῶν, μὲ δυσαρέσκειάν μου ἐπληροφόρηθη ὅτι δὲν ἔπαυσαν ὀλότελα ἀπὸ τὰ συνηθισμένα των, καὶ ἐξακολουθοῦν τὰ ἴδια καὶ ἔτι χεῖρονα. Ὅθεν ταῦτα ἐδυσαρέστησαν εἰς ἄκρον, τὰ ὁποῖα λέγω, ὅταν ἴδω ἀδιαφορίαν εἰς τὰ ὅσα παραγγέλλω. Μοναχὰ νὰ λάβητε τὰ ἀναγκαῖα μέτρα καὶ νὰ συντελέσητε κατὰ γράμμα, τὰ ὅσα διαλαμβάνει ἡ παροῦσα μας

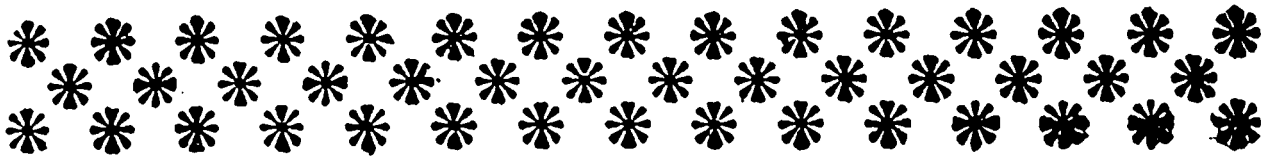

καὶ ἡ προηγουμένη διαταγή μας, ὡς δὲ καὶ ἀδιαφορήσητε, μὰ τὸ κεφάλι τοῦ Δοβλέτι μας, ἔχω νὰ φερθῶ σκληρῶς πρὸς σᾶς. Διότι τὸ Δοβλέτι μᾶς ἔχει διωρισμένους διὰ νὰ προσπαθῶμεν διὰ τὴν εὐταξίαν καὶ εὐημερίαν τῆς Αὐτοκρατορίας του, διὰ τὴν ἀσφάλειαν καὶ ἡσυχίαν τῶν κατοίκων καὶ σεῖς μεταχειρίζεσθε τὸ ἐναντίον τῆς βασιλικῆς θελήσεως καὶ φέρεσθε εἰς τοὺς κατοίκους ὡς ἄλλοι τύραννοι. Καὶ τὰ ὅσα πράττουσιν οἱ ἄνθρωποι σας τοὺς τὰ συγχωρεῖτε χωρὶς νὰ τοὺς τιμωρήσητε καὶ χωρὶς νὰ στοχασθῆτε ὅτι τὴν τιμωρίαν αὐτῶν θὰ τὴν λάβετε σεῖς ὡς ὑπεύθυνοι. Ἄμα λοιπὸν λάβετε τὴν παροῦσαν μου νὰ τὰ ἐκτελέσητε ἐβγάζοντες σουρούτια τῆς προσταγῆς μας νὰ τὰ στείλετε εἰς τοὺς Καζάδες καὶ εἰς τὰ χωριά, διὰ τὴν παραλαβὴν αὐτῶν, νὰ λάβετε συνέτια ἀπὸ τοὺς Μουδύρηδες καὶ ἀπὸ τοὺς Μουχτάρηδες τῶν χωριῶν καὶ νὰ μᾶς τὰ στείλετε. Τὰ ὅμοια νὰ πράξουν καὶ οἱ Μουδύρηδες τῶν Καζάδων, διότι ἔτσι ἔχετε συνήθειαν νὰ μὴν κοινοποιεῖτε εἰς τὸν λαὸν τὰ γραφόμενά μας. Διὰ τοῦτο θέλω τὰ συνέτια ὅτι τὰ ἐκοινοποιήσετε, καὶ τότε ὅστις φανῆ παρήκοος ἅς συλλογισθῆ. Τώρα λοιπὸν στρέφω πρὸς σᾶς πάντας τοὺς κατοίκους τοῦ Σαντζακίου, τῶν Καζάδων καὶ τῶν χωριῶν μικροὶ καὶ μεγάλοι, ὡς πληροφορηθεῖτε τὴν ἐννοίαν τῆς διαταγῆς μας ταύτης, τὰ ἀσκήρια τῶν μουαφουζάδων τὰ ὅποια περιφέρουν εἰς τὰ χωριά σας, ἔξω ἀπὸ νερὸν δὲν ἔχετε νὰ τοὺς δώσητε τίποτε μῆτε ἐν αὐτόν. Τὸ τανάι τους εἶναι πρὸς 300 δρμ. ψωμί τὸν ἄνθρωπον καὶ εἰς τὸ ἄλογον πρὸς 4 ὀκ. ἄχυρον ἢ χορτάρι καὶ 3 ὀκάδες κριθάρι, τὸ ὅποιον τανάι ὅπου τὰ δώσητε νὰ πάρετε σενέτια ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς των, νὰ πληρῶνεσθε ἀπὸ τὸ ἀρμόδιον μαλσεντοῦκι εἰς λογαριασμὸν τοῦ μισθοῦ των καὶ ἀπὸ αὐτὸ τοῦτο περισσότερον ὅστις σᾶς ζητήση καὶ σᾶς δυναστεύση νὰ μᾶς δώσητε ἀμέσως εἰδήσιν διὰ νὰ τοῦ γίνῃ ὁ πρεπούμενος τερμπιγές. Ἄν ὅμως δὲν μᾶς δώσητε εἰδήσιν τὸ κρῖμα εἰς τὸν λαϊμὸν σας, διότι θέλετε παιδευθεῖ σεῖς. Πληροφορούμενοι ὅθεν ὅλοι σας κατὰ τὴν Βασιλικὴν θέλησιν καὶ τὸν ριζᾶν μας θέλετε συμμορφωθεῖ μὲ τὰ γραφόμενά μας. Καὶ σεῖς οἱ μεμουρίδες νὰ παρατηρήσητε τὰ χρέη τοῦ μεμουριγητοῦ σας χωρὶς νὰ ἀνακατεύεσθε εἰς ἄλλα καὶ σεῖς οἱ σερηκεντήδες καὶ μουαφούζιδες νὰ παρατηρήσητε τὴν καταδίωξιν τῶν ληστῶν καὶ κακούργων καὶ τὴν εὐταξίαν καὶ ἡσυχίαν τοῦ τόπου, καὶ εἰς τοῦτο νὰ εἴσθε σύμφωνοι οἱ μουαφούζιδες ὅλων τῶν μερῶν, διότι ἡ βασιλικὴ ὑπηρεσία εἶναι παντοῦ μία καὶ δὲν ἔχετε νὰ ἀνακατεύεσθε εἰς κρίσεις καὶ ταξιλάκα γροσίων, παρὰ εἰς τὴν ἐξόντωσιν τῆς ληστείας καὶ καταγίνεσθε καὶ περὶ τῶν ληστῶν κατὰ τὸ Βασιλικὸν θέλημα. Καὶ περὶ τῶν γιατάκιδων ἔχετε νὰ ἀκουλουθήσετε καθὼς διαλαμβάνει ἡ προηγουμένη διαταγή, νὰ κοινοποιήσητε ταῦτα εἰς τὴν Διοίκησιν. Καὶ σεῖς οἱ κάτοικοι χρέος ὄντων οἱ λησταὶ σᾶς ζητοῦν ψωμί, νὰ δώσητε εἰδήσιν εἰς τοὺς μουαφούζιδες καὶ νὰ μὴν γίνεσθε γιατάκια, διότι ὅστις εὐρεθῆ γιατάκι, θὰ λάβῃ τὴν παιδείαν τῶν κακούργων. Ὅθεν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν τοιούτων ἐξεδόθη ἡ παροῦσα μας διαταγή ἀπὸ τὸ ντιβάνι τῆς Διοικήσεως Θεσσαλίας καὶ τῶν τριῶν τμημάτων τῆς Ἡπείρου, Ἰωαννίνων, Δελβίνου, καὶ Αὐλῶνας καὶ Δερβαντὰτ Ναζάρι, ὅπως συμμορφωθῆτε καὶ πράξητε κατὰ τὴν ἐννοίαν αὐτῆς ἀπαραλλάκτως ἐξ ἀποφάσεως.

1856 τῆ 24 Ἀπριλίου Ἰωάννινα

(Συνεχίζεται)

Ἀρχιμανδρίτου ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ ΒΙΤΑΛΗ

Πρωτοσυγκελλεύοντος Ἱεροκήρυκος
τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Νικοπόλεως

Ο ΚΩΔΙΞ Β΄

ΤΗΣ ΕΝ ΠΡΕΒΕΖῆ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ

(1873 — 1885)

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

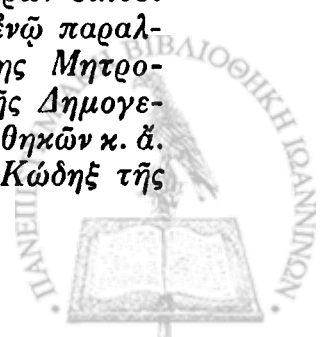
Ἐνασχολούμενος καὶ μὲ τὰ «Ἀρχεῖα κα» τῆς καθ' ἡμᾶς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης, ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, εἶχον τὴν εὐκαιρίαν ἀφ' ἐνός μὲν νὰ περιγράψω, ὡς πρῶτον μέρος, «Τὸ Ἀρχεῖον τὸ ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης εὐρισκόμενον» (δρα: «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια», ἔτ. Ε' (1956), σελ. 652 - 656) χρησιμώτατον ἀποδειχθέν, ἐκ τῶν ὑστέρων, δι' ἐπιστήμονας καὶ καθηγητὰς εἰσέτι τοῦ Πανεπιστημίου, ἐπισκεφθέντας ἐπὶ τούτῳ τὴν Πρέβεζαν καὶ ἐξ αὐτοῦ πολύτιμα στοιχεῖα ἀρυσθέντας, ἐξ ἑτέρου δὲ παρουσιάσαμεν, ὅσον ἦτο δυνατόν, ἕνεκα τῆς ἦν ὑπέστη φθορὰς, τὸν Α' Κώδικα τῆς ἐν Πρεβέζῃ Ἱερᾶς Μητροπόλεως, (1854 - 1873), πολλὰ τ' ἀξιόλογα διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν, κοινωνικὴν καὶ λοιπὴν ἱστορικὴν ζωὴν τοῦ τόπου διαλαμβάνοντα (ἔπιθι: Αὐτόθι, ἔτ. ΣΤ' (1957), σελ. 28 - 34, 323 - 327, 416 - 421, 619 - 625).

Τό γε νῦν, συνεχίζοντες τὴν, ὡς εἴρηται, πολύμοχθον προσπάθειαν παρουσιάζομεν τὸν Β' Κώδικα τῆς αὐτῆς ἐν Πρεβέζῃ, Ἱερᾶς Μητροπόλεως (1873 - 1885), ἐκ τῆς μελέτης τοῦ ὁποίου πολλαχῶς δύναται ὁ ἱστορικὸς τῆς Πρεβέζης, κατ' ἐξοχὴν, καὶ τῆς Ἡπείρου γενικώτερον, νὰ ὠφεληθῇ.

Εἰς τὸν ὑπ' ὄψιν κώδικα συνεχίζεται ἡ ποιμαντορία τοῦ Μητροπολίτου Ἁρτης καὶ Πρεβέζης Σεραφεῖμ τοῦ Α', Ξενοπούλου, διακοπτομένη τὸν Αὔγουστον τοῦ ἔτους 1881, ὅτε ἐπανασυνέστη ἡ Ἀποστολικὴ καὶ εὐκλεὴς Μητρόπολις τῆς Νικοπόλεως Ἡπείρου, ἔδραν ἔχουσα τὴν Πρέβεζαν καὶ περιφέρειαν ἅπαντα τὰ ἐντεῦθεν τοῦ Ἀράχθου ποταμοῦ ἐναπομείναντα — μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τότε τῆς Ἁρτης — ἐδάφη Πεδιάδος Κάμπου Ἁρτης, τμήματος Φιλιπιάδος, τμήματος Πρεβέζης, Λούρου, Θεσπρωτικοῦ. Πρῶτος δι' αὐτῆς Ποιμενάρχης ἀνεδείχθη ὁ ἀπὸ Χίου Συνοδικὸς διαπρεπὴς Ἀρχιερεὺς Ἀμβρόσιος Κωνσταντινίδης

Θὰ ἔδει, ἅμα τῇ ἐπανασυστάσει τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Νικοπόλεως, ὁ ἐν λόγῳ κώδιξ νὰ κλεισθῇ καὶ ἕτερος ν' ἀνοιχθῇ. Οὐχ ἦττον παρέμεινε καὶ οὗτος ἐν ἰσχύϊ μέχρι τῆς 20ῆς Ἀπριλίου 1885, συμπεριληφθέντων ἐν αὐτῷ ἑτέρων εἰκοσι ὀκτὼ πράξεων, κυρίως δικαιοπραξιῶν (διαζυγίων, διαθηκῶν κ.τ.λ.), ἐνῶ παραλλήλως εἶχον ἤδη ἀνεωχθῆ ἑταίροι κώδικες τῆς νεωστὶ ἐπανασταθελῆς Μητροπόλεως, ὡς λ.χ. πρακτικῶν συνεδριῶν τῆς ἐν Πρεβέζῃ Ἐκκλησιαστικῆς Δημογεροντίας, τοῦ πνευματικοῦ καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ Δικαστηρίου, τῶν διαθηκῶν κ. ἄ.

Ὁ πλήρης τίτλος τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος κώδικος εἶναι ὁ ἐξῆς: «Κώδιξ τῆς

ἐν Πρεβέζῃ Ἱερῆς Μητροπόλεως, ἐν ᾗ καταγράφονται αἱ ἐκδιδόμεναι παρὰ τοῦ Ἀρχιερέως καὶ τῆς παρ' αὐτῷ τεταγμένης Δημογεροντίας ἀποφάσεις, καὶ ἄλλα ἔγγραφα ἀναγόμενα εἰς ὑθέρσεις τῶν Χριστιανῶν τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Προέβρα κατὰ Ὀκτώβριον 1873».

Πρὸς τούτοις σημειοῦμεν, ὅτι ὁ κώδιξ οὗτος, διαστάσεων 28×20 ἀποτελεῖται ἐκ σελίδων 319, ἐξ ὧν ἐγγεγραμμένοι εἶναι μόνον αἱ 292 καὶ ἐκ τοῦ πλινακος τῶν περιεχομένων (σελ. 308 - 311), εὑρηται δ' εὐτυχῶς εἰς καλὴν κατάστασιν.

Εἰς τὸ τέλος αὐτοῦ ἔχει ἐπικολληθῆ ἀναφορὰ «Πρὸς τὴν Αὐτοῦ Σεβασμιότητα Τὸν Ἅγιον Ἀρτῆς καὶ Πρεβέζης Κύριον Κύρ Σαραφείμ» (16 Μαρτίου 1877) τοῦ Χρήστου Σκεφέρεως, ἔχοντος καταδικασθῆ ἐκκλησιαστικῶς εἰς πρόστιμον ἐπὶ ἀθετήσῃ ἀνελλημμένης ὑποχρέωσης ἐν τῇ Ἱ. Μητροπόλει, καὶ αἰτουμένου, ὅπως ἡ ἀναφορὰ αὕτη καταχωρηθῆ εἰς τὸν οἰκειὸν κώδικα.

Ἐν τῇ διαπραγματεύσει τοῦ ἐν λόγῳ κώδικος διεχωρίσαμεν αὐτὸν εἰς δύο μέρη α) σελ. 1 - 219 καὶ β' 219 - 292 ἕνεκα λόγων ἱστορικῶν.

† Ἀρχιμ. Φ. Α. Β.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

1. Ἐγκύκλιος τοῦ Μητροπολίτου Ἀρτῆς καὶ Πρεβέζης Σαραφείμ «Πρὸς τοὺς καθ' ἅπασαν τὴν ἐπαρχίαν ἡμῶν Ἐλλογίμους Σχολάρχας, Διδασκάλους καὶ Διευθυντρίας Παρθενωγαγείων» ἀπευθυνομένη. Ἐπέμφθη δ' ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, τῇ 28 7/βρίου 1873. Δι' αὐτῆς γνωρίζει εἰς τοὺς παραλήπτας τὰ τῆς ἰδρύσεως «Πατριαρχικῆς Κεντρικῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς ἐν Κων)πόλει... ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου», καὶ διαπέμπει τὸν καταρτισθέντα καὶ ἐγκριθέντα κανονισμόν, ἀξιῶν τὴν βάσει αὐτοῦ ἔγκαιρον ὑποβολὴν εἰς αὐτὴν τοῦ τε προγράμματος τῶν ἑκασταχοῦ διδασκομένων μαθημάτων καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἰς ἕκαστον Σχολείων φοιτῶντων. (Σελ. 1 - 2).

2. Ἀναφορὰ τῶν Ἠγουμένων Ἱ. Μονῶν τμήματος Πρεβέζης. Αὕτη, διὰ τοῦ Μητροπολίτου Σαραφείμ, ὑποβάλλεται εἰς τὸ Οἶκ. Πατριαρχεῖον (17 Σεπτεμβρίου 1873) ὑπὸ τῶν Ἠγουμένων τῶν Ἱ. Μονῶν Ἀγίου Δημητρίου, Ζαλόγγου, Ἀγίας Πελαγίας, Καστροσυκιᾶς, Γενεσίου Θεοτόκου, Λεκατσᾶ καὶ Κοιμήσεως Θεοτόκου, Ἀβάσσου ἣν προσυπογράφουν καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἐν Πρεβέζῃ δημογεροντες, καθὼς ἐπίσης καὶ οἱ πρόκριτοι αὐτῆς. Δι' αὐτῆς ἐκτίθενται τὰ κατὰ τὴν διαρπαγὴν ὑπὸ ὀθωμανῶν, κυρίως, μοναστηριακῶν περιουσιῶν καὶ αἰτεῖται ἡ προστασία τῆς Μητρὸς Μεγάλῃς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας πρὸς ἐπανάκτησιν τῶν καταπατηθέντων δικαιωμάτων (Σελ. 3 - 12).

3. Δικαστικὴ ἀπόφασις. Ὁ Χρ. Λιόντης ἐξ Ὠρωποῦ ἤτησατο τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῷ προικὸς τῆς θανούσης ἀτέκνου ἀδελφῆς αὐτοῦ Εἰρήνης, συζύγου Δημ. Κολιωνούτση. Αὕτη ὅμως εἶχεν ἀνεπιστήμως υἰοθετήσῃ, πρὸ ἐπταετίας ἀπὸ τοῦ θανάτου αὐτῆς, ἐν παιδίῳ, τὸν Σωτήριον Ἀλμίραν, ὅστις ἤδη προὔβάλλετο, ὡς νόμιμος κληρονόμος.

Οὐχ ἤττον ἡ Ἱ. Μητρόπολις ἰδοῦσα τὰς σχετικὰς νομικὰς διατάξεις καὶ διασχεψαμένη ἀπεφάνθη, ὅτι ὁ Σωτήριος, μὴ υἰοθετηθεὶς νομίμως, οὐδὲν δικαίωμα κέκτηται, οὐδὲ ὁ θετὸς πατὴρ αὐτοῦ, καὶ ἄρα ἐδικαίωσε τὸν Χρ. Λιόντην, ἀλλ' ἐκ φιλανθρωπίας καὶ μόνον ἐπέδικασε διὰ τὸν πενέστατον Σωτήριον τὸ τέταρτον τῆς προικὸς. Ταῦτα ἐγένοντο τῇ 23 Ὀκτωβρ. 1873 (σελ. 13 - 15).

4. Ἀπόπειρα συμφιλίωσης ἀνδρογύνου. Ἐπὶ τετράμηνον

είχον τιμωρηθῆ εἰς χωρισμὸν «ἀπὸ τραπέζης καὶ κοίτης» οἱ Ἄνδρ. Ν. Σάλιαρης καὶ ἡ σύζυγός του Ἀγγελικὴ (Κ. Βέτση). Προσεκλήθησαν εἶτα, τῇ 30—10—1873 εἰς τὴν Ἱ. Μητρόπολιν, καὶ «ἠρωτήθησαν ἂν ἐφρίνται νὰ συζήσωσιν ἐφεξῆς ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ, κατὰ τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς κανόνας τῆς Ὁρθοδόξου Ἀν. Ἐκκλησίας, καὶ πρὸς τὸν εὐάρεστον τοῦτον σκοπὸν ἀπετάθησαν πρὸς ἀμφοτέρους, ἰδίως πρὸς τὴν γυναῖκα πολλὰς εὐαγγελικὰς παραινέσεις καὶ συμβουλὰς» ἀπευθύναντες. Πλὴν ὁμως ἐστάθη ἀδύνατον νὰ πειθοῦν. Ὡς ἐκ τούτου προκαταρκτικῶς ἀπεφασίσθη ἡ ἐκδοσις τοῦ διαζυγίου (σελ. 15).

5. Ἐνέργειαι τῆς Ἱ. Μητροπόλεως πρὸς περφρούρησιν τῶν ἡθῶν. Ἐγγαμος γυνὴ ἐκ Μυρσίνης κατηγγέλθη παρὰ τοῦ συζύγου τῆς εἰς τὸ Ἱεροδικαστήριον δι' ἀτάκτους πράξεις τῆς. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν προεφυλακίσθη. Εἶτα παρεδόθη εἰς τὴν κηδεμονίαν τοῦ πατρὸς τῆς μέχρι οὐ ἀφίχθῃ εἰς τὴν Πρεβέζαν ὁ Μητροπολίτης Σεραφεῖμ καὶ ἐκδικασθῆ κατὰ νόμον ἢ καταγγελία. Πλὴν αὕτη δραπετεύσασα ἀπῆλθεν εἰς Ἁγιον Θωμᾶν Πρεβέζης, ἔνθα διέμενε μετὰ τοῦ ἐραστοῦ τῆς!

Τοιοτοτρόπως «ἡ Ἱ. Μητρόπολις μαθοῦσα καὶ βεβαιωθεῖσα τὴν παράνομον καὶ ἀνοσίαν ταύτην πρᾶξιν καὶ θέλουσα νὰ ἐμποδίσῃ τὴν διαφθορὰν αὐτοῦ πλησίον τοὺς πάντας προσβάλλουσαν καὶ τὰ ἦθη τῶν εὐσεβῶν ἐξαχρειοῦσαν» διέταξε τὴν σύλληψιν ἀμφοτέρων καὶ τὴν φυλάκισιν τοῦ μὲν ἐραστοῦ εἰς τὴν ἐπιτόπιον φυλακὴν, τῆς δὲ κακοτρόπου γυναικὸς εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, διατρεφομένης προνοίᾳ τοῦ πατρὸς τῆς.

Μετὰ παρέλευσιν διμήνου (30—10—1873) ἀπεφυλακίσθη «δι' ἐγγυήσεως φερεγγού τοῦ κ. Σπ. Κερασοβίτη ἐγγυηθέντος νὰ μεταβῆ ἢ γυνὴ αὕτη εἰς τὸν πατρικὸν τῆς οἶκον ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ πατρὸς τῆς, καὶ καθ' ἣν περίπτωσιν ἀποδράσῃ ἐκεῖθεν ἀπερχομένη εἰς Ἁγ. Θωμᾶν ἢ ἀλλαχοῦ, καὶ λάβῃ σχέσεις ἀθεμίτους... νὰ πληρώσῃ ὁ ἐγγυητὴς εἰς τὴν Ἱ. Μητρόπολιν γρόσια τουρκικὰ χίλια...» (σελ. 16 - 17).

6. Ἀρχιερατικὸν Γράμμα. Τοῦτο ἔπεμψεν ἐκ Κων)πόλεως ὁ Ἄρτης καὶ Πρεβέζης Σεραφεῖμ. Τοποτηρητὴς ὢν τοῦ Πατριαρχικοῦ Οἴκουμενικοῦ Θρόνου, τῇ 29 Ὀκτωβρ. 1873, πρὸς τὸν ἀρχιερατικὸν Ἐπίτροπον Νικόλαον καὶ τοὺς προκρίτους τῆς Πρεβέζης, ἀφορῶν τὴν ἐκλογὴν τακτικῆς ἐφορίας, σύνταξιν κανονισμοῦ περὶ τῆς καλῆς διευθύνσεως τῶν τῆς περιοχῆς Ἐκπαιδευτέρων (σελ. 18 - 19, ὄρα: Ἄρχιμ. Φιλ. Βιτάλη. Ἡ διὰ τὰ Σχολεῖα Ποιμαντορικὴ πρόνοια τοῦ Μητροπολίτου Ἄρτης—Πρεβέζης Σεραφεῖμ Α', ἐν περιοδικῷ «Σκουφᾶς» Ἄρτης, ἔτ. ΙΓ (1968), σελ. 467—473).

7. Ἀναφορὰ περὶ Σχολείων.

Ἐστάλη τῇ 1 Δεκεμβρίου 1873 «πρὸς τὸν φιλογενῆ ἡπειρωτικὸν φιλεκπαιδευτικὸν Σύλλογον» εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐν αὐτῇ ἐμφαίνεται «ποῖοι οἱ Δημοδιδάσκαλοι, καὶ ποῖα τῶν χωρίων διδάσκονται, καὶ πῶς οἱ προσφιλεῖς παῖδες τῶν ἀτυχῶν ἐκείνων Χριστιανῶν...» (σελ. 20—25).

8. Διαζύγιον.

Ἐν σελ. 26—33 παρατίθεται μακρὰ πράξις τοῦ ἐν Πρεβέζῃ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαστηρίου (8 Δεκεμβρίου 1873) περὶ διαζεύξεως «τοῦ Ἀνδρέου Σάλιαρη καὶ Ἀγγελικῆς Κ. Βέτση ἐκ τῆς πόλεως ταύτης» Πρεβέζης καὶ τῆς ἀποδόσεως εἰς τὴν σύζυγον τῆς προικῶας αὐτῆς περιουσίας.

9. Γράμμα.

Πέμπεται πρὸς τὸν εἰς Πάτρας Ν. Κονεμένον (13 - 12 - 1873) αἰτούμενον

τὴν ἐκ τῆς σύζυγόν αὐτοῦ διάζευξιν, ἐπιστολικῶς! Ἐν αὐτῷ σαφῶς διαλαμβάνεται, ὅτι τὸ τοιοῦτο εἶναι ἀπαράδεκτον. Καὶ ὑπογραμμίζεται: «Ὁφείλετε νὰ παρασταθῆτε αὐτοπροσώπως ἐνώπιον τοῦ ἐνταῦθα Ἐκκλ. Δικαστηρίου καὶ τῆς παρ' αὐτῷ τεταγμένης Δημογεροντίας κατὰ τοὺς καθεστῶτας Νόμους, ἵνα ἐνώπιον αὐτοῦ ἐνάξητε τὴν σύζυγόν σας, κατηγοροῦντες αὐτὴν καὶ ὅτι ὑμῖν δοκεῖ, καὶ αὕτη δεόντως ἀπολογηθῆ. Τούτων κατ' ἀντιμωλίαν γενομένων τὸ Δικαστήριον θέλει πέμψῃ τὰ τῶν συνεδριάσεων πρακτικὰ συνοδευομένων διὰ ζήτησιν καὶ δικαιολογημένης ἐκθέσεως πρὸς τὸν Σεβ. Μητροπολίτην (ἐν ΚΠόλει), τὰ ὅποια εὐρούσα τύχην ἢ Α. Σ. σύμφωνα πρὸς ὅσα διακελεύει ὁ περὶ διαλύσεως συνοικεσίων ἱερὸς Νόμος, θέλει προβῆ εἰς τὴν ἐκδοσιν κανονικοῦ διαζυγίου, ἄλλως θέλει αὐτὰ ἐνόμως ἀπορρίψῃ...» (σελ. 34 — 35).

10. Πρᾶξις Ἐκκλησιαστικῆ.

«Ἐπειδὴ ὁ Εὐάγγελος Ἀνυφαντῆς πολίτης Πρεβέζης ἀνὴρ εὐσεβῆς θείῳ ζήλῳ κινούμενος ἀνεδέχθη αὐτόκλητος νὰ περιέρχεται κατὰ δευτέραν ἐκάστης ἑβδομάδος εἰς τὴν ἀγορὰν ταύτην, ἐπαιτῶν τὴν φιλόθεον συνδρομὴν τῶν εὐσεβῶν Χριστιανῶν τῆς κοινότητος ταύτης, ὑπὲρ τῶν πτωχῶν καὶ ἀπύρων οἰκογενειῶν τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν Χριστιανῶν, ἵνα τὰ προσποριζόμενα χρήματα διανεμῶνται τούτοις, κατ' ἐγκρισιν τῆς Μητροπόλεως καὶ τῆς παρ' αὐτῇ τεταγμένης Δημογεροντίας, καὶ ἐπειδὴ ἐδόθη αὐτῷ παρὰ τῆς Ἱερᾶς ταύτης Μητροπόλεως ἢ ἀνάλογος πρόσκλησις πρὸς ἅπαντας τοὺς εὐσεβεῖς καὶ δυνάμει ταύτης ἐξῆλθεν ἐπαιτῶν ἀπὸ τῆς προαπελθούσης Δευτέρας 31 Δεκεμβρίου λήξαντος, ὑπόσχεται ὁ μνηστὴρ Εὐάγ. Ἀνυφαντῆς τὰ συναζόμενα χρήματα νὰ φέρῃ, ἐκάστοτε εἰς τὴν Ἱ. ταύτην Μητρόπολιν καὶ ταῦτα ἀποδίδῃ τῷ Ἀρχιερατικῷ Ἐπιτρόπῳ, ἵνα ὡς εἴρηται διανεμῶνται κατὰ τὰς δυσχερεῖς περιστάσεις πρὸς ἅπαντας τοὺς δεομένους Χριστιανούς, τηρουμένης ἀκριβῶς τῆς τε εἰσφορᾶς καὶ δαπάνης... εἰς ἐπίτηδες πρωτόκολλον ἐν τῇ Ἱ. ταύτῃ Μητροπόλει.

Ἔθεν ἐγένετο ἡ πρᾶξις αὕτη ἐν τῷ Κώδικι τούτῳ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως πρὸς πίστωσιν.

Ἐν Πρεβέζῃ τὴν ὀγδόην Ἰανουαρίου 1874

ΕΥΑΓΓ. ΑΝΥΦΑΝΤΗΣ ὑπόσχομε.

† Ὁ τοῦ Ἁγίου Ἄρτης Ἐπίτροπος

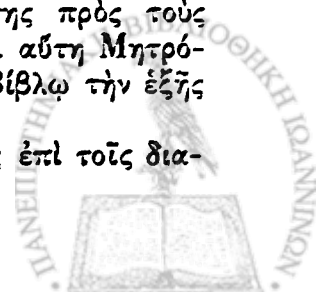
Οἰκ. π. ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΑΘ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ» (σελ. 35).

11. Συστατήριος Ἐκκλ. Πρᾶξις.

«Ἐλθόντος ἐδῶ τὴν π. Κυριακὴν 6 Ἰανουαρίου 1874 ἐκ Κερκύρας Ἱερομονάχου τινος Νικοδήμου Κωνσταντίνου καλουμένου ἐκ Βαβυλῶνος λαλοῦντος τὴν ἀραβικὴν, καὶ ἀτελῶς τὴν ἐλληνικὴν, φέροντος Βίβλον, ἐν ἣ κατακεχωρημέναι ὑπῆρχον ἐγκύκλιοι τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας, Κωνσταντινουπόλεως, διαφόρων Ἱεραρχῶν κατὰ τὴν Ἀνατολήν, τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν ἀοιδίμου Θεοφίλου, καὶ ἄλλων ἐν Ἑλλάδι Ἱεραρχῶν ἐκβεβαιούμεναι παρὰ διαφόρων Νομαρχῶν καὶ Δημάρχων ἐν Ἑλλάδι, ἵνα συνδράμωσι αὐτὸν οἱ εὐσεβεῖς καὶ Ὀρθόδοξοι Χριστιανοί, πρὸς ἀνέγερσιν Σχολείου εἰς διάδοσιν τῆς ἐλληνικῆς Γλώσσης κατὰ τὴν Βαβυλῶνα, καὶ ἐξαιτησαμένου τοῦ αὐτοῦ Ἱερομονάχου ἄγοντος τὸ 36 ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ Ἀρχιμανδρίτου, ἵνα ἐφοδιασθῇ ἐγκυκλίῳ τινι τῆς Ἐκκλησίας ταύτης πρὸς τοὺς ἐνταῦθα πιστοὺς ἐπὶ τῷ ἐθνικῷ καὶ κοινωφελῇ τούτῳ σκοπῷ, ἢ Ἱ. αὕτη Μητρόπολις ἐξέδοτο ἐν ἣ ἔφερεν ὁ Πανοσιώτατος οὗτος Ἀρχιμανδρίτης Βίβλῳ τὴν ἐξῆς ἐγκύκλιον:

Ἐρειδομένη ἢ ἐν Πρεβέζῃ τῆς Ἡπείρου Ἱ. αὕτη Μητρόπολις ἐπὶ τοῖς δια-

φόροις Πατριαρχικοῖς καὶ Ἀρχιερατικοῖς ἐγγράφοις κατακεχωρημένοις ἐν τῇ Βίβλῳ ταύτῃ, πρὸς δὲ θεωροῦσα ἡ Ἱ. Μητρόπολις ὅτι ὁ σκοπὸς τοῦ Πανοσ. Ἀρχιμανδρίτου Νικοδήμου εἶναι μάλα θεάρεστος καὶ φιλογενῆς ὡς τείνων εἰς διάδοσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τοὺς κατὰ τὴν Βαβυλῶνα ὀρθοδόξους λαοὺς, συνιστᾷ τὸν Πανοσ. αὐτὸν Ἀρχιμ. Κον Νικοδήμον ἅπασι τοῖς ἐν τῇ πόλει καὶ περιοχῇ ταύτῃ εὐσεβεῖσι καὶ ὀρθοδόξοις Χριστιανοῖς, ὅπως ἕκαστος παράσχη ὅ,τι προαιρεῖται πρὸς σύστασιν Ἑλληνικοῦ Σχολείου κατὰ τὴν Βαβυλῶνα καὶ διάδοσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης κατὰ τοῖς ἐκεῖσε πεφιλημένοις ἡμῖν ὀρθοδόξοις λαοῖς. Οὐδεμίᾳ ἀμφιβολίᾳ ὅτι ἕκαστος πιστὸς δεχθήσεται ἰλαρῶ τῷ ὄμματι τὸν Παν. τοῦτον Ἀρχιμανδρίτην, δίδων αὐτῷ τὰ κατὰ προαίρεσιν, ἐνθυμούμενος ὅτι δόξα, τιμὴ, καὶ εὐρίνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν, κατὰ τὸν οὐρανοβάμονα Παῦλον τοῦ Κυρίου Ἀπόστολον, ὁ δὲ παντεπόπτης καὶ καρδιογνώστης Θεὸς δώῃ ἑκάστῳ πλούσια τὰ ἐλέη αὐτοῦ ἐν τῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι. ἀμήν.

Ἐν Πρεβέζῃ τὴν 8ην Ἰανουαρίου 1874

† Ὁ τοῦ Ἀγίου Ἀρτῆς Ἐπίτροπος

Οἰκονόμος π. ΓΕΩΡΓΙΟΣ» (σελ. 36 — 37)

12. Ἀναφορὰ πρὸς τὸν Οἶκ. Πατριάρχην.

«Τῷ Παναγιωτάτῳ καὶ Θειοτάτῳ Κυρίῳ Κυρίῳ Ἰωακείμ (Β΄)

Ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως νέας Ρώμης

καὶ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ κ.τ.λ. κ.λ. κ.λ.

Εἰς Κωνσταντινούπολιν

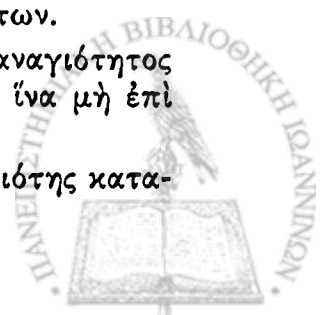
Παναγιώτατε Δέσποτα!

Ἡ ἐπὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου τὸ δεύτερον ἀνάρρησις τῆς ὑμετέρας θειοτάτης Παναγιότης, καθ' ὁμόφωνον ψῆφον καὶ ἐκλογὴν τῶν ἀπανταχοῦ ἁγίων Ἀρχιερέων, καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ, ἐνέπλησεν ἀμέτρου χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως πάντας ἡμᾶς τοὺς εὐσεβεῖς κατοίκους τῆς ἐπαρχίας ταύτης, καὶ τῶν περιχώρων αὐτῆς, προσεκῶντας τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον πορείαν τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων, διὰ τῶν ἐμφρόνων πατρικῶν ἐνεργειῶν τῆς ὑμετέρας Παναγιότητος. Διὸ συγχαίροντες αὐτῇ τε καὶ τοῖς πεφιλημένοις ἡμῖν λαοῖς, ἐπὶ τῇ Θεόθεν ἀπολαύσει τοιοῦτου διακεκριμένου κατ' ἄμφω καὶ φλογενεστάτου Πατρὸς καὶ Πατριάρχου, οὐδομῶς ἀμφιβάλλομεν, ὅτι ἡ ὑμετέρα θειοτάτη Παναγιότης ἔξει ἐν τῇ πατρικῆς αὐτῆς στοργῇ πρῶτιστον μέλημα τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω προσδοκωμένην ἀγωγὴν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν πανταχοῦ καὶ κατὰ τὰ μέρη ταῦτα ὀρθοδόξων λαῶν, ὧν τινὰς ἐφ' ἱκανὰ ἔτη ὡς ἱεράρχης θεαρέστως ἐποίμανε, προθυμουμένη, ἵνα μηκέτι τὸ φῶς ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ἵνα λάμπῃ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ, κατὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς.

Ἐν τῇ μάλα εὐφροσύνῳ ταύτῃ περιστάσει τολμῶμεν, Παναγιώτατε Δέσποτα, νὰ ἰκετεύσωμε τὴν ὑμ. Θ. Παναγιότητα, ὅπως ἐπιβλέπουσα ἐπὶ τὴν στέρησιν ἡμῶν ἐκ τοῦ ἡμετέρου Ἀρχιερέως Κυρίου Σεραφεῖμ ἐπὶ ἐν ὡς ἔγγιστα ἔτος αὐτόσε διαμένοντος ὡς μέλους τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἐπιτρέψῃ τῇ αὐτοῦ Σεβασμιότητι νὰ ἐπανέλθῃ ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν κατὰ τὸν προσεχῆ Μάρτιον μῆνα, ἀναγκαίας οὔσης τῆς παρουσίας τῆς ἐνταῦθα πρὸς ἐποπτεῖαν πνευματικὴν καὶ διεξαγωγὴν ποικίλων τινῶν υποθέσεων περιστρεφόμενων εἰς τὸν κύκλον τῶν ἱερῶν Αὐτῆς καθηκόντων.

Εἰς τὴν δεδοκιμασμένην σύνεσιν καὶ πολυπειρίαν τῆς Ἰμ. Θ. Παναγιότητος ἀφιεροῦμεν εὐσεβάστως τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ταπεινῆς ταύτης δεήσεως, ἵνα μὴ ἐπὶ μακρὸν μείνῃ χηρεύουσα ἢ θεόσωστος ἐπαρχία αὕτη.

Ἐπαναπαυόμενοι ἐπὶ ταῖς χρησταῖς ἐλπίσιν ὅτι ἡ Ἰμ. Θ. Παναγιότης κατα-

πέμψη ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἅπαντας τοὺς τῶν περιχώρων κατοίκους τὰς θεοπειθεῖς αὐτῆς εὐχὰς καὶ εὐλογίας, ὑποσημειούμεθα κατασπαζόμενοι τὴν παναγίαν αὐτῆς δεξιάν.

Ἐν Πρεβέζῃ τὴν 19 Ἰανουαρίου 1874

Τῆς Ὑμ. Θ. Παναγιότητος

τέκνα εὐπειθέστατα ἐν Κυρίῳ καὶ ὑποκλινέστατοι θεράποντες

(ἐπονται 21 ὑπογραφαὶ τῶν δημογερόντων καὶ προκρίτων

τῆς Πρεβέζης, οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ Ἀρχιερατικοῦ

Ἐπιτρόπου, διὰ λόγους εὐνοήτους).

13. Διαθήκη.

Ἡ Ἑλένη Β. Ἀβασιώτου, ἐκ Μιχαλιτσίου, τῆ 9 - 1 - 1874 ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Ἱ. Μητρόπολιν, ἐζήτησε καὶ συνετάχθη ἐν τῷ κώδικι αὐτῆς ἡ διαθήκη ὡς ὑστέρᾳ θέλησός της ἄνευ σημασίας τινός (σελ. 40 - 41).

14. Ἐτέρα Διαθήκη.

Τοῦ Β. Ρίκη, συνταχθεῖσα τὴν 29 - 1 - 1874, εἰς ἣν ἐν τῷ 9ῳ ἄρθρῳ «ἠρωτήθη ἂν θέλῃ νὰ ἀφήσῃ εἰς ἐκπαιδευτικὰ ἢ φιλανθρωπικὰ καταστήματα τῆς πατρίδος του, καὶ ἀπεκρίθη οὐχί, δὲν θέλω τίποτε νὰ ἀφήσω» (σελ. 46).

15. Πιστοποιητικόν.

Ληξιαρχικῆς καταστάσεως τοῦ Ἰω. Κρητοπούλου (σελ. 48).

16. Πλερεξούσιον.

Δι' ἰδίας πράξεως ἀποκατέστη ὁ Δ. Κρητόπουλος πληρεξούσιος, «ὅπως τῷ τοιοῦτω νομίμῳ τίτλῳ ἀπέλθῃ ἐνταῦθεν εἰς Μοβίλλην τῆς Ν. Ὀλλανδίας, καὶ παραλάβῃ... μερίδιον τῆς περιουσίας...» (σελ. 49 - 50).

17. Ἐκλογὴ Διδασκάλου Ζιρμῆς (νῦν Βρυσούλας).

«Ἀποδράσαντος ἐκ τοῦ ἐν Ζιρμῇ (νῦν Βρυσούλα) Δημ. Σχολείου τοῦ Διδασκάλου κ. Ἀνδρέου Ἰω. Αὐγερινοῦ μᾶλλον ἕνεκα τοῦ γήρχτος, συνήχθησαν σήμερον ἐν τῇ Ἱ. Μητροπόλει ταῦτη οἱ διαρκεῖς Ἐπίτροποι τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἡπερωτικοῦ φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου, προεδρεύοντος τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου, καὶ κοινῇ ψήφῳ, ὡς καὶ τῇ συγκαταθέσει τοῦ κ. Κωνσταντίνου Πεπόνῃ ἐκ τῶν προϋπόντων τοῦ χωρίου ἐκείνου, ἐξελέγη ὡς Δημοδιδάσκαλος δαπάνη τοῦ ἠπειρωτικοῦ Συλλόγου δεκαπέντε τ. λιρῶν, ὁ παρῶν Κοσμάς Κουσουρῆς ἐκ Πρεβέζης, ἐπὶ ἐν ἔτος, ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς πρώτης τοῦ προσεχοῦς Μαρτίου. Ὅθεν ὁ Δημοδιδάσκαλος οὗτος ἀναδεχόμενος τὴν διδασκαλίαν ταύτην ἐπὶ ὀρισθεῖση προθεσμία μετὰ τὴν λῆξιν ἐκάστης ἐξαμηνίας, καθ' ἣν πληρωθήσονται τὰ χρήματα παρὰ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως, ὑπόσχεται, ὅτι οὐδέποτε θέλει ἀπομακρυνθῆ τῶν χρεῶν αὐτοῦ πρὶν ἢ λήξῃ ἢ ἐνιαύσιος αὕτη προθεσμία νὰ φέρηται εὐπειθῶς καὶ προσηκόντως πρὸς τοὺς ἐκεῖσε πολίτας, νὰ δέχεται οὐς οὔτοι τῷ προσφέρωσι μαθητὰς νὰ προνοῇ πρὸ πάντων περὶ τῆς ἠθικῆς τούτων ἀγωγῆς, προτρέπων αὐτοὺς νὰ ἐκκλησιάζονται κατὰ τὰς ἐπισήμους ἑορτὰς, ἐν ἑσπέρα καὶ πρωΐα, νὰ διορίζῃ ἐναλλάξ τούτους νὰ κανοναρχῶσιν ἐν τοῖς Ἱ. Ναοῖς, νὰ σέβωνται τοὺς ἰδίους γονεῖς, νὰ τηρῇ τούτοις κατάλογον καὶ τῆς ἡλικίας αὐτῶν, καὶ διασάφισιν τῆς ἱκανότητός των, ἐν τέλει νὰ φέρηται πατρικῶς πρὸς πάντας τοὺς μαθητὰς. Οὕτως ἐγένετο ἡ πράξις αὕτη ὑπογράφεται.

Ἐν Πρεβέζῃ τὴν 27 Φεβρουαρίου 1874

† Ὁ τοῦ Ἁγίου Ἄρτης Ἐπίτροπος

Γεώργιος Ἱερεὺς ὁ Οἰκονόμος.

Κοσμάς Θ. Κουσουρῆς δέχομαι

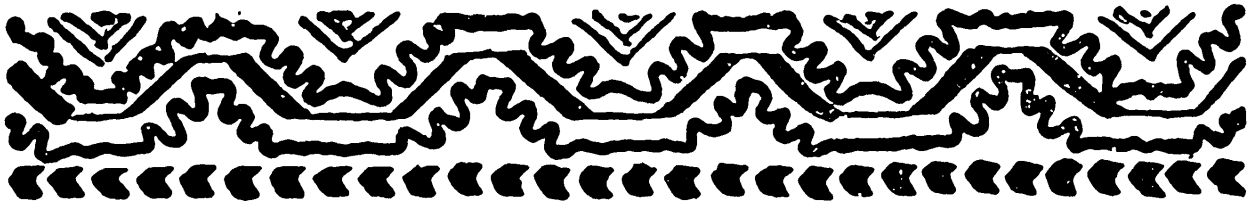
Κ. Πεπόνῃς». (σελ. 51)

Ἄθ. Ἀθανασιάδης

(καὶ λοιποὶ τρεῖς μάρτυρες).

(Συνεχίζεται)

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ

ἀ. μ. τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΑΡΧΕΙΟΔΙΦΙΚΑ ΠΑΡΑΛΕΙΠΟΜΕΝΑ

Εἶναι ἀνεξάντλητον, ὡς καὶ ἄλλοτε ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ τονίσω, τὸ ἐν Βενετία Κρατικὸν Ἀρχεῖον. Μία πρόχειρος ἔρευνα εἰς τὰς πράξεις δύο Ἑνετῶν νοταρίων, ἔφερεν εἰς φῶς τέσσαρα ἔγγραφα ἀφορῶντα ἑμπόρους Ἰωαννίτας.

Ἡ πρώτη πράξις τοῦ νοταρίου Τζιάκομο ντὶ Μπένι ἐνδιαφέρει ἓνα Ἰωαννίτην ὀνόματι Μάρκον, ἀγνώστου ἐπωνύμου, ὁ ὁποῖος διέμενεν εἰς Βενετίαν πρὸ τοῦ 1588 ὅπου καὶ εἶχε νυμφευθεῖ μίαν Βενετσιάναν ὀνόματι Τζιουστίναν. Τὸ 1588, ἀναφέρει τὸ ἔγγραφον, ὁ Μάρκος ἀπεβίωσεν ἐπὶ τῆς γαλέρας τοῦ Δημοσίου, κυβερνωμένης ἀπὸ τὸν ἐκλαμπρότατον Νικολὸ Μπάλμπι καὶ τοῦ εὐρέθησαν 168 τζεκίλια (φλωριά Βενέτικα) τὰ ὅποια ἐδόθησαν εἰς ἓνα ἱερέα τοῦ Χάνδακος, Λατίνον, ἵνα ἅμα τὸ πλοῖον φθάσῃ εἰς Βενετίαν, παραδώσῃ τὰ χρήματα εἰς τὴν χήραν τοῦ ἀποβιώσαντος.

Τὸ ἔγγραφον δὲν ξεκαθαρίζει πῶς ὁ Μάρκος ἠύρισκετο ἐπὶ τῆς γαλέρας. Ἄν δηλαδὴ ὑπῆρτεῖ ἐπὶ ταύτης ὡς ναυτικὸς ἢ ἂν ἐταξίδευεν ὡς ἔμπορος.

Ἡ δευτέρα πράξις τοῦ αὐτοῦ νοταρίου εἶναι τοῦ 1594. Ἐκ ταύτης προκύπτει ὅτι τρεῖς ἔμποροι Ἰωαννίται : Θεωρῆς Κούκης,¹ Ζόρζι Γούμενος καὶ Στάθη Πουλημένος ἐφόρτωσαν εἰς τὴν Κέρκυραν, ἐπὶ ἑνὸς μεγάλου ἰστιοφόρου, πέντε δέματα μετάξης καὶ ἓνα Σακκὶ Πρινοκόκκι μὲ προορισμὸν τὴν Βενετίαν. Ἐπειδὴ ὁμως τὰ δέματα ἐβράχυσαν κατὰ τὸν πλοῦν καὶ ὑπέστησαν βλάβας, οἱ ἐνδιαφερόμενοι φορτωταὶ ἤγειραν ἀξιῶσιν περὶ ἀποζημιώσεως ἔναντι τῶν πλοιοκτητῶν καὶ μετὰ πολλὰς συζητήσεις ἐπῆλθε συμβιβασμὸς καὶ ἐντεῦθεν ἔχει τὴν ἀρχὴν ἡ γενομένη νοταριακὴ πράξις τῆς 13 Αὐγούστου 1594.

Τὸ τρίτον ἔγγραφον τῆς 16 Μαρτίου 1706 συνετάγη ἀπὸ τὸν Κρητικῆς καταγωγῆς νοτάριον Φραγκίσκον Βέλανον καὶ ἀναφέρει τὰ τῆς γενναιοδωρίας ἑνὸς ἄλλου ἑμπόρου Ἰωαννίτου ἐγκατεστημένον ἐν Βενετία, ὁ ὁποῖος ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ ὅπως ἐξασφαλίσῃ, ἐν περιπτώσει θανάτου, τὴν συντήρησιν τῆς ἀφωσιωμένης συζύγου τοῦ Μαρίας κύρης Νικολάου Μπόν, τὴν ὅποιαν εἶχε νυμφευθεῖ χωρὶς προῖκα, συνιστᾷ διὰ τῆς νοταριακῆς πράξεως μίαν δωρεὰν ἀπὸ 3000 Λουκάτα ἐν εἴδει προικός.

Τὸ τέταρτον ἔγγραφον τῆς 16 Μαρτίου 1706 τοῦ αὐτοῦ νοταρίου Βέλανου, εἶναι μὴ ἔνορκος δήλωσις δύο ἑμπόρων Ἰωαννιτῶν ἐγκατεστημένων ἐν Βενετία περὶ τοῦ ὅτι ὁ Χριστόφορος Κυριάκου ἐγγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις τὸ 1665 καὶ ὅτι εἶναι χριστιανὸς ὀρθόδοξος.

Μεταξὺ τῶν ἀναφερομένων, εὐρίσκεται καὶ ὁ Ζόρζι ἢ Γεώργιος Ἡγούμενος, ἀδελφὸς τοῦ μεγάλου εὐεργέτου Ἐπιφανίου. Ὁ Γεώργιος ἦτο ὄχι μόνον δρα-

1. Εἰς ἄλλην πράξιν τοῦ αὐτοῦ νοταρίου τῆς 17 Αὐγούστου 1594 εὐρίσκομεν ὅτι ὁ Θ. Κούκης ἦτο υἱὸς τοῦ Γεωργίου καὶ ἔκαμε τότε πληρεξούσιον τὸν Ἰωάννην Παπλᾶν τοῦ Νικολάου ἐξ Ἰωαννίνων.

στήριος ἔμπορος, ἀλλὰ ἐκαλλιέργει καὶ τὰ γράμματα καὶ ὑπῆρξεν ἕνας ἐκ τῶν μᾶλλον εὐπαιδευτῶν Ἰωαννιτῶν ἐν Βενετία.

Ἴδου τώρα τὰ τέσσαρα ἔγγραφα, παρατιθέμενα εἰς πιστὴν Ἰταλικὴν μετάφρασιν:

I

Ἡ περιπέτεια ἐνὸς Μάρκου, Ἰωαννίτου τῷ 1588—90

(Νοτάριος Βενετίας Τζιάκομο ντὶ Μπένι — Δέσμη ἀρ. 515)

«5 Σεπτεμβρίου 1590. (Μετάφρασις)

«Ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ Ἀμήν. Ἐν ἔτει χιλιοστῷ πεντακοσιοστῷ ἐνενηκοστῷ, ἀπὸ τῆς Ἐνσαρκώσεως, Ἰνδ. 4η. «Ἀποθανόντος πρὸ δύο περιπου ἐτῶν τοῦ κυρίου Μάρκου ἀπὸ τὰ Γιάννινα ἐπὶ μιᾶς Γαλέρας ὑπὸ κυβερνήτην τὸν ἐκλαμπρότατον Νικόλαον Μπάλμπι τοῦ ποτε Ζαχαρία, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἠύρισκετο καὶ ὁ εὐλαβῆς κύριος Ζόρζι Παμπινιάνο, ἱερεὺς κανονικὸς εἰς τὸν Χάνδακα τῆς Κρήτης, ὁ ὁποῖος εἶχεν εἰς χεῖρας του — ὡς ἐβεβαιώθη — 168 φλωριά Βενέτικα (Τζεκίνια) ἀνήκοντα εἰς τὸν ἀναφερθέντα κύριον Μάρκον, τὰ τζεκίνια ταῦτα ὁ ἐν λόγῳ ἱερεὺς τὰ παρέδωκεν εἰς τὸν Κυβερνήτην τῆς Γαλέρας πρὸς ἀσφάλειαν, ὁ δὲ ἐκλαμπρότατος Μπάλμπι διὰ νοταριακῆς πράξεως γενομένης ἐν Χάνδακι, ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐπιστρέψῃ τὸ ποσὸν τοῦτο εἰς τὸν εἰρημένον εὐλαβῆ ἱερέα Ζόρζι, ἅμα ὡς κατέφθανε τὸ πλοῖον εἰς Βενετίαν. — Τὸ ἀναφερθὲν ποσὸν τῶν 168 τζεκινίων ἀνέθεσε ὁ εὐγενέστατος Μπάλμπι εἰς τὸ Γραφεῖον τῶν Ἐξοπλισμῶν, δι' ἐντολῆς του τῆς 15 Φεβρουαρίου τοῦ παρελθόντος ἔτους, ἵνα καταβάλλῃ τὸ ποσὸν εἰς τὸν ἱερέα Ζόρζι καὶ ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ νὰ γίνῃ μία νοταριακὴ πράξις καὶ νὰ δηλωθῇ ὅτι δὲν θὰ ἔγῃ πλέον καμμίαν ἐνόχλησιν παρ' οἰουδήποτε διὰ τὸ ἄνω ποσόν, ὁ συμβαλλόμενος ἱερεὺς Ζόρζι ἐμφανισθεὶς ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ νοταρίου μετὰ τῶν δύο μαρτύρων, ὑπόσχεται καὶ δηλώνει ὅτι ἔλαβεν ἤδη τὰ 168 τζεκίνια καὶ ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ἔγῃ καμμίαν ἄλλην ἀξίωσιν ἔναντι τοῦ ἐκλαμπροτάτου Μπάλμπι καὶ ὑπόσχεται ἐπίσης νὰ μετρήσῃ εἰς τὴν ἐν Βενετία διαμένουσαν γήραν τοῦ ἀποβιώσαντος Μάρκου ὀνόματι Τζιουστίναν ἢ εἰς τοὺς νομίμους κληρονόμους, συμφώνως μὲ τὰς διατάξεις τῆς ἐν Χάνδακι γενομένης νοταριακῆς πράξεως μεταξὺ τοῦ εὐλαβοῦς μοναχοῦ Ἀντωνίου Μορένο, ἀντιπροσώπου τῆς κυρίας Τζιουστίνας καὶ τοῦ ἀναφερθέντος ἱερέως Ζόρζι τὴν 15 Δεκεμβρίου 1588, παρὰ τῷ ἐν Χάνδακι νοταρίῳ Γεωργίῳ Δαφνομίλῃ...» μάρτυρες: Ἰωάννης Κάνδι καὶ Ταδαῖος Βεντραμῆν

ὁ νοτάριος Βενετίας Τζιάκομο ντὶ Μπένι.

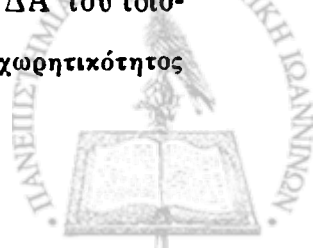
II

Νοτάριος Ἰάκωβος (Τζιάκομο) ντὶ Μπένι — Δέσμη 522

Ἐμπορικὴ νοταρικὴ πράξις τριῶν Ἰωαννιτῶν τοῦ 1594
(φύλλον τοῦ Καταστήχου 257)

Τῆ 13ῃ Αὐγούστου 1594 «τὰς παρελθούσας ἡμέρας οἱ κύριοι Θεόδωρος Κούκης, Γεώργιος Ἠγούμενος καὶ Στάθης Πουλημένος καὶ οἱ τρεῖς ἀπὸ τὰ Γιάννινα Ἐφόρτωσαν εἰς τὴν Κέρκυραν ἐπὶ τῆς «μαρτσιλιάνας»¹ ΓΚΟΤΤΑΡΔΑ τοῦ ἰδιο-

1. ἡ μαρτσιλιάνα ἦτο κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ἐμπορικὸν ἰστιοφόρον χωρητικότητος 150 περιπου τόννων.

κλήτου Δομένεγο Ἀλμπανέζε μὲ προορισμὸν τὴν Βενετίαν, πέντε δέματα μετάξης καὶ ἓνα μὲ πρινοκόκκι καὶ ἐπειδὴ τὰ δέματα ταῦτα ἐβράχησαν κατὰ τὸν πλοῦν οἱ φορτωταὶ ὑπέστησαν μεγάλην ζημίαν, ζητοῦν διὰ τῆς πειθοῦς νὰ ὑποχρεώσουν τοὺς πλοιοκτῆτας Τζουάνε ντὲ Γκοττάρδο καὶ Δονάτου Μαγόνι νὰ τοὺς ἀποζημιώσουν. Εἰς τὴν ἀπαίτησιν ταύτην οἱ εἰρημένοι πλοιοκτῆται ἐπιθυμοῦντες νὰ ἀποφύγουν δικαστικὸν ἀγῶνα προῆλθον εἰς συνεννοήσεις μὲ τοὺς φορτωτὰς Κούκην, Ἡγούμενον καὶ Πουλημένον καὶ κατέληξαν εἰς τὸν κάτωθι συμβιβασμὸν. Τοιοῦτοτρόπως ὁ ρηθὲς Τζουάνε ντὲ Γκοττάρδο, ἐξ ὀνόματός του καὶ ἐπὶ συμφώνου μὲ τοὺς ἄλλους πλοιοκτῆτας, ὑπεσχέθη καὶ ὑπόσχεται νὰ καταβάλλῃ εἰς τοὺς προαναφερθέντας Θεοδωρῆν, Ζόρζι καὶ Στάθην, παρόντας καὶ ἀποδεχομένους Δουκάτια 325 τῶν λιρῶν 6 καὶ σολδίων 4 ἕκαστον εἰς μερικὴν ἀποζημίωσιν τῆς βλάβης πὺ ὑπέστησαν τὰ δέματα ἀπὸ τὸ βρέξιμον. Οὕτως ὁ Θεοδωρῆς Κούκης δηλώνει καὶ ὁμολογεῖ ὅτι ἔλαβε παρὰ τοῦ κυρίου Τζουάνε Δουκάτια 126, ἧτοι τὸ μερίδιον πὺ τοῦ ἀναλογεῖ διὰ τὴν ἀβαρίαν πὺ ὑπέστη καὶ τὰ ὑπόλοιπα 199 Δουκάτια ὑπόσχεται ὁ ρηθὲς κύριος Τζουάνε ντὲ Γκοττάρδο νὰ καταβάλλῃ εἰς τοὺς ἑτέρους δύο φορτωτὰς ἧτοι τὸν Ζόρζι καὶ τὸν Στάθην εἰς κάθε καλὴν των ζήτησιν χωρὶς καμμίαν ἀντιλογίαν. Τοιοῦτοτρόπως ἐξωμαλύνθη ἡ ὑπόθεσις καὶ οἱ συμβαλλόμενοι ἐδήλωσαν ὅτι εἶναι ἱκανοποιημένοι καὶ ὅτι δὲν ἔχουν πλέον καμμίαν ἀπαίτησιν ἔναντι τῶν πλοιοκτητῶν.

Ἐγένετο ἐν Βενετίᾳ ἡ παρούσα πρᾶξις παρόντων τῶν μαρτύρων Μιχαὴλ Σκαρπέλλο καὶ Ἰακώβου Βενδραμῆν.

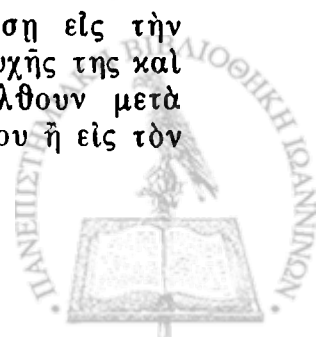
ὁ νοτάριος Τζιάκομο ντὲ Μπένι.

III

Νοτάριος Βενετίας Φραγκῖσκος Βέλανος — Δέσμη 13604

16 Μαρτίου 1706

«Γνωρίσας ἐκ πείρας ἐγὼ ὁ Μιχαὴλ τοῦ Ἰωάννου ἔμπορος ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τῆς Βενετίας, υἱὸς τοῦ Ἰωάννου ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα, τὴν ἐξαιρετικὴν ἀγάπην τὴν ὅποιαν πάντοτε τρέφει ἀπέναντί μου ἡ κυρία Μαρία τοῦ ποτὲ Νικολάου Μπὸν ἐκ Κρήτης, νόμιμος σύζυγός μου καὶ ἐπειδὴ, χάριν εἰς τὴν παρὰ τῆς ἰδίας κυβένησιν τοῦ σπιτιοῦ ἀπεκόμισα πολλὰ ὀφέλη, θέλω τῶρα νὰ ἀναγνωρίσω τὰς πολλαπλᾶς ὑπηρεσίας τῆς ταύτας καὶ νὰ τῆς ἐπιδείξω ὅλην τὴν ἀφοσίωσιν καὶ τὴν ἀγάπην πὺ αἰσθάνομαι δι' αὐτὴν καὶ ἔχων ὑπ' ὄψιν ὅτι δὲν ἔχει τίποτε ἰδικόν της, διότι τὴν ἐνυμφεύθην χωρὶς προῖκα ἀπὸ συμπάθειαν, διὰ ταῦτα ὁ εἰρημένος Μιχαὴλ τοῦ Ἰωάννου ἐνεφανίσθη ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ νοταρίου καὶ τῶν κάτωθι προσυπογραφομένων μαρτύρων καὶ ἐδήλωσεν, δι' ἑαυτὸν καὶ τοὺς κληρονόμους ὅτι δυνάμει τοῦ παρόντος δημοσίου ἐγγράφου συνιστᾶ εἰς βάρος τῆς περιουσίας του ὡς προῖκα ὑπὲρ τῆς συζύγου του Μαρίας Μπὸν τὸ ποσὸν τῶν δουκάτων τριῶν χιλιάδων (3.000), τρεχομένων πρὸς λίρας ἕξ καὶ σολδία τέσσαρα κατὰ δουκάτον, μὲ τὸν ῥητὸν ὅμως ὅρον ὅτι ἂν ὁ ῥηθὲς Μιχαὴλ ἀποθάνῃ πρὸ τῆς συζύγου του, νὰ δύναται ἡ κυρία Μαρία νὰ λάβῃ ἀπὸ τὴν περιουσίαν του τὰς τρεῖς χιλιάδας δουκάτων καὶ νὰ τὰ διαχειρίζεται καὶ νὰ τὰ νέμεται κατὰ βούλησιν, δι' ὅλον ἐκείνον τὸν χρόνον πὺ Κύριος ὁ Θεὸς ἤθελεν εὐδοκήσῃ νὰ τὴν ἀφίση εἰς τὴν ζωὴν καὶ ἅμα ἀποθάνῃ νὰ διαθέσῃ Δουκάτια πεντακόσια ὑπὲρ τῆς ψυχῆς της καὶ τῆς τοῦ συζύγου της, τὰ δὲ ὑπόλοιπα 2500 Δουκάτια θέλω νὰ περιέλθουν μετὰ τὸν θάνατόν της, εἰς τὸν κύριον Ἀλέξιον Ἰωάννου τὸν ἀδελφόν μου ἢ εἰς τὸν υἱὸν τούτου Ἀλέξιον καὶ εἰς τοὺς κληρονόμους των.

Ἐν ἡ ὁμως περιπτώσει ἡ κυρία Μαρία ἤθελεν ἀποθάνει πρὸ τοῦ συζύγου της, ἡ παροῦσα πράξις περὶ συστάσεως προικὸς νὰ εἶναι ἄκυρος, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀξίας ὡς ἐὰν μὴ εἶχε γίνει.

Πρὸς ἀκριβῆ τήρησιν τῶν ἄνω ὑποχρεώσεων ὁ κύριος Μιχαὴλ Ἰωάννου θεωρεῖ τὰ περιουσιακά του ἀγαθὰ ἐνυπόθηκα διὰ τὸ ἄνω ποσὸν τῶν δουκάτων τριῶν χιλιάδων.

Μάρτυρες παρόντες εἰς τὴν πράξιν οἱ ὁποῖοι καὶ ὑπέγραψαν εἶνε: ὁ κύριος Ἀντώνιος Ρέμπς χοροδιδάσκαλος υἱὸς τοῦ ποτὲ κῦρ Ἀνδρέα ἐκ Βιέννης κατοικῶν εἰς τὴν ἐνορίαν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ ὁ κύριος Ἰωσήφ Πελλεγκρὶνι τοῦ ποτὲ Φραγκίσκου κατοικῶν εἰς τὴν ἐνορίαν τῆς Ἁγίας Μαρίνης.

Ὁ συμβολαιογράφος
Φραγκίσκος Βέλανος

IV

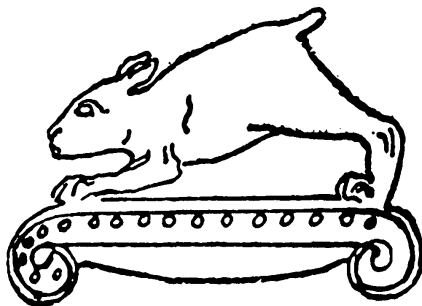
Τοῦ αὐτοῦ νοταρίου εἰς τὴν ἰδίαν Δέσμη

«16 Μαρτίου 1706

Ἐνεφανίσθησαν ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ νοταρίου καὶ τῶν προσυπογραφομένων μαρτύρων ὁ κύριος Χριστόδουλος Βασιλόπουλος τοῦ ποτὲ Ἰωάννου καὶ ὁ κύριος Χρῆστος Ράπτης τοῦ ποτὲ Θεωρῆ, ἀμφότεροι ἐξ Ἰωαννίνων, οἱ ὁποῖοι μεθ' ὄρκου γενομένου εἰς χεῖρας μου, βεβαιώνουν ὅτι ὁ Χριστόφορος Κυριάκος ἐτῶν 21 εὐρισκόμενος ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, εἶναι νόμιμος υἱὸς τοῦ κυρίου Κυριάκου τοῦ Ἰωάννου γεννηθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις ὄπου καὶ ἐβαπτίσθη κατὰ τὸ Ἑλληνορθόδοξον δόγμα, ὁμοίως καὶ οἱ γονεῖς του εἶναι Χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι καὶ προβαίνουν εἰς τὴν παροῦσαν ἔνορκον μαρτυρίαν, κατόπιν αἰτήσεως τοῦ ῥηθέντος Χριστοφόρου, ἵνα ἡ βεβαίωσις αὕτη χρησιμεύσῃ ὄπου δεῖ.

Παρόντες εἰς τὴν παροῦσαν πράξιν ὡς μάρτυρες ὁ κύριος Πᾶνος Στράτης τοῦ ποτὲ Δημητρίου ἀπὸ τῶν Ἁγίων Δονάτιον (= Παραμυθιαν) καὶ ὁ κύριος Μπαλάνος Ἱερομνήμων υἱὸς τοῦ κυρίου Ἰωάννου, ἀμφότεροι ἐξ Ἰωαννίνων καὶ κατοικοῦντες εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ Ἁγίου Σωτήρου.

Ὁ συμβολαιογράφος
Φραγκίσκος Βέλανος

Ἱερέως ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑ·Ι·ΣΙΟΥ

ΜΙΚΡΑ ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΒΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΚΟΝΙΤΣΗΣ*

ΙΓ'

Σ φ ρ α γ ῖ δ ε ς

Καὶ τέλος, ἄς μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ καταχωρίσωμεν ἐδῶ καὶ τρεῖς τύπους διαφόρων Μοναστηριακῶν σφραγίδων τοὺς ὁποίους ἀπαντῶμεν εἰς διάφορα κατὰ καιροὺς Μοναστηριακὰ Ἑγγραφα, ἐκδοθέντα ὑπὸ τῶν τότε Ἱγουμενῶν τῶν Μονῶν, εἰς τὰς ὁποίας ταῦτα ἀναφέρονται.

Καὶ τὸν μὲν τύπον τῆς σφραγίδος τῆς Ἱ. Μονῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου Ζέρμας, τὸν ἀπαντῶμεν εἰς ἐπιστολὰς τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1910 — 1912 Ἱγουμενίου τῆς Ἱερᾶς αὐτῆς Μονῆς Διονυσίου Παπαδάτου (Κουτλουμουσιανοῦ) ἀπευθυνομένης πρὸς τὸν ἐν Βουρμπιάνη διδάσκαλον ἀείμνηστον σήμερον Χαράλαμπον Ρεμπέλην. (Βλέπε πρὸς τοῦτο καὶ τὰς ἐν σελ. 78, καὶ 80 ὑπ' ἀρ. 42, 45, 46 καὶ 47 ἐπιστολὰς).

Ἀκολουθῶς δέ, τὸν τύπον τῆς σφραγίδος τῆς Ἱ. Μονῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου Βησάνης, τὸν ἀπαντῶμεν εἰς ἀχρονολόγητον Ἑγγραφον (= Πανταχοῦσαν) συνταχθεῖσαν — πιθανῶς — κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῶν ἐτῶν 1772 — 1773 ἢ καὶ ὀλίγον ἐνωρίτερον ἀκόμη, ὑπὸ τοῦ τότε Καθηγουμένου τῆς Ἱερᾶς αὐτῆς Μονῆς Διονυσίου. (Βλέπε καὶ τὸ σελ. 90 ὑπ' ἀρ. 1 Ἑγγραφον (= Πανταχοῦσαν)).

Καὶ τρίτον, τὸν τύπον τῆς σφραγίδος τῆς Ἱ. Μονῆς τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου Μολίστης, τὸν ἀπαντῶμεν εἰς ἐνοικιαστήριον Ἑγγραφον τοῦ 1909 φέρον καὶ τὴν ὑπογραφήν τοῦ τότε Ἱγουμενίου τῆς Μονῆς Ἀνθίμου. (Βλέπε καὶ τὸ εἰς σελ. 77 ὑπ' ἀρ. 41 δημοσιευθὲν Ἐνοικιαστήριον τοῦτο Ἑγγραφον).

Καὶ ἐπειδὴ σήμερον αἱ παλαιαὶ αὐταὶ σφραγίδες δὲν εὐρίσκονται πλέον, διὰ τοῦτο χάριν τῆς Ἱστορίας τοῦ τόπου, ἀλλὰ καὶ χάριν τῆς Ἱστορίας ἐκάστης τῶν ἐδῶ ἀναφερομένων Ἱερῶν αὐτῶν Μονῶν, προήλθομεν εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ καταχωρίσωμεν καὶ τοὺς τύπους τῶν ἐν λόγῳ σφραγίδων αὐτῶν, ἵνα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διασώσωμεν αὐτοὺς ἱστορικῶς τοῦλάχιστον.

Παραθέτοντες δὲ κατωτέρω τοὺς ἐν λόγῳ τύπους τούτους, παρακαλοῦμεν τοὺς κ. κ. ἀναγνώστας ὅπως μὴ θεωρήσωσι τοῦτο ὡς ἰδικὴν μας πολυπραγμοσύνην, καὶ κρίνωσιν ἡμᾶς μὲ δυσμένειαν καὶ ἀστηρότητα, ἀλλὰ εἰς τὴν Ἱστορικὴν τῶν σφραγίδων αὐτῶν χρησιμότητα ἀποβλέποντες, νὰ δικαιώσουν ἡμᾶς διὰ τὴν ἐνέργειάν μας ταύτην πλήρως.

Αὐτὴν λοιπὸν τὴν γνώμην σχηματίσαντες, καταχωροῦμεν ἐδῶ καὶ τὰ κλισῆ τῶν ἐν λόγῳ σφραγίδων αὐτῶν, ὡς ἀκολουθῶς ἐμφαίνηται.

Σημείωσις:

Τὸ πανομοιότυπον τῆς Σφραγίδος ταύτης ἐδημοσιεύθη καὶ εἰς τὸ ἐξώφυλλον τοῦ ἐν Ἀθήναις περιοδικοῦ «Κόνιτσα», τεύχος Ὀκτωβρίου 1966, ἐνθα ἐδημοσιεύθη καὶ ὀλιγοσέλιδος ἐργασία περὶ τῆς Ἱερᾶς αὐτῆς Μονῆς, ἀφορῶσα

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 221.

τήν Ἱστορίαν της. (Βλέπε πρὸς τοῦτο περιοδικὸν «Κόνιτσα» Διπλοῦν τευχὸς Αὐγούστου Σεπτεμβρίου 1966 σελ. 5, 6, καὶ 7, ὡς καὶ τὸ ἐπόμενον τευχὸς Ὀκτωβρίου σελ. 6 καὶ 7.

Πανομοίωτον τῆς Σφραγίδος τῆς Ἱ. Μονῆς Κοιμ. Θεοτόκου Ζέρμας με χρονολογίαν 1618. (Βλέπε καὶ τὰς πρὸς τὸν ἀείνμηστον Ρεμπέλην ἐπιστολάς τοῦ Ἡγουμένου αὐτῆς Διονυσίου Παπαδάτου σελ. 78 καὶ ἐφεξῆς.

Πανομοίωτον τῆς Σφραγίδος τῆς Ἱ. Μονῆς Κοιμ. Θεοτόκου Βησσάνης. (Βλέπε καὶ τὸ εἰς σελ. 90 καὶ 91 πρῶτον καὶ μόνον Ἔγγραφον

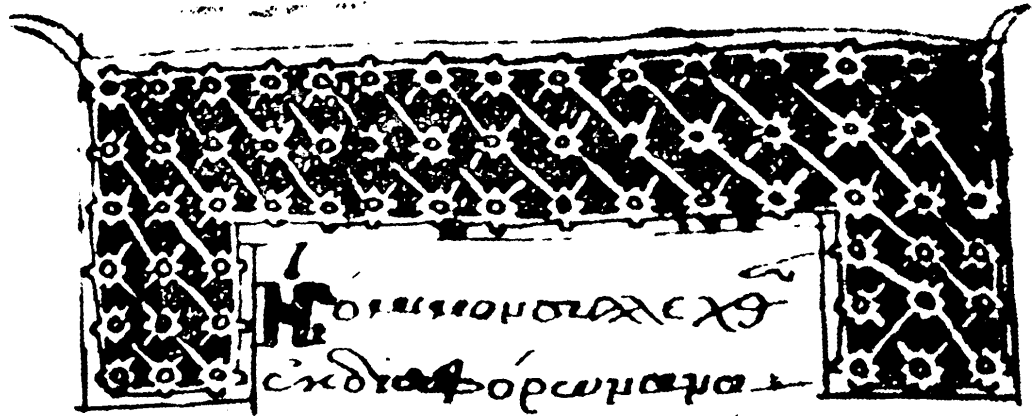

Πανομοίωτον τῆς Σφραγίδος τῆς Ἱ. Μονῆς τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου Μολίστης. (Βλέπε καὶ τὸ εἰς σελ. 77 ὑπ' ἀρ. 41 Ἔγγραφον).

ΙΕ'

Ὀλίγα περὶ τοῦ χειρογράφου Νομοκάνονος
τῆς Ἱ. Μονῆς Μολίστης

γαίωμη κατόμω τῶν θάμνην ἱερῶν
 αὐτοσολωμ· καὶ τῶν μαθιωνήσων
 μερικῶν βωδῶν τῶν θεοφόρων
 τρωμ· ἡ ἐτραυμάτιω τῶν μαθι
 ερεϊνῶν τῶν μαθιωνῶν βασιλιανῶν
 μοιομ· καὶ αὐτῶν τῶν βωδῶν
 φραθῶν ἐπὶ τῶν μαθιωνῶν
Περὶ τοῦ τῶν μαθιωνῶν τῶν μαθιωνῶν
 ἡμαθιωνῶν τῶν μαθιωνῶν
 ἐπὶ τῶν μαθιωνῶν
Πατῶν τῶν μαθιωνῶν· οὐκ ἔστιν ἡμαθιωνῶν
 μαθιωνῶν τῶν μαθιωνῶν
 καὶ τῶν μαθιωνῶν
Περὶ τῶν μαθιωνῶν τῶν μαθιωνῶν
 μαθιωνῶν τῶν μαθιωνῶν

Ιανομοιότυπον τῆς 43ης σελίδος χειρογράφου Νομοκάνονος τῆς Ἱ. Μονῆς τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου Μολίστης.

Ὁ Βυζαντινῆς Γραφῆς Κώδιξ οὗτος διαστάσεων 0,22 X 0,15 καὶ πάχους 5 ἀποτελεῖται ἐκ 510 ἐν ὄλῳ σελίδων. Καὶ εἰς μὲν τὰς 42 πρώτας σελίδας

ἀπαντῶμεν τὰ περιεχόμενα, εἰς δὲ τὴν ἐπομένην 43ην, τὸν τίτλον αὐτοῦ, ἐντὸς κιγκλιδωτῆς διὰ χρωμάτων διακοσμήσεως σχήματος Π, ἔχοντα — ὡς θὰ διαπιστώσῃ καὶ ὁ ἀναγνώστης — ὡς ἑξῆς :

«Νόμιμον συλλεχθὲν ἐκ διαφόρων ἀναγκαίων κανόνων τῶν θείων καὶ ἱερῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἀγίων καὶ οἰκουμενικῶν Συνόδων τῶν θεοφόρων καὶ ἑτέρων ἀγιοτάτων ἀρχιερέων καὶ τινων νεαρῶν βασιλικῶν νόμων καὶ ἄλλων τινῶν μεταφρασθὲν εἰς τὴν κοινήν γλῶτταν».

Ἐπίσης, εἰς τὸν ἐν λόγῳ Κώδικα αὐτὸν καὶ εἰς σελίδα 472, καταχωρεῖται καὶ εἰς κατάλογος τῶν εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὑπαγομένων ἄλλοτε Ἱερῶν Μητροπόλεων καὶ Ἐπισκοπῶν, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ σήμερον δὲν ὑφίστανται.

Ὅμοίως κατὰ τὴν παράδοσιν ἡ Μονὴ αὕτη εἶχε καὶ ἐν ἐπιμεμβράνης Εὐαγγέλιον τὸ ὁποῖον — ὡς ἔχομεν ἐκ στόματος τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1942 ἐπιζώντων τότε γερόντων Νέστορος Βέργου, Νικολάου Ἱ. Γκάνιου καὶ Εὐαγγέλου Μακαρίου —, ἀπωλέσθη, κρίμασιν οἷς οἶδε Κύριος.

Περὶ ἐνὸς δὲ Καταστίχου τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ καὶ αὐτὸ τὰ Δίπτυχα τῆς Μονῆς, βλέπε σχετικῶς καὶ τὰς ὀλίγας περὶ αὐτοῦ γραμμὰς εἰς τὴν σελ. 24 τῆς παρούσης Κεφ. Δ', ὡς καὶ εἰς τὸ περιοδικὸν «Κόνιτσα» Σεπτέμβριος καὶ Ὀκτώβριος 1966.

ΙΣΤ'

Σ η μ ε ι ὠ σ ε ι ς

α') Ἡ εἰς σελ. 40 ὑπ' ἀρ. 1 Συμμαρτυρία, ἐδημοσιεύθη καὶ εἰς τὸ ἐν Ἰωαννίνοις ἐκδιδόμενον περιοδικὸν «Ἡπειρ. Ἑστία» τεύχος Αὐγούστου - Σεπτεμβρίου 1957 σελ. 590.

β') Ὅμοίως τὸ εἰς σελ. 43 ὑπ' ἀρ. 7. ἔγγραφον ἐδημοσιεύθη καὶ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις ἐκδιδόμενον περιοδικὸν «Κόνιτσα» τεύχος Μαΐου - Ἰουνίου 1963 σελ. 23.

γ') Τὸ εἰς σελ. 45 ὑπ' ἀρ. 9 ἔγγραφον ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ ἐν Ἰωαννίνοις περιοδικὸν «Ἡπειρ. Ἑστία» Τεύχος Ἀπριλίου 1953 σελ. 354.

δ') Τὸ εἰς σελ. 47 ὑπ' ἀριθ. 16 ἔγγραφον ἐδημοσιεύθη καὶ εἰς τὸ ὡς ἄνω περιοδικὸν τεύχος Αὐγούστου - Σεπτεμβρίου 1957 σελ. 590—591.

ε') Τὸ εἰς σελ. 58 ὑπ' ἀρ. 1 χειροτονητήριον ἔγγραφον τοῦ 1871, ἐδημοσιεύθη καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1964 εἰς τὸ ἐν Κερκύρα ὑπὸ τοῦ κ. Σπ. Στούπη ἐκδοθὲν βιβλίον «Πωγωνησιακὰ καὶ Βησσανιώτικα» τόμος β' σελ. 281.

στ') Τὸ εἰς σελ. 66 ὑπ' ἀρ. 15 ἔγγραφον ἐδημοσιεύθη καὶ εἰς τὸ τριπλοῦν τεύχος τῆς «Ἡπειρ. Ἑστίας» Ἀπρίλιος - Ἰούνιος 1967 εἰς τὴν στήλην τῶν Ἐπιστολῶν, σελ. 159.

ζ') Ὅμοίως τὰ εἰς σελ. 68 ὑπ' ἀρ. 18 καὶ 19 ἔγγραφα, εἰς τὸ τεύχο Μαΐου 1966 σελ. 256.

η') Ὅμοίως τὸ εἰς σελ. 69 ὑπ' ἀρ. 22, εἰς τὸ τεύχος Μαΐου 1966 σελ. 256.

θ') Τὸ εἰς σελ. 72 ὑπ' ἀρ. 28 ἔγγραφον τοῦ 1903 ἐδημοσιεύθη καὶ εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Σπ. Στούπη ἐκδοθὲν βιβλίον «Πωγωνησιακὰ καὶ Βησσανιώτικα» τόμος β' σελ. 281. Προέρχεται δὲ ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖον τοῦ ἀειμνήστου σήμερον Ἱατροῦ θεοφάνους Ἀθ. Γάτση.

ι') Τὸ εἰς σελ. 75 ὑπ' ἀρ. 36, εἰς τὸ ἐν Ἰωαννίνοις περιοδικὸν «Ἡπειρ. Ἑστία» τεύχος Μαΐου 1966 σελ. 257.

ια') Τὸ εἰς σελ. 76 ὑπ' ἀρ. 39 ἔγγραφον τοῦ 1908 ἐδημοσιεύθη καὶ τὸ 1962 ὑπὸ τοῦ κ. Σπ. Στούπη εἰς τὸ ἐν Πάτραις ἐκδοθὲν βιβλίον «Πωγωνησιακὰ καὶ Βησσανιώτικα» τόμος Α' σελ. 187 οὐχὶ ἰδιαιτέρως ὡς Ἐγγραφον, ἀλλ' ἐντὸς τοῦ κειμένου, ἐκ τοῦ ὁποῦ εὐκόλως δύναται τις νὰ τὸ ἐκχωρίσῃ.

ιβ') Τὸ εἰς σελ. 77 ὑπ' ἀρ. 41 ἐνοικιαστήριον ἔγγραφον τοῦ 1909, ἐδημοσιεύθη καὶ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις ἐκδιδόμενον περιοδικὸν «Κόνιτσα» τεύχος Αὐγούστου - Σεπτεμβρίου 1966 σελ. 7, ὡς καὶ εἰς τὸ ἐπόμενον τεύχος Ὀκτωβρίου σελ. 6.

ιγ') Τὸ εἰς σελ. 84 ὑπ' ἀρ. 53 ἔγγραφον, ἐδημοσιεύθη καὶ εἰς τὸ ἐν Ἰωαννίνοις περιοδικὸν «Ἡπειρ. Ἑστία» τεύχος Μαΐου 1966 σελ. 262.

ιδ') Ἐκ τυπογραφικῆς ἀβλεψίας κατὰ τὴν στοιχειοθέτησιν μετὰ τὴν σελ. 97, δὲν ἠκολούθησαν αἱ ὑπόλοιποι ἄδειαι στεφανώματος. Διὰ τοῦτο καὶ προσετέθησαν ἄλλαι σελίδες χωρὶς ἀρίθμησιν.

ΙΖ'

Ἐ π ί λ ο γ ο ς

Συντάσσοντες τὸ Α' Κεφάλαιον τῆς παρούσης ἐργασίας, τὸ ἀφορῶν τὸν Ἐπίσκοπον Βελλᾶς Παχώμιον καὶ τὴν Ἱ. Μονὴν Ζέρμας, ἀνεφέρθημεν, ὡς ἦτο ἐπόμενον, καὶ εἰς τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1947 ἐπισυμβᾶσαν πυρκαϊᾶν ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ, ἡ ὁποία ἀπετέφρωσε καὶ ἠφάνισε διὰ παντὸς ὅλα τὰ Ἱερά αὐτῆς Βυζαντινὰ κειμήλια, ἦτοι: εἰκόνας, βιβλία, δίπτυχα κ.τ.λ.

Ἐκ τῆς αἰτίας δὲ ταύτης, ἠναγκάσθημεν εἰς ἓνα σημεῖον τοῦ ὡς ἄνω-Κεφαλαίου νὰ γράψωμεν, σὺν τοῖς ἄλλοις, καὶ τὰ ἐξῆς, ἀφορῶντα ἰδίως τὰ Δίπτυχα.

«... Ἄς παραδειγματισθῶμεν δὲ ἐκ τοῦ γενότος τούτου καὶ ὡς φροντίσωμεν νὰ περισώσωμεν καὶ ἀπὸ τὰς διαφόρους ἄλλας αἰτίας πάντα ἐκεῖνα τῆς Ἐπαρχίας τὰ κειμήλια, τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατόν νὰ περισωθοῦν, ἐφ' ὅσον τὸν καιρὸν ἔχομεν, ἐὰν θέλωμε νὰ μὴ θρηνησῶμε καὶ ἄλλα παρόμοια...».

Καὶ ὅμως δὲν διεφύγαμε τοὺς φόβους μας ἐκείνους.

Μετὰ πάροδον δεκαπενταετίας ἀπὸ τῆς ἀποτεφρώσεως τῆς Ἱ. Μονῆς Ζέρμας, θρηνοῦμεν σήμερον καὶ ἄλλην παρομοίαν ἀπώλειαν Βυζαντινῶν κειμηλίων, τὸ παρεκκλήσιον Ἀγ. Παρασκευῆς Ἀρματόβου τὸ ὁποῖον ἦτο ἐσωτερικῶς κατάμεστον τοιχογραφιῶν ἐξαιρετικῆς τέχνης τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος (1724). Πυρκαϊὰ προελθοῦσα ἐκ κηρίων τὰ ὁποῖα ἠναψαν ἔμπροσθεν τοῦ τέμπλου ἀνήλικα παιδιά, ἀπετέφρωσε τὸ Παρεκκλήσιον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ. Ὅλα ἔγιναν παρανάλωμα τοῦ πυρός.

Εἰς αὐτὴν λοιπὸν τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων εὐρισκόμενοι σήμερον, πρὸ τετελεσμένων — δηλαδὴ — γεγονότων, ἐπαναλαμβάνομεν καὶ πάλιν τὸ «Ἄς παραδειγματισθῶμεν». Ἄς παραδειγματισθῶμεν, καὶ ὡς φροντίσωμεν διὰ τὴν διάσωσιν τῶν ἐναπομεινάντων ἀκόμη Βυζαντινῶν ἄλλων κειμηλίων, ἂν θέλωμε νὰ μὴ μᾶς καταλογίσουν τὰ τέκνα μας καὶ οἱ ἔγγονοί μας αὔριον βαρυτάτας εὐθύνας διὰ τὴν ἀμέλειάν μας αὐτὴν καὶ ἀδιαφορίαν τὴν ὁποῖαν ἐπιδεικνύομεν ἡμεῖς σήμερον πρὸς τὰ τοιαύτης φύσεως ζητήματα.

Ἄς ἐργασθῶμεν εἰς τὸ θέμα αὐτὸ, ἕκαστος βέβαια κατὰ τὸ μέτρον τῆς δυνάμεώς μας. Ἡ Πατρίς αὔριον θὰ μᾶς εὐγνωμονῇ.

Χιονιάδες

Τέλος, καὶ τῷ Θεῷ δόξα.
† ΠαπαΓεώργιος Παῖσιος

ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥΣΣΕΛΙΜΗ

Τ Ο Π Ο Π Ο Β Ο *

Μ Υ Θ Ο Ι

Ὁ λύκος τοῦ Κορύλα

Ἐνας λύκος εἶχε τὴ φωλιά του ἀπάνω στὸν Κορύλα καὶ κάθε τόσο κατέβαινε στὸν κάμπο καὶ ρήμαζε τὰ κοπάδια τῶν τζομπαναραίων.

Κάποτε πέφτει στὸ δόκανο. Τὸν πιάνουν ζωντανό, τὸν δένουν καὶ τὸν φέρουν γύρα στὸ παζάρι.

— Τί εἶν' αὐτός, ρώταγαν οἱ πιστικοί.

— Ὁ λύκος ποὺ μᾶς ἐτρωγε τὰ πρόβατα, ἀπάνταγαν, ἐκεῖνοι ποὺ τὸν ἔφερναν γύρα.

Φράπ, τῶδιναν μιὰ σκοπιά.

Ὁ λύκος διάβαινε καὶ δὲ γύριζε νὰ κοιτάξει ποιὸς τὸν χτυπάει.

Πέρασε κι' ἀπὸ τὴ λαχαναγορά.

— Τί εἶν' αὐτός; ρωτοῦν.

— Ὁ λύκος πῶτρωγε τὰ πρόβατα τῶν τζομπαναραίων.

Φράπ, φράπ, φράπ, τοῦ δίνουν τρεῖς ξυλιές.

Τότες γυρίζ' ὁ λύκος καὶ τοὺς λέει:

— Καλά, ὦροί, οἱ τζομπαναραῖοι μῶδωκαν ἀπὸ μιὰ σκοπιά, γιατί τοὺς ἐτρωγα τὰ πρόβατα, ἐσᾶς ποὺ μοῦ δώκαταν τρεῖς, τί σᾶς ἔκαμα; Τὰ λάχανα σᾶς ἔφαγα;

Κουκουβάγια καὶ δέντρος

Μιὰ κουκουβάγια εἶχε τὴ φωλιά της στὴν κουφάλα ἐνοῦ δέντρου.

Χρόνο τὸ χρόνο, κουτσουλώντας, βρώμησε τὸ κλαρί.

— Μωρέ, εἶπε, τ' εἶν' τοῦτο πῶπαθα; Μὲ καταβρώμησε ὁ δέντρος, θὰ φύω ἀπ' ἐδῶ.

— Κι' ἂν φύεις, τῆς φώναξε ὁ δέντρος, ὅπου κι' ἂν πᾶς τὰ ἴδια θὰ πάθεις. Μὴ θ' ἀφήκεις τὸν κῶλο σου ἐδῶ; Κοντά σου θὰ τὸν ἔχεις.

Πηγαίνει σ' ἄλλον δέντρο, τὰ ἴδια. Πάντα βγάζει φταιχτή γιὰ τὴ βρωμιά της τὸ κλαρί.

Οἱ ποντικοὶ τοῦ βουνοῦ

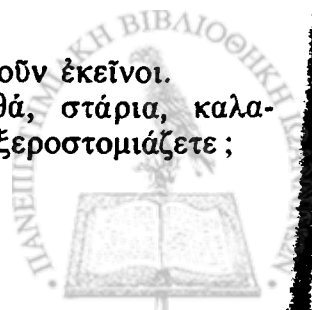
Κατέβηκαν κάποτε οἱ ποντικοὶ τοῦ βουνοῦ νὰ ἴδουν τὰ ξαδέρφια τους, τοὺς ποντικούς τοῦ κάμπου.

— Τί τρῶτε στὸ βουνό, ρωτοῦν οἱ καμπήσιοι.

— Ρίζες χορταριῶν καὶ βελάνια ἀπὸ τὰ δέντρα, ἀπαντοῦν ἐκεῖνοι.

— Δὲν ἔρχεστε νὰ μείνετε ἐδῶ ὅπου εἶναι ὅλα τ' ἀγαθὰ, στάρια, καλαμπόκια, τυριά, βουτύρατα, ἀλλὰ μνήσκετε ἐκεῖ ἀπάνου καὶ ξεροστομιάζετε;

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμ., σελ. 242.

Καὶ τοὺς φέρουν γύρα τὶς ἀποθήκες νὰ ἴδουν τὰ φαουλάτα.

Καταλαχοῦ βλέπουν ἕναν ποντικὸ πιασμένο στὴ φάκα μὲ τὸν πισινὸ δξω.

— Τί κάν' αὐτὸς ἐκεῖ, ρωτοῦν.

— Τὸν ἔπιασ' ἡ φάκα. Οἱ ἄνθρωποι γιὰ νὰ μὴ τοὺς τρῶμε τὰ γεννήματα στιοὺν παγίδες καὶ μᾶς πιάνουν.

— Ἄ, ξαδέρφια, καλλίτερα βελάνια στὸ βουνὸ καὶ μὲ τὸν κῶλο στὴν τρύπα, παρά στᾶρι στὸν κάμπο καὶ μὲ τὸν κῶλο ὄξω.

Τὸ μονοπάτι τῆς ἀλουποῦς

Ἦρθε φερμάνι ἀπὸ τὴν Πόλη. Ὅλα τὰ ζούδια νὰ ζιοῦν ἀναμεταξύ τους ἀγαπημένα καὶ εἰρηνικά.

Ἡ ἀλουποῦ σὰν τ' ἄκουσε, εἶπε :

— Καλὸ εἶναι τὸ φερμάνι ἀλλὰ καλλίτερο τὸ μονοπάτι.

Τὸ γιόμα τοῦ βασιλιᾶ

Ἐνας βασιλιᾶς κάλεσε σὲ γιόμα ὄλους τοὺς γραμματισμένους τοῦ βασιλείου του. Στὸ τραπέζι ἔβαλε χουλιάρια μακριὰ νὰ τὰ πιάκουν ἀπὸ τὴν ἄκρη καὶ νὰ φᾶν. Δὲ μπόρεσε νὰ φάει κανένας γιὰτὶ τὰ χουλιάρια ἦταν τόσο μακριὰ πὺ διάβαιναν πέρα ἀπὸ τὸ στόμα.

Κάλεσε ἔπειτα τοὺς γυρολόγους. Ἐκεῖνοι ἔκατσαν ἕνας στὴ μιὰ τὴν ἄκρη τοῦ παλατιοῦ κι' ὁ ἄλλος στὴν ἄλλη κι' ὁ ἕνας μὲ τὸ μακρὸ χουλιάρι ἔθρεβε τὸν ἄλλο.

Ἡ τριχιά ἀπὸ ἄμμο

Κάποτες τοὺς γερόντους ἄμα πέραγαν τὰ ἐξήντα χρόνια τοὺς ἔκοβαν.

Ἐνα παιδί ἀγάπαε πολὺ τὸν πατέρα του καὶ τὸν φύλαε κρυμμένον στὸ κατώϊ.

Μιὰ μέρα ὁ βασιλιᾶς καλεῖ ὄλους τοὺς νιοὺς καὶ τοὺς λέει :

— Ἡ θὰ μοῦ φτιάσετε μιὰ τριχιά ἀπὸ ἄμμο ἢ σᾶς κόβω ὄλους.

Τοὺς δίνει διορία σαράντα μέρες.

Παιδεύονται, παιδεύονται νὰ φκιάσουν τὴν τριχιά, τίποτε. Γένεται τριχιά ἀπὸ ἄμμο ;

Τὸ παιδί πὺ εἶχε κρυμμένον τὸν πατέρα πηγαίνει καὶ τοῦ λέει. Τὸ καὶ τὸ μᾶς διάταξε ὁ βασιλιᾶς.

Σύρτε καὶ πέστε τοῦ βασιλιᾶ, ὀρμηνεύει ὁ πατέρας, νὰ σᾶς δώσει ἕνα κομμάτι τριχιά σχέδιο πῶς τὴ θέλει.

Παρουσιάζεται τὸ παιδί στὸ βασιλιᾶ καὶ τοῦ λέει :

— Βασιλιᾶ μου, θὰ σοῦ φκιάσουμε τὴν τριχιά ἀπὸ ἄμμο ἀλλὰ θέλομε νὰ μᾶς δώσεις ἕνα κομμάτι σχέδιο, πῶς τὴ θέλεις.

— Ποιὸς σ' ὀρμήνεψε αὐτό, ρωτᾶει ὁ βασιλιᾶς.

Τὸ παιδί ἀναγκάσθηκε νὰ μαρτυρήσῃ.

Ὁ βασιλιᾶς σκέφθηκε πῶς χρειάζονται κι' οἱ γερόντοι καὶ ἔδωκε διαταγὴ πλιὸ νὰ μὴ τοὺς κόβουν.

Μποῦφος χάρος

Ἐνα μοναχοπαιδί ἄκουε κάθε μέρα τὴ μάνα του νὰ τοῦ λέει :

— Νὰ σκάσω ἐγὼ γυιέ μου γιὰ σένα, νὰ πεθάνω ἐγὼ, νὰ μείνεις σὰν τὰ ψηλά βουνά.

Τὸ παιδί γιὰ νὰ δοκιμάσει τὴ μάνα πόσο τὸ θέλει καὶ τ' ἀγαπάει, πιάνει ἓνα μποῦφο, τὸν βάνει ψηλὰ στὶς γραντὲς καὶ κρατῶντας τὸν δεμένον ἀπὸ τὸ ποδάρι κάνει τὸν ἄρρωστο.

— Τ' ἔχεις παιδάκι μου ; ρωτάει ἡ μάνα.

— Ἄχ μάνα, δὲν μπορῶ, θὰ πεθάνω.

— Νὰ σκάσ' ἡ μάνα σου γυιέ μου, νὰ πάρ' ἐμένα ὁ χάρος, καὶ ζυγώνει πρὸς τὸ παιδί.

Μὲ τρόπο τὸ παιδί τραβάει τὸ ράμμα καὶ πέφτ' ὁ μποῦφος ψηλὰ στὸ κεφάλι της.

— Βάρει μάνα, ἦρθ' ὁ χάρος !

Ἡ μάνα σπρώχνοντας τὸ μποῦφο κατὰ τὸ παιδί λέει :

— Σ' ἐκεῖ κάμε, δὲ βλέπεις ποῦ πᾶς ;

Ἡ ἀλουποῦ καὶ τὰ λιμπιὰ τοῦ κριαριοῦ

Βλέποντας ἡ ἀλουποῦ τὰ λιμπὰ τοῦ κριαριοῦ νὰ κρέμονται νόμισε πὼς εἶναι κομμάτι κρέας ἕτοιμο νὰ πέσει, καὶ μὲ τὴν ἀπαντοχὴ, ἐδῶ κι' ἐκεῖ νὰ πέσουν, πάαινε κοντὰ τους.

Ἄλουποῦ καὶ Κόσυβας

Στὴν κορυφὴ ἑνὸς δέντρου εἶχ' ἓνας Κόσυβας φωλιά.

Μιά ἀλουποῦ πῆγε ἀποχπάτου καὶ τοῦ κραίνει :

— Κύρ κόσυβα, μοῦ ρίνεις ἓνα πουλί ἢ θέλεις νὰ κάμω τὴν οὐρά μου τσεκούρι νὰ κόψω τὸ δέντρο νὰ φάω ἑσένα καὶ τὰ πούλιά σου ὄλα.

Ἐὸ κόσυβας σκιαχτήκε καὶ τῆς ἔρριξε ἓνα πουλί.

Ἄφοῦ τόφαε ἡ ἀλουποῦ τοῦ ξανακραίνει :

— Ἡ μοῦ ρίνεις κι' ἄλλο ἓνα ἢ κόβω τὸ δέντρο.

Ἐὸ κόσυβας φοβισμένος τῆς ρίνει κι' ἄλλο πουλί.

Ἐτσι μὲ τίς φοβέρτες ἡ ἀλουποῦ ἔφαε ὄλα τὰ πουλιὰ τοῦ κόσυβα.

Κατόπι ἀκούμπησε στὸν κῶλο καὶ τοῦ λέει :

— Ἐ ὦρὲ κόσυβα, τί ὁμορφο πουλί ποῦεσαι. Νὰ λάλαες κιόλας ;

Ἐὸ κόσυβας, γιὰ νὰ δείξει πὼς ξέρει νὰ λαλάει, ἄρχισε τὸ κελάηδημα.

Τί νὰ κάμει ἡ ἀλουποῦ γιὰ νὰ τὸν κατηβάσει κάτου, τοῦ λέει :

— Μωρὲ δὲ σ' ἀκούω καλά, εἶσαι πολὺ ψηλά, γιὰ κατήβα παρακάτου νὰ σ' ἀκούσω καλλίτερα.

Ἄπονήρευτα ὁ κόσυβας κατήβηκε στὸν πάτο τοῦ δέντρου ὅπου, χὰπ ἡ ἀλουποῦ τὸν βάνει στὸ στόμα της.

Ἐὸ κόσυβας, βλέποντας τὸ θάνατό του, παρακαλεῖ τὴν ἀλουποῦ.

— Ὅλα τὰ κακὰ κυρὰ Μάρω νὰ μοῦ τὰ κάμεις. Φάε με, πνίξε με, σκότωσέ με, μόνο ἀπὸ γκρεμὸ κάτω νὰ μὴ μὲ ρίξεις.

Ἡ ἀλουποῦ, νομίζοντας πὼς ἂν τὸν ρίξει κάτου ἀπὸ γκρεμὸ, θὰ τοῦ κάνει τὸ μεγαλύτερο κακό, διαλέει ἓνα ψηλὸ ραῖδιο καὶ τὸν ἀπολάει.

Ἐὸ κόσυβας ἀνοίγοντας τὰ φτερά φουρτούλησε καὶ πάει.

Ἄλογο καὶ Λύκος

Κάποτε ἓνα ἄλογο βρέθηκε στὸ στόμα τοῦ λύκου.

— Ἐσὺ λύκε, ἔτσι κι' ἔτσι θὰ μὲ φᾶς, τοῦ λέει. Δὲ μοῦ βγάζεις ἓνα καρφὶ πὸχω στὸ πσινοῦ ποδάρι καὶ μὲ πονάει ; Νὰ μὲ φᾶς μὲ λαρωμό.

Ἐὸ λύκος τοῦ κάνει τὸ θέλημα, καί, κάτω σκύφτει νὰ βγάλει τὸ καρφί,

δίνει μιὰ δυνατὴ κλωτσιὰ τ' ἄλογο ποῦ τὸρχετ' ὁ οὐρανὸς σφουντίλι, καὶ δρόμο γιὰ τὸ ἀχούρι.

Ὅταν ξετρουκλάθηκε ὁ λύκος κι' ἦρθε στὰ λογικά του, λέει :

— Καλὰ νὰ πάθω. Οὔτε ὁ πατέρας μου ἦταν ἀλμπάνης, οὔτε ὁ παπούς μου σ' ἀλμπαναρειό, τί χάλευα ἐγὼ νὰ γίνω ἀλμπάνης ;

Ὁ λύκος κι' ὁ ζυγὸς τῶν βοϊδιῶν

Βλέποντας ὁ λύκος ἀπὸ τὸ βουνὸ τὰ βόιδια νὰ ὀργώνουν ὄξω στὰ χωράφια, νόμισε πὼς θὰ κάθονται ἐκεῖ καὶ τὴ νύχτα, κι' ἅμα νύχτωσε κατηβαίνει νὰ τὰ φάει. Δὲν τὰ βρίσκει, κι' ἀπὸ τὸν καημὸ του ἀγλύφει τὸ ζυγὸ.

«Ὁ λύκος ἀπὸ τὸν καημὸ τῶν βοϊδιῶν ἀγλύφει τὸ ζυγὸ».

Λαγὸς καὶ χελώνα

Ἐνας λαγὸς ἐνῶ κάθουνταν τσουλωμένος στὸ λόζιο του ἀπὸ τὸ φόβὸ τ' ἀητοῦ ποῦ παραμόνευε παρέκει, ζυγώνει μιὰ χελώνα καὶ τοῦ ρίχνεται καβάλα.

Ὁ λαγὸς χωρὶς νὰ ταραχθεῖ τῆς λέει :

— «Χατήρι τοῦ σταυραετοῦ ἔλα καὶ σὺ χελώνα».

Ὁ κολοβὸς λύκος

Ἐνας λύκος πῆγε νὰ φάει μποῦνες σὲ μιὰ γκορτσιὰ, ὅπου τὸν στρώνει στὴν ἀρέντα ἕνας σκύλος καὶ τοῦ κόβει τὴν οὐρά.

Οἱ ἄλλοι λύκοι τὸν περγέλαγαν :

— Κολοβέ, κολοβέ.

Μιὰ μέρα τοὺς δένει κι' αὐτὸς νουρὰ μὲ νουρὰ καὶ τοὺς πηγαίνει νὰ φᾶν μποῦνες, ὅπου τοὺς παίρουν κυνηγητὸ τὰ σκυλιὰ καὶ κόβουν ὄλωνῶν τὶς νουρές.

Στὸ δρόμο κάτω εἴφευαν τοὺς φώναζε ὁ κολοβός :

— Κολοβοί, κολοβοί, ποῦ πᾶτε κολοβοί ;

Λύκοι καὶ μουλάρι

Ἐνας λύκος ἀνασκήλωσε ἕνα μουλάρι καὶ βῆκε σὲ ἕνα τσουμπάρι κι' ἀργουλιούνταν γιὰ ν' ἄρθουν κι' ἄλλοι νὰ φᾶν.

Στὸ μεταξὺ τὸ μουλάρι σηκώνεται καὶ φέει.

Οἱ λύκοι, μὴ ἔχοντας νὰ φᾶν, πιάνουν καὶ τρῶν τὸ λύκο ποῦ φώναζε.

Ἀγωγιάτες κι' ἀλάτι

Ἀγωγιάτες πάιναν σ' ἕνα δρόμο μ' ἀλάτι φορτωμένο.

Ὅνταν νύχτωσαν, ξεφόρτωσαν κι' ἐκάθισαν νὰ ψῆσουν λίγο κριάσι ποῦ εἶχαν μαζί τους.

Ἐκεῖ κοντὰ ἦταν κι' ἕνας τσομπάνος καὶ τοῦ γυρεύουν ἀλάτι ν' ἀλατίσουν τὸ κριάσι.

— Τί ἔχετε φορτωμένο, τοὺς ρωτάει.

— Ἀλάτι, τ' ἀπαντοῦν.

— Δὲ σᾶς φτάνει τόσο ἀλάτι, γυρεύετε κι' ἀπὸ μένα ;

— Μωρέ, λέν, ἐμεῖς ἀλάτι ἔχομε κι' ἀλάτι γυρεύομε.

Δυὸ σπανοὶ

Ἦταν δυὸ σπανοὶ καὶ ρωτάει ὁ ἕνας τὸν ἄλλον.

- Ἄν βρωμήσει τ' ἀλάτι, τί θὰ τοῦ ρίξομε;
- Γάλα ἀπὸ μουλάρι, ἀπαντάει ὁ ἄλλος.
- Γεννάει τὸ μουλάρι; ξαναρωτάει ὁ πρῶτος.
- Οὔτε καὶ τ' ἀλάτι βρωμάει.

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

Τὰ παραμύθια, ἀπηχήματα μιᾶς πολὺ μακρινῆς ἐποχῆς, στολισμένα με φανταστικά πρόσωπα καὶ πράξεις, παρουσιάζουν τὴν πνευματικὴ ζωὴ, ἀπὸ τὴν ὁποία πέρασ' ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν παιδικὴ ἡλικία, ὅταν εἶχε κατοικία τὸ δέντρο ἢ τὴ σπηλιά, ὡς πού μεγάλωσε, καβάλησε τὴ γῆ, ἔγινε κύριος αὐτῆς κι' ἀνέβηκε στὴν ἀτμόσφαιρα. Θρέφουν δὲ τὸ παιδικὸ πνεῦμα ὅπως τὸ μητρικὸ γάλα τὸ βρέφος.

Ἦρωες τῶν περισσοτέρων παραμυθιῶν εἶναι Δράκοι, Κλέφτες, Βασιλιάδες, Βασιλοπούλες, Νεράϊδες, Πεντάμορφες.

Ἐνα ἀπὸ τὰ καλλίτερα Ἠπειρώτικα παραμύθια πού πρωτακοῦν καὶ πρωτομαθαίνουν ἀπὸ τίς βάβες τοὺς τὰ παιδιά τοῦ χωριοῦ μου τῶν 6 ἐτῶν καὶ δίνονται σ' αὐτὰ σάν πρώτη πνευματικὴ τροφή, εἶναι τὸ παραμύθι «Τοῦ γέροντα καὶ τῆς βάβως» διαδομένο σ' ὅλην τὴν Ἠπειρο.

Στὴν ἡλικία αὐτὴ τὸ μυαλὸ κι' ὁ νοῦς τοῦ μικροῦ παιδιοῦ εἶναι ὄλο φαντασία. Ὁ τριγύρω του κόσμος, πουλιά, λιθάρια, δέντρα, ζῶα, ὀμιλοῦν, ἐργάζονται, συναναστρέφονται καὶ ζοῦν ἕνα μὲ τοὺς ἀνθρώπους.

Τῶχα λησμονῆσει κι' ὅσους ρώτησα ἀπὸ τοὺς τωρινούς νὰ μοῦ τὸ ξαναποῦν, δὲν τὸ θυμοῦνταν κανένας. Κατὰ καλὴ μου τύχη, κάποια Μαρτιάτικη μέρα, ἀνασκαλεύοντας στὸ προσήλιο παλιά μου χειρόγραφο, τὸ βρήκα. Τῶχα γράψει στὸ Πετοῦσι δάσκαλος, τὸ 1917.

Ὁ γέροντας κι' ἡ βάβω

Μιά φορὰ κι' ἕνα καιρὸ, κι' ἕνα παλιὸ ζαμάνι, πῶκαναν οἱ Τοῦρκοι ραμαζάνι σ' ἕνα τρύπιο καζάνι καὶ τὰ κοψίδια ἔπεφταν καὶ τὸ ζουμί ἔμνησκε μέσα, ἦταν καὶ δὲν ἦταν, ἦταν ἕνας γέροντας καὶ μιὰ βάβω κι' εἶχαν ὄλο ἕναν πέτο καὶ μιὰ κότα.

Χώρισαν ὁ γέροντας μὲ τὴ βάβω. Αὐτὸς πῆρε τὸν πέτο κι' ἡ βάβω τὴν κότα.

Ἡ βάβω κάθε μέρα πηγαινε μὲ τ' αὐγὰ στὸ χέρι πού τῆς ἔκαν' ἡ κότα καὶ λίγκρευε τὸ γέροντα.

— Ἀχιως! Γλέπ'ς ἡ κότα μ' γεννάει αὐγὰ ἄσπρα καὶ καλὰ καὶ τρώω, καὶ σένα ὁ πέτος κάνει κουτσουλιές.

Κακοφαίνονταν τοῦ πέτου πού ἄκουε τίς πενεσιές τῆς βάβως καὶ μιὰ μέρα λέει τοῦ γέροντα νὰ τοῦ φκιάσει μιὰ κουλούρα καθάρια γιὰ τὸ δρόμο καὶ θὰ πάει νὰ καζαντήσει.

Τὴν ἔφκιασ' ὁ γέροντας. Τὴν παίρ' ὁ πέτος καὶ πάει.

Πάει, πάει, πάει, βρίσκει ἕνα μελίσι.

— Ποῦ πᾶς κὺρ πέτεινε; τὸν ρωτάει.

— Πᾶω νὰ καζαντήσω, τ' ἀπολογιέται.

— Μὲ παίρεις κι' ἐμένα;

— Σὲ παίρω, ἀλλ' ἂν ἀποστά'εις θὰ σὲ ρουφήσω.

Πάει, πάει, τὸ μελίσι πόστασε καὶ τὸ ρούφησε.

Πάει, πάει, πάει ὁ πέτος, βρίσκει μι' ἄλουπού.

— Ποῦ πᾶς κῦρ πέτεινε; τοῦ λέει.

— Πάω νὰ καζαντήσω.

— Μὲ παίρεις κι' ἐμένα;

— Σὲ παίρω, ἀλλ' ἂν ἀποστά'εις θὰ σὲ ρουφήσω.

Πάει, πάει, πόστασ' ἢ ἀλουπού καὶ τῆ ρούφησε.

Πάει, πάει, πάει, βρίσκει ἓνα λύκο.

— Ποῦ πᾶς κῦρ πέτεινε;

— Πάω νὰ καζαντήσω.

— Μὲ παίρεις κι' ἐμένα;

— Σὲ παίρω, ἀλλ' ἂν ἀποστά'εις θὰ σὲ ρουφήσω.

Πάει, πάει, πόστασε ὁ λύκος καὶ τὸν ρούφησε.

Πάει, πάει, πάει, βρίσκει ἓνα ποτάμι. Ἔδωκε πῆρε νὰ τὸ περάσει, δὲ μπόρεσε. Στέκεται κι' αὐτὸς τὸ ρουφάει ὄλο καὶ περάει.

Πάει, πάει, πάει, βρίσκει ἓναν κῆπο φυτεμένο σκόρδα. Κοντὰ ἐκεῖ ἦταν καὶ τὸ παλάτι τοῦ βασιλιᾶ. Πετᾶει στὸ παραθύρι καὶ φωνάζει τρεῖς βολές.

— Κικίκου ου ου, κικίκου ου ου, κικίκου ου ου! Κουτσουλάω τοῦ βασιλιᾶ τὰ γένια καὶ τῆ βασίλισσας τῆ ρόκα, καὶ τρυπώνει μέσα σ' ἓνα σάπιο σκόρδιο.

Μιά μέρα τούτ' ἢ δουλειά, δυό, τρεῖς, πέντε, δέκα, δὲ λάρωνε. Πέταε στὸ παραθύρι, φώναζε «κικίκου, κουτσουλάω τοῦ βασιλιᾶ τὰ γένια καὶ τῆς βασίλισσας τῆ ρόκα», καὶ τρύπωνε στὸ σάπιο σκόρδιο τοῦ κήπου.

Πιγκώθ'κε πολὺ ὁ βασιλιᾶς, στέλλει ἀνθρώπους νὰ τὸν πιάσουν καὶ νὰ τὸν κάμουν λιανὰ κοψίδια.

Χαλεύουν, χαλεύουν, δὲ βρίσκουν τίποτε.

Ἐνα πρωὶ ἀκόμα δὲν εἶχε σηκωθεῖ ὁ βασιλιᾶς κι' ἀκούει πάλε στὸ παράθυρο:

— Κικίκου ου ου, κουτσουλάω τοῦ βασιλιᾶ τὰ γένια καὶ τῆς βασίλισσας τῆ ρόκα!

Πάει νὰ σκάσ' ὁ βασιλιᾶς ἀπὸ τὸ κακό του. Ξαναστέλλει ἀνθρώπους, νὰ πᾶν νὰ βγάλουν ὄλα τὰ σκόρδα νὰ τὸν βροῦν.

Ἐβγαλαν ὄλα τὰ σκόρδα κι' ὁ πέτος δὲ βρέθηκε.

— Βγάλαταν ὄλα τὰ σκόρδα; ρωτᾶει ὁ βασιλιᾶς

— Ὅλα, ἀφήκαμαν μόνο ἓνα σάπιο.

— Νὰ πᾶτε νὰ βγάλετε κι' ἐκεῖνο.

Βγάζουν καὶ τὸ σάπιο σκόρδιο καὶ βρίσκουν τὸν πέτο κρυμμένο στὶς ρίζες. Τὸν γραπώνουν καλὰ μὴ τοὺς φύει καὶ τὸν φέρουν στὸ βασιλιᾶ.

— Φέρ'τε τον νὰ τὸν βάλω μέσ' στὸ βρακί, λέει ὁ βασιλιᾶς, νὰ τὸν κλάσω, νὰ ψοφήσει.

Ἀπολάει ὁ πέτος τὸ μελίσι. Τσάμ, τσούμ, ἐκεῖνο ἀναγκάζεται νὰ τὸν βγάλει ὄξω.

— Βάλτε τον στὸ κοτέτσι, λέει ὁ βασιλιᾶς, νὰ τὸν κουτσουλήσουν οἱ κότες νὰ ψοφήσει.

Ἀπολάει τὴν ἀλουπού, πᾶν οἱ κότες.

— Βάλτε τον, λέει, στ' ἄλογα νὰ τὸν κλωτσήσουν νὰ ψοφήσει.

Ἀπολάει τὸ λύκο, πᾶν τ' ἄλογα.

— Ἀνάψτε, λέει, τὸ φοῦρο καλὰ καὶ ρίξτε τον μέσα νὰ μὴ μείν' οὔτε κόκαλο, νὰ γένει στάχτη.

Ἀπολάει τὸ ποτάμι, σβιέτ' ὁ φοῦρος.

— Βάλτε τον, λέει στὸ τέλος ὁ βασιλιᾶς, ἀφοῦ εἶδε κι' ἀπδεῖδε ποῦ δὲν

ἔπαθε τίποτε ἀπόσα τόκαμαε, στ' ἀμπάρι μὲ τὰ φλουριά, νὰ φάει, νὰ φάει καὶ νὰ ψοφήσει.

Ἔφαε, ἔφαε ὁ πέτος φλωριά, ὅσο μπόρεσε. Ἔβαλε καὶ στὰ φτερά, πήρε καὶ κᾶνα δυὸ στὴν τσίμπα κι' ἔκανε τὸν ψόφιο.

Ὅπως ἦταν ψόφιος, τὸν παίρουν ἀπὸ τὰ ποδάρια καὶ τὸν πετᾶν στὰ σκοδπρα.

Ἄφου νύχτωσε κι' ὅλοι ἔπесαν νὰ κοιμηθοῦν, σηκώνετ' ὁ πέτος «φούρρρ» μιὰ καὶ στὸ γέροντα φορτωμένος μὲ φλωριά.

— Στῶσε, τοῦ λέει, τὴ σιάρκα σου στὰ χορτάρια, κρέμασέ με ἀπὸ τὸ δέντρο, πάρε καὶ μιὰ βίτσα καὶ χτύπα με νὰ πέσουν τὰ φλωριά.

Κάνει ὁ γέροντας ὅπως τοῦ λέει ὁ πέτος. Χτυπῶντας «πράφ, προῦφ» μὲ τὴ βίτσα, «πούρρρρ» πέφτουν τὰ φλωριά σωρὸ στὴ σιάρκα, λίρες, ναπολόνια καὶ δυὸ πεντόλιρα ἀπὸ τὸ στόμα.

Καταλαχοῦ ἔρχεται κι' ἡ βάβω μὲ τὴν κότα. Βλέπουν τσοῦκα τὰ φλωριά καὶ πᾶν νὰ σκάσουν ἀπὸ τὴ ζήλεια τους.

— Νὰ μοῦ φκιάκεις κι' ἐμένα μιὰ κουλούρα, λέει ἡ κότα στὴ βάβω, νὰ πάω κι' ἐγὼ νὰ καζαντήσω.

Παίρει τὴν κουλούρα καὶ πάει.

Πάει, πάει, πάει, φτάνει σὲ μιὰ ἐρημιά. Μαζώνει φίδια, γκουσταρίτσες, σκουλίκια, μαστάκια κι' ἄλλα ζούζουλα κι' ἔρχεται στὴ βάβω.

— Στῶσε τὸ σεγκουνάκι σου αὐτούγια, τῆς λέει, κρέμασέ με ἀπὸ τὸ κλαρί καὶ χτύπα με μὲ τὴ βέργα νὰ ἰδεῖς τί σερμιγὲ σούφερα.

Μὲ τὸ χτύπημα τῆς βέργας πέφτουν τὰ φίδια, οἱ γκουσταρίτσες, τὰ σκουλίκια, οἱ σαρανταποδαροῦσες. Δυὸ μεγάλα φίδια ξηστρώνουν τὴ βάβω, πάρ'τ' ἐδῶ πάρ'τ' ἐκεῖ φτάνουν σ' ἓνα ποτάμι. Ἡ βάβω πέρασε πέρα. Τὰ φίδια γύρισαν πίσω γιατί δὲ μπόρειαν νὰ διαβοῦν τὸ νερό.

Παίνει παρέκει ἡ βάβω βρίσκει μιὰ σπηλιά πού εἶχαν φωλιά τ' ἀγριόγιδα. Ἐκείνη τὴν ὥρα ἔλλειπαν στὴ βοσκή.

Πλένει ὅλα τ' ἀγγεῖα πούχαν τ' ἀγριόγιδα, σκουπίζει τὴ σπηλιά καὶ κρύβεται κάτου ἀπ' ἓνα σκαφίδι.

Ἔρχονται τὸ βράδι τ' ἀγριόγιδα, βλέπουν τ' ἀγγεῖα πλυμένα καὶ τὴ σπηλιά σκουπισμένη κι' ἀποροῦν. Χαλεύουν, χαλεύουν νὰ βροῦν ἐκεῖνον πού ἔκαμε αὐτά. Τίποτε. Δὲν τοὺς πααίνει στὴ γνώση νὰ κοιτάξουν καὶ κάτου ἀπὸ τὸ σκαφίδι.

Τὴν ἄλλη μέρα πᾶν πάλι τ' ἀγριόγιδα στὴ βοσκή καὶ τὸ βράδι πού γύρισαν βρῆκαν ταῦτομοίως τ' ἀγγεῖα πλυμένα καὶ τὴ σπηλιά σκουπισμένη. Χαλεύουν, ξεχαλεύουν. Δὲ βρίσκουν πάλι τίποτε. Τοῦτο γένονταν ἀράδα πολλές μέρες.

Στὸ τέλος, εἶδαν κι' ἀπόειδαν. Μιὰ μέρα πού βῆκαν στὴ βοσκή, ἄφηκαν ἓνα κατσικάκι μὲ τὴ μάνα του νὰ φυλάει.

Ἐκάθισε ὡς τὸ μεσημέρι ἡ μάνα, πείνασε. Ἄφησε τὸ κατσίκι νὰ φυλάει κι' αὐτὴ πάει στὴ βοσκή. Νὰ φάει καὶ νὰ φέρει καὶ στὸ κατσίκι χλωρὸ κλαρί καὶ τρυφερὸ χορτάρι.

Φεύγοντας ἡ ἀγριόγιδα, βγαίνει ἡ βάβω ἀπὸ τὸ σκαφίδι, κάνει τὰ περέτια της καὶ παραγγέλλει στὸ κατσίκι νὰ μὴ πεῖ τίποτε σὲ κανένα γιατί ἂν μαρτυρήσει θὰ στείλει τὸ λύκο νὰ φάει τὴ μάνα του.

Ἐπιστρέφοντας τὸ βράδι τ' ἀγριόγιδα βρίσκουν πάλι τ' ἀγγεῖα πλυμένα καὶ τὴ σπηλιά σκουπισμένη.

Ρωτοῦν τὴ γίδα.

— Έγώ, λέει αὐτὴ, δὲν εἶδα κανένα. Πείνασα καὶ βῆκα νὰ βοσκήσω. Ἄφισα τὸ κατσίκι νὰ φυλάει. Αὐτὸ θάειδε ποιὸς ἔπλυνε καὶ σκούπισε.

— Ποιὸς ἔπλυνε τ' ἄγγειά καὶ σκούπισε τὴ σπηλιά, ρωτοῦν τὸ κατσικάκι.

— Δὲν εἶδα κανέναν, ἀποκρίνεται ἐκεῖνο, γιὰτὶ ἀποκοιμήθηκα.

— Καὶ σὺ δὲν εἶδες, ἀλλὰ κι' ἐμεῖς θὰ σφάξομε τὴ μάνα σου, φοβερίζουν, καὶ κάνουν δῆθεν πὼς τῆς κόβουν τὸ λαιμὸ μὲ τὸ μαχαίρι.

— Μῆ, μῆ σφάζετε τὴ μάνα μου καὶ θὰ σᾶς πῶ ποιὸς εἶναι. Εἶναι μιὰ βάβω κρυμμένη κάτω ἀπὸ τὸ σκαφίδι.

Σηκώνουν τὸ σκαφίδι καὶ βρίσκουν τὴ βάβω.

— Μῆ σκιάζεσαι, τὴ θαρρέβουν, δὲ σοῦ κάνομε κακό. Θὰ μένεις στὴ σπηλιά, θὰ μᾶς περετεύεις καὶ θὰ μᾶς ἔχεις γίδια σου. Θὰ μᾶς ἀρμές, θὰ μᾶς κουρεύεις, θὰ πύεις τυρί, θὰ φκιάνεις γαλοτύρι, θὰ βράζεις τὸ τυρόγαλο, θὰ βαρεῖς τὸ γάλα, θὰ ὑφαίνεις μὲ τὸ μαλλί μας καὶ θὰ κάνεις ὅ,τι ἄλλο θέλεις.

Ἔτσι ἡ βάβω γένεται τσέλεγκας, σκουτέρης. Ἔχει τάλάρια τυρί, ξέστρες βούτυρο, γαλοτύρια.

Ἄν κι' εἶναι στὸν κόρφο τοῦ Θεοῦ κι' ἔχει ὅ,τι θέλει ἡ καρδιά της, ἀκόμα καὶ τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα, τῆς πονεῖ γιὰ τὸ γέροντα κι' ἄς εἶχαν χωρίσει. Μιὰ μέρα, παίρει μιὰ τσαντίλα τυρί καὶ πηγαίνει νὰ τὸν δεῖ. Μὲ τρόπο ἀνηβαίνει καὶ κρύβεται ψηλὰ στὶς γραντὲς τοῦ σπιτιοῦ.

Ἐκείνη τὴν ὥρα ὁ γέροντας εἶχε ζέψει στ' ἀλέτρι τὴ γάτα μὲ τὸ ποντίκι κι' ἔκανε χωράφι στὴν ἀγκωνίστρα. Ἐσπερνε ἀλάτι.

Ἀπολάει ἡ βάβω ἀπὸ τὶς γραντὲς ἓνα κομμάτι τυρί καὶ τ' ἀρπάζει ἡ γάτα. Ἀπολάει καὶ δεῦτερο καὶ τὸ παίρει τὸ ποντίκι.

Ἀπολάει στὸ τέλος καὶ τὴ σογιά τοῦ γέροντα ποὺ τὴν εἶχε πάρει μαζί της. Τὴ γνωρίζει ὁ γέροντας καὶ τὴν παίρει. Κάνει τὰ μάτια ἀπάνω καὶ βλέπει τὴ βάβω. Κατηβαίνει ἐκείνη κάτω, χαιρετιοῦνται — πὼς εἶσαι βαβούλα μου, πὼς πᾶς γέροντά μου — καὶ τοῦ μολογáει τὰ καθέκαστα, πὼς τὴν ξήστρωσαν τὰ φίδια, πὼς πέρασαν τὸ ποτάμι, πὼς πάει στὴ σπηλιά τῶν ἀγριόγιδων καὶ πὼς εἶναι τσέλεγκας κι' ἔχει ἀπόλα τὰ καλά.

— Δὲν πρέπει νὰ καθίσεις ἐδῶ τοῦ λέει, νὰ τρῶς λάχανα καὶ ποῦ νὰ τὰ βρεῖς κι' αὐτά, ποιὸς νὰ σοῦ τὰ μάσει. Νάρθεις στὴ στάνη μου, νὰ τρῶς, νὰ πίνεις ὅ,τι θέλεις. Ἔχω ἀπ' ὅλα.

Μιὰ τὸ δίνουν, αὐτὴ μπροστὰ ποὺ ἤξερε τὸ δρόμο κι' ὁ γέροντας ἀπὸ κοντά, στὴ σπηλιά.

Βλέποντας τὰ τυριά, τὰ βουτύρατα, τὰ γάλατα, πάει νὰ τοῦ φῦει ἡ γνώση.

— Βάβω, τῆς λέει, ρίξε με μέσα στὸν τάλαρο νὰ ρουφήσω γάλα, νὰ χορτάσω.

— Θὰ σὲ ρίξω, ἀλλὰ πρόσεξε μὴ κλάνεις καὶ μοῦ σκιάξεις τὰ γίδια.

Ρούφησε, ρούφησε ὁ γέροντας ὅσο ποὺ τοῦ βῆκε ἀπὸ τὶς μύτες. Ἄρχισε νὰ κλάνει. «Ποῦρ ρ ρ» οἱ πορδές, πολυβόλο.

«Προῦφ» τὰ γίδια, γίνονται ἀνάφαντα.

— Τί μόκαμες μωρὲ κουτσουριάρη τῆς στραποκαμένης, φωνάζει ἡ βάβω, καὶ τρέχει ξεσκούφωτη καὶ ξυπόλυτη, ὅπως ἔλαχε, νὰ συμμάσει τὰ γίδια.

Ἐκεῖ ποὺ χάλευε μέσα τὰ λόγγα καὶ γύριζε κακοτοπιές καὶ κρέκουρα βρίσκει μιὰ ἀλουπού.

— Τί χαλεύεις, βάβω, τὴ ρωτάει.

— Ἐχασα τὰ γίδια καὶ ψάχνω νὰ τὰ βρῶ. Σκιάχθηκαν ἀπὸ τὶς πορδές τοῦ γέροντα καὶ πῆραν τὰ μάτια τους.

— Τί θὰ μοῦ δώκεις ἂν σοῦ τὰ βρῶ :

—Ὅ,τι θέλεις, τὸ καλλίτερο τραῖ.

Β'γαίνει ἡ ἀλουπού ψηλά σ' ἓνα τσουμπάρι καὶ φωνάζει δυνατὰ χτυπώντας ἓνα νεροκολόκυθο.

«Τσιξ τσιξ, τὰ γίδια τῆς βάβως
τὰ πορδοκλασμένα
καὶ τὰ κολοκυθομαζωμένα.
Τσιξ τσιξ...».

«Μακακάκα μακακά, μακακάκα μακακά» τὰ γίδια καὶ «πούρρρ» μαζώνονται ὅλα γύρω τὴν ἀλουπού.

Τὰ παίρει σαλαγώντας «ὄστ οὔστ» καὶ τὰ φέρει στὴ βάβω πού τῆς εἶχαν μείνει τὰ μάτια πέρα πότε νὰ τὰ ἰδεῖ.

—Πάρε τὰ γίδια σου καὶ δόμου τὸ τάμα.

Σὰν ἔσιασε ἡ βάβω τῆ δουλειά της, ἤυρε τὰ γίδια, ἐννιά ἔχ' ὁ μῆνας, δὲ θέλει νὰ δώσει τὸ τραῖ καὶ λέει στὴν ἀλουπού.

—Τώρα τὸ τραῖ δὲν πιάνεται, ἔλα βράδι νὰ τὸ πάρεις στὸ μαντρί.

Τὸ βράδι, προτοῦ πάει ἡ ἀλουπού, πιάνει τὸ τραῖ καὶ τὸ κρύβει ψηλά στὶς γραντές κι' ἅμα τὴν εἶδε νᾶρχεται, βγαίνει μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα καὶ τῆς λέει πικραμένη :

—Τσ, τί νὰ σοῦ πῶ ψυχούλα μου, τ' εἶναι τοῦτο πῦπαθα, νὰ ντροπιασθῶ. Δὲν ἔχω στόμα νὰ τὸ εἰπῶ καὶ δὲ μοῦ φτάνει ἡ καρδιά. Ὁ προκομμένος ὁ γέροντας, πού νὰ πάρει κακὸ σφόντιλο, σὰν τοῦεἶπα ἐγὼ ἡ μαύρη πῶς κάναμαν, πῆρε τὸ τραῖ καὶ τ' ἀνάληψε.

Ἐνῶ ἔλεγε αὐτά, «τσάρρρ» τὸ τραῖ κουτουράει ἀπὸ πάνου.

—Οὔι, μοῦ χύθηκε τὸ λάδι ποῦχα γιὰ τὸ καντίλι, φωνάζει λαχταρισμένη καὶ τρέχει νὰ τὸ σφουγγίσει.

Σ' ὀλίγο «πράκ πράκ» στὰ σανίδει κοπρίζει τὸ τραῖ.

—Ὦχ, μοῦ χύθηκαν οἱ ἐλιές πού φύλαγα γιὰ τὴν σαρακοστή, δικαιολογίεται καὶ σκύφτει νὰ τὶς μαζέψει.

Κάνει τὰ μάτια ἀπάνου ἡ ἀλουπού νὰ ἰδεῖ ποῦθε πέφτουν οἱ ἐλιές, βλέπει τὸ τραῖ.

—Καλά, μωρ' βαβούτσω, μωρ' ἀχάριστη, πού νὰ τὸ βρεῖς ἀπέκει πού δὲν ἀπανταχάινεις, ἐγὼ σοῦβρα τὰ γίδια πού τάχες χαμένα καὶ θὰ σοῦ τᾶτρωγαν οἱ λύκοι ἂν ἐμνησκαν ὄξω καὶ σὺ μοῦ κρύβεις τὸ τραῖ; Κακὸ χρόνο νᾶχεις; Τί εἶν' αὐτὸ ἐκεῖ ψηλά;

—Οὔ! ποῦ τόχε κρύψει ὁ ἀναθεματισμένος. Τόχεις μὲ τὸ ἴσιο παιδάκι μου, γι' αὐτὸ δὲν σοῦ πάει χαμένο. Ἀπέκει ἀπάνου δὲν κατηβαίνει εὐκολὰ τὸ ξάλειμμο, κι' ἐμένα δὲ φτάνουν τὰ ἔρμα τὰ ποδάρια νὰ κολλήσω, κόπηκαν. Ἐλα στὸ μαντρί νὰ πιάκομε ἓνα ἄλλο.

—Τὸ κατηβάζω ἐγὼ τούτη τὴν ὥρα, ἀποκρίνεται ἡ ἀλουπού. Πισωχωρεῖ δυὸ τρία βήματα, μαζώνει τόζι καί, ὡπ κάνει πῶς πηδάει στὶς γραντές.

Ἀπὸ τὸ φόβο του τὸ τραῖ πέφτει κάτω. Τ' ἀρπάζει ἡ ἀλουπού ἀπὸ τὰ κέρατα καί, πᾶρ'το ἐδῶ, κούμπα ἐκεῖ, φτάνει σ' ἓνα γελαδάρη καὶ τοῦ φωνάζει ἀπ' ἀλλάργα :

—Γελαδάρη, γελαδάρη, ἔχεις πιεῖ καὶ προσκέφαλο ἀπόψε καὶ φαῖ ἔχω ἐγὼ ἓναν τετράπαχο τσάπο.

—Καλῶς νᾶρθεις, ἀπολογιέται ὁ γελαδάρης, καὶ νερό ἔχω ἓναν καλαμά.

Σφάζουν τὸ τραῖ, τὸ γδέρουν, λιανίζουν τὸ κριάσι κι' ἄλλο τὸ ψένουν στὸ σουφλί, ἄλλο βράζουν στὸ κακάβι. Τρῶν μὲ τὴν ψυχὴ τους. Κάνουν τὴν κοιλιὰ τέζα.

Τὸ ξίγγι ἀπὸ τὸ τραῖ κρεμάει ἢ ἀλουποῦ ὄξω σ' ἓνα κουφαλιάρικο πουρνάρι λέγοντας.

— Τὸ ξίγγι τὸ κρεμάω ἐδώγια. Δέχεσαι ἂν τὸ φάει καμμιὰ γελάδα νὰ τὴν πάρω δική μου

Ἄκουσε γινώσκοντας ὅτι τὰ γελάδια δὲν τρῶν ξίγγι ἀποκρίνεται :

— Δέχομαι, πῶς !

Τὴν νύχτα ὅταν ὁ γελαδάρης ἔπεσε σὲ βαρὺν ὕπνο, κι' ἀπὸ τὸ ποδάρι νὰ τὸν σβάριζες δὲν ξύπναε, σηκώνεται ἢ κυρὰ Μάρω, βγαίνει ὄξω πατώντας στὰ δάχτυλα γιὰ νὰ μὴ ἀκουσθεῖ καὶ τρώει ὄλο τὸ ξίγγι, καὶ μὲ λίγο ποῦ ἔμεινε ἀλείφει τὸ στόμα τῆς παχύτερης γελάδας.

Τὸ πρωῖ σηκώνονται ἀπὸ τὸν ὕπνο, τηρᾶν, βλέπουν νὰ λείπεται τὸ ξίγγι, παίρουν τὶς γελάδες μὲ τὴν ἀράδα καὶ βρίσκουν ἐκείνη ποῦχε τὸ στόμα ἀλειμμένο.

Ἄκουσε γελαδάρης, σὰ γελαδάρης. Ποῦ νὰ τοῦ βάλει ὁ νοῦς τὶς πονηριές τῆς ἀλουποῦς. Δίνει τὴ γελάδα στὴν κυρὰ Μάρω.

Παίρει τὴ γελάδα καὶ δρόμο. Στὰ θελώματα φτάνει σ' ἓνα βαλμᾶ ποῦ φύλαε καμμιὰ ἑκατοστὴ φοράδες.

— Βαλμᾶ βαλμᾶ, τοῦ φωνάζει, ἔχεις νερὸ νὰ πιοῦμε ἀπόψε καὶ φαῖ ἔχω ἐγὼ μιὰ νεφρωμένη γελάδα.

— Νερὸ ; ὅσο θέλεις, τὴ βρύση τὴν ἔχω στὸ πλευρό.

Σφάζουν τὴ γελάδα, τὴ μαγειρεύουν καὶ τρῶν σὰ λιμασμένοι μὲ τὰ δυὸ τὰ μάγουλα.

Τὸ ξίγγι ἢ ἀλουποῦ τὸ κρεμάει στὴν ποριά τοῦ μαντριοῦ φωνάζοντας τοῦ βαλμᾶ.

— Τὸ ξίγγι τὸ βάνω στὴ λιάσα. Ἄν τὸ φάει καμμιὰ φοράδα δέχεσαι νὰ μοῦ τὴ δώκεις ἔμένα ;

Ἄκουσε βαλμᾶς ξέροντας πῶς οἱ φοράδες δὲν τρῶν ξίγγι, δέχεται, λέγοντας : « Ἄ ἄ, πῶς ».

Στὸ πρωτοῦπνι τοῦ βαλμᾶ σηκώνεται ἢ ἀλουποῦ καὶ τρώει ὄλο τὸ ξίγγι. Ἄλείφει μὲ λίγο τὸ στόμα μιανῆς φοράδας καὶ πλαγιάζει στὸ προσκέφαλό τῆς.

Τὸ πρωῖ, βλέποντας ὁ βαλμᾶς τὸ στόμα τῆς φοράδας ἀλειμμένο μὲ ξίγγι, πιστεύει πῶς σωστὰ τόφαιε. Ποῦ νὰ τοῦ πάει στὸ νοῦ τοῦ χαμένου τί τοῦ εἶχε μαγειρέψει τὴν νύχτα ἢ κυρὰ Μάρω. Παίρει καὶ δίνει τὴ φοράδα.

Καβάλα στὴ φοράδα ἢ ἀλουποῦ πηγαίνει σὲ μιὰ ἐρημιὰ. Χτίζει μὲ τοὺς μαστόρους ἓνα σπίτι καὶ βάνει τὴ φοράδα μέσα, καὶ κάθε μέρα τῆς πηγαίνει χλωρὸ χορτάρι καὶ δροσερὸ νερὸ. Τὴν ἀγαπάει πάρα πολὺ. Τὴν ἔχει μὴ στάξει καὶ μὴ βρέξει.

— Ὅταν φέω ἐγὼ, τὴν ὀρμηνεύει, δὲν θ' ἀνοίξεις τὴ θύρα σὲ κανένα.

Κοντὰ στὸ σπίτι τῆς ἀλουποῦς εἶχε τὴ φωλιά τοῦ ἓνα λύκος, καὶ τί λύκος, λύκαρος, ποῦ γύρευε νὰ βρεῖ μοναξιά νὰ φάει τὴ φοράδα. Μιὰ μέρα, ποῦ ἔλειπε ἢ ἀλουποῦ, πηγαίνει στὸ σπίτι, χτυπάει τὴ θύρα καὶ φωνάζει μὲ βραχνὴ φωνή, σὰ νάχε πεσμένη τὴ σταφυλήθρα :

«Φοραδίτσα φοραδίτσα,
ἀνοιξέ μου τὴ θυρίτσα
νὰ σοῦ φέρω κρὺο νερὸ
καὶ χορτάρι δροσερὸ».

Ἡ φοράδα γινώσκει τὴ φωνὴ ποῦ δὲν εἶναι τῆς ἀλουποῦς καὶ τῆς λέει :

«Φύγε, φύγε δὲ σ' ἀνοίγω
εἶσαι ὁ λύκος καὶ μὲ τρώς».

— Τί λές, φοραδίτσα μου, ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀλουπού.

— Ἡ ἀλουπού ἔχει λιανὴ φωνή. Ἡ δική σου εἶναι χοντρή.

— Μὲ γνώρισε ἡ πονηρή, μουρμουρίζει ὁ λύκος.

Φέει καὶ πηγαίνει σ' ἓνα κούφαλο μὲ μερμίγκια. Βγάζει τὴ γλώσσα του. Τὴν τρῶν τὰ μερμίγκια καὶ φτενεύει καὶ ξαναγυρίζει στὴ φοράρα. Στέκεται ἀπὸξω καὶ φωνάζει μὲ λιανὴ κρίση.

«Φοραδίτσα, φοραδίτσα,
ἀνοιξέ μου τὴ θυρίτσα
νὰ σοῦ φέρω κρύο νερὸ
καὶ χορτάρι δροσερό».

— Ἡ φωνὴ εἶναι τῆς ἀλουπούς, ἀποκρίνεται ἡ φοράδα, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἰδῶ τὸ ποδάρι σου;

Βάνει ὁ λύκος τὸ ποδάρι στὴν τρύπα τῆς θύρας. Τὸ γνωρίζει ἐκείνη πού εἶναι τοῦ λύκου καὶ ξαναφωνάζει:

«Φύγε, φύγε δὲ σ' ἀνοίγω,
εἶς' ὁ λύκος καὶ μὲ τρώς».

Χολιασμένος ὁ λύκος πού δὲ μπόρεσε νὰ τὴ γελάσει, πηγαίνει σ' ἓνα χαλκιά καὶ τοῦ λέει:

«Χαλκιά, χαλκιά,
χάλκεψέ μου τὸ ποδάρι
μὴ σοῦ φάω τὸ γομάρι».

Παίρει ὁ χαλκιάς τὸ ρινὶ καὶ «γρ γρ» ρινίζοντας λιανεύει τὸ ποδάρι καὶ τὸ κάνει σὰν τῆς ἀλουπούς.

Ξανάρχεται στὴ φοράδα καὶ φωνάζει:

«Φοραδίτσα, φοραδίτσα,
ἀνοιξέ μου τὴ θυρίτσα
νὰ σοῦ φέρω κρύο νερὸ
καὶ χορτάρι δροσερό».

— Βγάλε πρῶτα τὸ ποδάρι σου νὰ τὸ ἰδῶ κι' ἄπε ν' ἀνοίξω, τ' ἀπαντάει:

Βάνει ὁ λύκος τὸ ποδάρι στὴν τρύπα. Τὸ νόμισε τῆς ἀλουπούς κι' ἀνοίγει μὲ χαρά.

Μ' ἀνοιχτὸ τὸ στόμα μπσίνει ὁ ἄγριος λύκος μέσα καὶ τὴν τρώει ὅλη, ἀπὸ τὸ κεφάλι ὡς τὴν οὐρά. Τόσο πεινασμένος ἦταν.

Τὸ βράδι πού γύρισε ἡ ἀλουπού βρῖσκει τὸ σπίτι ἄδειο. Κατάλαβε ὅτι ὁ γείτονας τῆς ὁ λύκος τῆς ἔκαμε αὐτὸ τὸ μεγάλο κακὸ καὶ κουβεντιάζει μὲ τοῦ λόγου τῆς:

— Καὶ σύ, βλάμη, μῶφαγες τὴ φοράδα, ἀλλὰ κι' ἐγὼ ἂν σ' ἀφήσω στὴν ἀπάνου γῆς, νὰ φάω τὰ κόκκαλα τῆς μάνας μου. Σοῦ ἐτοιμάζω ράμματα γιὰ τὴ γούνα σου, ἔννοια σου.

Βάνει στὴν ἀγκωνὴ τὰ λωνάρια καὶ τὰ σκεπάζει μὲ μιὰ ζιάκα. Ἀκουμπάει στὴ φωτιά τὸ καζάνι γεμᾶτο νερὸ νὰ βράζει καὶ βγαίνει στὸ παραθύρι,

ΠΑΝΟΥ ΓΡΙΣΠΟΥ, Δασολόγου

ΔΑΣΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ*

Ἡλιος καὶ **Ἡλιοτήρι** (τό). Τὸ καλλιεργούμενον διὰ τοὺς σπόρους του (ἡλιό-σπορι) φυτὸν *Helianthus*, Ἡλιανθος, τὸ ἡλιοτρόπιον. «Τηράει τὸν ἥλιο» λόγῳ τοῦ ἐντόνου του ἡλιοτροπισμοῦ. Λέγεται καὶ *ἡλιόχορτο* ἢ *ἡλιοχόρταρο* ἢ *ἡλιοστρόφι*. Ὑπάρχουν πολλὰ εἶδη καὶ παραλαγαί, μὴ διακρινόμενα ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος πάσας ὑπαγάγει εἰς μίαν, τὴν τοῦ ἥλιου, ὡς ἄνω. Τὸ εἶδος *H. tuberosus*, ὁ κονδυλώδης, εἶναι γνωστὸν καὶ μὲ τὴν γαλλικὴν ἢ γερμανικὴν του ὀνομασίαν τομιναμποῦρ (*torinambour*) ἐν Κύπρῳ δὲ *κολοκάσι* καὶ ἐν Κερκύρῳ *καρκιόφλες* ἢ *καρτσόφολες*.

Ἡμερόδενδρος (ὁ) κ. **Μερόδενδρο** κ. **Μεράδι** (τό). Δρυῖς ἢ χοώδης *Quercus rubescens* Willd ἢ *Lanuginosa* Lam. Ὀνομάζεται ἡμερος τὸ εἶδος τοῦτο τῶν φυλλοβόλων δρυῶν, διότι οἱ καρποὶ του, αἱ βάλανοι χαρακτηρίζονται ὡς περισσότερον εὐχαριστίως τρωγόμενοι ἀπὸ τὰ ζῶα, ἢ αἱ βάλανοι τῶν ἄλλων εἰδῶν, καὶ τοῦτο διότι περιέχουν μικρότερον ποσοστὸν ταννίνης καὶ ἄλλων ἡμιπίκρων χημικῶν οὐσιῶν. Διὰ τὸν ἴδιον λόγον ἐνίοτε τρώγονται καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους: «γλυκύτατοι γὰρ οἱ τῆς φηγῶς» (Θεόφραστος). Τὸ εἶδος τοῦτο, ὁ Θεόφραστος, καίτοι ἀποκαλεῖ *Ἡμερίδα*, τουτέστιν ἡμερον δρυῖν, καὶ *Ἐτυμόδρυν*, ἦτοι κατ' ἐξοχὴν δρυῖν, ἐν τούτοις τῆς ἀποδίδει καὶ τὴν προσωνημίαν φηγός, διὰ τὰς φαγωσίμους βάλανους τῆς. Ἀλλὰ τὸ βοτανικὸν ὄνομα φηγός, κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀπεδίδετο εἰς ὅλας τὰς δρυῖς ἀδιακρίτως καὶ ὄχι εἰς ὠρισμένον εἶδος, ὅπως μαρτυρεῖται ἀπὸ τὸν Ὅμηρον: «μέγα δ' ἔβραχε φήγινος ἄξω» (Ε 838), ἐνθα τὸ φήγινος δέον νὰ ἐρμηνευθῇ δρυῖνος ἄξων καὶ ὄχι ἀπὸ ξύλον ἡμέρου δρυὸς ἀποκλειστικῶς. Ἡ ὄνο-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 231.

«Κὺρ Νικολό, κὺρ Νικολό!
ἔλα κάτου νὰ κάτσωμε.
νὰ σταυρώσωμε καὶ καμμιά κουβέντα»,

κραίνει τοῦ λύκου.

Ἔρχεται ὁ λύκος. Κάνει τὸν ἀδιάφορο. Βλέπει τὸ καζάνι νὰ βράζει στὴ φωτιά καὶ ρωτᾷ.

— Τ' ἔχεις στὴ σιὰ κυρὰ Μάρω;

— Χμ, μοῦ πόνεσε γιὰ κουρκούτι κι' ἔβαλα νὰ βράσω. Νὰ καθίσεις καὶ σὺ νὰ φᾶμε ἂν καταδέχεσαι. Κούμπα στὴν ἀγκωνή. Τῶχῳ στρωμένο.

Καὶ παίρει τὴν κουτάλα, δῆθεν νὰ ἀνακατέψει τὸ κουρκούτι, νὰ μὴ τσικνώσει.

— Κάτι μὲ τζινάει, κυρὰ Μάρω, κάτου ἀπὸ τὸ στρῶμα.

Κάτωξ ἔστριψε ἐκεῖνος τὸ κεφάλι νὰ κοιτάξει πίσω, ἀπολάει ἀπάνω του τὸ καζάνι μὲ τὸ χουχλαστὸ νερὸ καὶ τὸν κάνει πατσιά.

— Ἄου ου! πρόφτασε ὁ λύκος νὰ κάμει καὶ ξεψύχησε.

— Ἦταν καλὴ ἢ φοράδα κὺρ Νικολό; Ψόφα τώρα.

Ἐδῶ τελειώνει τὸ παραμῦθι. Καλὴ νύχτα σας.

(Συνεχίζεται)

μασία φηγός ἀρχαιότατα ἀνῆκεν εἰς τὴν Ὁξυὰν τὴν ὁποῖαν διὰ τοῦτο ὁ Λιναῖος ὠνόμασε *Fagus*. Τὸ δὲ ὄνομα πράγματι ἔχει σχέσιν μετὰ τὴν ρίζαν φαγ— (φαγεῖν) διότι αἱ φηγοβάλανοι εἶναι φαγώσιμα ψημένοι ἢ καρβουδισμένοι, δίκην κολοκυθόσπορου. Ἡ μεταφορὰ ὀνομάτων φυτῶν ἀπὸ εἶδους εἰς εἶδος εἶναι συνηθεστάτη ἀπὸ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς. Ἡ κάθοδος τῶν λαῶν τῆς ζώνης τῆς Ὁξυᾶς ἀπὸ τὰς περὶ τὸν Δούναβιν χώρας, ὅπου τὸ δασικὸν τοῦτο εἶδος τοὺς ἦτο οἰκεῖον, πρὸς Νότον ἦτοι εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας (κάθοδος Ἀχαιῶν, Δωριέων κλπ), ὅπου ἡ Ὁξυὰ ἀνέρχεται πολὺ ὑψηλὰ ἐπὶ τῶν ὄρεων (ὑπεράνω τῆς Ἐλάτης) οὐδὲν ὅμως δὲ ἀπαντᾷ νοτίως τῆς Ὀθρυος, ἠνάγκασε τοὺς λαοὺς ἐκεῖνους νὰ ἀποδώσουν τὸ ὄνομα φηγός εἰς τὴν δρυῖν, τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον τὸ ὄνομα δρυὸς ἐσήμαινε δένδρον γενικῶς ἢ, ὅπερ τὸ αὐτὸ, ξύλον. Οὕτω καὶ τὸ μαντικὸν δένδρον τοῦ θεοῦ τὸν ὁποῖον ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν, ὠνομάσθη φηγός καὶ ἄς μὴν ἦτο Ὁξυὰ, ἀλλὰ Δρυὶς καὶ ὁ θεὸς ὁ Δεὺς ἢ Ζεὺς παρέμεινε φηγοναῖος.

Εἰς ἐπίμετρον εὐρέθη καὶ ἓνα εἶδος ἀπὸ τὸν πολυμελῆ γενεὰν τῶν δρυῶν, τὸ ὁποῖον εἶχε φαγώσιμους βάλανους ψημένους ἢ καρβουδισμένους καὶ ἡ ὑποκατάστασις ἐνετοπίσθη εἰς αὐτό, ἀλλὰ ἴσως μόνον εἰς βοτανικὰ συγγράμματα τοῦ Θεοφράστου καὶ τῶν μεταγενεστέρων του, ἐνῶ ὁ λαὸς ἐξηκολούθη νὰ ἀποδίδῃ τὸ ὄνομα φηγός εἰς ὅλας τὰς δρυὸς ἀδιακρίτως. Οὕτω καὶ ὁ Αἰλιανὸς παραδίδει ὅτι «πολλοὶ ἐν Ἀρκαδίῃ βαλινοφάγοι ἄνδρες ἔασιν» ἀκόμη δὲ ὅτι οἱ Ἀρκαῖοι πολλὰκις βάλανους δεῖπνον εἶχον, ἐνθα βεβαίως πρόκειται περὶ δρυοβαλάνων καὶ ὄχι φηγοβαλάνων, διότι ὡς εἶπομεν ἡ Ὁξυὰ δὲν ἀπαντᾷ νοτίως τῆς Ὀθρυος.

Εἰς τὰ γρόνια μας σώζεται ἡ βαλινοφαγία τόσον τῶν καρπῶν τῆς Ὁξυᾶς, ἂν ἀναρριχηθῆ κανεὶς εἰς τὰ χωρία τῆς ζώνης τῆς, ὅσον καὶ τῆς Ἡμέρου ἡρύος, ταύτην δὲ ὑπαινίσσεται ὁ Κροστάλλης:

Ἄλλος σκαλίζει τὴ φωτιά, τραβᾷ λίγη θράκια
καὶ ψένει ἀπὸ Ἡμερόδεντρο βάλανια καὶ μοιράζει.

Καὶ ἀκόμη:

Ἀπὸ Ἡμερόδεντρο, ἀητέ, θέλω νὸ τρώω βάλανια.

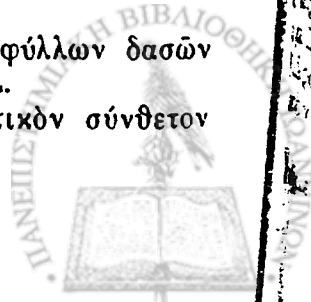
Ἡμερος Ἐλατος, ἐν Ἡπίρῳ τὸ ὑβριδογενὲς εἶδος *Abies Borisii regis* Mattf. (βλ. Ἐλατος).

Θελουσηιά (ἡ) τὸ θόλωμα, ἡ θολότης τοῦ ποταμοῦ ἢ λιμναίου ὕδατος συνεπεῖρα κατεβασίᾳς, ἐνίοτε καὶ τοῦ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν θαλασσοῦ ὕδατος, εἴτε συνεπεῖρα ἀναταραχῆς τῶν ὑδάτων καὶ ἀνόδου ἐκ τοῦ πυθμένου ἄμμου καὶ ἱλύος, εἴτε συνεπεῖρα ἐκβολῆς θολῶν ποταμίων ὑδάτων.

Ἴβελος (ὁ) καὶ **ἱβέλι** (τὸ) ὀρόσημον ἀγροκτημάτων, βοσκοτόπων, δασῶν, κοινωτικῶν ὄρειων κλπ. Συνήθως κατασκευάζονται ἀπὸ σωροὺς λίθων πυραμιδοειδοῦς μορφῆς, ἐπιχρῶνται δὲ μετὰ ἀσβέστι διὰ νὰ καθίστανται εὐκρινέστεροι. Πολλάκις ἀντικαθίστανται μετὰ κιστὰ ὀρόσημα δίκην προσκνηταρίων, εἰς τὸ ἄνω ἄκρον τῶν ὀρειῶν ἀφίεται θυρὶς ὅπου τοποθετεῖται εἰκόνημα, ἵνα οὕτω καθίσταται ἡ ὀροθέτης περισσότερον σεβαστή. Τὰ ὀρόσημα αὐτὰ ἐν Ζαγορίῳ ὀνομάζονται (εἰ) κονίσματα, ἓνα τοιοῦτον ἰδρυμένον κατὰ τὰ ὄρια Νεγάδων—Φραγκάδων, εἶναι γνωστὸν ὡς «Γυφτοκκλήσι». Εἰς τὰ Ἄγραφα ὀνομάζονται *κούκουρι* ἢ *τσούτσουροι*. Εἰς τὴν Πελοπόννησον, *κούκουροι* ἢ *κούκουγέρια*.

Ἡμεροπούρναρο (τὸ) δενδρῦλιον τῆς ζώνης τῶν σκληροφύλλων δασῶν καὶ δρυμῶν, καλούμενον καὶ *ἀρκουδοπούρναρον* *Ilex aquifolium* L.

Ἡμερόνυχτο καὶ **μερόνυχτο**, τὸ ἡμερονύκτιον. Παρατακτικὸν σύνθετον δηλοῦν τὰ δύο σύνθετικά του.

Ἡ ἡμέρα (μέρα) διαιρεῖται εἰς α) Αὐγήν, ταχύ, πουρνό.

«Μᾶς πῆρε ἡ μέρα κι' ἡ αὐγή, βασίλεψε κι' Πούλια»,
 «Νὰ κρούει ὁ νῆλιος τὸ ταχύ»
 «'Ασκώθηκα πολὺ ταχύά, ὁ μαῦρος ἀπ' τὸν ὕπνο».
 «Σηκώνουμαι πολὺ ταχύά, δυὸ ὄρες πρὶ νά φέξει».

Τὸ «ταχύά», λαμβάνεται καὶ ἐπιρρηματικῶς : πρωίνῳς.

Καὶ ρ. ταχυνεύω καὶ παραταχυνεύω, ξυπνῶ πολὺ πρωί : «Κι' ἐγὼ παρα-
 ταχύνεψα καὶ βγῆκα στὶς κορφάδες».

Πουρνό : «Νὰ μπαίνει ὁ νῆλιος τὸ πουρνό».

β) εἰς μεσημέρι, γιόμα.

«Μᾶς πῆρε ἡ μέρα βρὲ παιδιά, μᾶς πῆρε μεσημέρι».

Τὸ μεταξὺ πρωίας καὶ μεσημβρίας διάστημα εἶναι «ἀργὰ τ' ἀπὸ ταχύ» :

«...Ἐρχετ' ἀργὰ τ' ἀπὸ ταχὺ καὶ πάρωρα τὸ γιόμα». (Γεφύρι. τῆς
 Ἄρτας.

Ἡ μεταξὺ μεσημβρίας καὶ ἐσπέρας ὥρα εἶναι «ἀργὰ τὸ γιόμα».

Ἡ ἡμερησία διάρκεια, ἀπὸ πρωίας μέχρις ἐσπέρας εἶναι «ἀπ' τὸ προυνό ὡς
 τὸ βράδυ».

Ἡ νύκτα διαιρεῖται εἰς βράδι, μεσάνυχτα, ἀπόνυχτα. Τὸ πρῶτον σκότος
 μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, θεωρεῖται τὸ βαθύτερον. Τὰ μεσάνυχτα εἶναι κρίσιμος
 ὥρα διότι κατ' αὐτὴν εὐρίσκονται εἰς τὴν ἀκμὴν τῶν αἰ δυνάμεις τοῦ σκότους.
 Τὸ μεταξὺ μεσονυχτίου καὶ αὐγῆς διάστημα εἶναι «μὲ τ' ἄστρα». Τὸ πρὸ τῆς αὐ-
 γῆς διάστημα κατὰ τὸ ὁποῖον πλησιάζει νὰ τελειώσῃ ἡ νύκτα, εἶναι ἀπόνυχτα.
 Λέγεται καὶ νυχτούλια.

Ἐπίθετα: Αὐγινός, ταχυνός, πουρνός. Οἱ Κρηῖτες λέγουν, «ἄγριοι ταχυνοί,
 ἡμερη μέρα». Ὅταν δηλ. τὸ πρωῖνὸ εἶναι ἄγριο (μὲ κακοκαιρίαν) ἡ ἡμέρα θὰ
 εἶναι καλή. Ὑποθέτω ὅμως πῶς θὰ τὸ λέγουν μόνον πρὸς παρηγορίαν τῶν.

Μεσημεριανός, γιοματινός, ἰδίως εἰς τὸ ἀπογιοματινός.

Βραδινός, νυχτερινός, ἀπόνυχτος.

Ἰξιά (ἢ) Ἰξός κ. Ὀξός (δ) τὸ ἡμιπαράσιτον *Loganthus europaicus* L. παρα-
 σιτοῦν ἐπὶ τῆς δρυός καὶ ἐν γένει πλατυφύλλων εἰδῶν, δασικῶν καὶ ὀπωροφόρων.
 Ὁμοιάζει πρὸς τὸ *Viscum album* L. τὸ ὁποῖον παρασιτεῖ ἐπὶ τῆς Ἐλάτης καὶ
 εἶναι γνωστὸν μὲ τὰ ὀνόματα *Μελᾶς* καὶ *Μελιός* (βλ. λ.) ἐσχάτως δὲ εἰσήχθη εἰς
 τὴν γλῶσσαν μας καὶ τὸ γαλλικόν του ὄνομα γκι (gui). Διαφέρει ὅμως τὸ ἕνα
 εἶδος ἀπὸ τὸ ἄλλο κατὰ τὴν διακλάδωσιν. Διότι ἐνῶ τὸ πρῶτον ἔχει ἀκανόνιστον
 διακλάδωσιν, τὸ δεύτερον ἔχει δικρανώδη τοιαύτην. Ὁ καρπὸς εἶναι λευκὸς σφαι-
 ρικὸς καὶ ἐγκλείει πολλὰ μαῦρα σπέρματα, περιβαλλόμενα ὑπὸ λευκὴν κολλώδη
 ὕσταν, τὸν Ἰξόν. Τὴν οὐσίαν ταύτην χρησιμοποιοῦν καὶ εἰς ἄλλας χρήσεις, ἀλλὰ
 αἱ εἰς κατασκευὴν ἰξοβεργῶν, πρὸς σύλληψιν μικρῶν πτηνῶν.

Ἡ Ἰξία ἢ Ἰξός, κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἔπαιξε μὲγάλον ρόλον παρὰ τοῖς
 ἀρχαίοις κατοικοῖς τῆς Γαλατίας οἱ ὁποῖοι ἔζων ἐντὸς τῶν ἀπεράντων τότε δρυ-
 ῶν καὶ ἦσαν δενδρολάτραι. Κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους οἱ ἱερεῖς αὐτῶν, οἱ
 βουτδαί, ἀνερχόμενοι ἐπὶ τῶν γηραιῶν δρυῶν, ἔκοπτον διὰ χρυσοῦς μαχαίρας
 τὸν Ἰξόν καὶ ἐκάλουν τοὺς πιστοὺς «ἐπὶ τὸν Ἰξόν τὸ Νέον Ἔτος».

Ὑπόλειμμα πιθανῶς τῶν ἀρχαίων ἐκείνων δενδρολατρικῶν ἐθίμων εἶναι
 τὸ κερρον ἢ ἀνάρτησις κλάδων τοῦ φυτοῦ εἰς τὰς οἰκίας κατὰ τὴν πρωτοχρονίαν,

ἔθιμον τὸ ὁποῖον τείνει νὰ ἀπικρατήσῃ καὶ παρ' ἡμῖν. Τὸ ἔθιμον ἐπιχωριάζει καὶ εἰς τὰς Βρετανικὰς νήσους, ὅπου τὸ φυτὸν ὀνομάζεται mistletoe.

Ἴσκα (ή). Ὁ βασιδιομήκης *Polyporus species* (Ὄξυās, Σκμύδας κ.ἄ. ξυλωδῶν φυτῶν) ἀναπτύσσει σαρκώδη πῖλον ἐπὶ ἱσταμένων καὶ κατακειμένων κορμῶν δένδρων, κυρίως δασικῶν, καθὼς καὶ ἐπὶ ξύλων. Ὁ πῖλος οὗτος βράζεται μέσα εἰς νερὸν εἰς τὸ ὁποῖον ἔχει προστεθῆ ποσότης στάκτης καὶ οὕτω λαμβάνεται ἡ ἀργασμένη Ἴσκα. Αὕτη ἀποξηραίνουμένη λαμβάνει σπογώδη ὕφην καὶ χρησιμεύει ὡς ἔναυσμα εἰς σπινθῆρας παραγομένους διὰ προστριβῆς πυρολίθων (τσακμακόπετρες) ἢ ξηρῶν καὶ σκληρῶν ξύλων. Τὸ πῦρ τῆς Ἴσκας χρησιμοποιεῖται εἰς τὸ ἄναμμα τοῦ σιγαρέττου, ἀποτελεῖ δηλ. πρωτόγονον εἶδος ἀναπτήρος. Χρησιμοποιεῖται ὁμοίως καὶ εἰς τὸ ἄναμμα φωτιᾶς, τῆς λεγομένης «ξυλοφωτιᾶς» (βλ. λ).

Πολλαχοῦ ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη ὅτι ὁ πολύπορος προστατεύει τὸ δένδρον ἐπὶ τοῦ ὁποῖου παρασιτεῖ ἐναντίον τοῦ κεραυνοῦ.

Ἴταμος (δ) τὸ δασικὸν δενδρύλλιον *Taxus baccata* L. Εἶδος κωνοφόρου εὐδοκίμου εἰς μεγάλα ὕψη, μὲ φύλλωμα ὁμοιάζον πρὸς τὸ τῆς Ἑλάτης, ἀλλὰ μὲ μαλακὰς βελόνας αἱ ὁποῖαι περιέχουν δηλητηριώδη τινὰ οὐσίαν. Τὰ βόσκηνα ζῶα τρώγοντα τὸ φύλλωμα τοῦ Ἴταμου δηλητηριάζονται καὶ θνήσκουν. Ἡ Βόσκησις αὐτοῦ εἶναι εὐχερῆς διότι οἱ κλάδοι τοῦ φυτοῦ φθάνουν μέχρι τοῦ ἐδάφους καὶ προσφέρονται εὐκόλῃ τροφῇ εἰς τὰ ζῶα. Δὲν σχηματίζει δάση οὔτε κἂν συδενδρίας, ἀλλ' ἀπαντᾷ κατὰ μεμονωμένα ἄτομα ἐπὶ τῶν ὄρεων, ἐντὸς τῶν δασῶν Ἑλάτης καὶ ὄρεινῆς Πεύκης.

Τὸ τοπωνύμιον Ἴταμος εἶναι συνηθέστατον καθ' ὅλην τὴν χώραν. Ἄλλοι δημῶδεις ὀνομασίαι τοῦ φυτοῦ: Φλάμπουρο (Πιέρια) φλαμπουρίτσα (Ἄγριφα), ἀρτιτῆρι (Ζήρια Κορινθίας) Μαυροέλατος (Πάρνων).

Ἴτιά (ή) Δασικὰ εἶδη τοῦ γ. Ἴτέα — *Salix*, ὡς *S. alba*, *S. purpurea*, *S. carpea*, *S. Uiminalis* κ. ἄ. Δημῶδη ὀνόματα, Νεροϊτιά, καὶ τουρκ. Σουοῦτ ἢ Σουοιτιά (σοῦ, νερὸ κ. ιτ, Ἴτιά). Μοσκοϊτιά, ὁ Βαρελάς γιὰ τὶς ἰσχυρὰς καὶ μακρὰς βέργες του, ὁ Σκλίαρος, ἤτοι ἡ κρεμοκλαδῆς Ἴτέα ἢ ἔνεκα τούτου ἐπωνομαζομένη κλαίουσα *Salix Babylonica*. Παρὰ τοῖς βλαχοφώνοις τῆς Πίνδου (Βωβοῦσα, Γρεβενίτι, Μέτσοβον, Ἀνήλιο, Μηλιά, Ἀβδέλα, Περιβόλι) ἀπαντᾷ καὶ τὸ ὄνομα Σάλτσο καὶ Σάλτσι, σαλτσέτο δέ, ἢ ἰτεοφυτεῖα (λατ. *jalcetum*) Ἐνταῦθα παρατηροῦμεν ὅτι ἡ μὲν ἑλληνικὴ ὀνομασία ἔχει ρίζαν ιτ — ἢ δὲ λατινικὴ σαλ — Ἐκ τούτων τὸ μὲν ιτ ἀναφέρεται εἰς τὸ εὐλύγιστον, τὸ εὐκαμπτον τῶν κλάδων, τὸ δὲ σαλ εἰς τὸ φίλυδρον τοῦ φυτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἡ ρίζα ιτ δὲν ἀπέλειπεν ἐντελῶς εἰς τὴν λατινικὴν διότι διατηρεῖται ὑπὸ τὴν μορφήν *Vi* ἐξ ἧς λέξεις ἀναφερόμεναι εἰς τὸ εὐλύγιστον τῶν κλάδων, ὡς *Vitis* ἢ ἄμπελος, *Uiminarius* δὲ ὁ βαρελοποιός. Τέλος *Βίτσα* παρὰ Ῥωμαίοις ὀνομάζετο ἢ ἐκ κλήματος ἀμπέλου ράβδος τοῦ Ἐκατοντάρχου, λέξις διατηρουμένη εἰς τὴν νεοελληνικὴν. Ἐχομεν δὲ καὶ τοπωνύμια, ὡς ἡ κοινότης Βίτσας εἰς Δυτ. Ζαγόρι ἐπὶ τοῦ ὑψιπέδου τῆς ὁποίας εὐδοκίμου ἐκτεταμένα ἰτεοφυτεῖα ἐξ ὧν ἐπρομηθεύονται οἱ περίοικοι ἰτεοπλέκται τὸ ὑλικὸν οὔτινος εἶχον ἀνάγκην, μ' ὅλον ὅτι παραλλήλως πρὸς τὰ προϊόντα τῆς ἰτεοπλεκτικῆς παρήγαγον καὶ προϊόντα ἀπὸ λεπτοκαρῶν, τὰ καλούμενα *σεπέτια* ἢ *σεπετοκάλαθα*. (βλ. λ.).

Ἄξιον ὁμοίως παρατηρήσεως εἶναι ἀκόμη, ὅτι πολλαχοῦ τῆς Πίνδου ὡς ἐν Ἄργιθέα, μὲ τὴν λ. βίτσα δηλοῦν τὸ πλήρες καὶ δὴ τὸ ὑπερπλήρες. Οὕτω λέγουν «τὸ δισάκι (ἢ ταγάρι) εἶναι βίτσα, δὲν χωράει ἄλλο τίποτα». Ἡ «τὴν ἔκαμα (τὴν κοιλιά μου) βίτσα» ἤτοι παραέφαγα, ἔφαγα κατὰ κόρον. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ σύνθετα, ὡς λιδοβίτσα, μέγας σωρὸς ἀπὸ λιθάρια κλπ. Ἐὰν θελήσωμεν ὑπὸ ταύτην ἔννοιαν νὰ ἐρμηνεύσωμεν τὸ ἐπὶ τοῦ Ζαγορίου θὰ πρέπει νὰ θεωρήσωμεν μορφολογικῶς τὸν τόπον ὡς πλήρη φερτῶν ἰλῶν εἰς ἃς ὀφείλεται ὁ σχηματισμὸς τοῦ ὄροπεδίου.

Ίτσι (ιό). Συνήθως τὸ ἀρωματικὸν φυτὸν *Viola odorata* L. γνωστότερον ὡς μενεξές. Ἐν τούτοις τὸ ὄνομα κατὰ τόπους ἀποδίδεται καὶ εἰς ἄλλα ἀρωματικὰ εἶδη τῆς αὐτῆς περιπυ μορφῆς πρὸς τὸν μενεξέ, ἐνίοτε δὲ χρησιμοποιεῖται ὡς γενικὸν ὄνομα ἀντὶ ἄνθος.

Ζᾶ (τά) τὰ ζῶα καὶ γενικώτερον τὰ ζωντανά, τὰ ἔχοντα ζωὴν. Ρῆμα ζᾶω, θεωρούμενον κατ' ἐξοχὴν ἀνήκον εἰς τὴν Ἑπειρωτικὴν διάλεκτον, εἰς τὴν σημασίαν τοῦ ζῶ. Εἶπε καὶ ὁ Κρουστάλλης :

«...Θέλω νὰ ζᾶω μὲ σένα» (Σταυραῖτος). (βλ. ζῶον)

Ζάβατο (τὸ) πληθ. ζάβια. **Ζάβατος** (ὁ). Τὸ δάσος ἐκ καστανεῶν, ὁ καστανόλογγος, τὸ καστανωτό (βλ. λ.) Ἀποτελεῖται ἀπὸ αὐτοφυεῖς ἀγρίας καστανέας (βλ. Καστανιά). Διαχειριστικὴ μορφή συνήθως μέση, μὲ ὑψηλὸν (σπερμοφυῆ) ἀνώροφον καὶ πρεμνοφυῆ ὑπόροφον ἐκ τοῦ αὐτοῦ εἶδους. Ἀπὸ ἀπόψεως συνθηκῶν ἰδιοκτησίας ὁ ζάβατος εἶναι εἴτε κοινοτικός, εἴτε ἀνήκει εἰς τὴν ὀλότητα τῶν κατοίκων χωρίου τινός, ἐξ ἀδιαιρέτου. Ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ ζάβατου γίνεται α) δασικῶς, ἥτοι διὰ συλλογῆς καυσίμου ξύλου καὶ ὑλοτομίας τεχνικοῦ ξύλου δι' ἀτομικὰς καὶ μικροεπαγγελματικὰς ἀνάγκας. β) κτηνοτροφικῶς, διὰ τῆς βοσκῆς ἐντὸς αὐτοῦ τῶν οἰκοσίων καὶ ἡμιοικοσίων ζώων τῶν κατοίκων καὶ γ) δενδροκομικῶς, διὰ τῆς συλλογῆς τῶν καρπῶν, ἥτοι τῶν ἀγρίων καστάνων, χρησιμοποιουμένων ἐν ἀρχῇ μὲν τῆς συλλογῆς ὑπὸ τῶν κατοίκων, βραδύτερον δέ, συνεπεῖα τῆς ἀφυδατώσεως καὶ ἀποξυλώσεως, ὡς κτηνοτροφία.

Ἡ συλλογὴ τοῦ καρποῦ γίνεται τὸ φθινόπωρον κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ κοινοτικοῦ Συμβουλίου ἢ τῆς ὀλότητος τῶν κατοίκων, ἐνεργεῖται δὲ πανοικί καὶ μέσα εἰς περιορισμένα χρονικὰ ὄρια. Λέγεται ὅτι ἡ Κοινότης «ἀπολύει τὰ κάσιανα». Ἡ «τὴν πρώτη τοῦ Ὀκτώβρη θ' ἀπολύσουμε τὰ κάσιανα ἢ τὸ ζάβατο». Λέγουν ἐπίσης «τὸν καιρὸ σιὰ κάσιανα». (βλ. κάσιανο).

Ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως δασικῶς τοῦ κασιανοδάσους παράγεται ξυλεία κασιανιάς. Αὕτη, ἀναλόγως τῶν διαστάσεων τῶν δένδρων καὶ τῆς διαχειριστικῆς μορφῆς τοῦ δάσους, δύναται νὰ εἶναι πριστη (ξυλεία οἰκιακῶν σκευῶν, ἐσωτερικῶν οἰκιῶν κλπ.) Σχιστὴ (ντοῦγες, βαρελοξυλεία κλπ.) Πελεκητή, ἥτοι οἰκοδομήσιμος ξυλεία μικρῶν διαστάσεων, δι' ἐλαφρὰς κατασκευὰς. (βλ. κασιανοξυλεία).

Ἡ ὀνομασία Ζάβατος ἀπαντᾷ πολλαχοῦ ὡς τοπωνύμιον.

Ζαβὸς —η—ο (ἐπίθ.) ὁ στρεβλός, δύστροπος, ἀνάποδος καὶ ἐπὶ ἠθικῆς ἐννοίας αὐτός πὸν δὲν συμπεριφέρεται εὐθέως καὶ τιμίως. Λέγεται καὶ ἐπὶ πραγμάτων καὶ ἐπὶ στοιχείων τῆς Φύσεως. «Ὁ καιρὸς εἶναι ζαβός» ἥτοι ἀντίθετος πρὸς τὰς προσδοκίας τῆς γεωργίας, κτηνοτροφίας κλπ. Ζαβὴ χρονιά, καὶ ζαβολαούδα, τουτέστιν κακοκαιρία. Βλ. στὸν Κρουστάλλη :

—Ζαβολαούδα. Ἐδιάλεξε κι' αὐτὸς καιρὸν ἀπόψε

Μὲ τέτοιον ἄγριο δρόλαπα, νὰ νυχτοπερπατάει...

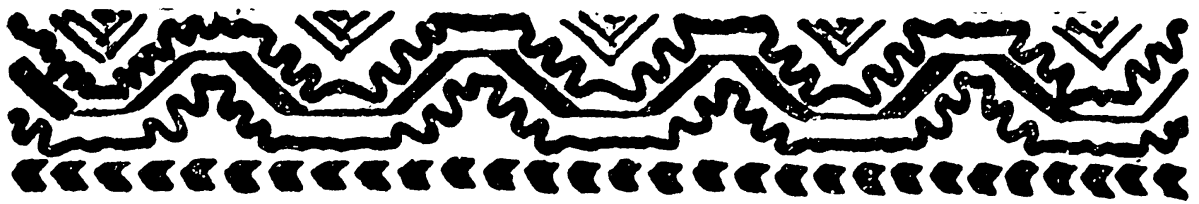
Στὴ δασοπονία ζαβὸ ξύλο τὸ στρεψόϊνον, τὸ ὁποῖον ὡς ἐκ τούτου εἶναι δυσπρόσιτον.

Παρμ. «Τὸ ζαβὸ ξύλο ἢ φωτιὰ σιάζει» ἐπὶ δυστρόπων διὰ τοὺς ὁποίους μειάζονται αὐστηρὰ μέτρα.

—Τὸ ζαβὸ ξύλο ἴσιο δὲ γίνεται» τουτέστιν ὁ δύστροπος χαρακτήρ οὐδέποτε μεταβάλλεται.

(Συνεχίζεται)

ΝΙΚΟΥ ΧΡ. ΤΣΑΚΑ

ΠΑΡΓΑ - ΣΤΕΡΙΑ*

(ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ)

Α' Βραβείον τῆς ἐν Ἀθήναις Γλωσσικῆς Ἑταιρείας

π ρ ο ι κ ι ὸ (τὸ) = προίκα. Ἄλλ. λ. (ἀ) π α ν ω π ρ ο ἰ κ ι (τὸ) = τὸ ὡς προίκα ζητούμενο ἀπὸ τὸ γαμπρὸ (ἢ διδόμενον ἀπὸ τὸν πεθερὸ ἀπὸ εὐχαριστησι) ἐκτὸς ἀπὸ τὰ συμφωνημένα. πρβλ. «πῆρ' αὐτὸς προικιὰ κι' (ἀ)πανωπροίκα, ὅσα κανένας».

π ρ ὀ κ α καὶ π ρ ὀ γ κ α (ἦ) = καρφί. Ἄλλ. λ. π ρ ο γ κ ᾶ ω (ρ) = τρομοκρατῶ, τρέπω σὲ φυγή. πρβλ. «σιγὰ μου πρόγκηξες τὰ πράγματα (ζῶα)», π ρ ὀ γ κ η (γ) μ α (τό), π ρ ο κ α δ ο ὄ ρ α (ἦ) = τὸ γέμισμα τῆς σόλας μὲ πρόκες. πρβλ. «βάλε μου γερὴ προκαδούρα νὰ μὴ φρωθοῦνε γλήγορα οἱ σόλες».

π ρ ὀ σ β α ρ ο ς (ὸ) = ὁ ζυγισμένος πιδ βαρειά ἀπὸ τὸ σωστό. πρὸβλ. «ἄειντε! χαλάλι σου τῶβαλα πρόσβαρο».

π ρ ο σ τ υ χ ᾶ ν τ ζ α (ἦ) = πολὺ πρόστυχος.

π ρ ο σ φ ᾶ ἰ (τὸ) = πρόχειρο φαγητὸ, συμπλήρωμα φαγητοῦ.

π ρ ο σ φ ῶ λ ι (τὸ) = παλαιὸ αὐγὸ ἢ πέτρα ποὺ μοιάζει μὲ αὐγὸ γιὰ νὰ γεννᾶνε οἱ κόττες κοντά του, μέσα στὸ κοιτῆτσι καὶ νὰ μὴν «ξενογεννᾶνε». / εἰρων. μικροφτιαγμένος, κοντός.

*π ρ ο τ ἔ σ τ ο (τὸ) = Ἴτ. λ. protesto διαμαρτύρησι συναλλαγματικῆς, διαμαρτυρία.

π ρ ω τ ᾶ ρ α (ἦ) = θηλυκὸ (γυναῖκα ἢ ζῶο) ποὺ γεννᾶει γιὰ πρώτη φορὰ.

π υ κ ν ᾶ δ α (ἦ) = κόσκινο μὲ πυκνοῦφασμένο πλέγμα γιὰ κοσκίνισμα ἀλευριοῦ, καφέ, ζάχαρης κ.λ.π.

π υ ρ ἰ - π υ ρ ἰ = φράσι μὲ τὴν ὁποία εἰρωνεύονται τῇ δειλίᾳ, τὸ δειλό. πρβλ. «σοῦ πάει πυρὶ - πυρὶ κι' ἄσ' τις παλλη-

καριές». π υ ρ ἰ (τὸ) = κομμάτι ξύλο γιὰ τὸ βούλωμα τρύπας, ὅπως π.χ. τὸ πυρὶ τῆς τρύπας ποὺ ἔχει κάθε βάρκα. Ἐπομένως ἢ φρ. (πυρὶ - πυρὶ) ἔχει τὴ σημασία διττοῦ ἔφυγε τὸ βούλωμα τοῦ πισινοῦ, δηλ. χέστηκες ἀπ' τὸ φόβο σου».

π ὕ ρ ο ς (ὸ) = ὅ,τι καὶ πυρὶ, ἀλλὰ καὶ τὸ κομμάτι κυλινδρικοῦ ξύλου ποὺ χρησιμοποιεῖται ἀντὶ καρφιοῦ γιὰ τὴ σύνδεσι δυὸ κομματιῶν ξύλου.

π υ τ ι ᾶ (ἦ) = ὁ ἐχίνος τῶν μηρυκασικῶν / τὸ παχύρευστο ὕγρὸ τοῦ ἐχίνου τῶν ἀρνιῶν ποὺ θηλάζουν, ποὺ χρησιμοποιεῖται γιὰ τὸ πῆξιμο τοῦ τυριοῦ.

π ῶ ! = ἐπιφώνημα ἐκπλήξεως καὶ μ π ῶ ! πρβλ. «πῶ! πῶ! τί ἔπαθα», «πῶ! πῶ! τρομάρα μου», «μπῶ! μπῶ! μπῶ! τί μ' εὔρηκε».

ρ α (γ) δ ι ὸ καὶ ρ α (γ) ι δ ι ὸ (τὸ) = γκρεμὸς σὲ πλαγιῆς βουνοῦ, λόφου, ἀπὸ διάβρωσι. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ γκρεμοὺς μέσα στὸ βυθὸ τῆς θάλασσας.

*ρ ᾶ ἰ (τὸ) = τουρκ. λ. ἐλευθερία. ρ α γ ι ᾶ ς (ὸ) = δούλος.

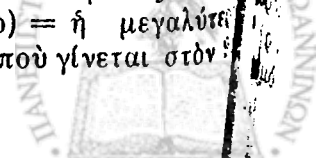
ρ α κ α τ σ ὄ λ α (ἦ) = περιεργὴ λέξι, χωρὶς ἐξακριβωμένη σημασία, ποὺ λέγεται στὸ παιχνιδάκι «μπιρμπιτσόλα» (ἦ). ἦται:

μπιρμπιτσόλα, ρακατσόλα
ποιὰν καλλίτερη κοπέλλα
ἀπὸ τούτη κι' ἀπὸ κείνη
εἶν' καλλίτερη: ἐκείνη

ρ α κ ο γ ι ᾶ λ ι (τὸ) = (ρακί + γιαλί) οὐζοπότηρο. Συναφ. λ. ρ α κ ο π (ο υ) λ ι (τὸ) = οὐζοπωλεῖο, ρ α κ ο κ ᾶ ζ α ν ο (τὸ) = καζάνι ἀποστάξεως οἴνοπνεύματος.

ρ α μ α ζ ᾶ ν ι (τὸ) = ἡ μεγαλύτερη μουσουλμανικὴ γιορτὴ ποὺ γίνεται στὸν

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμ., σελ. 236.

τουρκικό μῆνα. Χαρακτηρίζεται ἀπὸ πλήρη ἀποχή σὲ φαγητὰ τὴν ἡμέρα (ἀπὸ τὴν ἀνατολή τοῦ ἡλίου μέχρι τῆ δύσι) μὲ πλούσιο νυχτερινὸ φαγοπότι. Οἱ Λαλιῶτες τοῦρκοι τῆς Πάργας ἔλεγαν διὲ εἶχε καθιερωθῆ σύμφωνα μὲ τὶς συνήθειες τῶν ...ἀγρίων θηρίων (ποὺ βγαίνουν τῆ νύχτα στὸ κυνήγι) γιὰ νὰ δείξῃ τὴν πολεμικὴ ἱκανότητα τῶν Μουσουλμάνων. / κἀνω ραμαζάνι=εἰρων. ἔκφρασι φαντασιοπληξίας. πρβλ. «αὐτὸς κἀνει ραμαζάνι μὲ τὸ μυαλό του».

ρ α μ α ν τ ἄ ν ι (τὸ) = ὁ μῆνας κατὰ τὸν ὁποῖο γιορτάζεται τὸ ραμαζάνι (βλ. λ.).

ρ α μ ο λ ῖ ρ ω (ρ) = Ἴτ. λ. ramolire - mento παθαίνω μαλάκνυσι ἀπὸ τὰ γεράματα, καταχρήσεις, ὑπερβολικοὺς κόπους. Ἄλλ. λ. ρ α μ ο λ ῖ μ ἔ ν τ ο (τὸ) καὶ ρ α μ ο λ ῖ (δ) = ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ραμολίρει (καὶ ραμολῆς ἢ γεροραμολῆς (δ)).

ρ α μ π α ο ὕ λ ι (τὸ) = σύνεργο τῆς ψαρικῆς ἀποτελούμενο ἀπὸ μιὰ πέτρα σχήματος παραλληλεπίπεδου γύρω ἀπὸ τὴν ὁποία δένονται γερεὲς βέργες ποὺ ἔξέχουν, ποὺ χρησιμοποιεῖται γιὰ νὰ ἀνασυρθοῦν στὴν ἐπιφάνεια παραγάδια ποὺ ἔχουν κοπεῖ μέσα στὸ βυθό.

*ρ α π ὀ ρ τ ο (τὸ) = Ἴτ. λ. raporto ἀναφορά, περιγραφή, ἔκθεσι συμβάντων, γεγονότων. πρβλ. «θὰ σοῦ κἀνω ραπόρτο γιὰ ὄλα».

ρ ἄ σ π α (ἦ) = Ἴτ. λ. gaspa, ρίνη, ξυλουργικὸ ἐργαλεῖο ποὺ μοιάζει μὲ λίμα καὶ χρησιμοποιεῖται γιὰ τὸ ρίνισμα τῶν ἐπίπλων.

ρ α σ π ἄ ρ ω = ρινίζω. Οἱ ὄροι χρησιμοποιοῦνται καὶ ἀπὸ τοὺς ξυλουργοὺς ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς σιδεράδες, τσαγγάρηδες κλπ.

ρ α σ π ἄ κ ι (τὸ) = μικρὴ ράσπα.

ρ α φ ἔ τ ο (τὸ) = ξυλουργικὸ ἐργαλεῖο. (βλ. σημαδούρα).

*ρ α χ μ ε τ λ ῆ ς (δ) = τουρκ. λ. πέμενος. ρ α χ μ ἔ τ ι (τὸ) = θάνατος. — ῆ ς = καὶ ὡς εὐχητικὸ ὅπως τὸ μακαρίτι, συχωρεμένος.

ρ ε β α ν ῆ (ἦ) καὶ ρ ε β α ν ι (τὸ) = ροικὸ γλυκὸ ἀπὸ ἀλευρι, αὐγά, ζάχαρι, ἄλλα κ.λ.π. ὑψῆς καλοφουσκαμένου ἄννου (ἀπὸ τὰ αὐγά) ψωμοῦ μὲ πολλὸ ἰόπι.

ρ ε β ἄ ν ι (τὸ) = τουρκ. λ. πλαγιότρομος, ταυτόχρονη μετακίνησι τῶν ποδι-

ῶν τῆς ἴδιας πλευρᾶς (πρῶτα τῶν δεξιῶν π. γ. καὶ ὕστερα τῶν ἀριστερῶν (μπροστινοῦ καὶ πσινοῦ) στὰ ὑποζύγια καὶ εἰδικὰ στὰ ἄλογα. Ἐκμαθαίνεται μὲ δέσιμο μπροστινοῦ ποδιοῦ μὲ πσινοῦ μὲ καννάβινους ἱμάντες, καλουμένους κοστέκια (τά), εἰς μεγάλο χρονικὸ διάστημα καὶ κατὰ τὴ νεαρή τους ἡλικία. Μὲ αὐτὸν τὸν τροχασμὸ ἐπιτυγχάνεται βᾶδισμα χωρὶς κραδασμοὺς τοῦ σώματος τοῦ ἀλόγου, ἄνετο ἐπομένως γιὰ τὸν ἀναβάτη. Ἰδανικὸ ρεβάνι εἶχε τὸ ἄλογο ἐκεῖνο ποὺ υποροῦσε νὰ τρέχῃ χωρὶς νὰ πέφτῃ ἢ χωρὶς νὰ ἀδειάζῃ τὸ νερὸ ἀπὸ ποτήρι ποὺ ἐτοποθετεῖτο στὴ σέλλα του. Περιφῆμα, τὴν παλιὰ ἐποχὴ τῆς δόξας τοῦ ἀλόγου, ἦταν τὰ ἄλογα ποὺ προέρχονταν ἀπὸ τὸν κάμπο τῆς Μουζακιᾶς (Ἀλβανία). Ἄλλ. λ. ρεβανλῆς (δ), ρεβανλῆτικος (δ).

ρ ε β ἔ ν τ ι (τὸ) = ρίζα φαρμακευτικοῦ φυτοῦ χρησιμοποιούμενο σὲ διάφορα μαντζούνια. Τὸ ἴδιο καὶ λιομπάρμπαρο (τό).

ρ ἔ γ ο υ λ α (ἦ) = Ἴτ. λ. regola - age κονόνας, τάξι, ρύθμησι. πρβλ. «ἔχει ρέγουλι στὴ ζωὴ του», «πάει μὲ ρέγουλα». Ἄλλ. λ. ρεγουλάρω (ρ), ρεγουλάρισμα (τό), ρεγουλαρισμένο (δ), ρέγουλο (τὸ) καὶ ρέγουλι (τὰ) = ἡ καλὰ τακτοποιημένη δουλειά, ρυθμισμένη μηχανή. πρβλ. «τώρα ἡ μηχανή μου εἶναι στὰ ρέγουλά της».

*ρ ε ἔ μ ι (τὸ) (πρόφ. ρεἰέμι) = τουρκ. λ. ἐγγύησι.

ρ ε ζ ἔ ς (δ) = τουρκ. λ. στρόφιγγα παραθυριοῦ, πόρτας, ντουλαπιοῦ κλπ.

ρ ε ζ ῖ (τὸ) = Γαλλικὴ Ἑταιρεία ἡ ὁποία εἶχε ἀγοράσει ἀπὸ τὴν Πύλη τὸ μονοπώλιο τοῦ καπνοῦ γιὰ τὴν παραγωγή κυρίως ταμπάκου, μὲ ἐργοστάσιο ταμπάκου μὲ δμώνυμη τοπωνυμία, (ἐπὶ μέρους) τῆς περιοχῆς «Κρουονεριοῦ». Ρεζι (τό, στό, στοῦ).

ρ ε ζ ῖ λ ι καὶ ρ ε ζ ῖ λ ι κ ι (τὸ) = τουρ. λ. πάθημα ποὺ προκαλεῖ εἰρωνικὰ σχόλια. πρβλ. «ἔπαθε μεγάλο ρεζιλίκι». Ἄλλ. ρεζιλεύω (ρ), ρεζιλεμα (τό), ρεζιλῆς (δ), ρεζιλεμένος (δ), κακορεζιλεύω (ρ).

*ρ ε κ ο υ μ α ν τ ἄ ρ ω (ρ) = Ἴταλ. λ. raccomandare συνιστῶ, κἀμνω συστάσεις, συμβουλεύω. *ρεκουμαντατσιόνε (ἦ) = συστασι, συμβουλή.

ρ ἔ λ ι (τὸ) = ράκος, «κουρέλι» ὑφάσμα-

τος. συνήθ. σὸν πληθ. ρέλια (τά). Ἐπὶ τῆ λ. κουρέλι τῆς ὁποίας ἀπεβλήθη ἡ πρώτη συλλαβή

ρ ε μ ε ζ ά ν ι (τὸ) = λιγώτερο συνηθισμένος τύπος τῆς λ. ραμαζάνι (βλ. λ.).

ρ ε μ έ ν τ ι ο (τὸ) = Ἴτ. λ. rimedio φάρμακο. πρβλ. «ὄσα ρεμέντια κι' ἄν τοῦκανε δὲν ἰδὸν γλύτωσε», «βροῖκα τὸ μπελιά μου μὲ τοῦτ' το παιδί δὲ μπαίρνει τὰ ρεμέντια του».

ρ ε μ ο ύ λ α (ἦ) = διαρπαγή, λεηλασία. πρβλ. «μπῆκαν νύχτα οἱ πλιατσ' κατζῆδες καὶ τοῦ κάνανε ρεμούλα», / χαώδης κατάστασι, ἀκυβερνησία.

ρ ε μ π α τ ε ύ ω (ρ) = ράβω τῆ φόδρα τοῦ σακκακιοῦ γιὰ δευτέρη φορά, μὲ βελόνι. Ἡ ἐνέργεια = ρεμπάτεμα (τό). Ἴτ. λ. ribattere.

ρ έ μ π ε λ ο (τὸ) = ἐξέγερσι, ἐπανάστασι, ἐκρυθμη κατάστασι. Ἄλλ. λ. ρεμπελιό (τό), ρέμπελ(ο) ἀσκέρι (τὸ) = σῶμα ἀτάκτων, ρεμπελεύω (ρ). Εὐχρηστικὴ τῆς τουρκικῆ ἀλλὰ πιθανὸν νὰ προέρχεται ἀπὸ τὴν Ἴτ. λ. ribelle. Ταυτόσημη ἡ τουρκ. λ. ρεμπέτης (ὀ), ρεμπέτ' ἀσκέρι (τό).

ρ ε μ π ε σ κ έ ς (ὀ) = τουρκ. λ. νωθρός, κακομοίρης, τεμπέλης ποὺ κακοδιατάσσεται καὶ κακοντύνεται.

ρ ε μ π ε τ ο ύ κ η ς, — κ α, — κ ι ο (ὀ, ἦ, τό) = ὄρος ποὺ χρησιμοποιεῖται κυρίως γιὰ τὶς ἐλιές καὶ σημαίνει μικρό, γαχετικό, ἄκαρπο δέντρο.

ρ ε μ π ο ύ κ ι ο (τὸ) = ρυμουλκό.

ρ έ ν ι ο (τὸ) (πρόφ. ρέγνιο = Ἴταλ. λ. regno βασίλειο, κράτος, ἐπικράτεια.

ρ ε ν τ ί κ ο (υ) λ ο (τὸ) = Ἴτ. λ. ridicolo γελοῖος, γελοιοποίηση. Ἄλλ. λ. ρεντικολέτσα (ἦ) = πρᾶξι, ἐνέργεια γελοία. πρβλ. «τέτοιες ρεντικολέτσες ἐγὼ δὲκ τὶς κάνω».

* ρ έ ν τ ι τ ο (τὸ) = Ἴτ. λ. reddito ὄφελος, εἰσόδημα, κέρδος.

* ρ ε ν τ ί φ η ς (ὀ) = τουρκ. λ. στρατιώτης ἔφεδρος.

ρ ε π α ν τ ι (τὸ) = τὸ μαντήλι τῆς παλαιᾶς παργινῆς στολῆς ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος δεσμάτος του.

ρ ε π ό μ π ο (τὸ) = ἀλλεπάλληλα χτυπήματα. πρβλ. «τοῦδεκε ἓνα ρεπόμπο ποὺ τὸν σακάτεψε» / ἀλλεπάλληλες βροσιές. Ἴτ. λ. ripompare.

ρ ε σ τ ί α (ἦ) = μικρὸς κυματισμὸς τῆς θάλασσας μέσα σὲ κόλπο ποὺ ὀφείλεται σὲ ὑπολείμματα (resto ὑπόλοιπο) θαλασσοταραχῆς τοῦ πελάγους σὲ ὁποῖο, ἐν τῷ μεταξύ, ἔχει κοπάσει.

ρ έ σ τ ο (τὸ) = Ἴτ. λ. resto ὑπόλοιπο πρβλ. «νόμου μένανε τὰ τέσσερα καὶ τὰ ρέστα πάρα σύ». / χρηματ. ὑπόλοιπο. πρβλ. «πάρε ἓνα κατοστάρικο καὶ τὰ ρέστα μοῦ τὰ «γυρίζεις» (ἐπιστρέφεις) ἄλλη φορά».

* ρ ε τ ζ έ π ι (τὸ) = τουρκ. λ. ὀ πρό - προηγούμενος τοῦ ραμαζανιοῦ μῆσης.

ρ ε τ σ έ τ α (ἦ) = Ἴτ. λ. ricetta ἰατρικὴ συνταγή.

ρ ε φ ά ρ ω (α) = ξαναφτιάχνω, κερδίζω τὰ χαμένα, ἰσοφαρίζω. ρεφαρισμένος (ὀ) Ἴ. λ. rifare.

* ρ ε φ ε γ κ ο ũ ν ι (τὸ) = τουρκ. λ. ἡσυχία, γαλήνεια βραδυά. Ἔτσι ἀπεκαλεῖτο καὶ μιὰ ἀπὸ τὶς πιδ μεγάλες τουρκικὲς γιορτές.

ρ ε (ἦ α) γ ά τ ι τὸ = τουρκ. λ. ἀνάπαυσι ἀργία, τεμπελιά. Ἄλλ. λ. ρεχατεύω (ρ), ρεχατῆς (ὀ), ρεχατ(ι)λῆκι (τό).

ρ έ ψ ι μ ο (τὸ) = ἐρευγμός. / μεγάλη ἀδυναμία, ἀδυνατίσμα, σωματικὴ κατάρρευσι. Ἐπὶ τὸ «ρεύω» = ρέω, καταρρέω, συρρικνώνομαι. πρβλ. «ἔρρεψα στὰ πόδια μου, ἔρρεψε καὶ γίνκε σὰν πεθαμένος».

ρ η (ἦ ε) γ ά λ ο (τὸ) = Ἴτ. λ. regalo δῶρο, φιλοδώρημα. Ἄλλ. λ. ρεγαλίρω (ρ) ρεγαλάδος (ὀ).

ρ ι β ε ρ ά ν τ σ α (ἦ τζα) (ἦ) Ἴτ. λ. riverenza περιποίηση, φιλοπροσωπία, ἐδαφιαία ὑπόκλησι.

Ρ ι γ α ν ά ς (ὀ) = προσωπονυμία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ προδρομοῦ. Τ' Ἀι-Γιανιοῦ τοῦ Ριγανᾶ = ἡ γιορτὴ Γενέσιον τοῦ Ἰ. Π.

ρ ι γ α ν έ λ ι (τὸ) = λεπτὸ κανάβινο σκοινί.

ρ ι ζ ά ρ ι (τὸ) = ἡ ρίζα, κατ' ἐπέκτασι τὸ δέντρο / τὸ ἐλαιόδεντρο.

* ρ ι κ ά π ι ο (τὸ) = Ἴτ. λ. ricapito παράδοσι ἐμπορεύματος

* ρ ι κ ο υ π ε ρ ά ρ ω (ρ) = Ἴτ. λ. ricuperare ἀναλαμβάνω.

* ρ ι μ έ σ α (ἦ) = Ἴτ. λ. rimessa ἔμβασμα, ἀποστολὴ χρημάτων.

ρ ί ξ ι μ ο (τὸ) = καταβολή φόρου / ἀποβολή ἢ ἀπόξεσι ἐμβρύου.

ρ ι τ ζ ι ἄ ς (ὀ) = τουρκ. λ. δέησι, παράκλησι. πρβλ.

«σ' ἀγάπησα χωριάτικα
δὲν ἤξαιρα ριτζιάδες
δὲν ἤξαιρα τὸ μούτρο σου
πὼς θέλει ντεμενάδες».

*ρ ι τ ὀ ρ ν ο (τὸ) = Ἴτ. λ. ritorno ἐπιστροφή, ἐπαναφορά.

*ρ ι τ σ ε β ο ὕ τ α (ἦ) = Ἴτ. λ. ricevere σημείωμα, ἀπόδειξι παραλαβῆς.

*ρ ί τ σ ι (τὸ) = εἶδος ἐλιᾶς γιὰ ἀλάτισμα, μὲ λίγη ἀπόδοσι σὲ λάδι ἀλλὰ νόστιμη. Σήμερινὸς εὐχρηστος ὄρος «ἐλιά ριτσιανιώτικη (ἦ)».

ρ ί τ σ ι ο ς (ὀ) κατσαρομάλης. Ἴτ. λ. riccio (capelli ricci).

ρ ί χ ν ω (ρ) = ρίπτω, ἀλλὰ καὶ κάνω ἔκτρωσι, ἀπόξεσι ἐμβρύου.

ρ ὀ β ι (τὸ) = κτηνοτροφικὸ φυτό.

ρ ο β ὀ λ ι καὶ λ ι β ὀ ρ β ε ρ ο (τὸ) = περιστροφή. Παραφθορὰ τῆς ξεν. λ. revolver.

ρ ο γ ο β ὺ ζ ι (τὸ) = τὸ λαστιχένιο ὁμοίωμα θηλῆς μὲ τὸ ὁποῖο ταΐζουν τὰ βρέφη.

ρ ο ἰ (τὸ) = εἰδικὸ δοχεῖο ἀπὸ τενεκὲ μὲ λεπτὸ σωλῆνα ἀπὸ τὸν ὁποῖο χύνεται ἀπὸ λίγο λάδι γιὰ τὸ ὁποῖο καὶ χρησιμοποιεῖται κυρίως. Ἄλλιῶς λαδερό (τό).

ρ ὀ ἰ δ ο καὶ ρ ὀ δ ι (τό). Διακρινόμενον τὸ κρασᾶτο (τὸ) = ἡμίξυνο, καὶ «γλυκὸ» ἢ γλυκρόϊδο (τό).

ρ ο ζ ὀ λ ι (τὸ) καὶ ρ ο σ ὀ λ ι (τὸ) = τὸ κόκκινου χρώματος μὲ γλυκεῖα γεῦσι αἱ ἄρωμα τριαντάφυλλου. Ἐνα ἀπὸ τὰ ασιακὰ δῶρα πού προέπεμπε ὁ ἀραβωνιατικὸς στὴν ἀραβωνιαστικιά, πρὶν πάη ἰὰ τὰ μασίδια (βλ. λ) καὶ συμβολίζεῖν ἰν πρόθεσι του νὰ τὴν «γλυκάνη» σ' ὄλη ἰς τὴ ζωή. Ἴτ. λ. rosolio.

ρ ὀ κ α (ἦ) = ξύλο (ἄπλῆ διχάλα ἢ σὲ ἦμα «Φ», μὲ μακρὰ οὐρά, γιὰ νὰ χῶται στὴ ζώνη) σκέτο ἢ ὁμορφοπελεκη-λο ἀπὸ τσομπαναραίους ἢ φυλακισμέ-γς, στὸ ὁποῖο δένουν οἱ γυναῖκες τὴν «βουλόπα» μὲ τὸ μαλλί γιὰ νὰ τὸ γνέ-ν. / τὸ ξυλῶδες τμήμα τοῦ καρποῦ τῆς

καλαμποκιᾶς, μέ, ἢ καὶ χωρὶς, τὰ σπειριὰ τοῦ καλαμποκιοῦ. (βλ. κρότσιλο).

ρ ο κ ἄ ν ι (τὸ) = ξυλουργικὸ ἐργαλεῖο γιὰ λείανσι ἢ κατασκευὴ αὐλακιῶν σὲ σάνιδες ἢ ἔπιπλα.

ρ ο κ ἔ τ ο (τὸ) = ροῦχο τῆς παλ. παργ. στολῆς πρβλ.

«Παργινοπούλα μ' ἔμορφη
μὲ τὸ πλατὺ ροκέτο,
νὰ σ' εἶχα στὴ βαρκούλα μου
μαῖστρα καὶ τουρκέτο».

ρ ο κ ο π ἦ δ ω (ἦ) = γυναῖκα ἐλευθερίων ἠθῶν (πρβλ. λ. ρόκα).

ρ ὀ μ π α (ἦ) = Ἴτ. λ. γυναικεῖο ὀλόσωμο φόρεμα.

ρ ὀ μ π ο (τὸ) = σίδερο πού χτυπᾶνε οἱ ἐπισκέπτες γιὰ νὰ ἀνοίξῃ ἢ πόρτα τοῦ σπιτιοῦ πού ἐπισκέπτονται. Προφανῶς ἀπὸ παρυφθορὰ τῆς λ. ρόπτρον.

ρ ο ν ι ἄ (ἦ) (προφ. ρογνιά) = πληθ. ρο-νιές = οἱ σταγόνες πού πέφτουν ὀλόγυρα ἀπὸ τὰ κεραμίδια ἀλλὰ καὶ τὸ τμήμα τῆς στέγης πού ἐξέχει ἀπὸ τὴν τοιχοποιία.

ρ ὀ ν τ ζ ο λ ο καὶ ρ ἔ ν τ ζ ε λ ο (τὸ) = ράκος ὑφάσματος / παληάνθρωπος.

ρ ο σ π ο ὦ (ἦ) = τουρκ. λ. πόρνη. πρβλ. «μωρὴ μαῖμου, μωρὴ ροσποῦ, ἐμένανε θὰ μου κατηγορήσῃς τὴ θυγατέρα;» καὶ ρο-σπῆ (ἦ).

ρ ο ὗ γ α (ἦ) = ἡ αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ / σοκκάκι, δρόμος.

ρ ο ὗ κ α (ἦ) = τὸ φυτό ρόκα, τὸ ὁποῖο ἔτρωγαν κατὰ κόρον παλαιότερα γιὰ νὰ καθαρῖζῃ τὸ αἷμα.

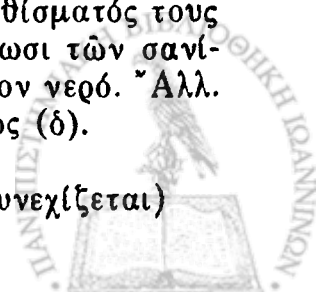
ρ ο υ κ ο υ λ ἄ ω (ρ) = καταπίνω, καταβροχθίζω. Ἄλλ. λ. ρουκούλημα (τό).

ρ ο υ μ ἄ ν ι (τὸ) = πυκνή, ἀδιάβατη συστάδα θάμνων.

ρ ο ὦ ν τ ο (τὸ) = πολὺ μαλακὸ καὶ εὐκόλο στὸ γνέσιμο μαλλί ἀπὸ πρόβata.

ρ ο υ π ὶ ν ω (ρ) = συμπληρώνω τὰ κενά, χορταίνω / Γιὰ τὶς βάρκες πού κάνουν νερά, ἔχει τὴν ἔννοια τοῦ βυθίσματος τους ἐπὶ ὥρες ὥστε μὲ τὴν διόγκωσι τῶν σανίδων τους, νὰ μὴ περνᾶν πλέον νερό. Ἄλλ. λ. ρούπωμα (τό), ρουπωμένος (ὀ).

(Συνεχίζεται)

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ὁ ἑαυτός μας

Καλέ μου ἄνθρωπε, ποὺ μοῦ δίνεις τὴν ἀγάπη σου
μὲ πλήρη ἐμπιστοσύνη καὶ καλωσύνη,
ποὺ δὲ ζητᾶς παρὰ λίγα ψίχουλα
φτάνει νὰ θέλω καὶ νὰ μπορῶ νὰ στὰ δώσω,
ὄχι, καλέ μου ἄνθρωπε,
δὲ γίνεται νὰ σὲ γελάσω καὶ νάρθω,
ἀνταποδίνοντας τὴν καλωσύνη,
κρύβοντας ὁμως τὴν ἀλήθεια καὶ φέρνοντας σ' ἐσένα
ἕναν ψεύτικον ἑαυτό!

Μὰ οὔτε γίνεται κι' ἂν τὸ θελήσω,
ὑποκύπτοντας στὴ δική μου ὑπέρμετρη καλωσύνη,
νὰ γελάσω τὸν ἑαυτό μου!
Πῶς θὰ συνταιριάξω τοὺς δυὸ ἄνθρώπους
ποὺ ἐρίζουν μέσα στὴν ὑπαρξή μου;

Ὁ ἕνας εἶναι αὐτὸς ποὺ θέλω νὰ εἶμαι
κι' ὁ ἄλλος, αὐτὸς ποὺ εἶμαι!
Τοῦτος ἐδῶ, ὁ ἄλλος, εἶναι ὁ ἄνθρωπός μου
ποὺ μὲ ξέρει καὶ τὸν ξέρω,
ποὺ ἀγαπᾶμε τὰ ἴδια πράγματα...
Ἀγαπᾶμε μὲ πάθος τ' ὄνειρο!
Ἀγαπᾶμε τὴ μοναξιά!

Πῶς γίνεται νὰ ζῆ σ' ἄλλο κλίμα τ' ὄνειρο;
Πῶς νὰ προδώσω τὸν ἑαυτό μου;
Μὲ θέλει! Ξέρω πῶς μόνο αὐτὸς μὲ θέλει
Ξέρω πῶς μόνο μ' αὐτὸν ἔχω ζήσει.

Εἶμ' ἕνας ἄνθρωπος χαμένος ἔξω ἀπ' τὸν ἑαυτό μου.
Εἶναι ὁ πιὸ ξεκούραστος καὶ γαλήνιος φίλος,

Καλέ μου ἄνθρωπε, ποὺ ζητᾶς τὴν ἀγάπη μου,
τὴν ἔχεις, νᾶσαι βέβαιος πῶς τὴν ἔχεις,
μ' ὄλη τὴν ψυχή, μ' ὄλο τὸ πνεῦμα,
ὁμως τίποτ' ἄλλο. Μὴ ζητᾶς νὰ κουβεντιάσεις μαζί μου.
Δὲν ἔχω μάθει νὰ μιλάω!
Μὲ τὸν ἑαυτό μου ποὺ ζῶ πάντα,
δὲν ἔχουμε μάθει νὰ μιλάμε...

ΑΝΤΙΓΟΝΗ ΓΑΛΑΝΑΚΗ — ΒΟΥΡΛΕΚΗ

“Στὰ παλληκάρια τῆς Κύπρου,,

Ἡ νύχτα τίναξε τὰ σκοτεινόχρωμα μαλλιά της,
 πάνω στοὺς ὤμους τῆς θλιμένης γῆς τῶν μαρτύρων.
 Ἐδῶ εἶναι γεννημένος ὁ πόνος, γιὰ τὶς βάνουσες ἐκτελέσεις,
 ἐδῶ εἶναι φυλαγμένος ὁ θάνατος, γιὰ τοὺς ἄγουρους μαχητές,
 ἐδῶ θαμποχαράζει ἡ ἐλπίδα γιὰ τὴν αἰώνια λύτρωση,
 σκορπισμένη στὰ κουφάρια τῶν παλληκαριῶν,
 ποὺ δὲν πρόλαβε νὰ τοὺς κλείσει νὰ γαλανὰ μάτια
 ἢ ἐρωτικὴ Ἄνοιξη τῆς Κύπρου.
 Σ’ αὐτὲς τὶς γαληνεμένες πεδιάδες μὲ τὰ ξανθὰ στάχνα,
 πρωτοχαμογέλασαν στίς ἀκτίνες τοῦ ἀνοιχτόκαρδου ἥλιου.
 Σ’ αὐτὰ τὰ σκαλισμένα ἀκρογιάλια γεντήκανε τὴ θάλασσα,
 καθισμένη στὸ γυάλινο στόμα τῶν κοχυλιῶν.
 Σ’ αὐτὲς τὶς Ὀμηρικὲς Ἀκροπόλεις, σκαρφαλωμένα παράτολμα,
 ἀγνάντεψαν κατὰ τὴ μεριὰ τῆς Ἑλλάδας,
 δπως τοὺς εἶχε διδάξει ὁ δάσκαλος,
 γιὰ νὰ κάνουν τὸ σταυρό τους!

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΒΑΡΔΑΡΗΣ

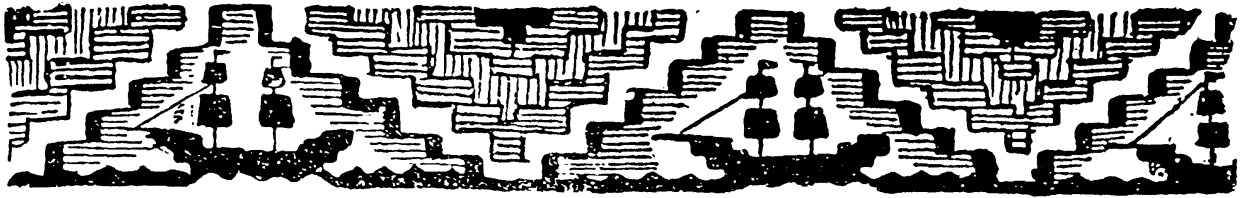
Μυθολογία

Αὐτὸς ὁ μῦθος εἶναι τόσο εὐθραυστος·
 κανένα δάκρυ, ὀργιῆς τοῦ βάρους
 κάτι μισοειπωμένο ἀνέγγιχτο σχεδὸν
 γεύση ματιῶν καὶ πικραμύδαλου
 καὶ τὰ κοπάδια τῶν ψαριῶν
 γυρεύοντας τὰ δίχτυα.

Μίλα σὰν πρῶτα
 μὲ τὶς φωτιές τ’ Ἀη - Γιάννη καὶ τ’ ἀηδόνια...
 Γέλια ποὺ σάστισαν
 καὶ τ’ ἀνεξήγητο βαθύ σου κλάμμα
 μονάχο μέσ’ τῆ νύχτα.

ΜΙΧΑΛΗΣ ΓΚΑΝΑΣ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΠΑΝΤΕΛΟΔΗΜΟΥ

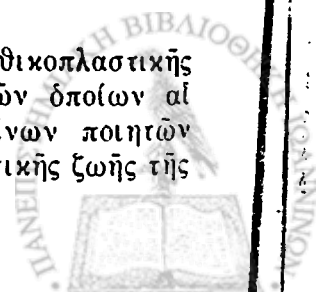
Η ΠΛΑΤΩΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΟΙΗΣΙΝ ΤΟΥ ΛΑΜΑΡΤΙΝΟΥ

Φιλοσοφία είναι ἡ ἐπιστήμη, ἡ ὁποία ἔχει ὡς σκοπὸν τὴν ἀνίχνευσιν τῆς περὶ κόσμου καὶ βίου ἀληθείας, ὡς καὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ὄντων. Ἀντιθέτως ἡ ποίησις ἔχει ὡς ἔργον «οὐ τὰ γενόμενα λέγειν, ἀλλ' οἷα ἂν γένοιτο κατὰ τὸ εἶκος ἢ ἀναγκαῖον»¹. Ὁ ποιητὴς προβάλλει τὴν ἐξ ἀποκαλύψεως ἀλήθειαν, ἐνῶ ὁ φιλόσοφος ἐρεινᾷ, σκέπτεται, ἀμφιβάλλει καὶ χωρεῖ διὰ τῆς λογικῆς εἰς τὴν ἀναζητήσιν τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν αἰτίων τοῦ κόσμου. Ἄν καὶ ὑπάρχῃ διαφορὰ εἰς τὴν φύσιν, τὴν μέθοδον καὶ τὴν ἔκφρασιν, ἐν τούτοις φιλοσοφία καὶ ποίησις παρουσιάζουν πολλὰ κοινὰ σημεῖα εἰς τὴν βασικὴν τῶν ἀποστολῆν, ἡ ὁποία τείνει εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου καὶ τῶν νόμων, οἱ ὁποῖοι διέπουν τὴν ζωὴν. Τὰ αἰώνια μεταφυσικὰ προβλήματα δονοῦν τὴν καρδίαν τῶν ποιητῶν καὶ αἴρουν τὸν νοῦν τῶν φιλοσόφων εἰς τὴν σφαῖραν τῶν ἰδεῶν. Ἐνίοτε καὶ ἔκφραστα μῆσα συμπύπτουν: οὐδεὶς δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ τὴν δραματικὴν μορφήν τῶν διαλόγων τοῦ θεμελιωτοῦ τῆς ἀθανάτου θεωρίας τῶν ἰδεῶν ἢ τὴν χρῆσιν ἀποφθεγμάτων εἰς τὰς τραγωδίας τῶν τριῶν κορυφαίων τραγικῶν ποιητῶν τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος. Ἡ φιλοσοφικὴ ποίησις ὀφείλει τὴν ἀφετηρίαν τῆς εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν Γραμματείαν. Οὕτως οἱ ἐπικοὶ ποιηταὶ Ὅμηρος καὶ Ἡσίοδος εἶναι οἱ πρῶτοι, οἵτινες παρέσχον Θεογονίαν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Τὸ διδακτικὸν ἔπος καλλιεργοῦν καὶ οἱ Ἐλεᾶται Φιλόσοφοι Ξενοφάνης, Ἐμπεδοκλῆς καὶ Παρμενίδης, ἐκφράζοντας ἐν ἐπικῷ μέτρῳ τὰς περὶ θεοῦ καὶ φύσεως ἀντιλήψεις αὐτῶν. Αἱ ἐλεγείαι τῶν λυρικῶν ποιητῶν γέμουν ὑποθηκῶν, ἀποφθεγμάτων καὶ ἠθικῶν παραγγελημάτων, μάλιστα δὲ αἱ τοῦ νομοθέτου Σόλωνος ἐκλήθησαν γνωμικαί, ἔνεκα τοῦ πλήθους τῶν περιεχομένων γνωμῶν. Ἐκτοτε τὰ διάφορα φιλοσοφικὰ ρεύματα εὗρισκουν κατὰ κανόνα ἀπήχησιν εἰς τὴν πνευματικὴν δημιουργίαν τῶν ποιητῶν καὶ τῶν συγγραφέων.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ φιλοσοφικὴ διανόησις ὑπεισέρχεται εἰς τὴν ἐθνικὴν Λογοτεχνίαν τῶν κρατῶν τῆς Δύσεως ὑπὸ μορφήν νουθεσιῶν καὶ ἠθικῶν διδασκαλιῶν. Εἰς τὴν Γαλλίαν ὁ ἀρχηγὸς τῆς «Πλειάδος» Ronsard διδάσκει εἰς τοὺς περιφήμους «Λόγους» τὴν ἀνεξιθρησκείαν καὶ τὴν εἰρήνην. Θεωρεῖ ὡς αἰτίους τῆς καταπτώσεως τῆς πατρίδος του τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς μοναχοὺς, οἱ ὁποῖοι, ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὑπερασπίσεως τῆς θρησκείας των, προέβαινον εἰς ἀλληλοεξοντωτικὸν πόλεμον. Τονίζει εἰς τοὺς διαμαρτυρομένους διὰ βασικὸν δόγμα τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι ἡ ἀγάπη καὶ διδάσκει τὴν ὁμόνοιαν καὶ ἐπιείκειαν εἰς τοὺς καθολικοὺς.

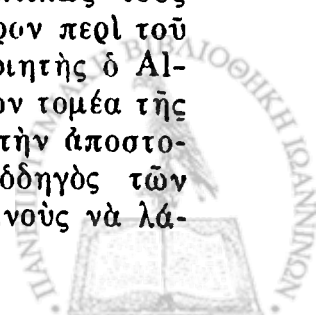
Διότι ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι Θεὸς ἕριδος καὶ διχονοίας.
Ὁ Χριστὸς εἶναι μόνον ἔλεος, ἀγάπη καὶ ὁμόνοια².

Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' τὴν σκυτάλην τῆς ἠθικοπλαστικῆς ποιήσεως λαμβάνει ὁ La Fontaine εἰς τοὺς γνωστοὺς «Μύθους», τῶν ὁποίων αἱ ὑποθέσεις εἶναι εἰλημμένα τοῦτο μὲν ἐκ τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων ποιητῶν μύθων, τοῦτο δὲ ἐξ ἐπικαίρων γεγονότων τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ζωῆς τῆς

Γαλλίας. Εἰς τοὺς μύθους τούτους ὁ ποιητὴς δὲν διατυπώνει φιλοσοφικὸν σύστημα οὔτε ἀσχολεῖται περὶ τὰ μεταφυσικὰ προβλήματα. Ἀπλῶς ὁρίζει τὴν ποιητικὴν φιλοσοφικὴν καὶ ἠθικὴν διατριβήν, ἡ ὁποία ἔχει ὡς σκοπὸν τὴν παροχὴν συμβουλῶν καὶ νοουθεσιῶν περὶ ἀφοσιώσεως, συνέσεως, ἐπεικειᾶς καὶ ἀνθρωπισμοῦ. Ἐνίοτε ὁμοίως ὁ ποιητὴς ἐγκαταλείπει τὸ ἔνδυμα τοῦ ἠθικοδιδασκάλου καὶ ἀρέσκειται εἰς ἀπλὴν ἀπεικόνισιν τῶν τρωτῶν τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Τὸ γεγονός τοῦτο ὑπῆρξεν ἀφορμή, ἵνα κατακριθῆ ἑπιμύτητα ἡ ἠθικὴ τῶν «Μύθων» καὶ ὁ ἠθικοπλαστικὸς τῶν σκοπὸς τόσον ὑπὸ τοῦ Ρουσσώ, ὅσον καὶ ὑπὸ τοῦ Λαμαρτίνου. Ὁ φιλόσοφος τοῦ 18ου αἰῶνος πιστεύει ὅτι οἱ νέοι ἐφαρμόζουν εἰς τὴν πράξιν πάντοτε τὸ ἀντίθετον τῶν διδασκομένων εἰς τοὺς μύθους, ἐνῶ ὁ ρομαντικὸς ποιητὴς τοῦ ἐπομένου αἰῶνος γράφει χαρακτηριστικῶς ὅτι «οἱ μῦθοι τοῦ La Fontaine εἶναι μᾶλλον ἢ σκληρά, ψυχρὰ καὶ ἐγωϊστικὴ φιλοσοφία ἐνὸς γέροντος ἢ ἡ φιλόστοργος, γενναία, ἀφελὴς καὶ καλὴ φιλοσοφία τοῦ παιδός. Πρόκειται περὶ χολῆς...». Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ Διαφωτισμοῦ τὴν φιλοσοφικὴν ποίησιν καλλιέργει μετ' ἰδιαιτέρας ἐπιτυχίας ὁ Βολταίρος. Οἱ «Ποιητικοὶ Λόγοι περὶ τοῦ Ἄνθρωπου» ἀπὸ τοῦ 1738 μέχρι τοῦ 1740 διαλαμβάνουν περὶ ἰσότητος, ἐλευθερίας, φθόνου, μετριοπαθείας, φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, τέρψεως καὶ ἀληθοῦς ἀρετῆς, ἐνῶ ἡ «Καταστροφή τῆς Λισσαβώνας» τῷ 1756 στρέφεται ἐναντίον τῆς αἰσιοδοξίας, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ φοβεροῦ σεισοῦ, ὁ ὁποῖος πρὸ ὀλίγου χρόνου εἶχε πλήξει τὴν ἀνωτέρω πόλιν. Εἰς τὰ ἔμμετρα ὡσαύτως θεατρικὰ ἔργα τοῦ Βολταίρου συναντῶμεν πλῆθος φιλοσοφικῶν ἰδεῶν καὶ πρακτικῶν διδασκαλιῶν, διότι τὸ θέατρον θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ Φιλοσόφου τούτου ὡς ἄριστον σχολεῖον ἀρετῆς καὶ ποιήσεως. Ἀσχολεῖται ἰδιαιτέρως ὁ πατριάρχης τῆς φυσικῆς θρησκείας περὶ τὸ πρόβλημα τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ καὶ εὐρίσκει ὡς πρῶτον ἀποδεικτικὸν λόγον τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ἐπικρατοῦσαν τάξιν καὶ ἁρμονίαν, ὡς καὶ τὴν ἀνάγκην ὑπάρξεως ἐνὸς πρώτου κινουῦντος. Ὁ Θεὸς εἶναι ἐπίσης ἀπαραίτητος διὰ τὸν λαόν, διότι ἡ πίστις εἰς τὰς μετὰ θάνατον ποινὰς καὶ ἀμοιβὰς ἀποτελεῖ τροχοπέδην εἰς τὰς ἐγκληματικὰς ἐνεργείας τῶν ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο ἐὰν ὁ Θεὸς «δὲν ὑπῆρχε, θὰ ἔπρεπεν ὅπως ἀνακαλύψῃ τις τοῦτον»⁴, ὁμοίως «ἅπαντα ἡ φύσις κραυγάζει εἰς ἡμᾶς ὅτι ὑπάρχει». Ἡ λειτουργία τοῦ κόσμου προϋποθέτει ἓνα αἰώνιον γεωμέτρην, ὁ ὁποῖος ἀφ' ἐνὸς μὲν διέπει τὸ σύμπαν διὰ τῶν ἀθανάτων αὐτοῦ νόμων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ρυθμίζει τὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων κατ' ἄριστον τρόπον εἰς τὸν κοινωνικὸν τῶν βίον. Ἡ δύναμις τοῦ Ὑπερτάτου ὄντος εἶναι ἀπεριόριστος, ἐνῶ ἀντιθέτως ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀνίκανος νὰ συλλάβῃ τὸ νόημα τῆς Δημιουργίας. Οἱ θνητοὶ δὲν πρέπει νὰ διατρίβουν περὶ τὰ μεταφυσικὰ προβλήματα, διότι ἀνα πᾶν βῆμα ἀνοίγεται ἐνώπιόν των μία ἀπέραντος ἄβυσσος. Ὅφειλον νὰ θαυμάζουν καὶ νὰ σιωποῦν. Εἰς τὸν Τέταρτον μάλιστα Λόγον περὶ τοῦ ἀνθρώπου θεωρεῖ τὸ σύμπαν ὡς ἀνάκτορον ἀπρόσιτον εἰς τοὺς θνητούς, οἱ ὁποῖοι μόνον τὸ ἐξωτερικὸν δύνανται νὰ ἀντικρῦσουν, ἐνῶ τὸ ἐσωτερικὸν διὰ παντὸς παραμένει ἀθέατον καὶ ἀνεξιχνίαστον⁵.

Οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες ποιηταὶ συγγράφουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον θρησκευτικὸς ὕμνους ἢ ἐκτενεῖς ἐμμέτρους διατριβὰς ἐπὶ φιλοσοφικῶν καὶ ἠθικῶν προβλημάτων. Μόνον οἱ ποιηταὶ τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ δὴ οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν Ρομαντικὴν Σχολὴν ὑπῆρξαν ἀληθεῖς φιλόσοφοι. Ἀναφέρομεν ἐνδεικτικῶς τοὺς Vigny, Οὐγκώ, Musset, Leconte de l' Isle καὶ Λαμαρτίνον. Εἰδικώτερον περὶ τοῦ τελευταίου, μολονότι γενικῶς θεωρεῖται ὡς κατ' ἐξοχὴν φιλόσοφος ποιητὴς ὁ Alfred de Vigny, πιστεύομεν ὅτι οὗτος κατέχει τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὸν τομέα τῆς ποιητικῆς φιλοσοφικῆς διανοήσεως. Ὁ Λαμαρτίνος θεωρεῖ ὡς θεῖαν τὴν ἀποστολὴν τοῦ ποιητοῦ, ὁ ὁποῖος ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ νὰ ἀποβῆ ὁ ὁδηγὸς τῶν ἀνθρώπων καὶ διὰ νὰ καταστήσῃ τούτους ἀνωτέρους ἠθικῶς καὶ ἰκανοὺς νὰ λά-

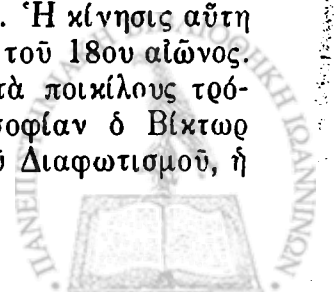
βουν τὴν ὁδὸν τῆς πνευματικῆς μακαριότητος. Διὰ τῆς ποιήσεως, ὁ ἄνθρωπος ἀπαλλάσσεται τῶν δεσμῶν τοῦ ὕλικου τοῦ βίου καὶ ἀνέρχεται τὴν κλίμακα, ἢ ὅποια ἀποκαλύπτει τοὺς θείους νόμους τῆς παγκοσμίου τάξεως καὶ ἁρμονίας. Διὰ τῆς ποιήσεως, γράφει ὁ Ἄνδρέας Κάλβος,

τὰ νέφη ἐσχίσθησαν
καὶ τῶν ἄστρον ἐφάνηκεν
ἡ ἁρμονία.

Ὁ ποιητὴς ὁμοίως δὲν πρέπει νὰ δημιουργῇ χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὸ κοινωνικὸν περιβάλλον καὶ τὰς ἱστορικὰς συνθήκας τῆς ἐποχῆς του. Οὕτως ὁ Λαμαρτίνος ἐπιδοκιμάζει τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848, τὴν ὅποیان θεωρεῖ ὡς ἐξέλιξιν τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς καταστάσεως καὶ οὐχὶ ὡς βίαιον ἀνατρεπτικὸν μέσον τῶν παλαιῶν θεσμῶν. Εἰς τὴν προκειμένην μάλιστα περίπτωσιν ὁ πολιτικὸς Λαμαρτίνος ὑπερισχῆναι τοῦ ποιητοῦ, ἐφ' ὅσον παραδέχεται ὅτι ἡ ἐπίδρασις τῶν ποιητῶν εἶναι ἔμμεσο· καὶ ὅτι κατ' ἀκολουθίαν οὗτοι δὲν πρέπει νὰ κατέχουν τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὴν Πολιτείαν. Οἱ ποιηταὶ ἀνοίγουν τὴν ὁδὸν τοῦ μέλλοντος, πολλάκις ὁμοίως ἀδυνατοῦν νὰ διακρίνουν τὴν δυσχέρειαν τοῦ μέλλοντος καὶ τοῦ παρόντος. Εἰς τὸν πολιτικὸν ἀνήκει ἡ δρᾶσις καὶ τὸν παρόν, ἐνῶ εἰς τὸν ποιητὴν ἡ θεωρία καὶ τὸ μέλλον.

Ἦδη ὁμοίως ἀπὸ τοῦ 1834 ὁ Λαμαρτίνος θεωρεῖ τὴν ποίησιν ὡς μέσον ἐρεῦνης τῶν ἀπασχολούντων τὴν ἀνθρωπότητα προβλημάτων. Ἡ ποίησις, τονίζει, δὲν θὰ εἶναι πλέον λυρική, διότι δὲν ἔχει ἀρκετὴν δύναμιν· δὲν θὰ εἶναι δραματική, διότι τὸ δράμα πίπτει ἐπὶ τοῦ λαοῦ. Θὰ εἶναι φιλοσοφική, θρησκευτική, πολιτικὴ καὶ κοινωνική, ὅπως ἀκριβῶς αἱ ἐποχαὶ τὰς ὁποίας θὰ διανύσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἡ Μοῦσα τοῦ Λαμαρτίνου, πιστὴ εἰς τὰς περὶ ποιήσεως θεωρίας αὐτοῦ, ψάλλει τὰ θρησκευτικά, πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα, ἅτινα ἐδέσποζον τοῦ κοινωνικοῦ βίου τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Διὰ νὰ φέρῃ ὁμοίως εἰς αἴσιον πέρας τὸ ἔργον της, ἔχει ἀνάγκην τῆς συνεχοῦς συμπαραστάσεως τῆς φιλοσοφίας, ἢ ὅποια δὲν περιορίζεται εἰς τετριμμένας λέξεις, ἀλλὰ πηγάζει αὐθορμήτως καὶ ἐνστικτωδῶς ἐκ τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητοῦ: «ἡ ὑψηλὴ φιλοσοφία, ἢ ἀξία ποίησις δὲν εἶναι εἰμὴ ταχεῖαι ἀποκαλύψεις, αἱ ὁποῖαι ἔρχονται διὰ νὰ διακόψουν σπανίως τὴν θλιβερὰν μονοτονίαν τῶν αἰῶνων»⁷. Πρόκειται περὶ θείας ποιήσεως, περὶ κεραυνοῦ ἐκ τοῦ ἀοράτου κόσμου, ὅπου ἡ ψυχὴ ἀνέρχεται ἐνίοτε, ἀλλὰ δὲν ἐγκαθίσταται μόνιμως. Τὴν φιλοσοφικὴν διάθεσιν τοῦ Λαμαρτίνου ἐκλύει ἰδιαιτέρως ἡ Μεταφυσική, τὴν ὅποیان χαρακτηρίζει ὡς ἀδελφὴν τῆς ποιήσεως. Ἡ πρώτη ἀποτελεῖ τὸ ἰδανικὸν εἰς τὴν σκέψιν, ἐνῶ ἡ δευτέρα τὸ ἰδανικὸν εἰς τὴν ἔκφρασιν. Ἡ λυρική ποίησις, ἀναφερομένη εἰς ὑψηλὰς πάντοτε ἰδέας, παρέχει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὰ πτερὰ διὰ νὰ πετάξῃ ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς ὕλης εἰς τὸν κόσμον τοῦ πνεύματος, διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν ἐπιγείων δεσμῶν καὶ ὑψωθῇ μέχρι τοῦ Θεοῦ. Συνελόντι δ' εἰπεῖν ὁ ποιητὴς εἶναι προφήτης ἐμπνεόμενος μόνον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· ἡ ποίησις εἶναι ἀντανάκλασις τοῦ θείου πνεύματος, τὸ ὅποιον κατέρχεται εἰς τὴν γῆν, διὰ νὰ ὁδηγήσῃ καὶ πάλιν τὴν ἀνθρωπότητα εἰς τὸν Δημιουργὸν τοῦ σύμπαντος.

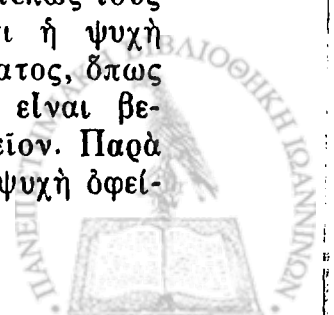
Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος παρατηρεῖται εἰς τὴν Γαλλίαν στροφή πρὸς τὴν πλατωνικὴν φιλοσοφίαν, ἢ ὅποια δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὴν μελέτην τῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους κατὰ τὸν Μεσαίωνα. Ἡ κίνησις αὕτη ἀναφαίνεται ὡς ἀντίδρασις ἐναντίον τῆς ὕλιστικῆς φιλοσοφίας τοῦ 18ου αἰῶνος. Διανοούμενοι, κληρικοί, φιλόσοφοι καὶ πολιτικοὶ ἐκφράζουν κατὰ ποικίλους τρόπους τὰς ἰδεαλιστικὰς τάσεις τῆς ἐποχῆς των. Εἰς τὴν φιλοσοφίαν ὁ Βίκτωρ Cousin⁸ εἶναι σφοδρὸς πολέμιος τῆς φιλοσοφίας τοῦ αἰῶνος τοῦ Διαφωτισμοῦ, ἢ

ὅποια ἔδωκε πρωτεύουσαν θέσιν εἰς τὰς αἰσθήσεις, ἐνῶ τὸ φιλοσοφικὸν αὐτοῦ σύστημα τείνει νὰ ὑποτάξῃ τὰς αἰσθήσεις εἰς τὸν νοῦν, ἵνα ἡ λογικὴ συντελέσῃ εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἀνθρώπου. Διδάσκει τὴν πνευματικότητα τῆς ψυχῆς, τὴν ἐλευθερίαν καὶ εὐθύνην τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, τὴν ἠθικὴν ὑποχρέωσιν, τὸ κῦρος τῆς δικαιοσύνης, παρουσιάζει δὲ ἓνα Θεὸν δημιουργὸν καὶ ὑπόδειγμα τῆς ἀνθρωπότητος, ὁ ὁποῖος δὲν πρόκειται νὰ ἐγκαταλείψῃ ταύτην κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μυστηριώδους ἐξελέξεως τοῦ πεπρωμένου αὐτῆς⁹. Ὁ Λαμαρτίνος, ἀκολουθῶν τὴν θρησκευτικὴν καὶ φιλοσοφικὴν κίνησιν τῆς ἐποχῆς του, μελετᾷ ἐκ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλοσοφίας μόνον τὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνος ἐκ τῆς γαλλικῆς μεταφράσεως τοῦ προαναιρεθέντος Coussin, τοῦ ὁποῖου πλέκει τὸ ἐγκώμιον εἰς τὸν πρόλογον τοῦ ποιήματος «ὁ Θάνατος τοῦ Σωκράτους» τῷ 1823. Τὴν προσοχὴν του ἐλκύουν ἰδιαιτέρως τὰ κοινὰ σημεῖα τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας· ἀπεχθάνεται ἀντιθέτως τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν θρησκείαν, τὴν ὅποیان θεωρεῖ ὡς προελθοῦσαν ἐκ πλάνης, ἥτοι ἐκ τῆς τυραννικῆς ἐξουσίας τῶν βασιλέων καὶ ἐκ τοῦ φόβου τῶν ὑποτελῶν των, οἵτινες ἐθεοποίησαν τοὺς ἡγεμόνας των. Ὡς εἶναι φυσικὸν ὁ διδάσκαλος τοῦ Πλάτωνος καὶ βασικὸν πρόσωπον τῶν πλατωνικῶν διαλόγων Σωκράτης ἐκίνησεν ἐνωρὶς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Λαμαρτίνου, ὁ ὁποῖος ἔγραφε τὴν 15ην Φεβρουαρίου 1823 ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ πρώτου ἐκτενοῦς φιλοσοφικοῦ ποιήματός του ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ ἀκόλουθος: «ὁ Φαίδων ἢ ὁ Θάνατος τοῦ Σωκράτους». Εἰς τὴν ἐντυπον ὁμως ἐκδοσὶν ἐπεκράτησε τὸ δεύτερον μέρος, μολονότι τὸ ποίημα ἔσχεν ὡς πρότυπον τὸν «Φαίδωνα». Τὰ πρόσωπα τοῦ ἐν λόγῳ πλατωνικοῦ διαλόγου διατρέβουν περὶ τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς καὶ προβάλλουν τὰ ἐξῆς ἐπιχειρήματα: Τὸ πρῶτον ἀναφέρεται εἰς τὸν γνωστὸν «παλαιὸν λόγον» τῶν Ὀρφικῶν καὶ Πυθαγορείων περὶ ψυχώσεως, ἃν καὶ κατωτέρω ἐκτενωῶς ἀναλύεται ἡ θεωρία τοῦ Ἡρακλείτου, καθ' ἣν πάντα τὰ ὄντα, προερχόμενα ἐκ τῶν ἀντιθέτων αὐτῶν, δημιουργοῦνται ἐκ τῆς συνεχοῦς κινήσεως τοῦ αἰεζῶου πυρός, ἐνῶ ἡ ψυχὴ ἀποτελεῖ μέρος τοῦ πυρός τούτου, μετέχει τοῦ λόγου αὐτοῦ καὶ ἀποκαλύπτει τὴν ἀλήθειαν. Ἐκ τῆς ἐναλλαγῆς ζωῆς — θανάτου — ζωῆς δημιουργεῖται συνεχῆς σειρά ψυχῶν καὶ ὄντων. Τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο υἱοθετεῖται καὶ ὑπὸ τοῦ Λαμαρτίνου:

L'été sort de l'hiver, le jour sort de la nuit...
Et cet heureux trépas des faibles redouté
N'est qu'un enfantement à l'immortalité.

Κατὰ τὸ δεύτερον ἐπιχείρημα ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, πρὶν ἐνωθῆ μετὰ τοῦ σώματος, κατοικοῦσα ὡς ἀθάνατος εἰς τὸν ἐπουράνιον κόσμον, ἐγνώρισε τὰς ἰδέας, αἱ ὁποῖαι εἶναι τὰ ἀρχέτυπα ὄλων τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων. Κατὰ τὴν ἐνσωμάτωσιν εἰς τὸν ἀνθρώπον ἡ ψυχὴ δέχεται διὰ τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων τὰς ἐννοίας τῶν ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι εἰμῆ ἀπεικάσματα τῶν ἰδεῶν, ὑπενθυμίζοντα λόγῳ τῆς ὁμοιότητος αὐτῶν τὰς ἰδέας. Οὕτως ἡ ἀληθὴς γνῶσις συνίσταται ἐκ τῆς συνειδητῆς ἀναμνήσεως τῶν ἀρχετύπων ἰδεῶν¹⁰. Ὁ Λαμαρτίνος ἀπορρίπτει τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο καὶ οὐδὲν ἀναφέρει περὶ τοῦ τρίτου, τὸ ὁποῖον ἀφορᾷ εἰς τὴν σύνθεσιν τῆς ψυχῆς: ἡ ἀθάνατος ψυχὴ εἶναι μονοειδῆς καὶ ἀδιάλυτος, ἥτοι στοιχεῖον ἀπλοῦν καὶ κατ' ἀκολουθίαν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποσυντεθῆ. Τὰ ἀνωτέρω ἐπιχειρήματα δὲν κατορθώνουν νὰ πείσουν παντελῶς τοὺς μετὰ τοῦ Σωκράτους διαλεγόμενους· ὁ Σιμμίας μάλιστα παρατηρεῖ ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἴσως ἡ ἁρμονία τῶν διαφόρων στοιχείων τοῦ σώματος, ὅπως ἀκριβῶς ἡ ὑπὸ τῆς λύρας παραγομένη ἁρμονία. Τὸ μουσικὸν ὄργανον εἶναι βεβαίως φθαρτὸν σῶμα, ἐνῶ ἡ ἁρμονία εἶναι στοιχεῖον ἀόρατον καὶ θεῖον. Παρὰ ταῦτα, ὅταν ἡ λύρα καταστραφῆ, ἐξαφανίζεται καὶ ἡ ἁρμονία· ἀρα ἡ ψυχὴ ὀφεί-

λει, ὅπως ἐκμηδενίζεται μετὰ τὸν θάνατον καὶ φθορὰν τοῦ σώματος. Τὴν παρατήρησιν ταύτην τοῦ Σιμμιού διατηρεῖ καὶ ὁ Γάλλος ποιητής :

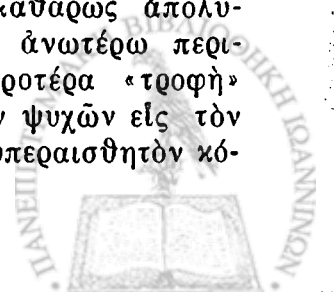
Quand la lyre n' est plus, où donc est l' harmonie ?

Ὁ Σωκράτης τοῦ πλατωνικοῦ διαλόγου διὰ τῆς διαλεκτικῆς μεθόδου ἐπιχειρεῖ ὅπως ἀνατρέψῃ ὡς ἐσφαλμένην τὴν γνώμην τοῦ Σιμμιού, ὁ ὅποιος προηγουμένως εἶχεν ὁμολογήσει τὴν πίστιν του εἰς τὴν θεωρίαν τῆς ἀναμνήσεως. Ἐρωτηθεὶς ἐκ νέου, ἀποκρίνεται ὅτι ἐξακολουθεῖ νὰ πιστεύῃ εἰς τὴν προαναφερθεῖσαν θεωρίαν· ἢ ἀποκρίσις ὅμως αὕτη χρησιμεύει ὡς βᾶσις, προκειμένου ὁ Σωκράτης νὰ ἀποδείξῃ ὅτι αἱ θεωρίαι τῆς ἀναμνήσεως καὶ τῆς ἀναμνήσεως εἶναι ἀσυμβίβαστοι. Κατὰ τὴν πρώτην θεωρίαν ἡ ψυχὴ προϋπάρχει τοῦ σώματος, ἐδρεύουσα εἰς τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν, ἐνῶ ἡ ἁρμονία συντελεῖται μετὰ τὴν κατασκευὴν τῆς λύρας καὶ τῶν χορδῶν αὐτῆς. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ μουσικὴ ἁρμονία ἄνευ προϋπάρξεως τοῦ μουσικοῦ ὄργάνου, ἐκ τοῦ ὁποίου αὕτη προκύπτει. Ἐπὶ πλέον ἡ ἁρμονία ἐπιδέχεται βαθμολογικὴν κλίμακα, ὑπάρχει δηλαδὴ ἁρμονία εἰς μείζονα ἢ ἐλάσσονα βαθμὸν ἀναλόγως τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὁποῖον ἔχουν προσαρμοσθῆ τὰ στοιχεῖα τῆς λύρας ὡς καὶ τοῦ ἐρεθίσματος, τὸ ὁποῖον δέχονται αἱ χορδαὶ αὐτῆς. Ἀναμφισβητήτως ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὀμιλῶμεν περὶ διαβαθμίσεων προκειμένου περὶ τῆς ψυχῆς, διότι αὕτη εἶναι μονοειδῆς καὶ οὐδόλως διαφέρει μιᾶς ἄλλης ψυχῆς. Ἐὰν ἡ ψυχὴ ἦτο μία ἁρμονία θὰ παρουσίαζε διαφοροὺς κυματισμοὺς κατὰ τὸν βαθμὸν καὶ τὴν ἔκτασιν αὐτῆς, πράγμα τὸ ὁποῖον ἀντίκειται εἰς τὴν θεωρίαν ὅτι ἅπασαι αἱ ψυχαὶ εἶναι ὅμοιαι. Ἐὰν πάλιν ἅπασαι αἱ ψυχαὶ εἶναι ἁρμονίαι, κατ' ἀνάγκην θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἅπασαι ἀγαθαὶ καὶ ἐνάρετοι, ἐνῶ, ὡς γνωστὸν, ὑπάρχουν καὶ κακαὶ ψυχαί. Ἡ ἁρμονία τέλος εὐρίσκειται πάντοτε ἐν συμφωνίᾳ πρὸς τὰς χορδὰς τῆς λύρας, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπακούει τυφλῶς. Ἡ ψυχὴ ἀντιθέτως δεσπόζει τοῦ σώματος, τὸ δὲ λογιστικὸν μέρος αὐτῆς ἄρχει ὡς θεῖον τοῦ θμμοειδοῦς καὶ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ πρὸς ἁρμονικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ψυχικοῦ καὶ ἠθικοῦ κόσμου τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ Λαμαρτίνος δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Σωκράτους καὶ προβαίνει εἰς ἀναίρεσιν τῆς γνώμης τοῦ Σιμμιού τῇ βοηθειᾷ τῆς αἰτιότητος, πιστεύων ὅτι ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι ἁρμονία, ἀλλ' ὅτι ἀποτελεῖ τὴν αἰτίαν τῆς ἁρμονίας:

L' âme n' est pas aux sens ce qu' est à cette lyre
L' harmonieux accord que notre main en tire ;
Elle est le doigt divin qui seul la fait frémir.

Ἡ τετάρτη ἀπόδειξις περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ἐναντίων, ἅτινα ἀμοιβαίως ἀποκλείονται, δὲν ἀνευρίσκειται εἰς τὸ ποίημα τοῦ Λαμαρτίνου. Ἀντιθέτως ἀσχολεῖται διὰ μακρῶν περὶ τὴν μελλοντικὴν ζωὴν τῆς ψυχῆς μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ σώματος. Οὕτως «αἱ στενάζουσαι ψυχαί» πλανῶνται εἰς τὸ σκότος καὶ ἐκβάλλουν πενθίμους κραυγὰς. Αἱ ἐνάρετοι ὅμως ψυχαὶ ἀνέρχονται εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπου παραμένουν ὀριστικῶς. Κατὰ τὸν Πλάτωνα ἡ ἀκάθαρτος ψυχὴ «βαρύνεται τε καὶ ἔλκεται πάλιν εἰς τὸν ὄρατον τόπον φόβῳ τοῦ αἰδοῦς τε καὶ ἄιδου ὡσπερ λέγεται, περὶ τὰ μνήματά τε καὶ τοὺς τάφους κυλινδουμένη, περὶ ἃ δὴ καὶ ὦφθη ἅττα ψυχῶν σκιοειδῆ φαντάσματα, οἷα παρέχονται αἱ τοιαῦται ψυχαὶ εἶδωλα, αἱ μὴ καθαρῶς ἀπολυθεῖσαι, ἀλλὰ τοῦ ὄρατοῦ μετέχουσαι, διὸ καὶ ὀρῶνται»¹¹. Ἡ ἀνωτέρω περιπλάνησις τῆς ψυχῆς, ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ τιμωρίαν, διότι ἡ προτέρα «τροφὴ» αὐτῆς ὑπῆρξε κακὴ. Μετὰ θάνατον ὑπάρχει ἐπίσης κρίσις τῶν ψυχῶν εἰς τὸν Ἄδην: αἱ ψυχαὶ τῶν ἐναρέτων ἀνθρώπων ἀνέρχονται εἰς τὸν ὑπεραισθητὸν κό-

σμον τοῦ Θεοῦ, ὅπου «ἄνευ σωμάτων ζῶσιν»¹². Αἱ μισραὶ ἀντιθέτως ψυχαι τιμωροῦνται καὶ ὑποχρεοῦνται νὰ ὑποστοῦν ἐκ νέου κάθαρσιν διὰ τῆς μετεμψύχωσης. Τὸ στοιχεῖον τοῦτο τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας ἀπορρίπτεται ὑπὸ τοῦ Γάλλου ποιητοῦ, ὁ ὁποῖος παραμένει πιστὸς εἰς τὴν Χριστιανικὴν διδασκαλίαν περὶ Παραδείσου καὶ Κολάσεως. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς συγγραφῆς τοῦ «Θανάτου τοῦ Σωκράτους», ὁ Λαμαρτίνος ἦτο ἀκραιφνῆς Χριστιανὸς καὶ ἀνεγίνωσκε τὴν Βίβλον καὶ ἰδιαιτέρως δὲ τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαυΐδ. Βραδύτερον, τῷ 1831, διὰ θά αἰσθανθῆ κλονισμένην τὴν πίστιν του, θὰ ἐπιχειρήσῃ τὸ πρὸς τοὺς Ἅγιους Τόπους ταξίδιον πρὸς ἀναθέρανσιν ταύτης. Ὁ «Φαίδων» καὶ τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον συγγέονται εἰς τὸ νοῦν του, ἐπιθυμεῖ δὲ σφοδρῶς τὴν προσέγγισιν Σωκράτους καὶ Χριστοῦ. Ἀντικαθιστᾷ τὴν μετεμψύχωσιν διὰ τῆς Κολάσεως καὶ ἐκφράζει τὴν πίστιν του εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν καὶ τὴν ἀνάστασιν τῶν τεθνεώτων.

Quoi des corps dans le ciel? La mort avec la vie?

Βεβαίως δὲν ἄγνοεὶ τὸν τέλειον διαχωρισμὸν κατὰ τὸν Πλάτωνα τοῦ φθαροῦ σώματος καὶ τῆς ἀθανάτου ψυχῆς· ἀπλῶς παραμένει πιστὸς εἰς τὸ χριστιανικὸν περὶ ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν δόγμα καὶ θεωρεῖ τὸν Παράδεισον ὡς σαρκικὸν καὶ ἀνθρώπινον οἶκημα.

Σωμάτων μεταβληθέντων, τὰ ὁποῖα δοξάζει ἡ ψυχὴ.

Ἐκ τοῦ Πλατωνικοῦ διαλόγου ὁ Λαμαρτίνος διετήρησεν ὡσαύτως τὴν νηφαλιότητα τοῦ Σωκράτους, ὁ ὁποῖος εἰς τοὺς θρήνους τῶν μαθητῶν του ἀντιπαράσσει καὶ κατὰ τὰς τελευταίας ἀκόμη πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ στιγμᾶς τὴν ψυχικὴν γαλήνην, τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὴν ἀπέχθειαν πρὸς τὰς ἀδυναμίας τοῦ ἀνθρώπινου βίου. Πλήρης θάρρους καὶ αὐτοπεποιθήσεως διεξάγει μετὰ νηφελίας σκέψεως τὸν τελευταῖον ἀγῶνα, ὅστις θὰ ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτὸν νὰ ἀνέλθῃ ὡς τὴν βαθμίδα τῆς ἀοράτου ἰδέας καὶ νὰ ἐπαληθεύσῃ τὴν διδασκαλίαν, καθ' ἣν ἡ ψυχὴ καθαιρεται διὰ τῆς φιλοσοφίας. Παρημέλησεν ὁμοίως ὁ Λαμαρτίνος τὴν Σωκρατικὴν μέθοδον, ἣτιι τὴν διαλεκτικὴν, ἣτις ὑποδιαίρειται εἰς τὴν μαιευτικὴν, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Σωκράτης ἐπετύγγανε διὰ καταλλήλων ἐρωτήσεων ὅπως ἐκμαιεύσῃ τὰς σκέψεις τῶν συνομιλητῶν του καὶ εἰς τὴν Σωκρατικὴν εἰρωνείαν, διὰ τῆς ὁποίας, προσποιούμενος ἀρχικῶς ἄγνοϊαν τοῦ συζητουμένου θέματος, ἦγε «τοὺς τὰ πάντα εἰδέναι οἰομένους καὶ μέγα φρονοῦντας ἐπὶ σοφίᾳ» εἰς ἄτοπα συμπεράσματα καὶ ἠνάγκαζεν αὐτοὺς νὰ παραδεχθοῦν τὸ ἀντίθετον ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἐν ἀρχῇ ὑπεστήριζον. Προκειμένου μάλιστα περὶ τῆς εἰρωνείας ὁ Λαμαρτίνος θὰ κατακρίνῃ βραδύτερον τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος τῆς μεθόδου τοῦ διδασκάλου τοῦ Πλάτωνος: «τὰ βασικὰ προτερήματα ἐνὸς σοφοῦ, ὁ ὁποῖος διδάσκει εἰς τὴν ἀνθρωπότητα νέας ἀληθείας, εἶναι ἡ πνευματικὴ χάρις, ἡ ἀγάπη, ὁ ἔλεος, ἡ συγκατάβασις, ἡ ἐπιείκεια, ὁ σεβασμὸς, ἡ τρυφερότης τῆς ψυχῆς ἐναντι ὁμοίων ἀνθρώπων»¹³.

Εἰς τὴν Πλατωνικὴν φιλοσοφίαν τὸ πρόβλημα τῆς γνώσεως εἶναι ἀρρήκτως συνδεδεμένον μετὰ τῆς ἀθανάτου θεωρίας τῶν ἰδεῶν. Αἱ ἰδέαι, ἀφθαρτοὶ, θεῖαι, μονοειδεῖς καὶ ἀνεξάρτητοι, εὗρισκονται ἐν ἐπουρανίῳ τόπῳ καὶ ἀποτελοῦν τὰ ἀρχέτυπα τῶν αἰσθητῶν ἀντικειμένων. Διὰ τῆς προαναφερθείσης θεωρίας τῆς ἀναμνήσεως ἡ ψυχὴ, ὅταν ἐνσωματωθῆ εἰς τὸν ἀνθρώπον, διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀντιλαμβάνεται τὴν ἐννοίαν τῶν ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα ὑπενθυμίζουσι τὰ αἰώνια ἀρχέτυπα αὐτῶν, ἣτοι τὰς ἰδέας. Ἡ ἐπιστημονικὴ γνῶσις δύναται νὰ ἐπιτευχθῆ μόνον διὰ τῆς φιλοσοφίας, ἡ ὁποία συντελεῖ εἰς τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς, τὴν γνῶσιν τῶν ἰδεῶν καὶ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ ὑπερτάτου ἀγαθοῦ. Ὡς ἀνωτέρω ἐλέ-

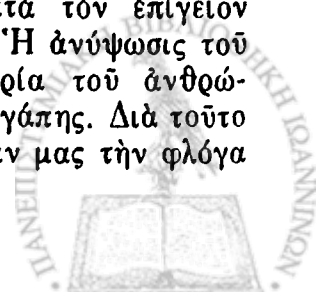
χθη, ὁ Λαμαρτίνος οὐδὲν ἀναφέρει περὶ τῆς ἀναμνήσεως, διατηρεῖ ὅμως τὴν ἰδέαν τῆς ἐκ τῶν οὐρανῶν πτώσεως. Ἡ ψυχὴ εἰς τὸν «Θάνατον τοῦ Σωκράτους» ὑπενθυμίζει μᾶλλον τὸ ἀμάρτημα τῆς Εὔας εἰς τὸν Χριστιανικὸν Παράδεισον ἢ τὴν Πλατωνικὴν θεωρίαν τῆς ἐνσωματώσεως, ἐφ' ὅσον αὐτοπίπτει ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἕνεκα τῆς περιεργείας τῆς. Ὁ ἀπολέσας τὸν οὐρανὸν ἄνθρωπος δὲν ἐνθυμεῖται τὰς ἰδέας, ἀλλὰ τὸ πεπρωμένον του. Ὁ Γάλλος ποιητὴς ἀποσιωπᾷ ἢ ἀνασκευάζει τὰς ἰδέας τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀσυμβίβαστοι πρὸς τὰς φιλοσοφικὰς αὐτοῦ ἀντιλήψεις ἢ πρὸς τὸ χριστιανικὸν δόγμα. Κατ' ἐξοχὴν ἐλκύει τὴν προσοχὴν του ἢ ἠθικὴ τοῦ Πλάτωνος, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ νοῦς, δηλαδὴ τὸ λογιστικὸν μέρος τῆς ψυχῆς, μειριάζει τὸ πάθος, τὴν ὁρμὴν χωρὶς νὰ τὴν καταπνίγη. Ἡ σωφροσύνη καὶ τὸ πάθος δὲν εἶναι ἀντίρροποι δυνάμεις, ἀλλὰ συντελεσται τῆς ἀρμονικῆς ἀναπτύξεως τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου. Ἀποστολὴ τοῦ νοῦ δὲν εἶναι νὰ ἀφανίσῃ τὰς ἐπιθυμίας, ἀλλὰ νὰ περιορίσῃ τὴν δύναμιν τῶν αἰσθήσεων καὶ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ σώματος. Ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι ἡ ὑπερτάτη ἀξία, ἡ ἀπόλυτος ἀντικειμενικότης, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶναι δυνατόν νὰ οἰκοδομηθοῦν αἱ κοινωνικαὶ σχέσεις τῶν ἀνθρώπων. Διὰ νὰ γνωρίσῃ ὁ θνητὸς τὸ ὑψιστὸν ἀγαθὸν ὀφείλει νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν ψυχὴν τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος. Μόνον δὲ ἡ καθαρὰ ψυχὴ χωρίζεται ἐκ τοῦ σώματος καὶ «εἰς τὸ ὅμοιον αὐτοῦ τὸ ἀειδὲς ἀπέρχεται, τὸ θεῖόν τε καὶ ἀθάνατον καὶ φρόνιμον, οἱ ἀφικομένη ὑπάρχει αὐτῇ εὐδαίμονι εἶναι, πλάνης καὶ ἀνοίας καὶ φόβων καὶ ἀγρίων ἐρώτων καὶ τῶν ἄλλων κακῶν τῶν ἀνθρωπείων ἀπηλλαγμένη, ὥσπερ δὲ λέγεται κατὰ τῶν μεμνημένων, ὡς ἀληθῶς τὸν λοιπὸν χρόνον μετὰ τῶν θεῶν διάγουσα»¹⁴. Ὁ Λαμαρτίνος ἀκολουθεῖ μέχρις ὠρισμένου σημείου τὴν ἠθικὴν τοῦ Πλάτωνος :

Tant qu' il vit accablé sous le coup qui l'enchaîne,
L' homme vers le vrai bien languissant se traîne,
Et par ses vils besoins dans sa course arrêté
Suit d' un pas chancelant ou perd la vérité.

Κατὰ τὴν πλατωνικὴν θεωρίαν ἡ καθαρσις τῆς ψυχῆς καὶ ἡ γνῶσις τῆς ἰδέας ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς φιλοσοφίας· ὁ Λαμαρτίνος προτιμᾷ τὴν θυσίαν πρὸς ἀπαλλαγὴν ἐκ τοῦ βάρους τῶν ἀμαρτιῶν τῆς σαρκός. Ἡ γῆ εἶναι ὁ ἱερὸς βωμὸς, ὅπου ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ προσφέρει.

Εἰς τὸν ἀγνὸν Θεὸν τὴν ἀγνὴν ὡσαύτως θυσίαν τῆς ζωῆς του.

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει θεῖαν τὴν προέλευσιν· ὁ ἐπὶ γῆς βίος εἶναι πρόσκαιρος καὶ ἔχει ὡς σκοπὸν τὴν ἠθικὴν ἀνύψωσιν τῶν θνητῶν διὰ τὴν ἐκ νέου κατάκτησιν τοῦ οὐρανοῦ. Ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω ἡ ψυχὴ, ἥτις δὲν δύναται νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος «βαρύνεται τε καὶ ἔλκεται πάλιν εἰς τὸν ὁρατὸν τόπον φόβῳ τοῦ ἀειδοῦς τε καὶ "Αἰδου», ἐνῶ κατὰ τὸν Γάλλον ρομαντικὸν ποιητὴν τὸ μιαρδὸν βᾶρος τοῦ σώματος κρατεῖ τὴν ψυχὴν διὰ παντὸς μακρὰν τοῦ Θεοῦ, προφανῶς εἰς τὴν Κόλασιν. Εἰς τὸ φιλοσοφικὸν μάλιστα ποίημα «Ἡ πτώσις ἐνδὸς Ἀγγέλου» ἐπαναλαμβάνεται ἡ αὐτὴ γνώμη, ἀλλὰ ἡ ἐπίδρασις τοῦ χριστιανικοῦ δόγματος εἶναι πλεον πασιφανής. Ἡ ψυχὴ, ἀπηλλαγμένη μετὰ θάνατον τοῦ σώματος, ἀναλόγως πρὸς τὴν καθαρότητα ἢ διαφθορὰν αὐτῆς κατὰ τὸν ἐπίγειον βίον ἀνέυχεται εἰς τὸν οὐρανὸν ἢ κατέρχεται εἰς τὴν Κόλασιν. Ἡ ἀνύψωσις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ἠθικὴν του ἀξίαν. Ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ λύτρωσις τῆς ψυχῆς ἐπιτυγχάνονται μόνον διὰ τῆς ἀγάπης. Διὰ τοῦτο ὁ ποιητὴς προτρέπει, ὅπως διατηρῶμεν ἄσβεστον εἰς τὴν καρδίαν μας τὴν φλόγα

τῆς ἀγάπης, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸν σύνδεσμον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν θνητῶν. Ὁ ἔρωσ καὶ ἡ ψυχὴ συνδέονται ἀρρήκτως εἰς τοὺς πλατωνικοὺς διαλόγους, ὁ πρῶτος μάλιστα θὰ δώσῃ εἰς τὴν δευτέραν κατὰ τὴν πύσιν τῆς εἰς τὴν γῆν τὰ πτερὰ διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν ἐπουράνιον τόπον τῶν ἰδεῶν :

Τὸν δ' ἦτοι θνητοὶ μὲν Ἔρωτα καλοῦσι ποιητόν,
ἀθάνατοι δὲ Πτέρωτα, διὰ πτεροφύτορ' ἀνάγκη¹⁵.

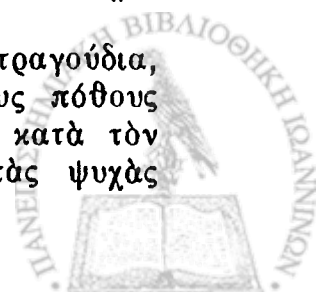
Εἰς τὸν «Φαῖδρον» μάλιστα γίνεται λόγος περὶ τῆς ἀμοιβαίας μεταξὺ διδασκάλου καὶ μαθητοῦ ἀγάπης, ἡ ὁποία ἀσκεῖ τεραστίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς μορφώσεως, τῆς παιδείας καὶ τῆς φιλίας τῶν ἀνθρώπων. Ἐὰν βεβαίως ὁ Λαμαρτίνος ἐγνώριζε τὸν διάλογον τοῦτον τοῦ Πλάτωνος δὲν θὰ κατέκρινε τὴν μέθοδον τοῦ Σωκράτους καὶ δὴ τὴν εἰρωνεῖαν αὐτοῦ, ὡς ἐστερημένην ἀγάπης, ἐπεικειας καὶ συγκαταβατικότητος.

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Ἑλληνος φιλοσόφου δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὸ πρῶτον ἐκτενὲς φιλοσοφικὸν ποίημα τοῦ Λαμαρτίνου. Οὕτως ὁ Jocelyn τῷ 1836 πραγματεύεται εἰς ἑννέα ἐποχὰς τὴν διὰ τῆς θυσίας λύτρωσιν. Ὁ ὁμώνυμος ἦρωσ, προοριζόμενος διὰ τὸ ἱερατικὸν ἀξίωμα πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς προικὸς τῆς ἀδελφῆς του, ἐκδιώκεται κατὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν ἐκ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Φροντιστηρίου καὶ καταφεύγει εἰς σπήλαιον τῶν Ἄλπεων. Συναντᾷ δύο φυγάδας, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἰς φονεύεται ὑπὸ τῶν διωκτῶν των, ἐνῶ ὁ δεύτερος φιλοξενεῖται ὑπὸ τοῦ Jocelyn, ὅστις κατ' ἀρχὰς δοκιμάζει ἔντονον συναίσθημα συμπαιθείας πρὸς τὸν ἄγνωστον Laurence, μεταβαλλόμενον ἐν συνεχείᾳ εἰς σφοδρὸν ἐρωτικὸν συναίσθημα, ὅταν ἀνακαλύπτῃ δι' πρόκειται περὶ μετημφισμένης γυναικός. Καλεῖται ὁμοῦς ἐπειγόντως ὑπὸ καταδικασθέντος εἰς θάνατον Ἐπισκόπου καὶ λαμβάνει παρ' αὐτοῦ τὸ ἱερατικὸν σχῆμα, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ἀκούσῃ τὴν ἐξομολόγησίν του. Ἐκτοτε ἀσκεῖ ἐπιμελῶς τὰ νέα του καθήκοντα εἰς χωρίον τῆς Γαλλίας μέχρις ὅτου καλέσουν αὐτὸν πλησίον ἐτοιμοθανάτου γυναικός. Ἀναγνωρίζει τὴν Laurence καὶ τὴν θάπτει εἰς τὸ σπήλαιον τῶν Ἀετῶν. Εἰς τὸ φιλοσοφικὸν τοῦτο ποίημα ὁ Λαμαρτίνος ἀκολουθεῖ τὴν γνωστὴν περὶ ἔρωτος θεωρίαν τοῦ Πλάτωνος εἰς τὸ «Συμπόσιον». Ἀρχικῶς αἱ ψυχαι ἐδημιουργήθησαν ἀνὰ ζεύγη, ἄρρενα ἢ θήλεα. Διχοτομηθέντα ὁμοῦς βραδύτερον ἐπιχειροῦν τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ ἑτέρου ἡμίσεως, καὶ ὅταν ἐπιτύχουν τοῦτο, ἀναπτύσσεται εὐγενὴς φιλία, ἐὰν τὰ δύο ἄτομα ἀνήκουν εἰς τὸ αὐτὸ φῦλον, ἢ σφοδρὸν ἐρωτικὸν συναίσθημα, ὅταν διαφέρουν κατὰ τὸ φῦλον :

Ὁ Θεὸς τὰς ἔπλασε ἀνὰ ζεύγη καὶ τὰς ἔκαμεν ἄνδρα ἢ γυναῖκα.
Καὶ ὅταν αἱ ἀδελφαὶ αὐταὶ τοῦ οὐρανοῦ συναντῶνται εἰς τὴν γῆν,...
Ἐκάστη ψυχὴ διὰ τῆς δυνάμεώς της ἐλκύει τὸ ἥμισυ αὐτῆς.
Ἡ συνάντησις αὐτὴ εἶναι ὁ ἔρωσ ἢ ἡ φιλία,
Ἄναλόγως πρὸς τὸ ὄν καὶ τὸ φῦλον, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Θεὸς τὰς ἐνώνει¹⁶.

Ὁ ἔρωσ συνδέει ἀρρήκτως δύο ἄτομα, τὰ ὁποία εὐρίσκουν οὕτως τὴν παλαιὰν τελειότητα τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν Παράδεισον. Περὶ τῆς διπλῆς προελεύσεως τοῦ ἀνθρώπου ὁ Λαμαρτίνος εἶχεν ἤδη διατυπώσει ἀνάλογον σκέψιν καὶ εἰς τὸ «Ταξίδιον εἰς τὴν Ἀναταλήν» τῷ 1832: «Τὸ μεμονωμένον συναίσθημα δὲν εἶναι πλήρες, ὁ ἀνθρώπος ἐδημιουργήθη διπλοῦς»¹⁷.

Εἰς τὸ θέμα τοῦ ἔρωτος ὁ Jocelyn ὑπενθυμίζει τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια, τὰ ὁποία περιγράφουν κατὰ κανόνα τὰ βάσανα καὶ τοὺς ἀνεκπληρώτους πόθους τῆς ἀγάπης καὶ οὐχὶ τὴν χαρὰν καὶ τὰς ἀπολαύσεις αὐτῆς. Ὁ ἔρωσ κατὰ τὸν Γάλλον ποιητὴν εἶναι ἐν μαρτύριον, ἐφ' ὅσον ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὰς ψυχὰς

διδύμους και ἐν συνεχείᾳ προβαίνει εἰς τὸν χωρισμὸν των. Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ὁ χωρισμὸς τῶν ψυχῶν ὀφείλεται εἰς θεῖαν ἐντολήν· οἱ ἄνθρωποι ὅμως δὲν εἶναι τελείως ἀνεύθυνοι, διότι συνεχῶς πολλαπλασιάζουν τὰ ἐμπόδια, τὰ ὁποῖα παρεμβάλλονται εἰς τὴν ἔνωσιν των κατὰ τὸν ἐπίγειον βίον. Ὁ ἔρως διὰ τοῦ πόνου καθίσταται ἀρετὴ. Διὰ τοῦ ὑποχρεωτικοῦ χωρισμοῦ καὶ κατ' ἀκολουθίαν διὰ τῆς θυσίας τῆς εὐτυχίας των οἱ ἄνθρωποι ἐξαγνίζονται, ἁγιοποιοῦνται καὶ ἐξαγοράζουν τὰς ἁμαρτίας των. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐκφράζεται ἡ ἀπαισιόδοξος φιλοσοφία τῶν Γάλλων ρομαντικῶν ποιητῶν τοῦ 19ου αἰῶνος, συνοψιζομένη εἰς τὸ τρίπτυχον βίος — ἔρως — πόνος. Εἰς ἀντάλλαγμα ὅμως τῆς θυσίας καὶ τοῦ πόνου ὁ ἄνθρωπος λαμβάνει εὐχερέστερον τὴν ἄγουσαν εἰς τὸν τόπον τῆς αἰωνίου ἀληθείας καὶ ἀρετῆς ὁδόν. Ὁ ψυχικὸς ἄλλωστε πόνος ἐκ τῆς θυσίας τῆς εὐτυχίας εἶναι πάντοτε ὑποφερτός, διότι ὁ Θεὸς ρυθμίζει τὴν ἔντασιν αὐτοῦ ἀναλόγως πρὸς τὸ ψυχικὸν σθένος τῶν δοκιμαζομένων ἀνθρώπων. Οὐδέποτε αἱ δυνάμεις ἡμῶν, καταναλίσκονται ὑπὸ τῆς δυστυχίας. Ἀντιθέτως μάλιστα εἰδικὴ ἀνταμοιβὴ καὶ εὐτυχία ἀναμένει εἰς τὸν οὐρανὸν τὸν θυσιάζοντα τὸν ἔρωτα αὐτοῦ ἄνθρωπον, τοῦ ὁποῖου ἡ ζωὴ

Ἄν καὶ διεταράχθῃ κατὰ βάθος, οὐδόλως ἐφάνη ἐξηντλημένη.
Τὸ μέτωπόν του, ἂν καὶ ὀλίγον σοβαρὸν, ἦτο πάντοτε ἀτάραχον¹⁸.

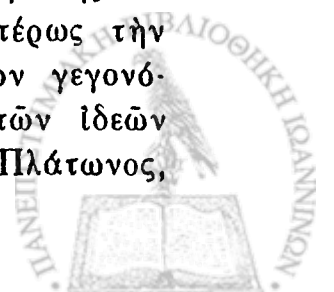
Βεβαίως πρὸς στιγμὴν κλονίζεται ἡ πίστις τοῦ ἥρωος, ἰδιαίτερος μάλιστα ὅταν πληροφοροῦται τὴν ἀνάρμοστον συμπεριφορὰν τοῦ ἐτέρου ἡμίσεως τῆς ψυχῆς του. Τὸν φρικτὸν ὅμως πόνον ἀπαλύνει πάντοτε ἡ ἰδέα τῆς αἰωνιότητος, τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἀπεράντου ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, πλησίον τοῦ ὁποῖου καλεῖται ὁ ἐξηγνισμένος διὰ τῆς θυσίας ἄνθρωπος. Ἀποστολὴ τοῦ ἔρωτος εἶναι νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς θνητοὺς εἰς τὸν Δημιουργὸν τοῦ κόσμου, εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῶν ὄντων.

Πρὸς ἔνωσιν μάλιστα τοῦ ὄρατοῦ καὶ ἀοράτου κόσμου, τοῦ πλάστου καὶ τῶν δημιουργημάτων του, σημαντικὴν βοήθειαν παρέχουν οἱ ἄγγελοι, τῶν ὁποίων τὴν φύσιν δὲν ἐρευνᾷ ὁ Λαμαρτίνος οὔτε ἀμφισβητεῖ τὴν ὑπαρξιν. Εἰς τὴν «Πτώσιν ἑνὸς Ἀγγέλου»¹⁹ ὅμως, τρίτον ἐκτενὲς φιλοσοφικὸν ποίημα τοῦ Λαμαρτίνου, ὁ ἄγγελος Cédar μετατρέπεται εἰς ἄνδρα ἕνεκα τοῦ ἔρωτος αὐτοῦ πρὸς ὡραίαν θνητὴν καὶ καταδικάζεται εἰς διαδοχικὰς μετεμψυχώσεις πρὸς ἐξαγνισμόν. Εἰς τὸ ποίημα τοῦτο, ὅπου ἡ πτώσις τοῦ ἀγγέλου συμβολίζει τὴν ἁμαρτίαν καὶ πτώσιν τοῦ ἀνθρώπου ἐν γένει, παρακολουθοῦμεν τὰ στάδια τῆς πρώτης ἐξιλεώσεως τοῦ Cédar. Ὁ ποιητὴς θέλει τὸ ποίημά του «μεταφυσικὸν ἔπος» καὶ ὀρίζει τὴν ὑπόθεσιν του ὡς ἑξῆς: «αἱ ἀγωνίαι ἑνὸς οὐρανοῦ πνεύματος, ἐνσαρκωθέντος ἐξ ἰδίου σφάλματος εἰς τὸ μέσον τῆς κτηνώδους ταύτης καὶ διεστραμμένης κοινωνίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἰδέα τοῦ Θεοῦ εἶχεν ἐκλείψει καὶ ἡ πλέον ποταπὴ φιληδονία εἶχεν ἀντικαταστήσει πᾶσαν ἐξιδανίκευσιν καὶ πᾶσαν λατρείαν»²⁰. Ἡ υἱοθεσία ὅμως τῆς θεωρίας τοῦ Πλάτωνος περὶ διδύμων ψυχῶν παρέχει δυσχερείας εἰς τὸν Γάλλον ρομαντικόν, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ποιήματός του θεωρεῖ τὸν ἄγγελον ὡς τέλειον καὶ μονογενὲς ὄν, ἀρκούμενον εἰς τὸν ἑαυτὸν του²¹. Πῶς εἶναι δυνατόν ἐπομένως ἡ θνητὴ Daïdha ν' ἀποτελῇ τὸ ἡμισυ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀγγέλου; Ἐὰν πάλιν ὁ Cédar πίπτει ἐξ οὐρανῶν ὑποχρεωτικῶς πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς διδύμου ἀδελφῆς του, παύει νὰ εἶναι ὑπεύθυνος τῆς ἐνσαρκώσεως ἕνεκα τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ. Εἰς τὸν ἐπουράνιον τόπον, τέλος, ἠνωμένοι αἱ δύο ψυχαι ζοῦν πλησίον τοῦ Θεοῦ· πῶς ὅμως εἶναι ἐφικτὴ ἡ ἔνωσις θνητῆς γυναικὸς καὶ ἀγγέλου, ὁ ὁποῖος εἶναι τέλειος καὶ μονήρης; Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἀνωτέρω σκοπέλων ὁ ποιητὴς διέρχεται ἐν σιωπῇ τὰ τῆς ἁμαρτίας τοῦ ἀγγέλου ὡς καὶ τὰ τῆς ἐνώσεως τῶν ψυχῶν μετὰ θάνατον εἰς τὰς αἰωνίους μονάς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πι-

στεύει ότι παρμερίζονται αι ἀλληλοσυγκρουόμεναι ἀντιθέσεις καὶ ὅτι εἶναι εὐ-
 χειρὴς ἢ ἐμμονὴ εἰς τὴν περὶ ἔρωτος θεωρίαν τοῦ «Συμποσίου»²².

Ὁ Λαμαρτίνος δὲν ὑπῆρξε μόνον σημαντικὸς ποιητὴς, ἀλλὰ καὶ διακεκρι-
 μένος πολιτικὸς ἀπὸ τοῦ 1833 ἕως τοῦ 1851. Ἐκλέγεται δις βουλευτὴς, διορίζε-
 ται ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ἀναλαμβάνει τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἐπαναστα-
 τικῆς Κυβερνήσεως τῷ 1848. Φιλελευθέρων δημοκρατικῶν ἀρχῶν, ἦτο ὁπαδὸς
 τῶν κοινωνικῶν μεταρρυθμίσεων καὶ τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης. Αἱ πολιτικαὶ
 ἰδέαι τοῦ ρομαντικοῦ τούτου ποιητοῦ ἀντιτίθενται πρὸς τὴν πολιτικὴν τοῦ Πλά-
 τῶνος. Ὑπερασπίζεται τὴν ἰδιοκτησίαν, τέκνον τῆς ἐργασίας, ἢ ὅποια θεωρεῖται
 τὴν δραστηριότητα. Ἐπιθυμεῖ τὴν εὐτυχίαν τοῦ ἀτόμου καὶ ὄχι τὴν θυσίαν αὐτοῦ
 χάριν τῆς εὐτυχίας τοῦ συνόλου. Ψέγει τοὺς οὐτοπιστάς²³, διότι ἐπιχειροῦν τὴν
 ἀναδιοργάνωσιν τῆς πολιτείας κατὰ τρόπον ἰδανικὸν διὰ τῆς ἀπορρίψεως τῶν
 ἐνστίκτων, τῶν παραδόσεων, τῶν συνηθειῶν, τῶν ἀναγκῶν, τῆς κεκτημένης πεί-
 ρας, τῶν ἔθνοτήτων καὶ τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, ἐπὶ τῇ βάσει ριζικοῦ σχεδίου,
 ὀφειλομένου ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὴν φαντασίαν αὐτῶν, θαυμάζει τὴν
 πολιτείαν τοῦ Πλάτωνος, ὅτε συνέγραφε τὴν «Ἱστορίαν τῶν Γερωνδίων», ἐπειδὴ
 δὲν ἐγνώριζε καλῶς αὐτήν. Βραδύτερον ὅμως, ὅτε ἀπεσύρθη τῆς πολιτικῆς μετὰ
 τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς δευτέρας αὐτοκρατορίας ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος Γ', κατα-
 κρίνει τὰς περὶ πολιτείας ἰδέας τοῦ μαθητοῦ τοῦ Σωκράτους καὶ στρέφεται πρὸς
 τὸν Ἀριστοτέλην, ὁ ὁποῖος μάλιστα κρίνει ἀστηρῶς τὴν πολιτικὴν τοῦ Πλάτω-
 νος καὶ ἀναιρεῖ τὰς περὶ οἰκογενείας καὶ ἰδιοκτησίας θεωρίας αὐτοῦ. Θέλγεται
 ὑπὸ τῶν πολιτικῶν ἰδεῶν τοῦ Σταγειρίτου Φιλοσόφου, ἐξαιρέσει τῶν περὶ δου-
 λείας καὶ καταστροφῆς τῶν ἀναπήρων τέκνων, θεωρεῖ δὲ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ
 ὡς ἔργον σοβαροῦ παρατηρητοῦ καὶ οὐχὶ οὐτοπιστοῦ.

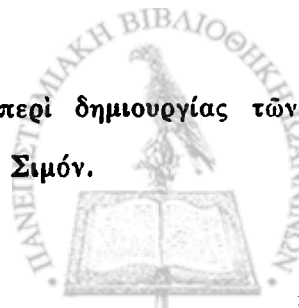
Ἡ γνωριμία τοῦ Λαμαρτίνου μετὰ τοῦ Ἀριστοτέλους ἀνάγεται χρονικῶς
 εἰς τὸ τελευταῖον στάδιον τῆς συγγραφικῆς δημιουργίας τοῦ ποιητοῦ τῆς «Λί-
 μνης» καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἢ ἐπ' αὐτοῦ ἐπίδρασις τοῦ διδασκάλου τοῦ Μεγάλου
 Ἀλεξάνδρου ὑπῆρξεν ἀσήμαντος. Ἀντιθέτως ἡ πλατωνικὴ φιλοσοφία ἐπηρεάζει
 ὄχι μόνον ἀμέσως τὰ προαναφερθέντα φιλοσοφικὰ ποιήματα, ἀλλὰ καὶ ἐμμέσως
 τοὺς «Φιλοσοφικοὺς Στοχασμοὺς» τῷ 1820, τὰς «Ποιητικὰς καὶ Θρησκευτικὰς
 Ἀρμονίας» τῷ 1830 καὶ τὰς «Ποιητικὰς Περισυλλογὰς» τῷ 1839, ποιητικὰς συλ-
 λογὰς εἰς τὰς ὁποίας προσπαθεῖ νὰ συμφιλιώσῃ τὸν Πλατωνισμὸν μετὰ τοῦ χρι-
 στιανισμοῦ. Ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν δύο τούτων φιλοσοφικῶν συστημάτων ὁ Λα-
 μαρτίνος καταλήγει εἰς ἓνα Ὑψιστον Θεόν, τοῦ ὁποῖου ἡ ὕπαρξις εἶναι ἀνεξι-
 χνίαστος καὶ ἀνταπόδεικτος. Πιστεύει ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀνεξάρτητος τῆς ὕλης,
 ὅτι κινεῖται συμφώνως πρὸς τὴν θεῖαν θέλησιν καὶ ὅτι ἀντιθέτως πρὸς τὴν ὕλην
 εἶναι ἀθάνατος. Θεωρεῖ ὡς ἀπαραιτήτον τὴν ἀρετὴν κατὰ τὴν ἐπίγειον ζωὴν,
 προκειμένου ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν μετὰ θάνατον αἰώνιον ζωὴν διὰ τῆς
 νίκης αὐτοῦ ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων. Ἐκφράζει τὴν πίστην του εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς
 ἐλευθερίας, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀληθείας καὶ τῆς φιλάνθρωπίας, εἰς τὴν δευ-
 τέραν παρουσίαν καὶ εἰς τὴν ἀμοιβὴν τῆς ἀρετῆς. Ὅσον ἀφορᾷ, τέλος, εἰς τὴν
 ἀθάνατον πλατωνικὴν θεωρίαν τῶν ἰδεῶν, χαρακτηρίζει τὴν ἀνθρωπίνην διά-
 νοιαν ὡς ἀντανάκλασιν τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ πιστεύει ὅτι αἱ ἰδέαι ὀφεί-
 λουν τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος παρέχει τὰ ἀρχέτυπα καὶ τὰ ὑποδείγματα
 πάντων τῶν αἰσθητῶν ἀντικειμένων καὶ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ κρατούσης ἠθικῆς τά-
 ξεως. Γνήσιον ὅμως τέκνον τοῦ Ρομαντισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐξῆρξεν ἰδιαιτέρως τὴν
 προσωπικότητα καὶ τὴν ἀτομικότητα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν θυελλωδῶν γεγονό-
 των τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ Λαμαρτίνος ὀρίζει ὡς ἕδραν τῶν ἰδεῶν
 τὴν ψυχὴν μιᾶς θείας ἢ ἀνθρωπίνης ἀτομικότητος, ἀφιστάμενος τοῦ Πλάτωνος,

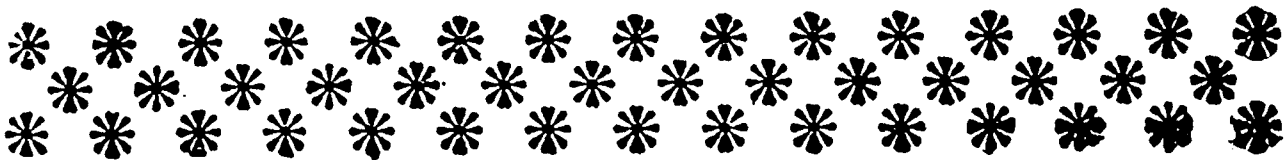

κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ αἰῶνιοι τύποι τῶν ὄντων ὑπάρχουν ἀνεξάρτητοι εἰς ἀόρατον ἐπουράνιον τόπον.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

1. Ἀριστοτ. Ποιητ. 1451 β.
2. Continuation du Discours des misères de ce Temhs.
3. Ἀφιερωτικὴ ἐπιστολὴ πρὸς τὴν μαρκησιάν ντὲ Pompadour. V, 496. Ἐκδοσις Moland, Παρίσι 1877—1872.
4. XLVII, 265.
5. Τὴν ἰδίαν γνώμην συνοψίζει ὁ Βολταῖρος εἰς τὸν ἐπίλογον τοῦ φιλοσοφικοῦ διηγήματος *Candide* καὶ συγκεκριμένως εἰς τὴν ἀποφθεγματικὴν πρότασιν *il faut cultiver notre jardin*.
6. *Destinées de la Poésie*, Φεβρουάριος 1834.
7. *Avertissement* τοῦ «Θανάτου τοῦ Σωκράτους».
8. 1792—1869. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας εἰς τὴν Σορβόνην καὶ διευθυντὴς τῆς *Ecole Normale*. Ὡς ὑπουργὸς ὠργάνωσε ἐπὶ νέων βάσεων τὴν Γαλλικὴν Παιδείαν.
9. *Du vrai, du beau et du bien*. Πρόλογοι τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1853.
10. Εἰς τὸν «Φαῖδρον», 249 b. c., ὁ Πλάτων ὀρίζει ὡς ἀκολούθως τὴν ἀνάμνησιν: «δεῖ γὰρ ἄνθρωπον ξυνιέναι κατ' εἶδος λεγόμενον, ἐκ πολλῶν ἰδῶν αἰσθήσεων εἰς ἓν λογισμῷ ξυναιρούμενον. Τοῦτο δ' ἐστὶν ἀνάμνησις ἐκείνων, ἃ ὅπ' εἶδεν ἡμῶν ἡ ψυχὴ, συμπορευθεῖσα θεῷ καὶ ὑπεριδοῦσα ἃ νῦν εἶναι φαινομεν καὶ ἀνακύψασα εἰς τὸ ὄν ὄντως.
11. Πλάτ. Φαῖδ. 81 d.
12. Αὐτόθι, 114 c.
13. *Cours familier de Littérature*, LXXXI entretien.
14. Πλάτ. Φαῖδ. 81 a.
15. Πλάτ. Φαῖδρος, 52 β: Καὶ τοῦτον βεβαίως οἱ θνητοὶ ἀποκαλοῦν Πτερωτὸν Ἐρωτα / οἱ ἀθάνατοι ὅμως Πτέρωτα, διότι ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ παράγῃ πτερά.
16. *Jocelyn*, Τρίτη Ἐποχὴ.
17. Ταξίδιον εἰς Ἀνατολήν, 6 Αὐγούστου 1832.
18. *Jocelyn*, Ἐνάτη Ἐποχὴ.
19. Ἐδημοσιεύθη διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1838.
20. Ἡ «Πτώσις ἐνὸς Ἀγγέλου», *Avertissement*.
21. Αὐτόθι, Πρώτη Ὀπτασία.
22. Εἰς τὴν Ὀγδόην Ὀπτασίαν ἐπαναλαμβάνεται ἡ γνώμη περὶ δημιουργίας τῶν ψυχῶν ἀνα ζεύγη καὶ τῆς ἐνώσεως ἐπὶ τῆς γῆς.
23. Thomas Morus, Fénelon, Ρουσσώ, Ροβεσπιέρος, Σαιν - Σιμόν.

ΣΕΡΑΦΕΙΜ Κ. ΤΣΙΤΣΑ

ΕΝΑΣ ΑΓΝΟΥΜΕΝΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΓΕΝΝΗΜΑΤΑΣ

(1875 — 1931)

Στους ποιητάς του τέλους του περασμένου αιώνα και τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ ἀνήκει ὁ Νικόλαος Β. Γεννηματᾶς, ἕνας σοφὸς ἐπιστήμων καὶ ἀξιόλογος πνευματικὸς ἄνθρωπος. Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα, ὅπου ἐσπούδασε Πολιτικὸς μηχανικὸς στὸ Ε. Μ. Πολυτεχνεῖο καὶ στάλθηκε, μαζί με ἄλλους πέντε συναδέλφους του, τὸ 1898 στὴ Γερμανία, γιὰ νὰ σπουδάσουν Δασολογία καὶ ν' ἀποτελέσουν τὰ πρῶτα ἡγετικά στελέχη τῆς ἀνύπαρκτης τότε εἰδικῆς δασικῆς ὑπηρεσίας, ἀλλὰ καὶ οἱ πρῶτοι Ἀκαδημαϊκοὶ διδάσκαλοι στὴν Ἀνωτ. Δασολογικὴ Σχολή, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἰδρυθῆ ἀργότερα στὴ χώρα μας. Οἱ ἄλλοι πέντε ἦσαν ὁ Πέτρος Κοντός, ὁ Ἰω. Κοκκίνης, ὁ Ν. Σπηλιόπουλος, ὁ Μ. Δαβερώνης καὶ ὁ Θ. Διαμαντόπουλος. Οἱ τρεῖς πρῶτοι διετέλεσαν Διευθυνταὶ τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας.

Ὁ Γεννηματᾶς δὲν ἔμεινε πολὺν καιρὸ στὴν Ἑλλάδα. Δὲν ἤμποροῦσε, ὁ ἀδιάλλακτος σ' εὐθύτητα χαρακτήρας του, νὰ προσαρμοσθῆ μετὰ τὸ κλίμα τῆς τότε πολιτικῆς καὶ δημοσίας ζωῆς καὶ νὰ παρακολουθῆσει τοὺς ὀξύτατους ἀγῶνες ποὺ ἔκαμναν οἱ ἄλλοι νεαροὶ συνάδελφοί του Δασολόγοι μετὰ τὴν τότε ἡγεσία τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας, τὸν Κωνσταντῖνο Σάμιο. Γι' αὐτὸ γύρισε στὸ Μόναχο, ὅπου συνέχισε τὶς σπουδές του στὰ Μαθηματικά, τὴν Ἠλεκτρολογία καὶ τὴ Μηχανικὴ.

Μετὰ τοὺς νέους πλέον αὐτοὺς τίτλους λαμπρῶν σπουδῶν του, διορίστηκε τὸ 1914 καθηγητὴς τῶν Ἀνωτ. Μαθηματικῶν στὸ Ε. Μ. Πολυτεχνεῖο, στὸ ὁποῖον ἐδίδαξε μέχρι τοῦ θανάτου του καὶ διετέλεσεν ὁ πρῶτος Διευθυντὴς τῆς Ἀνωτάτης Δασολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν, ποὺ ἰδρύθηκε τὸ 1917, καὶ τακτικὸς καθηγητὴς ἐπὶ δέκα χρόνια, μέχρι τὸ 1927, ὅποτε ἡ Σχολὴ αὕτη μεταφέρθηκε στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης. Γιὰ τὴν πνευματικὴν του συγκρότηση καὶ ἀκαδημαϊκὴν διδασκαλίαν γράφει ὁ Κων. Μπίρης στὴν «Ἱστορία τοῦ Ε. Μ. Πολυτεχνείου»*: «Ἡ ἐπιστημονικὴ δρᾶσις τοῦ Νικ. Γεννηματᾶ ὑπῆρξε πολυσχεδῆς, πρωτότυπος καὶ πλουσία. Ἐδημοσίευσεν ἀρκετὰς πραγματείας δασολογικὰς εἰς γερμανικὰ καὶ γαλλικὰ περιοδικὰ καθὼς καὶ ἠλεκτρολογικὰς μελέτας. Ἰδιαιτέρως δμως μνημονεύεται ἡ εἰς τὰ Μαθηματικά καὶ τὴν Μηχανικὴν συμβολὴ του, εἰς τὰ ὁποῖα κύρια συγγραφαὶ του εἶναι «Μαθήματα Θεωρητικῆς Μηχανικῆς» καὶ «Διανυσματικὴ Ἀνάλυσις μετ' ἐφαρμογῶν εἰς τὴν Γεωμετρίαν καὶ τὴν Μηχανικὴν». Ἐγραψεν ἐπίσης συλλογὴν λυρικῶν ποιημάτων ὑψηλῆς ἐμπνεύσεως, τὴν ὁποῖαν ἐξέδωκεν ὑπὸ τὸν τίτλον «Τραγούδια». Ὁ Γεννηματᾶς διεκρίθη ὡς καθηγητὴς διὰ τὴν ἀνωτερότητα τοῦ ἤθους του, τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ χαρακτήρος καὶ τὴν ἀρτιότητα τῆς διδασκαλίας. Τὸ ποιητικὸν του ἔργον μαρτυρεῖ ἐξ ἄλλου τὰ εὐγενῆ ἰδεώδη ἀπὸ τὰ ὁποῖα διεπνέετο...».

Ὁ Γεννηματᾶς, παράλληλα μετὰ τὴ γόνιμη ἐπίδοσή του στὶς θετικὰς ἐπιστῆ-

* «Ἱστορία τοῦ Ἐθνικοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου» ὑπὸ Κώστα Μπίρη. Ἔκδ. 1957, σελ. 545.

μες, καλλιεργούσε και τῆ λυρική ποίησι. Ἄρχισε νὰ ἱππεύει τὸν Πήγασσο, τὸν ὁποῖον μνημονεύει καὶ ὁ βιογράφος του, ὁ γνωστός ἀθηναιογράφος, ἀρχιτέκτων, Κώστας Μπίρης, ἀπὸ τὰ νεανικά του, φοιτητικά, χρόνια. Οἱ πρώτες ποιητικές του πτήσεις, ἦσαν κυρίως μεταφράσεις γερμανικῶν ποιημάτων. Ἐνα τέτοιο εἶναι δημοσιευμένο στὸ παλιὸ Ἀθηναϊκὸ περιοδικὸ «Παναθηναϊκὰ» τοῦ 1900. Εἶναι μετάφρασι, τοῦ Γερμανοῦ ποιητῆ, Uhland :

Σ Ε Ρ Ε Ν Α Τ Α

Γλυκὸ τραγούδι μὲ ξυπνᾶ.
Ἄρα δὲν εἶναι τώρα;
Γιὰ κίτταξε, μητέρα μου,
Ποιὸς εἶναι αὐτὴ τὴν ὥρα;

Δὲν εἶναι ἀγάπη μου κανεῖς,
Γύρε στὸ προσκεφάλι
Πῶς τραγουδοῦσαν πίστερες
Στοῦ πυρετοῦ τὴ ζάλη.

Δὲν εἶναι μουσική τῆς γῆς,
Ἄγγελοι στὸν αἰθέρα
Ψάλλον γλυκὰ καὶ μὲ καλοῦν—
Σ' αὐτοὺς πετῶ, μητέρα.

Τὸ 1914 δημοσίευσε σ' ἓνα διαφωτιστικὸ, φιλοδασικὸ, κείμενο τῆς «Φιλοδασικῆς Ἐνώσεως Ἀθηνῶν» τὸ «Τραγούδι τοῦ Δάσους» ποὺ ἀναδημοσιεύτηκε τὸ 1919 σ' ἓνα ἐνημερωτικὸ τεύχος τῆς Ἀνωτ. Δασολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν.

Ἐλάτ' ἐδῶ, κάτω ἀπ' τὰ μύρια φύλλα
σὲ μυστικῆς ζωῆς ἀνατοιχίλα.
Τὸ κάθε δέντρο τόσα θὰ σᾶς πῆ
μὲ τ' ἀπαλὸ τ' ἀνασασμοῦ του μύρο
καὶ θ' ἀντηγήσουν στὴ σκιὰ τριγύρω
νεοῶν τραγούδια καὶ ἀηδονιῶν σκοποῖ.

Ἐλάτ' ἐδῶ, στὴν πράσινη τὴν πλάση
καὶ ἔλατε ν' ἀναστήσουμε τὰ δάση!
Ἐκεῖ, ποὺ ἡ ράχη τοῦ γυμνοῦ βουνοῦ,
γυμνή, θλιμμένη, δείχνει τὴν Ἑλλάδα,
ν' ἀπλώσουμε πανῶρια πρασινάδα
κάτω ἀπ' τὸ γαλάζιο τ' οὐρανοῦ.

Τὴν ποιητικὴ του προσφορὰ συνέχισε ὡς τὸ θάνατό του τὸ 1931. Ἐνα χρό-
νο πρὶν, τὸ 1930, ἐκυκλοφόρησε τὴ μοναδικὴ ποιητικὴ συλλογὴ του — σπάνια καὶ
δυσεύρετη, σήμερα — μὲ τὸν τίτλο : « Τ ρ α γ ο ῦ δ ι α ». Μιὰ ἐκδοσι, 84 σελίδων μὲ
78 τραγούδια, τὰ 60 πρωτότυπα δικὰ του καὶ τὰ 18 μεταφράσεις ξένων ποιητῶν
καὶ ἰδίᾳ τοῦ Χάινε. Τῆ συλλογὴ του αὐτὴ τῆ διαιρεῖ σὲ τέσσερα κεφάλαια μὲ τοὺς
τίτλους : 1) Τραγούδια τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Μητέρας, 2) Χαμόγελα καὶ δάκρυα,
3) Τραγούδια τῆς Ἀξέχαστης, 4) Ξένοι σκοποῖ (μεταφράσεις).

Ὁ Γεννηματᾶς, μ' ὄλο τὸ βαρὺ καὶ αὐστηρὸ ὕφος — ὅπως τὸν ἐγνώρισαν οἱ

φοιτηταί του — είχε μιὰ ψυχὴ γεμάτη τρυφερότητα, πολὺ ἀνθρωπιὰ καὶ βαθύτατο λυρισμό, πού κατακλύζουν τὴν ποίησή του. Κι' ἀπάνω ἀπ' ὅλα προβάλλουν ἀπὸ τοὺς διαλεχτοὺς στίχους του μιὰ αὐστηρὴ ποιητικὴ ἀγωγὴ, μιὰ ἀγνότητα καὶ μιὰ ἠθικὴ εὐθύτητα, πού ἀντικατοπτρίζουν τὸν ἀδαμάντινο χαρακτῆρα του.

Σὰν δεῖγμα τῆς ποιητικῆς του δημιουργίας παραθέτουμε ἐδῶ τρία τραγούδια τῆς συλλογῆς πού ἀναφέραμε. Στὸ πρῶτο, μὲ τὸν τίτλο «Φθινόπωρο», χρησιμοποιοεῖ δασικὲς εἰκόνες, τὰ φύλλα καὶ τὸν κορμὸ τοῦ δέντρου, γιὰ νὰ τραγουδήσῃ τὸν πόνο καὶ τὴν ἀγωνία τῆς ἐρωτευμένης ψυχῆς. Τὸ δεύτερο, μὲ τὸν τίτλο «Μαγδαληνή», ἐπίκαιρο τῆς γνωστῆς εὐαγγελικῆς μορφῆς τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος, εἶναι ἀφιερωμένο στὴν ἐξαγνιστικὴ δύναμη τῆς μετάνοιας, πού ἀνασταίνει νεκρὰς ψυχές. Τέλος, τὸ «Πουλί καὶ τὸ Λουλούδι» εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ συγκίνηση γιὰ τὴν ἀπονημοῖρα πού ἐπεφύλαξε στὶς δύο αὐτὲς ζωοῦλες :

Φ Θ Ι Ν Ο Π Ω Ρ Ο

Κάτω ἀπ' τὸ δέντρο πὸ καθίσαμε
Καὶ πρωτομίλησε ἡ καρδιά μας,
Κάτω ἀπ' τὸ δέντρο πὸ πρωτάκουσε
Τὰ μυστικά μας,

Μονάχος πῆγα χτές καὶ κάθισα...
Γύρω κλαδιὰ ξεγυμνωμένα·
Κι' ἀπὸ τὰ φύλλα πὸ μᾶς ἄκουσαν
Δὲ βρῖσκετ' ἕνα!

Κάτω ἀπ' τὸ δέντρο πὸ καθίσαμε
Ἐννοιῶσα χτές ἀνατριχίλα·
Μὴ κ' ἡ ἀγάπη μας εἶν' ἔτσι πρόσκαιρη
Καθὼς τὰ φύλλα;

Παρήγορη φωνὴ ἀποκριθῆκε
Στὴ σκέψη καὶ στὸ στεναγμὸ μου·
Θᾶν' ἡ ἀγάπη σας χιλιόχρονη
Σὰν τὸν κορμὸ μου.

Μ Α Γ Δ Α Λ Η Ν Η

Τὴ λύγισαν τῆς ἀμαρτίας οἱ πόνοι
Στὰ μάτια δὲν τολμᾷ νὰ τὸν κοιτάξῃ·
Μὲ τῶν ξανθῶν μαλλιῶν τῆς τὸ μετὰξι
Γονατιστὴ ἢ ἀμαρτωλὴ στεγνώνει
Τὰ πόδια Του πὸ τᾶχε πρὶν μυρῶσει
Καὶ καρτερεῖ ἀπ' τὸν Ἄδη νὰ τὴν σώσῃ.

Πικρὸ, πὸ τὸ γεννᾶ ἢ μετάνοια, κλᾶμα
Ταράζει τὸ πανέμορφο κορμί τῆς,
Καὶ δέεται γονατιστὴ ἢ ψυχὴ τῆς
Τοῦ λυτρωμοῦ τῆς νὰ γενῆ τὸ θᾶμα·
Καὶ σμίγουνε τὰ δάκρυα καὶ τὰ μῦρα
Μὲ τῶν μαλλιῶν τῆς τὴν ξανθὴ πλημμύρα.

Ἡ δύναμι μαζὶ κ' ἡ καλωσύνη —
 Ὁ Λυτρωτῆς γέρονι σ' αὐτὴ πού κλαίει.
 — Σήκω, Μαγδαληνή! γλυκὰ τῆς λέει,
 Κι' αὐτὸ πού τώρα δέεσαι ἔχει γίνει.
 Σὲ σώζει ἡ ἀγάπη πού σοῦ καλεῖ τὰ στήθια,
 Ὡς χτὲς τὸ ψέμα, σήμερα ἡ ἀλήθεια.

ΤΟ ΠΟΥΛΙ ΚΑΙ ΤΟ ΛΟΥΛΟΥΔΙ

Λυγᾶ ἀπ' τὸν ἄνεμο δαρμένο
 Τοῦ κάμπου λούλουδο φτωχό,
 Κι' ἓνα πουλάκι, τὸ καῦμένο,
 Γοργοδιαβαίνει μοναχό.

— Γιατὶ νᾶν' τὸ πουλὶ μονάχα
 Εὐτυχισμένο; "Αχ, σὰν κι' αὐτὸ
 Δυὸ γρήγορα φτεράκια νά 'χα,
 Θά 'τρεχα κάπου νὰ κρυφτώ...

Τοῦ μαύρου τ' οὐρανοῦ ἡ φοβέρα
 Πουλὶ καὶ λούλουδο τρομάζει·
 Τό 'να πετᾶ καὶ τρέχει πέρα,
 Τ' ἄλλο κυττᾶ κι' ἀναστενάζει:

"Ἐνας ἐπέρασε γοργὸς
 Κι' ἐπάτησε τὸ λουλουδάκι·
 Κ' ἦταν αὐτὸς — ὁ κυνηγὸς
 Πού 'χε σκοτώσει τὸ πουλάκι.

Ἄκόμα ἓνα λυρικό τραγουδάκι ἀναστρέφεται στὸν ἀγαπημένο χῶρο τοῦ Δασολόγου ποιητῆ, τὸ «Δάσος»:

Μὲ κλάμα τριγυρονῶ τὸ δάσος
 Κ' ἓνα πουλάκι ἀπὸ ψηλὰ κλαδιὰ
 Πετᾶ πιδὸ κάτω, κελαῖδει καὶ λέει:
 Ποιὸς πόνος σοῦ ματώνει τὴν καρδιά;

— Τ' ἀδέρφια σου τὰ χελιδόνια ρῶτα
 Καὶ θὰ στὸ ποῦν τὰ γνωστικὰ πουλιά.
 Στὸ σπῖτι τῆς ἀγάπης μου ἔχουν σπῖτι
 Κ' ἔχουν στὰ παραθύρια τῆς φωλιά.

Ἐγραψε καὶ ἄλλα ποιήματα, πού δὲν περιέχονται στὴ — σπάνια σήμερα καὶ δυσεύρητη — συλλογὴ πού ἀναφέραμε. Ἄλλα ἀνέκδοτα καὶ ἄλλα χαμένα στὰ περιοδικὰ τῆς ἐποχῆς του. Ἀπὸ αὐτὰ ὅμως, πού ἔχουμε στὰ χέρια μας, ἀποδεικνύεται ὁ Γεννηματᾶς ἓνας ἀξιόλογος ποιητῆς τῆς περασμένης γενιᾶς, πού ἀγνοήθηκε, δυστυχῶς, ἀπὸ τίς διάφορες ποιητικὲς μας ἀνθολογίες, οἱ ὁποῖες ἔχουν περιλάβει τόσους ποιητᾶς, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους δὲν λείπουν οἱ μέτριοι κ' οἱ ἀσήμαντοι.

Τὸ ἀφιέρωμα αὐτὸ στὴ μνήμη τοῦ σοφοῦ ἐπιστήμονα καὶ ποιητῆ Γεννηματᾶ σ' αὐτὸ τὸν κύριο σκοπὸ ἀποβλέπει: Νὰ γνωρίσει στοὺς εἰδικούς ἀνθολόγους μας τὴν ἔμμετρη προσφορά του, γιὰ νὰ τοῦ δώσουν στίς νεώτερες ἐκδόσεις τὴ θέση πού τοῦ ἀξίζει. Ὁ Γεννηματᾶς ὑπῆρξε πολὺ σεμνὸς καὶ μετριοφρων, ιδιαίτερα σὲ ὅ,τι ἀφοροῦσε τὴν ποιητικὴ του δημιουργία. Ἀπέφευγε κάθε συζήτηση — καὶ πιδὸ πολὺ τὸν θόρυβο — γιὰ τὴν ποίησή του. Αὐτὸς ὑπῆρξε ὁ κυριώτερος λόγος νὰ μείνει ἄγνωστος ὡς ποιητῆς στὸ εὐρὺ κοινό. Ἡ μετριοφροσύνη του ὅμως αὐτὴ δημιουργεῖ σὲ μᾶς τοὺς ἄλλους πρόσθετη ὀφειλὴ νὰ πράξουμε ἀπέναντί του, ἔστω καὶ κάπως ἀργά, ἀκέραιο τὸ χρέος μας.

Ζάλογον

α'

Ψηλόγκρεμνον κοφτό τὸ μονοπάτι
 στὸ χάος σὰν ἐλπίδα σφηνωμένο·
 τοῦ οὐρανοῦ σημάδι πετρωμένο
 ἀπ' τῶν στοιχειῶν τ' ἀσίγαστο γινάτι.

Γοργόφτερο τὸ ριζοβούνι ἄτι
 καλπάζει καὶ πηδάει μαγεμένο
 στὸ ἡλιοφῶς ποδὸ παίζει μεθυσμένο
 ὁ βράχος ὁ ἀσάλευτος. Παλάτι

τῶν ἀετῶν καὶ στέγη τῶν ἀστέρων.
 Προσκνητήης ὁ κάμπος καὶ τὰ δάση
 ἀνάσα του καυτὴ ἀγνῶν ἡμέρων.

Ἄρματολῶν βωμὸς ἐλευθερίας.
 Τὸν πόνο μὲ τραγούδι θὰ δαμάση
 στὸν κόρφο του ὁ κλέφτης τῆς θυσίας!

β'

Τοῦ Γένους τὸν ἐσπερινὸ σημαίνει
 καμπάνα πικρολάλητη καὶ σβήνει
 τὸν ἦχο στὴν κραυγὴ τοῦ μουεζίνη.
 Τὸ μισοφέγγαρο στὴν Πόλη ἀνεβαίνει.

Συντριμμια ὁ σταυρὸς καθὼς σωπαίνει
 ὁ λόγος ὁ τριαδικός. Στὴν δίνη
 τὴν μικρὴ, ὁ γέροντας ἀφίνει
 τὴν σκῆτη του καὶ στὰ βουνὰ πηγαίνει.

Ὁ βράχος θὰ γενῆ τὸ μοναστήρι
 καὶ ἡ ἔλξη πυρσοῦ λαμπάδα
 νὰ καίη ἡ πίστις θυματήρι.

Ὁ ἀσκητὴς γαλήνη δὲν ζητάει.
 Κλέφτης καὶ δάσκαλος γιὰ τὴν Ἑλλάδα
 τὸν δοῦλο ἀνασταίνει ποδὸ λυγáει...

γ'

Μπαρούτι καὶ καπνός, θολὴ ἀντάρα
 τὸ σύννεφον τῆς μάχης ἀπλωμένο.
 Τριγύρω τὸ φαράγγι κυκλωμένο
 καὶ ὁ γκρεμνὸς φρικτὴ λαχτάρα.

Ἀκούρσειντη νὰ πορευθῆ ἡ φάρα
 τὸ ὄπλο μένει χάμω πυρωμένο
 καὶ τὸ ἀντρίκιο χέρι νεκρωμένο.
 Χαρὰ εὐθὺς ἐγίνη ἡ τρομάρα

καὶ ἡ σιγὴ μεγάλο πανηγύρι.
 Ἀγέρωχη, ὀρθὴ Σουλιώτισσα
 στὸν βράχο τὸ κορμὶ της ἔχει γείρη.

Ἀέρινη τὸ χάος θὰ μετρήση
 ἀμόλυνη ἀγία Ἡπειρώτισσα
 τὴν λατρευτὴ νυφούλα νὰ στολίσῃ!

ΝΙΚΟΣ Α. ΤΕΝΤΑΣ

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ Η ΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΟΡΑΣΗ

(Από άφορμή ενός βιβλίου του Λ. Βρανούση)

Τὰ παλαιὰ τείχη τῶν πόλεων, ὅπως καὶ ὅλα τὰ παλαιὰ κτίσματα, ἀναδίνουν ἐκείνη τὴν ποίηση τῆς ἀκίνησιος, πού εἶναι, σὲ ἀκραία ἀνάλυση, ἡ συγκλονιστικὴ ποίηση τῶν αἰώνων. Αὐτὰ τὰ πέτρινα πλάσματα, πού χωνεύουν μέσα στὰ σπλάχνα τους, μαζὶ μὲ τοὺς λειχῆνες, τὴν ἀγριάδα, τὴ ρίζα τῆς ἀγριοσυκιᾶς καὶ τὸν κισσό, χειρονομίες ἀνθρώπων καὶ τὰ πάθη τους, ἀγάπες, ὀργές, φόβους καὶ μίση, καὶ τὴν μονότονη ροὴ τῆς καθημερινῆς τους ζωῆς, καὶ τὴν ψευδαίσθησι τῆς διάρκειας, πού ἐτόνωνε τὴν ἐφήμερή τους ὑπαρξή, ἀποτελοῦν θαυμαστὲς σελίδες μιᾶς ἱστορίας ἰδιότυπης, ἂν σταθῆ κανεὶς μπροστὰ τους, ὄχι σὰν ψυχρὸς θεατῆς, μὰ μὲ ἀνοιχτὰ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς, καὶ ἂν ἡ συγκίνησι, ὁ λαμπρὸς αὐτὸς μεσολαβητῆς, φέρει σὲ ἐπαφὴ τὴν παλαιὰ ζωὴ πού κρατοῦν οἱ πέτρινοὶ τους ὄγκοι, μὲ τὴν μᾶζα τῆς ἱστορικῆς ἐμπειρίας, πού σέρνει, χωρὶς νὰ τὸ ξέρει, ὁ κάθε ἀνθρώπος μαζὶ του.

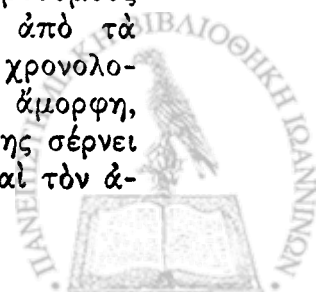
Αὐτὸ τὸ γόνιμο ἀντίκρουσμα, αὐτὸν τὸν πλοῦτο τοῦ αἰσθήματος, αὐτὸ τὸ ξαφνικὸ φτερούγισμα ἀπὸ ναρκωμένους μνημεις, γεννάει τὸ ἔργο τοῦ Βρανούση. Ἄν καὶ γραμμένο μὲ καθαρὰ ἐπιστημονικὴ μέθοδο, καὶ μὲ ἐξαιρετὴ ἐκμετάλλευσή τοῦ ὕλικου, σὲ ἀφογή καθαρεύουσα, σὲ γλῶσσα δηλαδὴ πού δὲν εὐνοεῖ καθόλου τὴν αἰσθηματικὴ διάχυσι, ὁ κ. Βρανούσης κατώρθωσε νὰ ἀνασύρη ἀπὸ τὴν ἀσάλευτὴ μᾶζα λάσπης καὶ πέτρας τοῦ ἀρχαίου Κᾶστρου, τὴν φαινομενικὰ βουβὴ καὶ ἄψυχη, ἴσκιους νεκρῶν ἀνθρώπων, αὐτὸ τὸ πρῶτο ὕλικὸ τῆς Ἱστορίας, καὶ νὰ τοὺς φέρη σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴν πῆχτρα τῶν νεκρῶν, πού ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς σέρνει μέσα του.

Ἡ Ἱστορία γράφεται μὲ δυὸ τρόπους: ἢ μὲ γράμματα ἢ μὲ στέρεο ὕλικό. Ἡ πρώτη εἶναι ἡ ἱστορία τῶν βιβλίων, πού ἔχει σὰν σκοπὸ νὰ δείξη στὸν ἀνθρώπο τὸ πρόσωπο νεκρῶν ἐποχῶν, καὶ τὴν προσπάθειά, μέσα στὴν διαλεκτικὴ τους πορεία, νὰ κατευνάξουν τοὺς κοινωνικοὺς σπασμούς, πού ἡ ἴδια αὐτὴ πορεία δημιουργεῖ. Ἐπιχειρεῖ λοιπὸν νὰ διδάξη τὸν πολίτη. Αὐτὴν τὴν ἱστορία τὴν συνθέτουν συνεχῶς οἱ καιροί, ἀκριβῶς ὅπως ἡ Πηνελόπη ὕφαινε τὸν ἴστό της, καὶ ἀκριβῶς μὲ τὴν ἴδια μέθοδο, χαλῶντας δηλαδὴ τὸ βράδυ ὅ,τι ὕφαινε τὸ πρωτὶ. Ὑλικά της εἶναι — εἴτε ὅταν πρόκειται γιὰ συνθετικὰ ἔργα μακρᾶς πνοῆς, εἴτε ὅταν ἀναφέρεται σὲ περιορισμένα τοπικὰ καὶ χρονικὰ ὄρια —, οἱ ἀλληλογραφίες, τὰ χρονικά, τὰ ἀπομνημονεύματα, τὰ προπλάσματα ἱστορικῶν συγγραφῶν συγχρόνων μὲ τὰ γεγονότα, ἀπὸ ἀνθρώπους πού εἶχαν σ' αὐτὰ αὐτοπρόσωπη συμμετοχὴ, ἢ τὰ εἶδαν σὰν ἀδιάφοροι θεατῆς, προπάντων ὅμως ἀνθρώπινες ἰδιοσυγκρασίες, μὲ τίς ἀρετές, τὰ πάθη τους, τίς ἰδεοληψίες, τίς προλήψεις καὶ τίς κοσμοθεωρίες τους, μὲ ὅλη δηλαδὴ ἐκείνη τὴ μᾶζα τῶν ὑποκειμενικῶν δεδομένων, πού ἐμποδίζουν, δυστυχῶς, τὸν ἱστορικό, σὲ μεγάλον ἀριθμὸ περιπτώσεων, νὰ γράψῃ ἀντικειμενικὸ ἔργο, καὶ δὲν συγχωροῦν τὴν ἀδέσμευτὴ ἐκείνη θέασι, πού εἶναι μόνη ἱκανὴ νὰ δώσῃ ἀνεπίληπτο ἱστορικὸ ἔργο. Γιατί, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ καρποφορήσῃ ὅλη ἡ καλὴ διάθεσι γιὰ ἀμερόληπτη ἐνατένισή τοῦ ἱστορικοῦ γεγονότος, αὐτὴ ἡ πρωταρχικὴ ἀρετὴ τοῦ ἱστορικοῦ, ὅταν πανίσχυρες ἐσωτερικὲς παρορμήσεις τὸν ἀναγκάζουν νὰ ἐκφράσῃ, μέσῳ τῆς ἱστορίας, πρῶτα - πρῶτα τὸν ἑαυτὸ του, τὴν μύχια φύσιν του, πού προαιώνιες διεργασίες ἔχουν ὑφάνει;

Les vertus se perdent dans l'interêt comme les fleuves dans la mer, καθώς έλεγε ο σκληρός εκείνος, μά βαθύς μελετητής τής ανθρώπινης ψυχής ο La Rochefoucauld. Έτσι ή πολυύμνητη άντικειμενική αλήθεια, άντικαθίσταται πολύ συχνά στις σελίδες του ιστορικού βιβλίου, με τις επί μέρους αλήθειες λαών, ομάδων, κοινωνικών τάξεων ή και μεμονωμένων ατόμων. Αύτη ή περιχαράκωση, μέσα σε μιá συγκεκριμένη ανθρώπινη ομάδα, αναγκάζει τον ιστορικό να βλέπη συχνά με άδικο μάτι, και ή άδικία μέσα στην ιστορία τήν γραπτή πληρώνεται πάντα με άνατοκισμό. Άς συγκρίνη κανείς τήν αλήθεια του Κανέλλου Δεληγιάννη με τήν αλήθεια του Γενναίου Κοκοκοτρώνη, όπως παρουσιάζεται στα Άπομνημονεύματά τους. Άς συγκρίνη τον Δαντόν του Μισελέ με τον Δαντόν του Λεδν Ντωντέ, θα ίδη με πόσο διαφορετικό μάτι άντικρύζουν τις ίδιες προσωπικότητες, διαφορετικές ιδιοσυγκρασίες και πίστεις. Άπό τό 1800 έως τις μέρες μας, γράφονται Ιστορίες τής γαλλικής επανάστασης του 1789 και τό κοσμοϊστορικό αυτό γεγονός, πού έδόνησε τήν Εύρώπη σαν τρομερή ήφαιστιακή έκρηξη, μάς παρέχεται συνεχώς με άλλαγμένο πρόσωπο, σαν να ήταν ο μυθικός Πρωτέας, γιατί ή ύραση του κάθε ιστορικού έχει δικό της πρίσμα, δικό της δηλαδή δείκτη διαθλάσεως, όταν άνιχνεύει μέσα στην σάρκα τής ιστορίας. Ο Μιραμπώ, για τους δημοκρατικούς Γάλλους τής εποχής του, και για τήν διανοούμενη όπισθοφυλακή τους, ως τις δικές μας μέρες, στάθηκε ένας άβροδίαιτος άμαρτωλός κι' ένας προδότης τής Έπανάστασης. Ο Θωμάς Καρλάυλ τον συγκαταλέγει μεταξύ των ήρώων του, των έλασσόνων βέβαια. ήρώων όμως πάντα. Ο Μαρχά παρουσιάζεται, αναλόγως του ιστορικού πού τον κρίνει, με όλα τα χρώματα του φάσματος, και από άυστηρός και άδέκαστος ιδεαλιστής, καταλήγει σε φλύαρο δημοκόπο και λάγνον εύζωϊστή. Ο ίδιος ο Γράκχος Μπαμπέφ, πού στάθηκε επί όλόκληρες δεκαετηρίδες τό κόκκινο πανι για κάθε ιστοριογράφο όρθοτομοούντα τον δρόμο τής αληθείας, βρήκε τον άπολογητή του, πολλά χρόνια μετά τήν έκτέλεσή του, στο πρόσωπο του Μπουοναρότι. Όποιος γράφει ιστορία, όσο εύσυνείδητος άνθρωπος, όσο τίμιος έπιστήμονας και ναίαι, μη μπορώντας να μεταφέρη στο χαρτί άτόφια τήν πλούσια ροή του κοινωνικού γίγνεσθαι, τον παλμό του σώματος, πού κάποτε στάθηκε μιá όντότητα γεμάτη ζωή, και τώρα κατάκειται σε άριθμημένους τάφους, όπως τα τυπογραφικά στοιχεία μιās σελίδος πού έχει διαλυθή, αναγκάζεται πάντα να διαλέξη και να συρράψη σπαράγματα, και σ' αυτή άκριβώς τήν ύποχρέωση τής έκλογής βρίσκεται ο σπόρος του μαρτυρίου. Γιατί τώρα θα τον πιλατεύουν περιβάλλον, κοινωνικές σχέσεις, μιá όποιαδήποτε κοινωνική τοποθέτηση, ζωτικά συμφέροντά του, ή φωνή των προγόνων του. Άκόμη και ή σωματική διάπλαση παίζει σημαντικό ρόλο, όταν ζυγίσουμε τις ξένες πράξεις. Θυμάμαι κάποιον κοντό και καχεκτικό καθηγητή τής Ιστορίας, πού προσπαθούσε με πείσμα να άποδείξη ότι ήταν δειλός ο Μέγας Άλέξανδρος. Πολλές φορές είναι τόσο βάναυση ή εισβολή τής προσωπικότητας του ιστορικού μέσα στην ύλη του, είναι τόσο προφανής ή προσπάθεια να ύποτάξη έκεινο πού είναι, σε εκείνο πού θέλει, ώστε διαβάζοντας κανείς ιστορία, νομίζει πως διαβάζει μυθιστόρημα ή, όπως ο καλός Λά Φονταίν, θεατρικό έργο :

une ample comedie à cent actes divers
et dont la scène est l' univers.

Αύτη είναι ή ιστορία πού γράφεται, για να δοθή έτοιμη στους πρόθυμους άναγνώστες. Υπάρχει όμως και ή ιστορία πού ανασύρεται σπαρταριστή από τα σκοτεινά βάθη τής ύπαρξής μας. Αύτη δέν ξέρει όνόματα, θεσμούς και χρονολογίες. Δέν χωρίζεται σε παραγράφους και κεφάλαια. Είναι μιá ροή άέναη, άμορφη, ύποχθόνια, πού τήν σημαδεύει όμως ή φοβερή έντασή της, άφοϋ μέσα της σέρνει όλων των περασμένων γενεών τον πόθο και τον μόχθο, και τήν χαρά και τον ά-

γῶνα. Μέσα της ζοῦν ὅλοι οἱ πρόγονοι ποῦ ἔσβησαν, ἀφοῦ κάποτε γέμισαν αὐτὸν τὸν κόσμον μὲ τὴν ἀνάσα τῆς ζωῆς τους. Σ' αὐτὴν τὴν ἱστορία λουφάζει πάντα, σὰν παγωμένη καὶ ἀπρόσωπη παράδοση, ἡ πεῖρα τῶν γενεῶν. Μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ καθενὸς ἀπὸ μᾶς ὑπάρχει αὐτὴ ἡ πεῖρα, τὸ πολυτιμώτερο ἴσως ἀγαθὸ μας. Γιατί, ὅσο καὶ ἂν ὁ πολιτισμὸς φαίνεται ὅτι μᾶς ξεκολλάει ἀπὸ τὴν παράδοση, δὲν μποροῦμε νὰ ὑπάρχουμε χωρὶς μιὰ σταθερὴ καὶ ἀδιατάρακτη ἐπαφὴ μὲ τοὺς νεκροὺς. Νοιώθουμε, χωρὶς νὰ τὸ θέλουμε, ὅτι εἴμαστε μιὰ ἀπλῆ συνέχεια μέσα στὴν ἱστορικὴ ροή, ὅτι τὸ χέρι τῶν νεκρῶν κρατᾷ τὸ χέρι μας καὶ ὅτι τὸ μάτι τους σὰν αὐστηρὸς κριτὴς μᾶς βλέπει καὶ μᾶς δικάζει. "Ἐτσι, στὰ βάθη τῆς ψυχῆς μας, ἐνεδρεῦει πάντα, πηχτὸ καὶ ἀπρόσωπο, ζωντανὸ ὅμως καὶ αὐταρχικὸ, τὸ παρελθόν. Μὲ ὄσσην ὀρμὴ καὶ ἂν οἰκοδομοῦμε τὸ μέλλον, θὰ μᾶς λείψῃ ἡ πνοή, ἂν δὲν ἔχουμε ὁδηγὸ καὶ στήριγμα τὸν ἴσκιον αὐτῶν ποῦ κείτονται στὴ γῆ. Ἡ ἀποστολικὴ ρῆσις: Ἐρχαῖα παρῆλθε· ἰδοὺ γέγονε καινὰ τὰ πάντα, δὲν ἔχει ἐφαρμογὴ σὲ ζητήματα κουλτούρας. Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν ζωτικὴ γιὰ τὸ μέλλον τοῦ πολιτισμοῦ, ν' ἀναζητοῦμε τὴν γόνιμη αὐτὴ ἐπαφὴ. "Ὅροι ὅμως εἰδικοὶ συντρέχουν στὴν πραγματοποίησίν της: ἡ εὐνοϊκὴ ψυχολογία, ἡ ἀνθρωπιστικὴ παιδεία, καὶ προπάντων ἡ ἐλκυστικότης καὶ ἡ εὐφράδεια τοῦ κειμένου ἢ τοῦ κτίσματος, ποῦ στέκεται ἀπέναντί μας, σὰν δεῦτερο πρόσωπο, στὸν σιωπηλὸ μας διάλογο. Γιὰ πολλοὺς τὸ μυθιστόρημα, ἔχει βέβαια οἱ γνωστὲς ἐγκεφαλικὲς κατασκευές, μὰ τὸ γνήσιο, στάθηκε μιὰ πλατεῖα πρόσβασις πρὸς τὸ σῶμα τῆς ἱστορίας, μὲ τὴν ἐννοια τῆς ὁμαδικῆς συλλογικῆς πορείας τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ Ραμπλαί προσφέρει μὲ τὸν Γαργαντούα καὶ τὸν Πανταγρυέλ μιὰ λαμπρὴ εἰκόνα τῆς πρώιμης γαλλικῆς Ἀναγέννησης· ὁ Γκριμενσχάουζεν, τὰ μαρτύρια τοῦ Γερμανοῦ χωρικοῦ τὴν ἐποχὴ τοῦ Τριακονταετοῦς πολέμου· ὁ Θερβάντες, τὸ ὀριστικὸ ξεθύμασμα τοῦ ἱπποτισμοῦ στὸν 16ον αἰῶνα· ὁ Μπαλζάκ, τὴν ἀγωνία ἑνὸς λαοῦ μέσα στὰ ἐρείπια τοῦ ναπολεόντειου ἔπους· ὁ Γκόγκολ, ὁ Πούσκιν, ὁ Τουργκένιεφ, τὸν δραματικὸν ἀγῶνα ἑνὸς δυνατοῦ λαοῦ γιὰ νὰ μῆ στὸ δρόμον τοῦ πολιτισμοῦ· ὁ Ντίκενς, τὴν φοβερὴ ἀναταραχὴ τῆς ἀγγλικῆς κοινωνίας κατὰ τὴν χαραυγὴ τῆς βιομηχανικῆς ἐποχῆς. "Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἱστορία, ἰδιότυπης βέβαια μορφῆς, ἱστορία δηλαδὴ τῆς ζωῆς τῆς μεγάλης μᾶζας καὶ ὄχι ἐπισήμανση ἀστέρων καὶ γεγονότων. Δὲν ἐρευνᾷ γιὰ punctum saliens, γιὰ νὰ μορφώσῃ μὲ αὐτὸ τὸν σκελετὸ τῆς καὶ τὴ σάρκα τῆς, μὲ σκοπὸ νὰ διδάξῃ ἐκεῖνο ποῦ θέλει νὰ διδάξῃ· δίνει ὅμως, μαζὶ μὲ τὴν γραφικότητα τῆς ζωῆς ποῦ χώνεψε στὸ παρελθόν, ὅλη τῆς τὴν βαθεῖα συγκίνηση, ὅλη τῆς τὴν ποίηση, ταπεινὴ ἢ ἀγέρωχη. "Ἄν ὅμως ὁ γραπτὸς λόγος μᾶς χαρίζει αὐτὴ τὴν πολυτιμὴ ἐπαφὴ μὲ τὸ παρελθόν, ἀκόμη ἐντατικώτερα καὶ πιὸ πλούσια μᾶς τὴν δίνει τὸ παλαιὸ κτίσμα. Εἶναι πολὺ φυσικὸ ἢ θεὰ τοῦ σπιτιοῦ ποῦ στέγασε γενεές, ποῦ τίς ἔχει τώρα πιά καταπιῆ ὁ χρόνος, ἀφοῦ πρῶτα ἔζησαν τὴ μοῖρα τους, νὰ κἀν νὰ ἀναδεύονται μέσα μας ἴσκιον προγόνων, καὶ νὰ θερμαίνῃ τὴν ὑπαρξή μας μὲ μιὰ συγκίνηση, ποῦ δὲν ξέρομε ἴσως τὴ ρίζα τῆς, ποῦ δὲν παύει ὅμως νὰ πλουτίζῃ καὶ νὰ πλαταίνῃ τὴ ζωὴ μας.

Αὐτὴν τὴν τεράστια σημασία ἔχει γιὰ τίς πόλεις ἢ διατήρηση παλαιῶν κτισμάτων, ἰδιωτικῶν σπιτιῶν, ἐκκλησιῶν, κοινοτικῶν καταστημάτων, αὐτὴ ἡ διατήρηση, ποῦ τόσο δύσκολα κατορθώνεται γιὰ τὴν ἀντιμάχονται ἢ ἀπληστία καὶ ἡ μωρία. Ἀκόμη ἐντονώτερη ἀπὸ ἐκεῖνη τῶν συνηθισμένων κτισμάτων εἶναι ἡ ἀνακλητικὴ δύναμις τῶν τειχῶν τῶν παλαιῶν φρουρίων. Τὰ κάστρα ἐκφράζουν τὴν ἔκφυση μιᾶς κοινότητος, ὄντοτητος συλλογικῆς, καὶ θυμίζουν τίς δραματικώτερες στιγμὲς τῆς ζωῆς τῆς. Γιατί, ἂν στὶς εἰρηνικὲς ὥρες λουφάζουν ἄκακα καὶ ἡμερα, σὰν ἀγαθὰ ζῶα, στὶς στιγμὲς τῶν κινδύνων βροντοῦν καὶ σκοτώνουν σὰν ὄργισμένα θηρία καὶ θυμίζουν τὴν ἀγωνία ἑνὸς λαοῦ μπροστὰ στὴν ἀπειλὴ τοῦ ἀφανισμοῦ. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς οἱ ὥρες τῶν μεγάλων κρίσεων μένουν αὐταρχικὰ τυπω-

μένες στις καρδιές εκείνων που τις έζησαν και σαν αντίλαλος πένθιμος μιᾶς αρχαίας δοκιμασίας, συνέχουν πάντα, καθώς οι γενεές προχωρούν ύφαινοντας την ιστορία, τις ψυχές των απογόνων, δσων δέν ἀρνήθησαν την σάρκα του λαού που τους γέννησε και την παράδοσή του.

Ο συγγραφέας του: Ιστορικά και Τοπογραφικά του Μεσαιωνικού Κάστρου των Ιωαννίνων, ο κ. Α. Βρανούσης, δέν είδε το γιαννιώτικο Κάστρο σαν περαστικός φωτογράφος. Έζησε μέσα στον αὐστηρό του περίβολο τὰ παιδικά του χρόνια, μαζί με τους δικούς του. Άνεβαίνοντας στις ἀγέρωχες ἐπάλλξεις του, περπατώντας στα στενά καλντερίμια, συζητώντας με νοσταλγικούς έραστές τῆς παλαιᾶς ζωῆς, διαβάζοντας κείμενα, ἀκούοντας την παράδοση να μιλεῖ, ἀνασαίνοντας, μέσα στον θεώρατο πέτρινο φράχτη, τον βαρύν ἀέρα, έγινε ένας ευαίσθητος δέκτης τῆς φωνῆς των νεκρῶν. Γι' αυτό, παρά την πρόθεσή του να δώσει, με καθαρά ἐπιστημονικά κριτήρια μιᾶ ιστορική πραγματεία, τὸ πλούσιο ἐκείνο ἴζημα, που έχουν ἀποθέσει μέσα στοῦ καθενός μας την ψυχή ἀγῶνες και μαρτύρια γενεῶν, ἀναδεύεται μέσα του. Έτσι κυριεύεται και αὐτός ἀπὸ τὸν κραδασμὸ που χαρίζει ἡ γνήσια συγκίνηση, και αὐτὸν τὸν κραδασμὸ τὸν μεταδίδει και στον ευαίσθητο ἀναγνώστη.

ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΑΙ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΑΙ

Άπὸ τις πιὸ προοδευτικές διατάξεις του ἰσχύοντος Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικος, χαρακτηρίζονται οἱ του ἄρθρου 145, ἀναφερόμενες στην ἰδρυση και λειτουργία Νομικῶν Προσώπων Δημοσίου Δικαίου στους Ὀργανισμούς Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως, με ἀπώτερο σκοπὸ την ἱκανοποίηση ἐντυτέρων τοπικῶν διαρκῶς φύσεως ἀναγκῶν, ὅπως π.χ. ἡ σύσταση Φιλαρμονικῆς, Βιβλιοθήκης και Θεάτρου. Γιατί παράλληλα με τὰ ἐκτελούμενα κοινωφελῆ ἔργα, που ἀποσκοποῦν στην ἀμεση και γρήγορη ἀνοδο του βιοτικῶ ἐπιπέδου και την καλύτερη συνθηκῶν ζωῆς τῆς ἐπαρχίας, ὁ νομοθέτης ὀρθότατα διέγραψε και τους στόχους για την πνευματική καλλιέργεια των κατοίκων και των πιὸ μακρινῶν περιοχῶν τῆς χώρας, μιᾶ και αὐτοὶ εὐρίσκονται σὲ ἱκανὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὸ «φωτοβόλο» κέντρο, και μόνοι τους πρέπει ἄ ξεπεράσουν την ἀγονη γραμμὴ που τους περιχαρακώνει.

Στην ἀναγεννητική αὐτή προσπάθεια προταται τὸ Ὑπουργεῖον Ἑσωτερικῶν. Ἰδιαίτερα ἰ τελευταῖα χρόνια, σημειώνεται μιᾶ πράγματι ἰλι σημαντικὴ δραστηριότητα με σύνθημα: ἰάθε οἰκισμὸς και βιβλιοθήκη».

Την ἐπιταγή αὐτή, μᾶ συνάμα και ἔθνική ἀγκη, ἡ Νομαρχία Πρεβέζης, για παράδειγμα, ἀώρθωσε να ὑλοποιήση κατὰ τρόπο ὑποδεικτικό. Ἰδρυσε μέχρι σήμερα τριάντα δύο δημοτικές και κοινοτικές βιβλιοθήκες και ἐβίμησε για την ἀπόσκοπη λειτουργία τους ἰτην κατάλληλη ἐκλογή προσωπικῶ για τις ἰκοδσες Ἐπιτροπές. Τὸ ἔργο θά σταματοῦσε ἰ χαρτιά, ἰν ἐξαντλοῦσε μονάχα την νομική ἔρεια. Μᾶ προχώρησε οὐσιαστικώτερα. Φρόνι: για τὸν ὅσο τὸ δυνατό καλύτερο ἐμπλου: τὸ τους με κατάλληλα βιβλία. Ἠδη μοιρά-

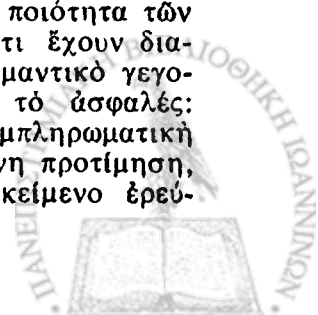
στηκαν 2.000 τόμοι βιβλίων, προερχόμενοι ἀπὸ δωρεές ἐκδοτικῶν οἰκῶν, ἀπ' τις μεγάλες βιβλιοθήκες, ἀπὸ λογοτέχνες που ἀνταποκρίθηκαν πρόθυμα σὲ σχετικὴ ἐκκλήση — ἐκκλήση που ἀκόμη παραμένει ἀνοικτὴ για ὅσους τυχόν για πρώτη φορά πληροφοροῦνται τὸ γεγονός — και κυρίως ἀπ' την Διεύθυνση Ἰστορίας του Ὑπουργεῖου Ἐθνικῆς Ἀμύνης.

Ταυτόχρονα ὅμως, στους οἰκείους προϋπολογισμούς των βιβλιοθηκῶν, προβλέφθηκε ἐτήσια πίστωση τῆς τάξεως των 5.000 — 10.000 δραχμῶν, για την προμήθεια βιβλίων, ὡστε να καταστή αὐτοδύνημη ἡ λειτουργία τους.

Έτσι ξεπεράστηκε ἡ ἐπαινετὴ προσπάθεια του Βασιλικῶ Ἐθνικῶ Ἰδρύματος να ἰδρῦη στα χωριά «πυρῆνα» βιβλιοθήκης με την ἀποστολή βιβλίων που συνήθως μένανε στα γραφεῖα τῆς κοινότητας, σὲ κάποιο ἐρμάρι μαζί με τὰ παλαιᾶ ἀρχεῖα.

Και ἐνῶ στην εἰκόνα που δίνουμε διαφαίνεται να τελεσφορῆ ἡ προσπάθεια για την πνευματικὴ πρόοδο του τόπου, τίθεται ἀμείλικτο τὸ ἐρώτημα: Διαβάξει κανείς τὰ βιβλία ἡ ἀπλῶς δημιουργοῦμε ἐντυπώσεις ἡ ἀκόμα προσθέτουμε στην δύσκολη δουλειά των Ὀργανισμῶν μιᾶ περιττὴ γραφειοκρατικὴ πολυτέλεια;

Ἠ πείρα κατέδειξε ὅτι κερδήθηκαν πολλοὶ ἀναγνώστες. Τὸ κοινοτικὸ συμβούλιο, οἱ ὑπάλληλοι, ὁ παπᾶς και ἕνα σωρὸ πολῖτες που ἔρχονται σὲ ἐπαφή με την Διοίκηση ἐκφράζουν ἀνυπόκριτα τὸν ἐνθουσιασμὸ τους. Και εἶναι ξεχωρα εὐχάριστη ἡ διαπίστωση που οἱ συζητήσεις τους στρέφονται για την ποιότητα των βιβλίων, πᾶγμα που σημαίνει ὅτι ἔχουν διαβαστῆ. Και ἀκόμη ἕνα ἄλλο σημαντικό γεγονός ἐπιβεβαιώνει του λόγου μας τὸ ἀσφαλές: Διατυπώθηκε ἡ ἐπιθυμία για συμπληρωματικὴ ἀποστολή βιβλίων με συγκεκριμένη προτίμηση, δηλ. βιβλία που ἔχουν σαν ἀντικείμενο ἐρευ-

νης την λαογραφία, την ιστορία, την ποίηση και τις πρακτικές εφαρμογές της γεωπονικής επιστήμης. Σημάδι ολοφάνερο ότι υπάρχουν αναγνώστες κι ως λένε μερικοί ότι στην χώρα μας δεν υπάρχει αναγνωστικό κοινό, συγχέοντας την έφεση για επιμόρφωση που είναι έμφυτη στην φυλή μας, με την εμπορική διάθεση του λογοτεχνικού βιβλίου. Είναι έσφαλμένη ή τοποθέτηση του προβλήματος στο Marketing, όση πνευματική χροιά και αν του προσδώσουν.

Βέβαια οί Δημοτικές και Κοινοτικές βιβλιοθήκες πρέπει ν' αποτελέσουν ένα μέσον στην καθολική κρατική προσπάθεια. Φορείς πρέπει να είναι ή Πολιτεία, ή όποια, είναι καιρός πιά, να οργανώσει ριζικά και θεμελιακά την πνευματική μας ζωή.

Λογίζεται μεγάλη έπιτυχία ή ύπαγωγή της Διευθύνσεως Γραμμάτων του Ύπουργείου Παιδείας στο Ύπουργείο της Προεδρίας της Κυβερνήσεως. Πέρα, όμως απ' το διοικητικό αυτό γεγονός, πρέπει ή Διεύθυνση αυτή να γίνει πραγματική στέγη των γραμμάτων, με την απόλυτη έννοιολογική σημασία της λέξεως, και θα καταστή, αν πραγματοποιηθούν οί ακόλουθες, κατά την γνώμη μας, αλλαγές:

Πρώτον, ή Διεύθυνση να πλαισιωθή απ' τους ύπηρετούντες στο Δημόσιο λογοτέχνες. Έτσι θα δημιουργηθή ένας κεντρικός - βασικός πυρήνας για σοβαρή θεώρηση όλων των πνευματικών προβλημάτων. Κάθε νομοθέτημα που θα έχη σχέση με την πνευματική ζωή και κίνηση να έκπονείται από τους ειδήμονας και καθ' όλα ύπευθύνους ύπηρεσιακούς παράγοντες. Θα άποφεύγονται έτσι ακρότητες μά και άκόμη σφάλματα τραγικά όπως λ. χ. ή χορήγηση συντάξεων σε λογοτέχνες με στενές έννομες προϋποθέσεις πάνω στο χρονικό όριο της δημόσιας εμφάνισής τους με άυτοτελές έργο, ενώ είναι γνωστό ότι πολλοί μεγάλοι της κουλτούρας, σεβόμενοι είτε τον έαυτόν τους είτε την πενία τους, δεν τόλμησαν να δημοσιεύσουν έξ άπαλων όνύχων πονήματά τους.

Δεύτερον, ύπό την αυτήν έποπτεία της αυτής Διευθύνσεως να φροντισθή ή έκδοση όλων των συγγραφέων, απ' τους άρχαιους χρόνους ίσα με σήμερα, και να τεθούν σε κυκλοφορία με μειωμένες τιμές, προς έμπλουτισμό των κρατικών, δημοτικών, κοινοτικών, σχολικών βιβλιοθηκών, αλλά και των βιβλιοθηκών των οργανωμένων τάξεων, των σωματείων και κυρίως των πνευματικών οργανώσεων του άποδήμου έλληνισμού και,

Τρίτον, ειδικόν τμήμα της αυτής Διευθύνσεως να άσχοληθή με φροντισμένες μεταφράσεις της πνευματικής μας κληρονομιάς, με μοναδικό σκοπό να κατακτήση τις πλούσιες άγορες του έξωτερικού. Γιατί όσο θα πλαταινή ή άγορά, τόσο θα αυξάνη το οικονομικό μά και ήθικό μας κέρδος.

Οί βασικές αυτές προϋποθέσεις θα άποτελέσουν το βάθρον και για την βιώσιμη και άξιοπρεπή οικονομική ένίσχυση των άξιων της τέχνης. Τά άκρα, ό πτωχοπροδρομισμός και ό

έπαγγελματισμός θα παύσουν ν' άποτελέσουν μόνιμο σημείο έριδος και θέμα μακροχρόνια ότέρμωνων συζητήσεων. Ο συγγραφέας έργζόμενος σε δημόσια ύπηρεσία με πνευματικόν περιεχόμενο, πέρα απ' τον μισθό του, θα έχη και τα νόμιμα ποσοστά απ' τις πωλήσεις των κρατικών εκδόσεων. Και όσοι δυνατοί, ως μένουν έλεύθεροι, πραγματικοί έπαγγελματίες. Και αυτοί θα έχουν πολλά να ώφεληθούν. Για αν το Κράτος άγκαλιάση με έθνικό ενδιαφέρον το αναγνωστικό κοινό, τότε το συνεχώς και λιεργούμενο γούστο θα βρή την ίκονοποίηση του στην έλεύθερη πνευματική άγορά των «μγάλων».

Πάντως, προς το παρόν, οί συνεχώς ίδρυόμενες Δημοτικές και Κοινοτικές Βιβλιοθήκες έχουν να προσφέρουν πολλά. Και ή προσπάθεια θα πετύχη, γιατί τον χώρο της υπαίθρου δε μόλυνε άκόμα το φτηνό εμπορικό ανάγνωσμα των άστεων με τις καμπύλες και τα χόμπυ τάβιπς και τα άνοστα comics. Ο άγνος άναγνώστης θα γαλουχηθή με την πνευματική παράδοση, ώστε κάποτε να γίνη ό δέκτης της άναμενόμενης πνευματικής αναγέννησης της πατρίδος μας, και όχι πνευματικό άνδρείκελ που το έφήμερο άνεύθυνο άνάγνωσμα μπορεί εύκολα να μετατρέψη σε «θεό» άυτολατρευμένο.

ΝΙΚΟΣ Α. ΤΕΝΤΑΣ

ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ ΚΥΡΟΥ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ

Ο στρατηγός Δημήτριος Τίνου — Νότι Μπότσαρης έστειλεν εις την «Ηπειρωτική Έστία» 5.000 δρχ., εις μνήμην του άειμνήστου Κυρού Παντελεήμονος Άργυροκάστρου άρχηγού του Βορειοηπειρωτικού Άγώνος, έφράζων έτσι την συμμετοχήν του εις το πέθος για την άπώλειαν του Μητροπολίτου και γωνιστού και την πίστιν του προς την Ένιαία και Άδιαίρετον Ηπειρον. Η «Ηπειρωτική Έστία», ή όποια είναι και ή κιβωτός των άξιών και ή έκφρασις της Ηπείρου (της Άδιαίρετου Βορείου και Νοτίου), εύχαριστεί τον Ηπειράτην λόγιον και συγγραφέα στρατηγόν και κατοχωρεί την πράξη του αυτή, ως μίαν ιστορικόν μαρτυρία.

Δ. Κ.

ΠΕΝΘΗ

Ο ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΥ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

Στις 24 του Μαΐου, ό Μητροπολίτης Άργυροκάστρου, Δελβίνου, Χειμάρρας και Παγαλίου, ό εύφραδός άρχηγός του Βορειοηπειρωτικού Άγώνος, έγκατέλειψε την έπίγεια τούτη ζωή, χωρίς — άλλοίμονο — να εύτυχήση ν χοροστατήσει στην λειτουργία της Μητρόπολης της άγαπημένης του Βορείου Ηπείρου. Είχε κάτι το έπικά δραματικό, αυτή ή καρτερι-

κότητα κι' αὐτὸς ὁ θάνατος τοῦ Παντελεήμονος. Γιατί, ἐπὶ χρόνια, πιστὸς ἱεραπόστολος καὶ ζωντανή παρουσία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Βορείου Ἡπείρου, εἶχε συνδεθῆ μετὴν ἱερότητα, ποῦ ἔχει, γιὰ ὅλο τὸ Ἔθνος μας, τὸ θέμα τοῦτο. Τώρα, στὴν θέση του, εἶναι ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἰωαννίνων κ. Σεραφεῖμ πού, ὡς συναρχηγὸς ἀπὸ τὸ 1967, βρίσκεται στὶς ἐπάλξεις τοῦ μεγάλου αὐτοῦ Ἀγώνα.

ΤΑ Η΄ ΔΩΔΩΝΑΙΑ

Στις 16 καὶ 17 Αὐγούστου ἐδόθησαν στὸ ἀρχαῖο θέατρο τῆς Δωδώνης δυὸ παραστάσεις ἀρχαίας τραγωδίας («Ρῆσος» καὶ «Μῆδεια» τοῦ Εὐριπίδου). Τὶς παραστάσεις αὐτές, ποῦ ἀπετέλεσαν τὸ ἐφετεινὸ φεστιβάλ Δωδώνης, ὀργάνωσεν ἡ Ἐταιρεία Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν μετὴν συμπαράσταση τοῦ Ἑλλ. Ὀργανισμοῦ Τουρισμοῦ καὶ μετὴν συμμετοχὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου, τὸ ὁποῖον ἐδίδαξε τὶς ἐν λόγῳ τραγωδίες. Οἱ παραστάσεις ἐδόθησαν ἐνώπιον πολλῶν χιλιάδων θεατῶν, ποῦ ἐγέμισαν τὸ ἀρχαῖο θέατρο, καὶ ἡ τάξη ὑπῆρξε πράγματι θαυμάσια καὶ ἡ κίνηση τῶν μέσων συγκοινωνίας (ποῦ ἀνέρχονταν εἰς ἑκατοντάδες ὀχήματα), χάρις στὴν ἔξοχη προσπάθεια τῆς χωροφυλακῆς, ἔγινε κατὰ τρόπον ὄντως ὑποδειγματικὸ.

ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

Ἡ Ἐταιρεία Ἡπειρ. Μελετῶν, τιμώντας τὴν μνήμη τοῦ Δημ. Στεφ. Σαλαμάγκα, ἔστησε στὸ Ἄλσος καὶ ἀνάμεσα στὶς προτομές τοῦ Κώστα Κρυστάλλη, τοῦ Παν. Ἀραβαντινοῦ, τοῦ Χρ. Χρηστοβασίλη, τοῦ Χρ. Ζαλοκώστα, καὶ τὴν προτομὴ τοῦ Δημ. Σαλαμάγκα. Στὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς, ποῦ ἔγιναν στὶς 11 Μαΐου, ἡ Ε.Η.Μ. ὀργάνωσε θρησκευτικὸ καὶ φιλολογικὸ μαζὶ μνημόσυνο, στὸ ὁποῖο παρευρέθησαν οἱ ἀρχές τοῦ τόπου, ὁ πνευματικὸς κόσμος τῆς πόλεως, ἡ σύζυγος τοῦ Δ. Σαλαμάγκα Ἡλέκτρα μαζὶ μετὸ ὄλους τοὺς συγγενεῖς του καὶ πληθὸς ἀπ' τοὺς συμπολίτες, ποῦ ἔδωσαν, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἕνα χαρακτηριστὴ εὐρύτερης συμμετοχῆς τῆς πόλεως στὸ γεγονός αὐτό. Ὑστερ' ἀπ' τὴν ἐπιμνημόσυνη τελετὴ, τὴν κατάθεση στεφάνων καὶ τὴν προλόγηση τοῦ προέδρου τῆς Ε.Η.Μ. κ. Κ. Φρόντζου, ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ε.Η.Μ. κ. Ἰωάννης Ν. Νικολαΐδης (ὁ γνωστὸς λογοτέχνης καὶ μέλος τῆς Συντ. Ἐπιτροπῆς τῆς «Ἡπειρ, Ἐστίας») ὡμίλησεν ἐκτενέστατα γιὰ τὸ ἔργο, τὴν ζωὴ, τὴν προσφορά καὶ τὴν πνευματικὴ φυσιογνωμία τοῦ αἰμνηστοῦ Τάκη Σαλαμάγκα. Ἡ προτομὴ εἶναι ἔργο τοῦ νέου Ἡπειρώτου γλύπτου κ. Ρόκκου.

ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

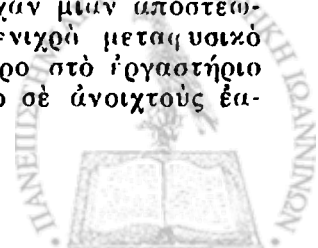
ΔΥΟ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

Πρὶν κλείσει ἕνας μῆνας, τὰ Γιάννινα εἶ-

χαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἴδουν δυὸ ἐκθέσεις ζωγραφικῆς. Πραγματικὴ καλλιτεχνικὴ εὐφορία, ποῦ ἔφερρεν ἕνα κλίμα κι' ἕναν τόνο, ἔξω ἀπὸ τὴν ἀύγμηρὴ — πολλὰς φορὲς — καθημερινότητα τῆς ζωῆς. Εἰδικώτερα, μάλιστα, οἱ ἐκθέσεις αὐτές, ποῦ παρουσιάζουν ἐργασίες, προβληματισμοὺς καὶ ἐπιτεύξεις νέων ἀνθρώπων, εἶχαν κι' ἕνα ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον. Ἔτσι, ἡ πόλη μας, ποῦ ἔχει μιὰ παράδοση πνευματικῆ, τώρα φτιάχνει καὶ τὶς ἀναγκαῖες προϋποθέσεις, γιὰ μιὰ παράλληλη καλλιτεχνικὴ ἀνθισθ. Εἶναι, τοῦλάχιστο, ἐνθαρρυντικὸ. Γιατί, ὅπως καὶ ἄλλη φορὰ τονίσαμε, τὰ Γιάννινα, τώρα ποῦ γίνονται καινούργια, σύγχρονα, μετὶς ἀνέσεις τῆς κατοικίας καὶ ποῦ, μαζὶ, παίρνουν κι' ἕναν ἀέρα ἀστικῆς κοινωνίας, προσφέρουν ἴσως τὶς πιὸ πρόσφορες προϋποθέσεις καὶ γιὰ μιὰ πιὸ πυκνὴ καὶ πιὸ εὐρύτερη καλλιτεχνικὴ κίνηση. Αὐτὴ ἡ διαπίστωση, ὡστόσο, πρέπει νὰ γίνῃ πιόσθη, νὰ γίνῃ ἀκόμα κοινὴ συνείδηση σὲ πολλοὺς συμπολίτες μας, γιὰ νὰ δημιουργηθῇ κι' ἐδῶ, ἀνάλογα μετὶς ἄλλες δραστηριότητες ποῦ συγκεντρώνει ἡ πόλη, ἕνα ἀξιόλογο κέντρο καλλιτεχνικῆς κίνησης.

Ἡ πρώτη ἀπ' τὶς δυὸ αὐτές ἐκθέσεις, ποῦ παρουσίαζαν πίνακές τους οἱ νέοι ζωγράφοι καὶ φοιτητὲς Στέλιος Βλάχος, Λευτέρης Νικολάου καὶ Ἀντώνης Φαρίδης, ἔγινε στὴν Ἐταιρ. Ἡπειρ. Μελετῶν, ἀπὸ τὶς 23 ἕως τὶς 30 Ἀπριλίου. Καὶ οἱ τρεῖς, ἔχοντας μιὰ βαθύτερη ἐσωτερικὴ ὄραση κι' ἕναν ὀξύ προβληματισμὸ σκέψης, ἔδωσαν, ὁ καθένας χωριστὰ, πίνακες αἰχμηρῆς ζωγραφικῆς συγκίνησης καὶ ἀποδείξεις μιᾶς χρωματικῆς ἀνησυχίας ὑποσχετικῆς. Εἶναι ὀξιοπαρατήρητο πῶς, κι' οἱ τρεῖς τους, δὲν στάθηκαν στὴν εὐκολία ἐνὸς πεπατημένου ρομαντισμοῦ καί, πῶς, ἐν ἐπιγνώσει τῆς ἀπομάκρυνσης ποῦ φέρει ἡ ἀτομικὴ ὀρθότηση, προσπάθησαν νὰ χαρῶξουν ἕναν δρόμο δικὸν τους. Ὁ Στ. Βλάχος, ἀνήσυχος καὶ τολμηρὸς, προσπάθησε νὰ ὑποτάξῃ τὴν φαντασίαν καὶ τὰ χρώματα σ' ἕναν λιτὸ συμβολισμό, πρῶγμα ποῦ τοῦ ἔδωκε ἕνα μέτρο καὶ μιὰ διάσταση γιὰ νὰ σταθμίσει, μετὶς προσωπικὰ κριτήρια, τὶς δυνατότητες καὶ τὶς ἀδυναμίες ποῦ ἔρχονται ἀπ' αὐτὴν τὴν δύσκολη πορεία. Ἔτσι, ἄλλωστε, τοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ δοκιμάσει τὸ ἐφικτὸ καὶ τὸ ἀνέφικτο τῆς μεταστοιχείωσης ἀπ' τὴν μουσικὴ στὴ ζωγραφικὴ κι' ἀπ' τὴν ποίηση στὰ σχέδια. Κι' αὐτὸ εἶναι, ὄντως, μιὰ γόνιμη καλλιτεχνικὴ ἄσκηση καὶ μιὰ πνευματικὴ ἐνδιαίτηση, μέσα στοὺς χώρους τῆς ζωγραφικῆς.

Ὁ Λευτέρης Νικολάου, τὸ ἴδιο ἀνήσυχος καί, ἐν πολλοῖς, ἀρχετὰ προσωπικὸς καὶ ριψοκίνδυνος, ἐπέτυχε νὰ ἀνυψώσει τὴν μόνωση καὶ τὴν χωριστὴ ἐντύπωση σὲ λεπτὲς χρωματικὰς χράσεις. Τὰ ἔργα του, τονισμένα μετὶς συμβατικότητα ἐνὸς ὄνειρικοῦ φωτὸς καὶ μιᾶς διανοητικῆς οἰκοδόμησης, εἶχαν μὴν ἀποστεωμένη νεανικότητα κι' ἕνα πενιχρὸ μεταφυσικὸ δέος, ποῦ ὀδηγεῖ περισσότερο στὸ ἔργαστήριον τοῦ καλλιτέχνη καὶ λιγώτερο σὲ ἀνοιχτοὺς ἐπι-

ρινούς χώρους. Είναι, χωρίς αντίρρηση, μία ζωγραφική πολύ αξιόλογη.

Ο Άντωνης Φαρίδης, νεανικός και σχηματισμένη συγκίνηση σε κάποια κλίμακα προσευγής, μάς έδωσε πίνακες όρθης δράσης και λεπτής πνευματικής ισορροπίας. Κινήθηκε μέσα στο φως και στην άγωγή της άμεσης γοητείας, κρατημένος πάντα σ' ένα όριστικό χρώμα και σχήμα που ξεκινάει απ' την βυζαντινή μνήμη.

Την δεύτερη έκθεση, κι' αυτή στην 'Ετ. 'Ηπειρ. Μεκετών, την είχε ο Δήμος Στεριάδης, ένας καλλιτέχνης, ακόμα πιο νέος, που διαθέτει άπειρα γνησιότητα συγκίνησης και προσωπική γεύση χρωματικής αίσθησης. Ο

Δήμος Στεργίου, που πρωτοεμφανίζεται εδώ, διαθέτει μία έντονη ματιά, γιομάτη από χρωματικές αξίας κι' από καθαρότητα και μίαν άδολη συγκίνηση, που του επιτρέπει να φτιάχνει έναν κόσμο όνειρικό, άπλοικό και ποτισμένον με την γοητεία της νεότητας. Τα χρώματα και ο τρόπος (ένας τρόπος δωρικός) της απόθεσης, στο έργο του Στεριάδη, έχουν μία ζωγραφική δύναμη κι' έναν έφηβικό τόνο, που αξιοποιούν εκείνον τον πληθωρικό λυρισμό, που τραγουδάει πάνω τους, ενώ η κατάκτηση της λευκής επιφάνειας, δίνει κι' ένα υπόστρωμα για την διάρθρωση μιας εύρύτητας και μιας χρωματικής έξαρσης.

Δ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ ΔΗΜ. ΣΤ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

Η γνωστή ποιήτρια κ. Καίτη Βέλλιου — Τσουγιοπούλου, η οποία, πέρσι, είχε άθλοθετήσει χρηματικό Βραβείο από 2.500 δρχ. εις μνήμην Δημ. Στ. Σαλαμάγκα, που τό πήρε ο άπόφοιτος της Ζωσιμαίας Παιδαγωγικής 'Ακαδημίας κ. Θωμάς Ζυγκόπουλος για την μελέτη του: «Τά άρχοντικά των 'Ιωαννίνων», έστειλε στην «'Ηπειρ. 'Εστία» και άλλες 3.000 δρχ., για τον ίδιο σκοπό. 'Εφέτος, η κ. Βέλλιου — Τσουγιοπούλου, με τά χρήματα αυτά, άθλοθετεί άλλα δυό βραβεία (άπό 1.500 δρχ. τό καθένα), πάλιν εις μνήμην Δημ. Στ. Σαλαμάγκα, μεταξύ των σπουδαστών και σπουδαστριών της Ζωσιμαίας Παιδαγ. 'Ακαδημίας 'Ιωαννίνων, για την συγγραφή δυό μελετών (ή μία των σπουδαστριών, να είναι σχετική με την άπελευθέρωση των 'Ιωαννίνων και η άλλη των σπουδαστών, να είναι σχετική με την άργυροχοία των 'Ιωαννίνων και την συμβολή της 'Αγγελικής Χατζημιχάλη). Η Ζ. Π. 'Ακαδημία, κατόπιν συνεννόησης με την έντολοδόχο «'Ηπειρ. 'Εστία», ήδη προκήρυξε τον διαγωνισμό, που, λόγω των διακοπών, θα γίνει τό έρχόμενο Φθινόπωρο.

Θεωρούμε χρέος μας να έξάρουμε, εν προκειμένω, την αναγνώριση της κ. Καίτης Βέλλιου — Τσουγιοπούλου, που δείχνει έτσι, έμπρακτα, για την προσφορά και την αϊγλη που ο άείμνηστος Τάκης Σαλαμάγκας άφησε στά άγαπημένα του Γιάννινα. Η χειρονομία τούτη, η οποία τιμά ξεχωριστά την άθλοθέτρια, είναι, μαζί, και μία πράξη πνευματικού ήθους (πολύ πέρ' απ' τους άδάπανους λόγους και τους θορύβους), πράγμα τόσο σύμφωνο προς την ζωή και τό έργον του άλησμόνητου Τ. Σαλαμάγκα. Γι' αυτό, ξεχωρίζοντας τό γεγονός τούτο, συγχαίρομε την άθλοθέτρια ποιήτρια.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Κ Ρ Ι Τ Ι Κ Η ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

'Αχιλλ. Γ. Λαζάρου: «Γλυκογάραμα Νεοελληνικής Παιδείας», «Κατάλογος έντύπων βιβλιοθήκης 'Ολυμπιώτισσης», «'Η παιδεία της περιφέρειας 'Ελασσόνας», «'Ο 'Ολυμπος θρησκευτική και έθνική κοιτίδα του 'Ελληνισμού».

Τά βιβλία τούτα, που άποτελούν μονάχα ένα μέρος απ' την πνευματική δραστηριότητα του κ. 'Αχιλλ. Γ. Λαζάρου, δίνουν ένα μέτρο άποτίμησης της προσφοράς αυτού του όντως φωτεινού εκπαιδευτικού. Γιατί, δέν είναι μονάχα η έκταση και, ακόμα, η πυκνότητα της πνευματικότητας που τά χαρακτηρίζει. Πρό παντός, η θεματογραφία (αυτό τό πρώτο υπόστρωμα των ένδιαφερόντων), απ' την όπρία άντλησε ο συγγραφέας τό ύλικό, προσδιορίζει εδώ και την αξία και την φυσιογνωμία της προσφοράς

του. Τά θέματα, που άπασχολούν τον κ. Α. Λαζάρου, κρατημένα μέσα στον πυρήνα που έδωσε την πνευματική διάστροση στον διαφωτισμό του Γένους και στην συγκρότηση της νεοελληνικής παιδείας, έχουν μίαν άπειραχτη έλληνικότητα και μία γνήσια χριστιανική άρετή. Καί, γι' αυτό, η αξιολόγηση, εν προκειμένω, πρέπει να γίνει με ειδικά κριτήρια. 'Ο Α. Λαζάρου, διαθέτοντας μία καλλιτεργημένη άνησυρία κι' έναν διαυγή ρέοντα λόγο, στις παραπάνω πραγματείες του, δέν στέκεται ως ιστοριοδίφης η ως ένας λόγιος ιστορικός.

Περισσότερο είναι μία πνευματική όντότητα η όποία δίνει μία λογοτεχνική ύψη κι' ένα ήμερο πάθος, πράγμα που κάνει τά κείμενά του να αναδίνουν μίαν αυθύπαρκτην άκτινοβολία. 'Ετσι, η προσφορά τούτη συνιστά μίαν αξία γενικώτερης αντιπροσώπευσης και, γι' αυτό, καταλαμβάνει έναν ιδιαίτερο χώρο στην έλληνική βιβλιογραφία. Μάλιστα, σ' όλ' αυτά τά βιβλία η παρουσία της 'Ηπείρου, ως ύποδομη στην

νεοελληνική πνευματική αναγέννηση, αναδεικνύεται με μιάν όντως συγκινητική αγάπη.

Χρήστου Μπουζάκη: «Στοχασμοί πάνω στην ποίηση του Τάκη Γκοσιόπουλου» (μελέτη), Θεσσαλονίκη, 1968.

Ο Χρήστος Μπουζάκης, ένας φιλόσοφος λυρικός που είναι, μαζί, κι' ένας ρομαντικός ποιητής, στην ποίηση του Τάκη Γκοσιόπουλου, δίνει μιá πρωταρχικότητα κι' ένα βαθύτατο ανθρώπινο αίσθημα. Έτσι, με κάποια πρωτότυπη αξιολόγηση, που παίρνει την βαρύτητα απ' την ίδια την ποίηση του Γκοσιόπουλου και που απλώνεται στις διαστάσεις της στοχαστικής έξαρσης του Μπουζάκη, ή μελέτη τούτη παρουσιάζει ένα ξεχωριστό ενδιαφέρον. Γιατί, πρώτ' απ' όλα, είναι ένα σκίψιμο για το βάθος και για το φως που κρατάει ή ποίηση του Τάκη Γκοσιόπουλου. Οι άνθρωπινες συγκινήσεις, καθώς αυτές μεταμοιώνονται άπ' έναν καθαρό λυρικό λόγο, διαχεόμενον στην εύαισθησία και στην αγάπη για τον άνθρωπο, χαρακτηρίζουν εδώ την γνησιότητα και την ποιότητα της χυμώδους κριτικής μελέτης, που κάνει ο λατροφιλόσοφος ποιητής (Χρ. Μπουζάκης). Πρόκειται για μιá αυθόρμητη προσφορά, φορτωμένη την συγκίνηση της αγάπης για την ωραία ποίηση του Τάκη Γκοσιόπουλου, που δημιουργεί μιá θέση ιδιαίτερη στα νεοελληνικά γράμματα. Ο συγγραφέας της (Χρήστος Μπουζάκης), που είναι και γιατρός, είναι ένας, κατ' έξοχήν, πνευματικός άνθρωπος, ό οποίος έχει να προσφέρει και άλλα πολλά (όπως λ.χ. έργασίες του για τον Σικελιανό ή για την αναγωγή της βιολογίας στην σφαίρα της πνευματικής θεώρησης) που, είτε είναι ανέκδοτες, είτε δέν έχουν ακόμα ολοκληρωθεί ως πνευματικά γεγονότα.

Δημήτρη Σταμέλου: «Ρομελιώτικη πεζογραφία» Αθήνα, 1969.

Ιδιαίτερο κεφάλαιο, στην σύγχρονη πνευματική μας αποθησαύρηση, είναι ή προσφορά τούτη του Δημήτρη Σταμέλου. Καί, ακόμα, θα μπορούσε κανείς να ξεχωρίσει τό βιβλίο τούτο, κι' ως ένα υπόδειγμα, για την συγκρότηση μιās πρότυπης γραμματείας, για την κάθε περιοχή. Γιατί, ή εύρύτερη θεώρηση (μέσα στα πανελλήνια πλαίσια), που καθιερώθηκε για την αξιολόγηση της νεώτερης φυσιογνωμίας των γραμμάτων μας, δέν αφήνει την τοπική μνήμη, την πρώτη καταβολή, τό ιδιαίτερο χρώμα και την έφεση πνευματική γεύση που ελκομίζεται, απ' τον καθένα χωριστά. Έτσι, ή σύνθεση, καμωμένη στις ύπεροριακές διαστάσεις δέν είναι δυνατόν να αξιολογηθεί με κρητήρια έντοπιισμού. Ύστερα, κι' από πρακτική άποψη, ή τοπική γραμματολογία, τώρα που ή νεοελληνική λογοτεχνία έχει ξεπεράσει τά στάδια της συγκρότησής της και πήρε ένθική μορφή,

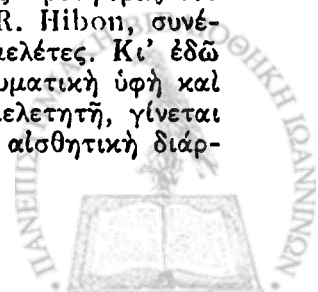
προσφέρει την στενότερη γνωριμία και την ιδιότυπη πνευματική φυσιογνωμία, καθώς κι' έναν έφικτό έλεγχο των αξιολογημένων χώρων. Καί, τούτο, στις ήμέρες που δοκιμάζεται ή άντοχη της παράδοσης και που ή άπειλή ένός άποχωρητισμού δημιουργεί ένα καιριο πρόβλημα. Πολύ περισσότερο, θα είχε να υποστηρίξει κανείς, πως οι τέτοιες έργασίες, για την πνευματική ζωή μας, έχουν ένα ειδικότερο ενδιαφέρον. Διότι, ή κοινή τοπική παράδοση, οι καθιερωμένες αξίες κι' ή έντοπιότητα της μυθολογίας, που φέρει μιá ομάδα διανοουμένων, είναι ένα ξεχωριστό κεφάλαιο στην ένθνική πνευματική μας όντότητα.

Η έργασία του Δ. Σταμίλου, επί πλέον, έχει και τις άρετές ένός λογοτέχνη, που είναι, όσο λίγοι, οικειωμένος με την ποίηση της περιοχής αυτής (Ροίμελης) και που, ακόμα, διαθέτει μιá θαυμάσια πνευματική πληρότητα, έναν ήρεμο λυρικό λόγο κι' ένα ζωντανό πάθος αγάπης για τό θέμα τούτο. Γι' αυτό, κοντά σ' άλλα, ή «Ρομελιώτικη πεζογραφία» είναι μαζί κι' ένα έργο που, όταν συμπληρώνει (τούτο είναι ό πρώτος τόμος, που περιλαμβάνει τους Γ. Σκαρίμπα, Δ. Αλιάννα, Κ. Παλαμά, Γ. Δροσίνη, Γ. Βλαχογιάννη, Αντ. Τραυλιαντώνη, Χαρ. Παπαντωνίου, Κ. Χατζόπουλο, Δ. Καλογερόπουλο, Τυμφορησιόν, Δ. Χατζόπουλο, Δ. Λουκόπουλο, Στ. Μπράνια, Ζαχ. Παπαντωνίου, Σταμ. Σταματίου, Στ. Γρανίτσα, Σπ. Μελά, Ρήγα Γκόλφη, Κλ Τσάτσο, Χάρη Σταματίου, Γ. Άθάναν, Π. Τζελέπη, Θεμ. Άθανασιάδη - Νόβαν, Γιάννη Σκαρίμπα, Ν. Λουκόπουλο και Θ. Μακρόπουλο), θα πιώσει έναν δικό του χώρο στην σύγχρονη βιβλιογραφία μας.

Roland Hibon: «Τέσσερα ανέκδοτα γράμματα του Μαβίλη» «Costis Palamas: Lamartine dans la Poésie Neo-Hellénique»—J. M. Panayotopoulos: Fenêtre ou verte Sur le Monde.

Ο κ. R. Hibon, ένας εύαισθητος λυρικός στοχαστής και, μαζί, ένας έλληνοτραφείς φιλόλογος και λόγιος, είναι μιá ζωντανή πνευματική γέφυρα, που φέρνει τον νεοελληνικό λόγο στην σύγχρονη γαλλική κουλτούρα. Έτσι, τόσο ή άτομική του ζωή, όσο κι' ή έπιστημονική του δραστηριότητα, στο πανεπιστήμιο του Αΐξ της Προβηγκίας, είναι γιομάτη άπόνα πάθος ιδανικής αγάπης για τά ελληνικά γράμματα. Καί, κυριαρχημένος απ' την μέθη, που δίνει μιá τέτοια πνευματική έξαρση κι' ένας τόσο εύρύς πνευματικός όρίζοντας, δημιουργεί τώρα μιá βιβλιογραφία στη γαλλική γραμματεία, με θεματογραφία απ' την νεοελληνική ποίηση.

Μέσα στο πλαίσιο αυτής της προσφοράς του ό ήρεμος και κριτικώτατος κ. R. Hibon, συνέθεσε και τις παραπάνω τρεις μελέτες. Κι' εδώ σύμφωνα με την έσωτερική πνευματική ύψη και την ψυχική ιδιοσυστασία του μελετητή, γίνεται μιá βαθύτερη προσπέλαση στην αισθητική διάρ-

θρωση κι' ένα άγγιγμα στους ποιητικούς κραδα-
σμούς.

Αυτά τὰ προσόντα, πού ξεχωρίζουν τήν πνευματική οντότητα και τήν ψυχικήν ευγένεια του κ. Ηίθον, προσδίνουν ένα ιδιαίτερο βάρος και μιὰ καθιλικώτερη αξία στα νεοελληνικά του μελετήματα και, για τή σύγχρονη γραμματεία μας, άναντίρρητα, συνιστούν ένα πολύτιμο κεφάλαιο.

Γαλάτεια Μπαλτά: «Διατονικά» (ποιήματα), Θεσσαλονίκη, 1969.

Η ευαίσθητη ρομαντικότητα, πού φέρει ή λυρική ποίηση τής θυγατέρας τής ώραιας ποιήτριας Χρυσάνθης Ζιτσαίας, είναι μιὰ ψυχική ευφορία καλλιεργημένων αισθημάτων, πού λουλουδίζει τήν αύχμηρότητα τών συγχρόνων άναζητήσεων. "Ετσι, ή Γαλάτεια Μπαλτά, με τήν γνησιότητα τής συγκίνησης και με τήν μουσική αίθερίωση κάποιας έσωτερικής ζωής, δίνει στα γράμματα μας μιὰ όμορφη έφηβεία, πού είναι τόσο αναγκαία για τήν ήρεμη οικείωση με τήν ανθρώπινη ψυχή. Γι' αυτό, άκριβώς, τὰ ποιήματα τούτα, στα όποια κρατούνται οι άνεπιτήδευτες συγκινήσεις κι' ή ποιητική θεώρηση τής ζωής, αναπνέουν μέσα σ' ένα καθαρό κλίμα ευγένειας, και διαποτίζονται βαθύτατα άπόναν τόνο προσωπικής αίσθησης τής ζωής. Η γεύση άπ' τήν άμεσότητα, πού ύπάρχει στις έξάρσεις τής Γαλάτειας Μπαλτά, δίνει, άκόμα, και κάποιαν απλότητα, πού άγγίζει τους στίχους της με γυναικεία ήμερότητα. Κι' ή δύναμη αύτης τής ανθρώπινης έκφρασης, καθώς γίνεται με τὰ αίσθήματα και τήν φιλοσοφία κάτω άπ' τήν έφέστια στέγη, παίρνει μιάν άνταύγεια άπόνα φως πού γεννιέται μ' έναν λόγο μουσικό, κρατημένον σ' ένα διατονικό πίνακα, πότε χαρμόσυνο, πότε λυγρό και πότε ρεμβώδη.

...Του ήλιου μι' άχτίδα να μ' άγκάλιαζε,
με τό Θεό θάχα μιλήσει
Νάημουν μιὰ μέλισσα...

Με ποιά φωνή, γλυκέ πατέρα,
να σε καλέσω ;...

...μές τό μυστήριο πού με ζώνει
για τις φευγάτες τις ψυχές.

Δημοσθ. Ζαδέ: «Στέφανος Μαρτζώκης» (μελέτη), Αθήνα, 1969.

Μιὰ πολύ ενδιαφέρουσα μελέτη, πού έχει τόν χαρακτήρα τής αξιολογικής τοποθέτησης και θεώρησης, για τόν Στέφανο Μαρτζώκη, είναι τό πρόσφατο βιβλίο του Δημοσθένη Ζαδέ. Και, πράγματι, ή προσφορά τούτη στη νεοελληνική γραμματολογία μας, πιάνει έναν δικό της χώρο. Γιατί, ή συμβουλή τής Έπτανησιακής Σχολής, στην διαμόρφωση τής νεώτερης λογοτεχνίας μας, είναι θεμελιακή. Έτσι, κάθε μελέτημα, κάθε καινούργιο στοιχείο και κάθε προ-

σπάθεια για σύνθεση (όπως είναι και ή μονογραφία τούτη) πρέπει να γίνεται δεκτή με ξεχωριστό ενδιαφέρον. Πρόκειται για μιὰ σημαντική εισφορά στην ολοκλήρωση όχι μονάχα του ιστορικού, αλλά και αύτης τής ίδιας τής πνευματικής φυσιογνωμίας μιὰ περιόδου, πού πρόσφερε έδιψος για τήν νεοελληνική πνευματική άνθιση. Στην προκειμένη περίπτωση, μάλιστα, ό Δημοσθ. Ζαδέ, δίνει κι' ένα ώριμο λογοτεχνικό κείμενο πού, εκτός άπ' τήν τεκμηριωμένη πληροφόρηση, έχει και τήν πληρότητα (αίσθητική και στοχαστική) άπόναν ήρεμο λόγο. Η έκφραστική καλλιέργεια, τό μετρημένο ύλικό και ή ζεστή άγάπη για τό θέμα—πράγματα τόσο ορατά έδώ—κάνουν τήν μελέτη τούτη άπ' τις καλύτερες στο είδος της.

Είναι εύτύχημα, όταν πνευματικοί άνθρωποι σαν τόν Δημοσθένη Ζαδέ, οι όποιοι έχουν τόσο ούσιαστικά προσόντα και τόσο λαμπρή θητεία στα σύγχρονα γράμματα, καταπιάνονται με τέτοια θέματα. Προσφέρουν όντως μιάν ύψιστην ύπηρεσία στον έθνικό πνευματικό μας βίο.

Αγαθής Νοτίδου—Δρίτσου: «Πορεία στη σκλαβωμένη γη» (διηγήματα), Αθήνα 1969.

Διαποτισμένα με τήν ήμερη νοσταλγία, τὰ διηγήματα τούτα τής Αγαθής Νοτίδου, έχουν κάποιαν άνάμνηση άπ' τήν έφέστια άτμόσφαιρα τής πατρίδας, ή όποία τους δίνει μιὰ σπάνια ποιότητα συγκίνησης. Η συγγραφέας, Ηπειρώτισσα πού φέρνει μέσα της άπειραχτες τις αξίες τής παράδοσης του τόπου της, είναι μιὰ ώριμη πνευματική οντότητα, πού έχει έντονα βιωμένη τήν όμορφιά, τήν απλότητα και τό ήθικό μέτρο τής ζωής πριν άπ' τήν καταδυναστευση τής πολιτείας. Γι' αυτό, μέσα στα διηγήματά της, πού έχουν τήν ήρεμία και τήν φυσική ευγένεια ενός καλλιεργημένου λόγου, ζουν και κινούνται άνθρωποι χαμωμένοι στα φυσικά μέτρα. Λείπει ή πλαστικότητα και ό ήθελγημένος εκείνος έγκεφαλικός ήρωας, πού ένέτυσε τήν ευαίσθησία τής έποχής μας με τήν σκληρότητα τών μεταλλικών κατασκευών. Η λυρική κράση - έξ άλλου - τής συγγραφέως, μεταστοιχώνει τὰ βιώματά της σε μιὰ ωραία νοσταλγική σύνθεση, πού είναι νοτισμένη με κάποια σιωπηλή ποίηση, πράγμα πού δίνει και μιὰ γνήσια ποιότητα συγκίνησης στον λόγο της. Έτσι, ή «Πορεία στη σκλαβωμένη γη» τής Αγαθής Νοτίδου—Δρίτσου εισφέρει στα γράμματα τής έποχής μας μιὰ καθαρή έλληνικότητα κι' έναν έφέστιο, για όλους μας, πνευματικό κόσμο.

Αλεξ. Χ. Μαρμπούλου: «Του τόπου μου και του καιρού μου» (διηγήματα), Αθήνα 1968.

Ο Αλ. Μαρμπούλος, φέροντας τό ιερό

φορτίο της πνευματικής παράδοσης απ' την μίαν πατρίδα με την αίματοποτίστη γη και τους τάφους τόσων άντρειωμένων (την μιά και άδιαίρετη Ήπειρο), φτάνει στα σύγχρονα γράμματά μας ένα μεγάλο κεφάλαιο. Γι' αυτό, μπορεί να πει κανένας, πώς είναι ύψιστο εύ-τύχημα πού, στα δύσκολα τούτα χρόνια για τον άνθρωπο του τεχνολογούμενου αιώνα και για τους αλύτρωτους αδελφούς Ήπειρώτες, υπάρχει ο συγγραφέας αυτός. Γιατί, δεν στάθηκε μονάχα στην αποθησαύριση, στην εύλαβική ακίνητη σιγή μιās ιερής κιβωτού, πού να κρατήσει τις μνήμες, το ήθος και τις πνευματικές αξίες του τόπου του. Ο Άλ. Μαρμόπουλος, έχοντας μιά διαστρωμένη πυράκωση μέσα στο βαθύτερο υπόστρωμα της ψυχοπνευματικής του ιδιοσυστασίας, φορέας μιιά όλόκληρης πατρίδας, πήρε κι' έφτιαξε, αυτήν την πατρίδα, μιά ώρα κι' ζωντανή πνευματική οντότητα. Έτσι, με την ζωη και το ήθος, με τα όνειρα και την καρτεριά, με την παράδοση και την ψυχική πυκνότητα πού έφερε μέσα του, έφτιαξε μιά καθαρή ήπειρωτική πνευματική έκφραση, πού ζει και πού αναπνέει μέσα στο δικό της κλίμα. Τα μέτρα και η ποιότητα, πού έδωσε ο συγγραφέας εδώ, είναι παρμένα απ' τις ζωντανές ύψις μιās φυσικής αλήθειας, πού μετουσιωνόμενη σ' έναν διαρκέστερο χώρο πνευματικής αποκρυστάλλωσης, μς δίνουν ένα ήπειρωτογενές πνευματικό φάσμα, διαποτισμένο με την συγκίνηση και την άγνωση της βαθύτατης αγάπης για το γενέθλιο χώμα και για τα δάκρυα των ανθρώπων του. Έτσι, όλη ή θεματογραφία και στα διηγήματα του βιβλίου τούτου, έναποθημένη μέσα στα βιώματα του συγγραφέα, είναι καμωμένη απ' την αληθινότερη Ήπειρο. Κι' ο Άλ. Μαρμόπουλος, με τον εύαισθητο λόγο και με την καθαρότητα μιās τόσο οίσειας ύψις, κατορθώνει να κάνει μιιά ήρεμη μνημείωση της φυσιογνωμίας και του καιρού της πατρίδας του. Αφομοιώνοντας την ιστορία και την λαογραφία, στον κορμό της λογοτεχνίας, προσφέρει ακόμα καινούργιο ελληνικό αίμα και καθαρό ελληνικό ήθος, στα τωρινά μας γράμματα.

Κι' αυτή ή προσφορά του, τώρα πού ο αποχρωματισμός και ή άβροδίαιτη αναιμικότητα μιās έλαφροφιλογούσης έποχής αντίθουν, είναι πράγματι ένα άντρίκειο έθνικό κάστρο και μιιά ελληνική πνευματική αναγάρωση, πάνω απ' τους αίχμηρους αγίους βράχους της πατρίδας μας.

Στον Άλ. Μαρμόπουλο και στην Φιλελευθέρη Ήπειρο, πού έπωμίσθηκε την έκδοση του βιβλίου τούτου, αξίζει ο έπαινος.

έχει γι' αυτόν τον ξεχωριστό πνευματικό άνθρωπο και συγγραφέα. Γιατί ο Χρ. Σολομωνίδης, κάνοντας ύπαρξική υπόθεση την αναγέννηση, στον νεοελληνικό πνευματικό και γεωγραφικό χώρο, της Μεγάλης Χαμένης Πατρίδας, της Σμύρνης, πάσχισε, αναλώθηκε κι' ευτύχησε να ιδεί ολοκληρωμένη αυτήν την αναπάτριση των αξιών και της φυσιογνωμίας της Σμύρνης. Δίκαια, λοιπόν, τώρα, του αξίζει ή στέψη. Στην σύγχρονη γραμματεία μας, ή προσφορά του Χρήστου Σολομωνίδη είναι πολύτιμη και πολυσήμαντη. Το πανάρχαιο ελληνικό ιερό αίμα πού κρατήθηκε και πού διαπότισε την όμορφη Σμύρνη, ο Χρ. Σολομωνίδης το έφερε και το έβαλε στον κορμό της πατρίδας. Έτσι, ύστερ' απ' τον θρήνο πού απόμεινε πάνω απ' τα έρείπια κι' απ' τις στάχτες της Μικρασιατικής συμφορής (αυτής της συμφορής πού ήταν για τον έλληνισμό ή δεύτερη "Αλωση), ξαναχαράζει ή αναγέννηση, με την μορφή της διάρκειας της αιωνιότητας της ζωής, πού φυλάχτηκε στην ψυχή και στη μνήμη του λαού μας. Αυτήν την ψυχή κι' αυτήν την μνήμη, ο Χρ. Σολομωνίδης, την διέστρωσε στην γενικώτερη υπόσταση της ζωής μας και την θεμελίωσε ως φυλετική συνείδηση, στον έθνικό μας βίο. Για τούτο, του όφειλομε πολλά. Κι' ή πράξη της Έστίας Νέας Σμύρνης, αξιοποιώντας το έργο του Χρ. Σολομωνίδη, με την συγκέντρωση και την αξιολογική παρουσίαση όσων γράφτηκαν γι' αυτό, προσφέρει ύψιστην ύπηρεσία. Θαυμάσια έμπνευση ή συγκέντρωση, ή ταξινόμηση, ή λεξικογράφηση των όνομάτων και, έν γένει, ή σύνθεση μιās τέτοιας αξίας Συμμετρικής Γραμματολογίας, πού γεννήθηκε απ' το έργο του Χρ. Σολομωνίδη. Είναι ένα βιβλίο, το όποιο πρέπει να έχει μιιά ειδική θέση σε όλες τις βιβλιοθήκες της χώρας μας.

Β. Η. Βογιατζόγλου: «Στον άστερισμό της Παρθένου» (ποιήματα), Άθήνα, 1969.

"Ένας λυρικός αναχωρητής, ο Β. Βογιατζόγλου, δίνει εδώ μιιά δεύτερη ποιητική συλλογή, γραμμένη με φραστική οικονομία και πυκνότητα εικόνων. Η καλλιέργεια κι' ο κατακαθισμένος πυρετός, πού άγγιξε την αυτοενδοσκόπηση στους μοναχικούς κάπως στίχους του, φτιάχνουν ένα σιωπηλό περιδιάβασμα, πού, ώστόσο, άπορρεί πάντοτε από κάποιαν άμεσότητα αίσθησης. Ένας ποιητής πού πάσχει να ένανθρωπίσει τους έρεθισμούς και να οικοδομήσει μιιά βιοθεωρία με τις συγκινήσεις του. Είναι μιιά πολύ αξιοπρόσεκτη παρουσία, πού φέρνει το δικό της βάρος και πού χαράζει κάποιες διαστάσεις πνευματικής οντότητας, ο ποιητής τούτος.

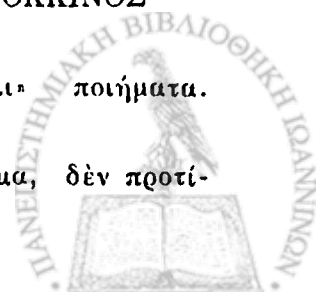
Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Έστίας Νέας Σμύρνης: «Χρήστος Σωκρ. Σολομωνίδης» (τιμητικός τόμος), Άθήνα, 1968.

"Αξιζε, στον Χρ. Σολομωνίδη, ή τιμή πού του έκαμε ή Έστία Νέα Σμύρνης, με την άφιξη του τόμου τούτου. Πρδ παντός, δείχνει την συνείδηση ευθύνης της άπέναντι στο χρέος πού

Βασίλη Μάργαρα: «Περιγιάλι» ποιήματα. Γιάννινα 1968.

Στο σύντομο αυτό σημείωμα, δέν προτί-

θεμαι να κάμω κριτική πάνω στην ποίηση του Μ, αφίνοντας αυτό το έργο σε άλλους αξιωτέρους. Έδω θέλω να περιορισθώ σε ορισμένες παρατηρήσεις που αφορούν σε τρία ποιηματάκια αυτής της κομψής Συλλογής, που με ενδιαφέρουν ειδικότερα και που νομίζω ότι αποτελούν ένα νοηματικό κύκλο. Ξεχωρίζω αυτά τα ποιήματα γιατί ανάμεσα από τους στίχους του νομίζω ότι κάπως αγνά, απροσδιόριστα, σαν ύποψια, προβάλλει η παρουσία του δάσους. Μά όσο και αν αυτή η παρουσία είναι φευγαλέα, είναι ωστόσο έντονα αισθητή. Και τούτο γιατί, όσο κι αν το δάσος διατηρείται στο φόντο του νοήματος κι' όσο και αν το ίδιο το νόημα παίρνει θέση τοπίου, το δάσος, το νιώθουμε ότι παρνει ουσιαστική μετοχή στη δομή του νοήματος. Το νιώθουμε το δάσος να αποτελεί θεμελιώδες υλικό, που πάνω του εδράζεται ή σκέψη μας και θερμαίνεται ή καρδιά μας.

Έτσι, όταν μας λέγει στο πρώτο ποίημα πως «λιγοστεύει ο δρόμος του δάσους», νιώθουμε πως πρόκειται για κάτι από την ίδια μας τη ζωή που λιγοστεύει και όταν σημειώνει πως «τα δέντρα ένα ένα μας αφίνουν» νιώθουμε πως είναι κάτι από την ψυχή μας, που μας αφίνει.

Στο δεύτερο ποίημα, που ο τίτλος του ανήκει στο σώμα του ποιήματος, όταν διαβάζουμε πως «Ξαφνικά, όλα μέσα σ' αυτά τα δάση πήραν ένα τέλος» νιώθουμε σαν ένοχοι, γιατί αφήσαμε να πάρουν τέλος «όλα» και καταλαβαίνουμε πως θα ρθῆ μιά μέρα που θα ξαναγυρίσουμε αναζητώντας μάταια αυτά τα «όλα» μέσα στα δάση «σαν τότε». Και τότε μόνο θα καταλάβουμε πως εκείνα, που κάποτε αφήσαμε ασυλλόγιστοι να χαθούν και που τώρα μάταια αναζητάμε, είναι «τα ωραία παιδικά μας χρόνια».

Ίδου τα τρία ποιήματα:

ΘΥΜΗΣΗ ΤΟΥ ΔΑΣΟΥΣ

Πάλι όλα ζωντανεύουν / μέσα μου κινούνται
θαμπές όψεις / και κάποια μουσική άντηχει
γνωριμη από μακριά. Λιγοστεύει ο δρόμος του
δάσους / τα δέντρα ένα ένα μας αφίνουν / ή
άκροποταμιά που μουρμουρίζει / κι' ο ήλιος
του άπογεύματος που σβήνει.

ΞΑΦΝΙΚΑ...

Όλα μέσα σ' αυτά τα δάση / όλα πήραν ένα
τέλος.

ΑΡΓΑ ΚΙΝΗΣΑΜΕ Τ' ΑΠΟΜΕΣΗΜΕΡΟ

Άργα κινήσαμε και πάλι / της δύσης παίρνον-
τας τη στράτα / της δύσης παίρνοντας το δρό-
μο / σαν τότε μέσα από τα δάση, άργα κινήσα-

με ξανά / να βρούμε πέρα στ' άκρογιάνι / τα
ώραία παιδικά μας χρόνια.

Π. ΓΡΙΣΠΟΣ

Τάσου Π. Βέλλιου : «Σπονδές» (ποιήματα).

Μέρος από την άνωτέρω ποιητική συλλογή με τον τίτλο «Θυλίοι» έλαβε έπαινο σε ποιητικό διαγωνισμό της «Ενώσεως Έλλήνων Λογοτεχνών». Η συλλογή «Σπονδές» περιλαμβάνει και άλλα άδημοσίευτα ποιήματα.

Μιά ευαισθησία γνήσια, προσωπικού χαρακτήρα, άγκυλιάζει το χθές του Έλληνικού κόσμου, που μας είναι γνωστός σαν άρχαίος κόσμος και προσπαθεί να μας δώσει το νόημά του, την ουσία του στις πιτυχές του έμμέτρου λόγου. Στην προσπάθειά του ο ποιητής κατορθώνει να μας δώσει ένα ζωντανό πνευματικό ανάγλυφο μ' ένα μόχθο, που σημαδεύει την καλλιεργημένη έσωτερική πορεία του.

Δέν ξεχνά και τον Νέον Έλληνισμό, τους ήρωές του όπως τον Κανάρη και μας προσφέρει το φυσιογνωμικό και το ψυχοπνευματικό του «είναι» με τέχνη και γνώση.

Η συλλογή περιλαμβάνει και ταξιδιωτικά ποιήματα, που προσωπικές έμπειρίες μετουσιώνει σε έργο τέχνης, όπου ο λυρισμός άμιλλάται την γνώση στα πλαίσια του κρουστού στοχασμού.

Οί μεγάλες γιορτές του Χριστιανισμού, που τόσο είναι δεμένες με την ζωή μας, δέν αφήνουν άδιάφορο τον ποιητή μας. Μ' ένα τρόπο πανηγυρικής συμμετοχής ύμνει τα γεγονότα.

Τα θέματα των άλλων ποιημάτων του έχουν προέλευσι την καθημερινότητα, που παρουσιάζει μετουσιωμένη. Αυτά, συχνά μας θυμίζουν Δημοτικό τραγούδι.

Ο νέος μας ποιητής κ. Τάσιος Π. Βέλλιος είναι μία έλπιδα προκοπής των Γραμμάτων μας. Κάνει ένα ξεκίνημα στερεο, γεμάτο ύποσχέσεις. Διαθέτει γνήσια ευαισθησία, εύρωστη πνευματικότητα και ψυχολογημένη ματαιά. Τον άλασχολεϊ πολύ η έπιφάνεια στην νατουραλιστική της παρουσία, άλλ' η σπουδή της γίνεται με αξιώσεις. Κάπου κάπου έμβαθύνει στην ουσία κι έχομε διεισδυτικές κρούσεις στην περιοχῆ του «είναι».

Γενικά ο Βέλλιος αποτελεί μιά σοβαρή έλπιδα για θετική ανέλιξη. Με τις «Σπονδές» του πρόσφερε τεκμήρια γνήσιου λογοτέχνου.

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

ΤΟ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ

Στην εποχή τούτη, όπου ολόκληρη ή ζωή ξαναποθετείται πάνω σε καινούργιες διαστάσεις, ή στάση του σημερινού ανθρώπου, έτσι όπως είναι ανάμεσα απ' το χάσμα που ανοίγεται απ' την απότομη μετάβαση σε νέες μορφές κοινωνικής οργανώσεως, έχει πράγματι κάτι το δραματικό. Ίσως, ή απόσταση αυτή, που χωρίζει τα καινούργια μέτρα απ' την παραδομένη αντίληψη, φέρει κι' ένα άγχωδες άοριστο κλίμα, που, στην κοινή συνείδηση, έχει συγκεκριμενοποιηθεί (τουλάχιστον λεκτικά), ως το περίφημο άγχος της εποχής. Γιατί, τώρα, που όλα αναδιαρθρώνονται μέσα σε όριζοντες ευρύτερης ανθρώπινης δυνατότητας, χρειάζεται ή νέα δραση, ή καινούργια συνείδηση, που νά στηρίξει τον άνθρωπο σ' ένα έδαφος έξω απ' την δική του άτομικότητα. Στο μεταξύ, ή τεχνική κι' ή έπιστήμη, φτιάχνοντας έναν έκπληκτικόν αιώνα δυνατοτήτων, θέτουν, όλοένα και πιο πιεστικά, το πρόβλημα μιάς ανάλογης οργανώσεως της δραστηριότητος των ατόμων, ικανής νά προσαρμόζεται πάντοτε, για την όρθή αξιοποίηση αυτών των νέων δυνάμεων. Καί, έτσι, φτάνουμε, έκόντες άκοντες, μπροστά στην ανάγκη για έναν προγραμματισμό, ό οποίος θά φτιάξει, σε μιά μακροπρόθεσμη προοπτική, την κοίτη για την διοχέτευση των μεγάλων δυνατοτήτων. Είναι ή περιλάλητη περίοδος των προγραμματισμών, που τυλίγει σήμερα ολόκληρη την υδρόγειο.

Η άνασύνθεση, λοιπόν, των δυνάμεων που διαθέτει ό κάθε τόπος, είναι σχεδόν υποχρεωτική ή, το λιγώτερο, είναι αναπόφευκτη συνέπεια. Γι' αυτό, όσο κι' αν δέν φαίνονται στην επιφάνεια, τα συνέδρια, τα σεμινάρια, οι ανταλλαγές απόψεων κ. λ., που γίνονται κάθε τόσο, στους νευραλγικούς τομείς της οικονομικής ζωής, έχουν (ή τουλάχιστον, πρέπει νά έχουν) μιά ξεχωριστή σημασία. Γιατί, σ' αυτήν την κίνηση, αντιπροσωπεύεται, όχι μονάχα ή συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας νά αναπροσαρμόσουμε τις προσπάθειές μας, αλλά και, πολλές φορές, μετριέται κι' ή δυνατότητα που έχουμε νά ανταποκριθούμε στις απαιτήσεις, που δημιουργούνται απ' την καινούργια μορφή ζωής. Είναι γεγονότα, δηλαδή, που θά πρέπει νά ενδιαφέρουν, πέρ' άπόνα εξειδικευμένο κύκλο, την πλατύτερη κοινωνική ζωή.

Κάτω απ' αυτό το πνεύμα θεωρήσεως των πραγμάτων, και το Σεμινάριο Στελεχών της Έθνικης Τράπεζης, που έγινε στο δεύτερο δεκαήμερο του Ιουλίου στην πόλη μας, είναι μιά πρωτοβουλία πολύ ενδιαφέρουσα και, ακόμα, μιά έκδηλωση, που έχει το βάρος της ένδειξως για την συνειδητοποίηση των νέων προοπτικών. Καί, γι' αυτό, καλώς πήρε έναν επίσημο τόνο εξέαρσεως και οργανώθηκε στην γενέτειρα του Γεωργίου Σταύρου. Γιατί, έτσι, μέσα σε μιάν άτμόσφαιρα, που είναι γιομάτη με τον ίσκιο ενός ιστορικού παρελθόντος και με την άκτινοβολία των άγώνων, που χρειάστηκαν για νά θεμελιωθεί ή Έθνικη Τράπεζα ως ένας οργανισμός συνδεδεμένος με την οικονομική και πολιτιστική συγκρότηση της νεώτερης Ελλάδος, το Σεμινάριο παίρνει μιά θέση κι' έναν χώρο κι' έξω απ' τα καθαρά τραπεζιτικά θέματα. Κι' αυτό, που είναι — άλλωστε — τόσο σύμφωνο με την ύπόσταση και την παράδοση αυτού του μεγάλου πιστωτικού ιδρύματος της χώρας μας, — αξιοποιεί καλύτερα τις προϋποθέσεις της έπιτυχίας του. Γίνεται ένα γεγονός ευρύτερης σημασίας στον έθνικό κοινωνικό βίο. Καί ή Έθνικη Τράπεζα, που ή δράση της συνυφάνθηκε με την όντότητα, την οικονομική άντοχή και τα ιστορικά γεγονότα του νεώτερου έθνικου μας βίου, δέν είναι μονάχα μιά Τράπεζα οικονομικών συναλλαγών. Είναι ένα μεγάλο έθνικό κεφάλαιο που, ιδιαίτερα στην κρίσιμη τούτη μετάβαση, την όποια επιβάλλει ό βιομηχανικός αιώνας σε όλα τα πλάτη της γής, έχει το προνόμιο και την ευθύνη νά διαδραματίσει έναν ρόλο πρωταρχικό. Αυτό, μάλιστα, είναι ριζωμένο, ευτυχώς, στην κοινή συνείδηση, τόσο στη χώρα μας, όσο και στο έξωτερικό. Ίδιαίτερα, ή Ηπειρος, ή όποια έχει κι' έναν δεσμό ξεχωριστό με την ιστορία αυτού του Ιδρύματος, έχαιρέτισε και με άγάπη την προσπάθειαν αυτή. Καί, πιστεύοντας πως, όπως στην αρχή, έτσι και τώρα, ξεκινάει μιά πορεία από την όμορφη και θρυλική τούτη πόλη, ευχόμαστε το Σεμινάριο αυτό νά έχει καλύψει τις προθέσεις του και νά φτάσει τους μεγάλους στόχους που θέτει, για τον τόπο μας, ή τωρινή πραγματικότητα.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

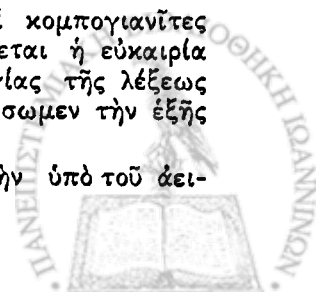
ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΠΟΘΕΝ Η ΛΕΞΙΣ "ΚΟΜΠΟΓΙΑΝΙΤΗΣ",

Έξ άφορμής της διαλέξεως του κ. Λάμπρου Σπύρου: Η εξέλιξις της Έλληνικης Ιατρικής

στο πέραςμα του χρόνου και οι κομπογιανίτες Ιατροί της Ηπείρου», μάς δίδεται ή εύκαιρία νά επανέλθωμεν επί της έτυμολογίας της λέξεως «κομπογιανίτης» και νά διατυπώσωμεν την έξής άποψιν:

Ό κ. Σπύρου έτάχθη με την υπό του άει-

μνήστου Δ. Σάρρου υποστηρικθεισαν άποψιν, καθ' ἣν ἡ λέξις ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ «κόμπος» καὶ «ιαίνω», καὶ τὸ μὲν «κόμπος» σημαίνει τὶς ρίζες τῶν βοτάνων, τὸ δὲ «ιαίνω» σημαίνει θεραπεύω, ἐξ οὗ καὶ ἰατρός. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὸ δεῦτερον συνθετικόν, οὐδὲν ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν. Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ὅμως συνθετικόν διαφωνοῦμεν ἀπολύτως. Διότι ἡ λέξις «κόμπος» εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ δὴ εἰς τὴν Ἑπειρωτικὴν δὲν σημαίνει τὶς ρίζες τῶν βοτάνων, ἐφ' ὅσον ἀντ' αὐτῆς εἰς καθημερινὴν χρῆσιν ἐν Ἑπιέρῳ, προκειμένου περὶ ἀγριοχόρτων καὶ βοτάνων, εὐρίσκειται ἡ λέξις «κάλω», πού σημαίνει «κόμπος». Οὕτω ἀπαντᾶται ἡ λέξις «καλωρίζια» ἢ ἐπὶ τὸ συνηθέστερον «κωλορρίζια», ὅπως εἰς τὴν φράσιν: «Βγάλε αὐτὰ τὰ κωλορρίζια ἀπὸ τὸ χωράφι».

Ἡ λέξις «κόμπος» εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ καὶ δὴ εἰς τὴν Ἑπειρωτικὴν διάλεκτον εἶναι μέτρον ὑγρῶν καὶ σημαίνει τὴν σταγόνα ἢ τὴν πλέον ἐλαχιστὴν ποσότητα ὑγροῦ τινὸς στοιχείου. Οὕτω λέγομεν: Δῶσε μου ἕναν κόμπο λάδι. «Στὸ φλασκὶ αὐτὸ ὑπάρχει ἕνας κόμπος νερὸ νὰ πιῆς». «Στάξε μου ἕναν κόμπο ρακί», κτλ. Κατὰ κυριολεξίαν μάλιστα σημαίνει τὸ ἀπόσταγμα, τὸ προερχόμενον κατόπιν βρασμοῦ. «Ὅταν κάνωμε ἀπόσταξι στὰ τσίπουρα π.χ. τὸ ρακὶ πρέπει νὰ τρέχη ἕναν κόμπο. Συνήθης δὲ εἶναι ἡ φράσις: «βράστο μέχρι νὰ μείνη ἕνας κόμπος».

Αὐτὸ δὲ ἔκαναν καὶ οἱ πρακτικοὶ ἰατροὶ τῆς Ἑπιέρου. Ἐδιναν ἐντολὴν εἰς τοὺς οἰκείους τοῦ ἀσθενοῦς νὰ πάρουν ἕνα συγκεκριμένον βότανον (πού τὸ χορηγοῦσαν οἱ ἴδιοι) «νὰ τὸ βράσουν μέχρι νὰ μείνη ἕνας κόμπος (ἐλαχιστὴ ποσότης) καὶ μετὰ νὰ τὸ δώσουν στὸν ἀρρωστο, νὰ τὸ πιῆ καὶ θὰ γιάνη». Ἐθεράπευαν δηλαδὴ μὲ καταπότια.

— Πιὲς αὐτὸν τὸν κόμπο καὶ θὰ γιάνης.

Ἡ φράσις δὲ αὐτὴ εἶναι ἐκεῖνη ἢ ὅποια ἐχαρκτηρίζε καὶ τὸν ἰατρὸν ὡς «κομπο — γιανίτην».

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΛΩΛΗΣ

ΠΟΘΕΝ Η ΛΕΞΙΣ «ΓΙΑΝΝΙΝΑ,,

Καθ' ἡμᾶς ἡ λέξις «Γιάννινα» προέρχεται ἐκ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ Μολοσσία. Ἡ Μολοσσία ἦταν περιοχὴ τῆς Ἑπιέρου γνωστὴ διὰ τοὺς σκύλους τῆς, τοὺς καλουμένους «Μολοσσούς». Ἡ λέξις «μολοσσός» εἶχε ἐπικρατήσει νὰ νὰ σημαίνει τὸν σκύλον. Εἰς τὰ λατινικὰ δὲ ἡ λέξις Μολοσσός = Σκύλος μεταφράστηκε διὰ τῆς λέξεως CANIS. Καὶ CANINA ἢ Γιάννινα εἶναι ἡ Μολοσσία. Τοῦτο δὲ προκύπτει ἐκ τῆς παρατηρήσεως ἀρχαίων λατινικῶν χαρτῶν. Ἐνταῦθα ὅμως δὲν δικαιολογεῖται ἐπαρκῶς τὸ διπλὸ «νν» τῆς γραφῆς «Γιάννινα». Ἄλλ' αὐτὸ εἶναι τελείως ἐπουσιῶδες ἐναντι τῆς τόσο σαφοῦς ἀνωτέρω ἀναπτυχθείσης ἐτυμολογίας.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΛΩΛΗΣ

Ἀθῆναι τῆ 13 Ἰανουαρίου 1969

Πρὸς τὴν Διεύθυνσιν
τῆς «Ἑπειρωτικῆς Ἑστίας»

Ἰωάννινα

Διότι ἡ μητέρα μου κατήγετο ἐκ Κορυτσᾶς, μὲ διπλὴν εὐχαρίστησιν καὶ ὡς Ἑλλην καὶ ὡς Βορειοηπειρώτης, παρακολουθῶ τὰ πολύτιμα δημοσιεύματά σας.

Καὶ ἐπειδὴ νομίζω ὅτι οἰαδήποτε ἱστορικὴ πληροφορία, ἐγγραφὸς ἢ προφορικὴ κατὰ παράδοσιν, δυνατὸν ἐνίοτε νὰ συντελῆ εἰς πληρεστέραν ἐξήγησιν τῶν θεμάτων, ἐλπίζω ὅτι ἴσως ἐνδιαφέρη καὶ τὸ ἐγκλειστον κάπως μακρὸν ἀπόσπασμα, ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἱστορικὴν οἰκογενεῖαν Σίνα, τὴν τόσο εὐεργετήσασαν τὴν Χώραν μας.

Τοῦτο περιλαμβάνεται εἰς ἰδιογράφους «Ἀφηγηματικὰς Ἀναμνήσεις» τοῦ ἐν Περιστέρᾳ τῆς ἐπαρχίας Βοῖου τοῦ Νομοῦ Κοζάνης γεννηθέντος πατρός μου — ὀρμωμένου καὶ τοῦτου πατρόςθεν ἐξ Ἑπιέρου — ὅστις ἀνδρωθεὶς ἐγκατεστάθη εἰς τὴν κωμόπολιν Τσοτυλίου τῆς αὐτῆς περιφερείας καὶ γενέτειράν μου.

Ὡς γνωστόν, εἰς Τσοτύλιον ἐπὶ Τουρκοκρατίας, κατὰ τὸ ἔτος 1871, ἰδρύθη ὑπὸ τῆς τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει Μακεδονικῆς Φιλεκαπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος, Γυμνάσιον μετ' Οἰκοτροφείου.

Τοῦτου τὰ ἀπολυτήρια ἀπὸ τοῦ ἔτους 1893 ἀνεγνωρίζοντο ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ὡς ἰσοδύναμα τῶν λοιπῶν τῆς ἐλευθέρας Πατρίδος Γυμνασίων.

Τὸ ἐν λόγῳ Γυμνάσιον Τσοτυλίου ἐξακολούθει καὶ σήμερον εὐφῆμως λειτουργοῦν, ἐνταχθὲν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1913 εἰς τὸν πίνακα τῶν Δημοσίων Κρατικῶν Γυμνασίων.

Τὸ ἀναφερθὲν ἀπόσπασμα ἐγκλείω τῆ παρούσῃ.

Μὲ ἐκτίμησιν

ΔΗΜ. Κ. ΖΗΣΟΠΟΥΛΟΣ

Δικηγόρος

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΒΑΡΩΝΟΥ ΣΙΝΑ

(Ἀπὸ τὰς «Ἀφηγηματικὰς Σημειώσεις» τοῦ † Κωνσταντίνου Ἀθ. Ζησοπούλου)

«Ὁ Βαρῶνος Σίνας κατήγετο ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν Μοσχόπολιν, ἢ ὅποια ἦτο ἄλλοτε μεγάλη καὶ εἶχε καὶ τυπογραφεῖον.

Εἰς τὰς ἀρχὰς ὁ Σίνας εἶχε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἀγωγιάτου καὶ ἐργαζόταν εἰς Σέρρας, ὅπου θεν φορτῶνων εἰς τὰ ζῶα τοῦ βαμβάκια, τὰ μετέφερον εἰς Βιέννην τῆς Αὐστρίας διὰ ξηρᾶς, καθόσον εἰσέτι δὲν ὑπῆρχον τότε σιδηρόδρομοι. Εἰς Βιέννης δὲ ἐπιστρέφων μετέφερον ἐκεῖθεν ἄλλια ἐμπορεύματα.

Εἰς τὰς ἐμπορικὰς συναλλαγὰς τοῦ ὁ Σίνας

ήτο πιστός, τίμιος και τακτικός, απελάμβανε δὲ μεγάλης ἐκτιμήσεως και ἐμπιστοσύνης.

Μετά τινα ἔτη ἤνοιξεν μικρὸν κατάστημα εἰς Βιέννην, διὰ τὰς μεταφορὰς του δὲ προσέλαβεν ὑπαλλήλους, μεταφέροντας διὰ λογαριασμὸν του βαμβάκια εἰς Βιέννην.

Ἀποκτῆσας ἀρχῆθεν ὀλίγα χρήματα και διὰ τῆς οἰκονομίας του ἠύξανε τὰ κέρδη του, ἔχων δὲ πιστώσεις εἰς τοὺς μεγάλους ἐμπόρους, ἀνέπτυξε τὰς ἐργασίας του και ἀπέκτησεν ἐμπορικὴν ὑπόληψιν, σχηματῖσας οὕτω ἀρκετὴν περιουσίαν.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συνέβη ὁ πόλεμος μεταξύ Αὐστρίας και Πρωσσίας, ὅτε ἠττηθεῖσα κατ' ἀρχὰς ἡ Αὐστρία, ἔσπευσε νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τῶν Ρώσων.

Παραλλήλως, λόγῳ τῆς ἥττης, τὸ αὐστριακὸν νόμισμα ὑπέστη μείωσιν κατὰ 90 % , ὅπως — ἐπὶ Ρωσο—Τουρκικοῦ πολέμου — εἶχε συμβῆ μετὴν πτώσιν τῆς τουρκικῆς λίρας, ἐξ αἰτίας τοῦ ὅποιοι πολλοὶ ἔχασαν πολλὰ. Συνεπεία τῆς πτώσεως αὐτῆς, τοῦ αὐστριακοῦ νομίσματος, και ὁ Σίνας ἔχανε πολλὰ...

Ἡ Ρωσσία ἀπέστειλεν εἰς βοήθειαν τῆς Αὐστρίας ἀρκετὸν στράτευμα μετ' ἐπὶ κεφαλῆς Στρατηγὸν «Τζενεράλην».

Ὁ Σίνας πληροφορηθεὶς τὴν ἀφίξιν τοῦ Ρώσου στρατηγοῦ, Χριστιανοῦ Ὁρθοδόξου τῆς αὐτῆς Θρησκείας, μετέβη εἰς τὸ ρωσικὸν στρατόπεδον και ἐπέδλωξεν — παρὰ τὰς μεγάλας δυσχερείας — νὰ τύχῃ ἀκροάσεως, λέγων εἰς τοὺς ἀρμοδίους ὅτι «ἔχει λόγον νὰ εἴπῃ εἰς τὸν Τζενεράλην ἀλλὰ μόνον εἰς τὸν ἴδιον προσωπικῶς δύναται νὰ ὁμιλήσῃ». Κατόπιν τῆς μεγάλης ἐπιμονῆς και ὑπομονῆς του, εἰδοποιηθεὶς ὁ Στρατηγός, ἔδωκεν ἐντολὴν νὰ τὸν παρουσιάσουν.

Εἰσελθὼν ὁ Σίνας εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Στρατηγοῦ, προσεκύνησεν ἐδαφιαίως και τοῦ ἐφίλησεν — κατὰ τὴν τουρκικὴν συνήθειαν — τοὺς πόδας. Ἀκολούθως εἰς ἐρώτησιν τοῦ Στρατηγοῦ, μετὰ δάκρυα εἰς τὰ μάτια, ὁ Σίνας ἀπεκρίθη τὰ ἑξῆς :

«Εἶμαι Χριστιανὸς Ὁρθόδοξος ἀπὸ τὴν Τουρκίαν και ἔμαθα ὅτι ὑπάρχει Βασίλειον τῆς Ὁρθοδοξίας και ὅτι ἤλθατε ἀπὸ τὴν Ρωσσίαν και ἤλθα νὰ σᾶς ἰδῶ μετὰ τὰ μάτια μου. Και τώρα πού θὰ πηγαίνω εἰς τὴν Τουρκίαν θὰ πῶ εἰς τοὺς ἄλλους Χριστιανούς ὅτι ὑπάρχει Βασίλειον και Χριστιανικὸς στρατός, τὸ εἶδα μετὰ τὰ μάτια μου και νὰ μὴν νομίζουν ὅτι εἰς ὅλον τὸν κόσμον εἶναι ὅλο Τουρκία και νὰ ἔχουν ἐλπίδα εἰς τὸν Θεὸν ὅτι θὰ μᾶς βοηθήσουν νὰ ἐλευθερωθῶμε και ἡμεῖς ἀπὸ τὴν τουρκικὴν σκλαβιά. Δοξάζω τὸν Θεὸν πού με ἀξίωσε νὰ σᾶς ἰδῶ».

Ὁ Στρατηγὸς συνεκινήθη, τὸν συνεπάθησε και λυπηθεὶς τὸν ἠρώτησε «Πῶς εὐρέθη εἰς τὴν Αὐστρίαν ;».

Τότε ὁ Σίνας ἐξιστόρησε πῶς εἶναι ἐμπορὸς βαμβακιῶν και ὅτι ἔχει κερδίσει ἀρκετὰ χρήματα, πλὴν ὅμως μετὴν πτώσιν τοῦ αὐστριακοῦ νομίσματος κατεστράφη και δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ πληρώσῃ τὰ εἰς τὴν Τουρκίαν χρέη του, διὸ ταῦτα εἶναι εἰς χρυσᾶ νομίσματα.

Ὁ Στρατηγὸς ἠρώτησε : «Ἐχεις πολλὰ χαρτονομίσματα ;».

«Μάλιστα, Ἐνδοξώτατε» ἀπεκρίθη ὁ Σίνας. «Και ἔχω νὰ λάβω και πολλὰ βερεσέδια ἀπὸ τοὺς ἐμπόρους, ἀλλὰ τί με ὠφελοῦν πλέον ἀφοῦ δὲν ἔχουν ἀξίαν ;».

Ὁ Στρατηγὸς ἀπήντησεν : «Ἡ τύχη σου σὲ ἔφερεν ἐδῶ, και ὅ,τι θὰ σοῦ πῶ νὰ τὸ κάμῃς. Πρῶτον, τὰ χαρτονομίσματα πού ἔχεις νὰ τὰ κρατήσῃς και δεύτερον, ὅσα βερεσέδια ἔχῃς, ἀν μπορῆς, νὰ τὰ συνάξῃς ὅλα και κρατήσῃς τα. Μετὰ ἔξ μηνῶν, ἀν θὰ χάσῃς και ὅσα θὰ χάσῃς, ἐγὼ θὰ σὲ ἀποζημιώσω. Λάβε και τὴν διεύθυνσίν μου νὰ ἔλθῃς εἰς τὴν Ρωσσίαν νὰ με εὔρῃς». Και τοῦ ἔδωκε τὴν κάρτα του.

Ὁ Σίνας ἔφυγεν εὐχαριστημένος και μετὰ τὸ θάρρος σχηματῖσας τὴν ἰδέαν ὅτι πρέπει νὰ πράξῃ ὅπως τὸν συνεβούλευσεν αὐτὸς ὁ μέγας ἀνθρωπος.

Ὁ Στρατηγὸς προφανῶς ἐγνώριζεν ὅτι ἐφ' ὅσον — ὡς προεβλέπετο — ὁ πόλεμος θὰ κερδηθῇ, ἡ Αὐστρία θὰ λάβῃ ἀποζημιώσιν, τὰ οἰκονομικά της θ' ἀναλάβουν και τὸ νόμισμά της θὰ ἐπαυερῇ τὴν ἀξίαν του...

Κατόπιν τούτου ὁ Σίνας ἐδέχθη ἀπὸ τοὺς ἐμπόρους τῆς ἀγορᾶς τῆς Βιέννης νὰ τὸν ἐξοφλήσουν εἰς χαρτονομίσματα τῆς τρεχούσης ἀξίας και εἰς ἄλλους συμβιβαστικῶς τὸ ἥμισυ. Μόλις τοῦτο ἐπληροφορήθησεν και ἄλλοι, ἔσπευσαν εἰς τὸν Σίνα νὰ πωλοῦν τὸ χρῆμα τους εἰς τὰ 10 τοῖς ἑκατόν.

Ὁ Σίνας, ὅσον χρυσὸν διέθετε, τὸν μετέτρεψεν εἰς χαρτονομίσματα, δηλώσας ἀκολούθως ὅτι ἀγοράζει και μετὰ γραμμάτια διορίας ἐνὸς ἔτους. Λόγῳ τῆς καλῆς φήμης του, ὅλοι τὸν ἐνεπιστεύθησαν, πωλήσαντες εἰς αὐτὸν και ἀνευ γραμματίου ἀκόμη, διὰ νὰ μὴν χάσουν και τὸ 10 τοῖς ἑκατόν, λόγῳ τοῦ γενικοῦ πανικοῦ.

Τοῦτο συνετέλεσεν ὥστε ὁ Σίνας νὰ συνάξῃ ἀναρίθμητα.

Μετά πάροδον ὀλίγων μηνῶν, και μετὰ τὴν νίκην, τὸ αὐστριακὸ χαρτονομίσμα ἤρχισε νὰ ὑψώνεται και μετ' ὀλίγον ἡ ἀξία του ἀπεκατεστάθη εἰς τὰ 100 τοῖς ἑκατόν.

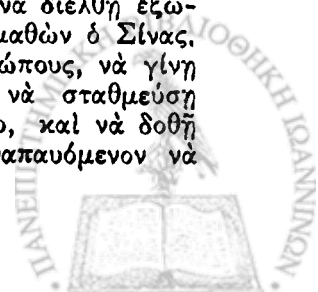
Τοιοῦτοτρόπως ὁ Σίνας ἐξώφλησε τὰ χρέη του και κατέστη ὁ πλουσιώτερος ἀνθρωπος τῆς Βιέννης.

Ἐπεξέτεινε τὸν κύκλον τῶν ἐργασιῶν του και προέβη εἰς πολλὰς ἀγορὰς ἀκινήτων ἐντὸς και ἐκτὸς τῆς Βιέννης.

Εἰς προάστιον μάλιστα τῆς πόλεως ἔκτισε πολυτελῆ ἔπαυλιν περιβαλλομένην μετὰ κήπους και δενδροστοιχίας.

Κατ' ἐφαρμογὴν προφανῶς τῆς παροιμίας «Σοῦ ἤλθεν ἕνα καλὸ περίμενε και ἄλλο», ἔλαβε χώραν και τὸ ἀκόλουθον περιστατικόν.

Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐξελθὼν εἰς περιοδείαν ἀνὰ τὴν χώραν, ἐπρόκειτο — σύμφωνα μετὰ τὸ πρόγραμμα τοῦ δρομολογίου του — νὰ διέλθῃ ἐξωθεν τῆς ἐπαύλεως Σίνα. Τοῦτο μαθὼν ὁ Σίνας, ἐφρόντισε, μετὰ καταλλήλους ἀνθρώπους, νὰ γίνῃ ὥστε ἡ αὐτοκρατορικὴ συνοδεία νὰ σταθμεύσῃ ἐπ' ὀλίγον εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, και νὰ δοθῇ καιρὸς εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, ἀναπαυόμενον νὰ

δεχθῆ φιλόφρονα περιποίησιν ἐκ μέρους τοῦ Σίνα.
Τοῦτο καὶ ἐγένετο.

Ὁ Αὐτοκράτωρ εἰσελθὼν εἰς τὴν ἐπαυλιν, ἀνεπαύθη ἐπ' ὀλίγον καί, κατὰ τὴν τότε συνήθειαν, ὁ οἰκοδεσπότης Σίνας μόνος του προέβη εἰς τὸ ψῆσιμον τοῦ καφέ, πού θά προσεφέρετο εἰς τὸν Αὐτοκράτορα.

Διὰ λόγους ἀσφαλείας, τὴν ὄλην φροντίδα ἐτοιμασίας τοῦ καφέ παρηκολούθει καὶ ἐμπιστος ὑπασπιστὴς τοῦ Αὐτοκράτορος. Οὗτος, μετὰ πλῆξιν, εἶδε τὸν Σίνα χρησιμοποιοῦντα ὡς φωτιὰν διὰ τὸ ψῆσιμο τοῦ καφέ, δύο δέσμας χαρτονομισμάτων τῶν χιλίων φράγκων, χωρὶς νὰ γίνῃ χρήσις ξύλων ἢ ἄλλου τινός.

Περὶεργος ἠρώτησε τὸν Σίνα :

— «Διατί καίεις χρήματα εἰς τὸν καφέ;».

Καὶ ὁ Σίνας ἀπήντησεν :

— «Καφὲς διὰ τὸν Αὐτοκράτορα εἶναι καὶ πρέπη νὰ ἀξίζη».

Ὅταν προσεφέρθη ὁ καφὲς, ὁ Ὑπασπιστὴς χαμηλοφώνως εἶπεν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα. «Ἄν γνωρίζῃ πόσον ἀξίζει ὁ καφὲς πού τοῦ προσέφερον ὁ Σίνας». Ὁ Αὐτοκράτωρ ἀπεκρίθη λέγων : «Τὸ πολὺ ἓνα φράγκον». Καὶ ὅταν ὁ Ὑπασπιστὴς ἀνέφερον ὅτι ἐκῆσαν δύο δέσμαι χαρτονομισμάτων τῶν χιλίων φράγκων, ὁ Αὐτοκράτωρ ἀπορήσας καὶ κολακευθεὶς, ἐσκέφθη πῶς ν' ἀνταμείψῃ τὸν οἰκοδεσπότην. Μὲ χρήματα ; Ἐίχεν ἐκεῖνος πάμπολλα. Τότε τοῦ ἀπένευμε τὸν τίτλον τοῦ Βαρώνου καὶ ἔκτοτε ὁ Σίνας ὠνομάσθη «Βαρώνος Σίνας».

Αὕτη εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ Βαρώνου Σίνα, ὁ ὁποῖος ἔκαμε τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν».

Ἀθήνα 2 - 9 - 69

Κύριε Διευθυντά,

Διαβάζοντας τὴν ἀλλαγὴ λέξεων πού δημοσιεύει ὁ ῥέκτης κ. Ν. Τσάκας στὸ τεῦχος, 205-206 τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας», σκέφθηκα ὅτι θά μπορούσα νὰ συμπληρώσω κάτι στὴν ἐρμηνεία ἢ προέλευση τῶν γλωσσικῶν τούτων τοῦ κειμένου. Καὶ τὸ ἐπιχειρῶ.

Γιὰ τὴ λέξη **πίκα**. Ὑπάρχει λαϊκὴ κατάρα. «Μπά ! πού πίκα καὶ φωτιά νὰ σὲ κάψῃ».

Πικραλίδα. Στους βάλτους τῆς λιμνοθάλασσας τοῦ Μεσολογγίου καὶ στίς ὄχθες τῶν ἰχθυοτροφείων τοῦ Ἀμβρακικοῦ τὰ φυτὰ τούτα λέγονται **ἀρμυρίκια**. Θέλουν πάλι βράσιμο νὰ βγῆ ἢ πικράδα τους. Τρώγονται μετὰ λαδάκι. Ἐναφέρει ὁ ἱστορικὸς Κασομούλης στὰ Στρατιωτικὰ ἐνθυμήματα. Τὰ τρώγανε οἱ ἐλεύθεροι πολιορκημένοι τοῦ Μεσολογγίου.

Ἡ **πίπιζα** ἢ **κόρυζα** ἐπιδημία στὰ ὄρνιθοειδῆ. Τὸ ἰδιότροπο λάλημα τῶν ἔτσι ἀρρωστημένων ὄρνιθῶν, προμηνύει δυστύχημα κατὰ τὴν λαϊκὴ ἀννίληψη. Καὶ κατάρα «Μπά, πού νὰ βγάλῃς τὴν πίπιζα».

Τὸ παλαιότερο ὄνομα τῆς γενιᾶς τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη ἦταν **Μπιθιγκούρας**. **Μπιθ** ὁ ἀρβανίτικη λέξις καὶ **Γκούρα** ἐπίσης ἀρβανίτικη λέξις. Κάποιος πρόγονός του ἀπὸ τοὺς χριστιανούς Ἀρβανιτόβλαχους μισθοφό-

ρους τῆς Φραγκοκρατίας (1204—1571) εἶχε τὴν ἔδρα του μεγάλῃ σάν κοτρώνα ποταμῆσια. Καὶ κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα κάποιος λόγιος τὸ μεταφράσε στὰ Ἑλληνικὰ Κωλοκοτρώνη. Αὕτη εἶναι ἡ ὀρθὴ γραφὴ. Παρόμοια ὀνομασία εἶναι **Μπιθικότσης**.

Τοῦτα κατὰ τὴν διδασκαλία τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου μου Νίκου Βέη.

Πλάκα : Σωστὰ τὸ ἐπίσημο βιβλίον καταχωρίσεως, ἰδιοκτησίας, δικαιωμάτων. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, καθὼς ξέρουμε, καταχώριζαν τὰς πράξεις διαθήκης, ἀγορᾶς, δημεύσεως περιουσίας, ποινῶν κλπ. στὰς λίθινες πλάκες. Ὑπάρχουν τέτοιες στὰ ἐπιγραφικὰ Μουσεῖα. Ἀπὸ τὴν χρῆση τούτη ἐπῆρε ἡ λέξις πλάκα καὶ ἡ φράση εἶναι γραμμένο στὴν πλάκα, τὴ σημασία τοῦ βιβλίου μεταγραφῶν ἢ συμβολαιογραφικῶν πράξεων κ.τ.λ.

Ἡ **πλάνια** ἢ **πλάνη**, ἢ **ροκάνη**. Καὶ ῥῆμα **πλανιάρω**. Τους **ροκανίζω** (Φοιτητὴς τῆς Νομικῆς Σχολῆς ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ ἀειμνήστου Παπούλια, τί εἶναι πλάνη ἀπεκρίθη : **ξυλουργικὸ ἐργαλεῖον**). Θά ἦταν, φαίνεται ὁ πατέρας τοῦ ξυλουργός !

Πλεῦμων ἦταν ἡ πρώτη γραφὴ καὶ παλαιότητα τῆς λέξεως. Καὶ κατὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὸ ρ. πνέω, ἐγινε πνεύμων. Πλεῦμων γράφουν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες συγγραφεῖς τὴ λέξι.

Πεδολόγα εἶναι ἡ ὀρθὴ γραφὴ τῆς λέξεως. Πέδη, χειροπέδη. πεδικλείω, πεδικλείω, πεδικλείω πεδικλώνω. Σπείρα ἀπὸ πανί τοθετούμενη στὸ κεφάλι τῶν γυναικῶν καὶ ἐπάνω σ' αὕτη στερεῶνανε, ἰσορροποῦσαν τὴν στάμνα ἢ στάμνον τοῦ νεροῦ ἢ τὴν βαρέλα ὅταν τὴν μεταφέραν, Ὑπάρχουν στὰ μουσεῖα Ταναγραῖται κόραι, μικρὰ πῆλινα εἰδώλεια, πού φέραν στὸ κεφάλι πεδολόγα καὶ πάνω τὴν στάμναν. Καὶ αἱ κανηφόροι τῶν Παναθηναίων ἐφεραν στὰ κεφάλια τους πεδολόγα. Τὰ βλέπουμε σὲ σχέδια ἀρχαίων ἀττικῶν ἀγγείων.

Πόκος, λέξις ἀρχαία. Ποκάρι, νεοελληνικὴ μετατροπὴ. Πολλοὶ λίγοι θά ξέρουν ἀσφαλῶς πῶς ἡ λέξις ὀβελός καὶ σουβλι εἶναι συγγενεῖς, σὺν πατέρα πρὸς τὸν γιό του.

Υποχονδρία. Ἡ λέξις μετασχηματίσθηκε στὸν τόπον : **ἀποκοντρία**.

Πολυσπορία. Παναγία ἢ Πολυσπορίτισσα. Κατὰ τὴν ἑορτὴ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, 21 Νοεμβρίου, ἔχει πιά τελειώσει ἡ συγκομιδὴ τῶν καρπῶν τῆς Γῆς. Καὶ οἱ ἀγρότερες μας τιμᾶνε τὴν ἐπιτυχημένην σοδειά μ' αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς θυσίας, τοῦ προγεύματος. Ἡ Παναγία ἐπῆρε τὰς ἰδιότητες καὶ τῆς ἀρχαίας Δήμητρας, κοντὰ σὲ ἄλλες πολλὰς ἰδιότητες.

Πούντα ἢ **Πούντα**. ἡ αἰχμὴ τῆς βελόνης. ἰταλ. punta. Καὶ ρ. πουντιάζω. Παρόμοια ἡ λέξις σφάχτης, βαρὺ κρουολόγημα.

Τὸ **Ἀκτιον**, τὸ ἀκρωτήριο τοῦ Ἀμβρακικοῦ λέγεται ἀπὸ τοὺς παλιούς παραδες Πρεβεζάνους **Πούντα**, ὅπως οἱ Βενετσάνοι κατακτητὲς εἶχαν μετονομάσει τὴ μῦτη τοῦ Ἀκτιον.

ΗΛΙΑΣ ΒΑΣΙΛΙΑΣ

